

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2021. gada 25. novembrī
(OR. en)

14267/21

SOC 686
EMPL 515
ECOFIN 1129
EDUC 390

PRIEKŠLIKUMS

Sūtītājs:	Eiropas Komisijas ģenerālsēkretāre, parakstījusi direktore <i>Martine DEPREZ</i>
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsēkretārs <i>Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN</i>
K-jas dok. Nr.:	COM(2021) 743 final
Temats:	KOMISIJAS UN PADOMES PRIEKŠLIKUMS VIENOTAJAM NODARBINĀTĪBAS ZIŅOJUMAM

Pielikumā ir pievienots dokuments COM(2021) 743 *final*.

Pielikumā: COM(2021) 743 *final*

Briselē, 24.11.2021.
COM(2021) 743 final

**KOMISIJAS UN PADOMES PRIEKŠLIKUMS
VIENOTAJAM NODARBINĀTĪBAS ZIŅOJUMAM**

Satura rādītājs

GALVENIE VĒSTĪJUMI	2
PĀRSKATS PAR DARBA TIRGUS UN SOCIĀLAJĀM TENDENCĒM UN PROBLĒMĀM EIROPAS SAVIENĪBĀ	23
1.1. Darba tirgus tendences	23
1.2. Tendences sociālajā jomā	27
1.3. Pārskatītais sociālo rezultātu pārskats: ar pīlāra principiem saistīto problēmu apkopojums.....	30
1.4. ES pamatmērķi 2030. gadam.....	38
NODARBINĀTĪBAS UN SOCIĀLĀS JOMAS REFORMAS — DALĪBVALSTU REZULTĀTI UN RĪCĪBA.....	43
2.1. 5. pamatnostādne. Palielināt pieprasījumu pēc darbaspēka.....	43
2.1.1. Galvenie rādītāji	43
2.1.2. Politiskie atbildes pasākumi	60
2.2. 6. pamatnostādne. Stiprināt darbaspēka piedāvājumu un uzlabot piekļuvi nodarbinātībai, prasmēm un kompetencēm.....	68
2.2.1. Galvenie rādītāji	68
2.2.2. Politiskie atbildes pasākumi	98
2.3. 7. pamatnostādne. Uzlabot darba tirgu darbību un sociālā dialoga efektivitāti.....	110
2.3.1. Galvenie rādītāji	110
2.3.2. Politiskie atbildes pasākumi	138
2.4. 8. pamatnostādne. Veicināt vienādas iespējas visiem, sekmēt sociālo iekļaušanu un apkarot nabadzību	145
2.4.1. Galvenie rādītāji	145
2.4.2. Politiskie atbildes pasākumi	166

GALVENIE VĒSTĪJUMI

Eiropas Komisijas un Padomes vienotajā nodarbinātības ziņojumā (VNZ) saskaņā ar LESD 148. pantu katru gadu tiek uzraudzīta situācija nodarbinātības jomā Savienībā un nodarbinātības pamatnostādņu īstenošana. Tajā sniegts gada pārskats par svarīgākajām norisēm nodarbinātības un sociālajā jomā Eiropas Savienībā, kā arī par dalībvalstu jaunākajiem politikas pasākumiem saskaņā ar dalībvalstu nodarbinātības politikas pamatnostādņēm¹. Tajā ir arī noteiktas saistītās prioritārās jomas politikas rīcībai. Komisijas ziņojuma priekšlikums ir daļa no Eiropas pusgada rudens paketes; pēc apspriešanās starp Komisiju un tās darba sagatavošanas struktūrām galīgo tekstu pieņems Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības (*EPSCO*) padome.

VNZ 2022. gada izdevumā lielāka uzmanība ir pievērsta Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanai saskaņā ar 2021. gada marta rīcības plānā un ES līderu 8. maija Portu deklarācijā uzņemtajām saistībām. Tā īstenošana stiprinās Savienības virzību uz zaļu, digitālu un taisnīgu pārkārtošanos un veicinās augšupēju sociālo un ekonomisko konvergenci, risinot demogrāfiskās problēmas. Tas arī palīdzēs īstenot ilgtspējīgas attīstības mērķus. Šis ziņojums pastiprina sociālā pīlāra uzraudzību, jo īpaši izmantojot tematiskās sadaļas, kas aptver galvenās problēmas trijās jomās: vienādas iespējas un darba tirgus pieejamība, taisnīgi darba nosacījumi, sociālā aizsardzība un iekļaušana. Ziņojumā ietverti arī trīs jaunie, līdz 2030. gadam sasniedzamie ES pamatmērķi attiecībā uz nodarbinātību, prasmēm un nabadzības mazināšanu, kas iekļauti Pīlāra rīcības plānā un ko ES vadītāji atzinīgi novērtēja Portu sociālajā samītā un Eiropadomes jūnija sanāksmē. ES apņēmas līdz 2030. gadam sasniegt šādus ES pamatmērķus:

- vismaz 78 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem vajadzētu būt nodarbinātiem;
- vismaz 60 % cilvēku vecumā no 25 līdz 64 gadiem katru gadu būtu jāpiedalās mācību pasākumos;
- nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu skaits salīdzinājumā ar 2019. gadu būtu jāsamazina vismaz par 15 miljoniem.

Kopā ar kohēzijas fondiem dalībvalstu atveseļošanas un noturības plānos (ANP) paredzēto reformu un ieguldījumu īstenošana veicinās godīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu atveseļošanu. Atveseļošanas un noturības mehānisms veicina Savienības ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, uzlabojot dalībvalstu noturību, gatavību krīzēm, pielāgošanās spēju un izaugsmes potenciālu. Tādā veidā mehānisms sniedz ieguldījumu arī Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanā, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai risinātu problēmas, kas noteiktas konkrētai valstij adresētajos ieteikumos². Šajā sakarā svarīgi ir četri no sešiem pīlāriem, kas nosaka mehānisma darbības jomu, proti: i) gudra, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme; ii) sociāla un teritoriāla kohēzija; iii) veselības, ekonomiskā, sociālā un institucionālā noturība un iv) nākamās paaudzes, bērnu un jauniešu politika. Politisko atbildes pasākumu analīzes nolūkos vienotajā nodarbinātības ziņojumā ir iekļauta arī tādu pasākumu izlase, ko atbalsta

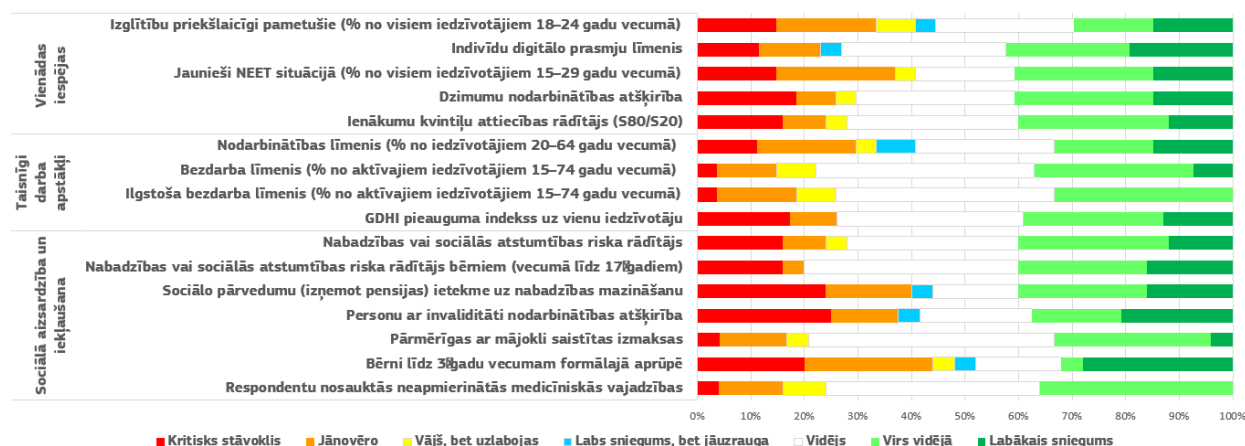
¹ Nodarbinātības pamatnostādņu pēdējo atjauninājumu Eiropas Savienības Padome pieņēma 2021. gada oktobrī (OV L 379, 26.10.2021., 1.–5. lpp.).

² Regulas (ES) 2021/241, ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu, 4. pants, OV L 57, 18.2.2021., 17. lpp.

ANM un citi ES finansējuma avoti, to vidū Eiropas Sociālais fonds Plus, Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Taisnīgas pārkārtošanās fonds.

Pārskatītais sociālo rezultātu pārskats ir 2022. gada VNZ analīzes pamatā un plašāk aptver pīlāra principus. 2021. gada marta Sociālā pīlāra rīcības plāna ietvaros Komisija ierosināja pārskatīt sociālo rezultātu pārskatu, lai labāk pārraudzītu pīlāru, izmantojot pamatrādītāju pārskatītu kopumu, ko *EPSCO* apstiprināja 2021. gada jūnijā. Tāpēc 2022. gada VNZ novērtē dalībvalstu veiktspēju saistībā ar pamatrādītāju pārskatīto kopumu³. Tagad šie rādītāji ļauj aptvert tādas svarīgas jomas kā pieaugušo izglītība, personu ar invaliditāti integrācija darba tirgū, bērnu nabadzības un sociālās atstumtības risks un pārmērīgas ar mājokli saistītas izmaksas. Pārskatītā sociālo rezultātu pārskata informācija, kā arī konkrētās valsts informācijas un politikas konteksta analīze ļauj precīzāk noteikt galvenās ES un dalībvalstu problēmas, kas saistītas ar nodarbinātību, prasmēm un sociālajām problēmām (sk. 1. attēlu). Tas ļaus rūpīgāk uzraudzīt sociālo attīstību un atšķirības. *EPSCO* padomes padomdevējas komitejas izskatīs Spānijas un Beļģijas priekšlikumu par sociālās nelīdzsvarotības novēršanas procedūru (*SIP*), pamatojoties uz LESD 148. pantu saistībā ar Eiropas pusgadu.

1. attēls. Nodarbinātība, prasmes un sociālās problēmas ES dalībvalstīs atbilstoši pamatrādītājiem pārskatītajā sociālo rezultātu pārskatā

Piezīme. 1) Dati rādītājam par pieaugušo līdzdalību mācībās vēl nav pieejami; 2) rādītājs par digitālajām prasmēm attiecas uz 2019. gada datiem; 3) atsevišķos rādītājos trūkst datu par dažām valstīm; visu rādītāju apzīmējumi ir sniegti ziņojuma pielikumā.

Ātrā un izlēmīgā politikas rīcība dalībvalstu un ES līmenī ir mazinājusi Covid-19 krīzes ietekmi uz darba tirgu. Darba tirgus atveseļošanās notiek, tomēr nodarbinātība un kopējais nostrādāto stundu skaits vēl nav atgriezies pirmskrīzes līmenī.⁴ Pēc zemākā punkta — 71,6 % — sasniegšanas 2020. gada 2. ceturksnī 20–64 gadus veco iedzīvotāju grupā 2021. gada 2. ceturksnī nodarbinātības līmenis ir daļēji atjaunojies, sasniedzot 72,8 %, tomēr tas ir zemāk par 73,3 %, maksimālo rādītāju, kas tika sasniegts 2019. gada 4. ceturksnī. Lai gan ekonomikas atveseļošanās veicinās darbvietu radīšanu, pirmskrīzes nodarbinātības līmeņa atgriešanās nav gaidāma agrāk par 2022. gadu. Kā atspoguļots ES nodarbinātības līmeņa

³ Sociālā pīlāra rīcības plānā tika piedāvāti arī sekundārie sociālo rezultātu pārskata rādītāji, par kuriem diskusijas vēl turpinās.

⁴ Tas liecina, ka daudziem darba ņēmējiem joprojām ir svarīgs saīsināts darba laiks un risinājumi pagaidu atlaišanai no darba, kā arī atlaišanas ierobežojumi, ko noteikušas vairākas dalībvalstis, lai palīdzētu saglabāt nodarbinātību.

pamatmērķī, augsts nodarbinātības līmenis ir viena no galvenajām prioritātēm 2030. gadam nolūkā nodrošināt, ka ikviens var pilnībā piedalīties ekonomikā un sabiedrībā, un palīdzēt mazināt nabadzības riskam pakļauto cilvēku skaitu. Kopumā bezdarba pieaugums ir saglabājies zemāks, nekā varēja gaidīt, ņemot vērā Covid-19 lielo ietekmi uz ekonomiku. Tas ir saistīts ar dalībvalstu, arī ar ES finansējuma atbalstu, ieviestajiem politikas pasākumiem (jo īpaši jāuzsver Eiropas pagaidu atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (*SURE*)⁵ un Atveseļošanas palīdzība kohēzijai un Eiropas teritorijām (*REACT-EU*)⁶), kā arī mazākā mērā ar to, ka, samazinoties darba iespējām, daži cilvēki vismaz uz laiku kļuva neaktīvi.

Darba tirgus atveseļošanās pieņemšanas spēkā

⁵ Padomes Regula (ES) 2020/672 (2020. gada 19. maijs).

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/2221 (2020. gada 23. decembris).

+ 13,3 %
nostrādāto
stundu skaits uz
vienu darba
nēmēju 2021. gada
2. ceturksnī
salīdzinājumā ar
2020. gada
4. ceturksni (tomēr
tas ir par 2,7 %
mazāks nekā
2019. gada
2. ceturksnī).

The chart displays the following indicators:

- Activity rate (20-64 years):** Represented by yellow bars, showing a general decline from approximately 76% in 2014 Q1 to 73% in 2022 Q2.
- Inactivity rate (20-64 years):** Represented by brown bars, showing a general increase from approximately 18% in 2014 Q1 to 21% in 2022 Q2.
- NEET rate (15-24 years):** Represented by a blue line, showing a decline from approximately 62% in 2014 Q1 to 61% in 2022 Q2.
- Unemployment rate (15-24 years):** Represented by a green line, showing a decline from approximately 56% in 2014 Q1 to 54% in 2022 Q2.
- Unemployment rate (15-74 years):** Represented by a purple line, showing a decline from approximately 53% in 2014 Q1 to 51% in 2022 Q2.
- Long-term unemployment rate (15-74 years):** Represented by an orange line, showing a decline from approximately 50% in 2014 Q1 to 48% in 2022 Q2.

2009. g. 1. cet.
2009. g. 2. cet.
2009. g. 3. cet.
2009. g. 4. cet.
2010. g. 1. cet.
2010. g. 2. cet.
2010. g. 3. cet.
2010. g. 4. cet.
2011. g. 1. cet.
2011. g. 2. cet.
2011. g. 3. cet.
2011. g. 4. cet.
2012. g. 1. cet.
2012. g. 2. cet.
2012. g. 3. cet.
2012. g. 4. cet.
2013. g. 1. cet.
2013. g. 2. cet.
2013. g. 3. cet.
2013. g. 4. cet.
2014. g. 1. cet.
2014. g. 2. cet.
2014. g. 3. cet.
2014. g. 4. cet.
2015. g. 1. cet.
2015. g. 2. cet.
2015. g. 3. cet.
2015. g. 4. cet.
2016. g. 1. cet.
2016. g. 2. cet.
2016. g. 3. cet.
2016. g. 4. cet.
2017. g. 1. cet.
2017. g. 2. cet.
2017. g. 3. cet.
2017. g. 4. cet.
2018. g. 1. cet.
2018. g. 2. cet.
2018. g. 3. cet.
2018. g. 4. cet.
2019. g. 1. cet.
2019. g. 2. cet.
2019. g. 3. cet.
2019. g. 4. cet.
2020. g. 1. cet.
2020. g. 2. cet.
2020. g. 3. cet.
2020. g. 4. cet.
2021. g. 1. cet.
2021. g. 2. cet.

Kopējais nodarbinātības stundu skaits
2009. gads = 100) (lhs)

— Darba kavējumi procentos no nodarbinātības (20–64 gadi), kopā (rhs)

Piezīme. Laikrindu pārrāvums ceturksņa bezdarba līmeņa rādītājos kopš 2021. gada 1. ceturksņa. Avots: Eurostat datubāze [une_rt_q], [une_ltu_q] un Darbaspēka pieprasījumu izmaiņu rādītāja datubāze [laba].

5

produktivitāti vidējā un ilgā termiņā. Darba nosacījumu uzlabošana un labāka pielāgošana darba ņēmēju mainīgajām vajadzībām viņu dzīves laikā pozitīvi ietekmētu darbaspēka piedāvājumu un tādējādi potenciāli veicinātu augstāku nodarbinātības līmeni.

Covid-19 atšķirīgi ietekmēja dažādas nozares un dažādu veidu darba ņēmējus

Augstākais nodarbinātības pieauguma temps

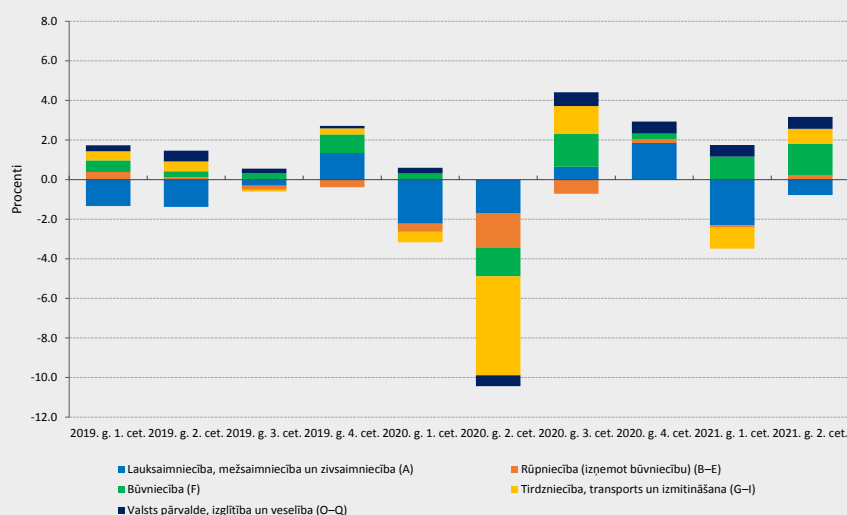
kopš 2020. gada 2. ceturkšņa — būvniecībā, valsts pārvaldē un IKT darbībās.

Zemākais nodarbinātības pieauguma temps

kopš 2020. gada 2. ceturkšņa — vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, mākslas un izklaides nozarē un lauksaimniecībā.

Par 1,6 miljoniem mazāk darba ņēmēju (20–64 gadi), kas strādā uz terminēta līguma pamata, 2021. gada 2. ceturksnī salīdzinājumā ar 2019. gada 2. ceturksni.

Nodarbinātības izmaiņas atbilstoši ekonomiskajām aktivitātēm (iekšzemes jēdziens, sezonāli un kalendāri koriģēti dati), ES27

Avots: Eurostat datubāze [tec00109]. Piezīme. * NACE 2. red. darbības.

Ekonomikai atgūstoties no Covid-19 radītā satricinājuma, visticamāk, ne visas darbvietas tiks atjaunotas, un atbalsts profesionālajai pārejai kļūst īpaši svarīgs. Kopš 2020. gada 2. ceturkšņa augstākie nodarbinātības pieauguma tempi ir būvniecībā, valsts pārvaldē un IKT darbībās, savukārt zemākie — vairumtirdzniecībā un mazumtirdzniecībā, mākslas un izklaides nozarē un lauksaimniecībā. Dažiem ietekmētajiem uzņēmumiem pandēmija būs radījusi vien pārejošu satricinājumu. Turpretī citi tās ietekmē var būtiski mainīt darījumdarbības modeļus, ko daļēji veicina patērētāju izvēles izmaiņas (piemēram, plašāka e-komercijas izmantošana), un uzņēmumu organizāciju un darba praksi (ietverot digitalizāciju un virzību uz ilgtspējīgākām ražošanas metodēm). Līdz ar to dažas funkcijas var kļūt liekas, un būs nepieciešama darba metožu un darbaspēka izlietojuma pārstrukturēšana, kā arī radīsies

lielāka nepieciešamība pēc politikas veidotāju un uzņēmumu atbalsta profesionālajai pārejai saskaņā ar Komisijas ieteikumu par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai (*EASE*). Atveseļošanās sniedz arī iespēju virzīties uz ilgtspējīgāku sociālekonomisko sistēmu ar jauniem darījumdarbības modeļiem un plašu ietekmi uz piedāvātajiem darba veidiem un nepieciešamajām prasmēm. Lai risinātu darbaspēka trūkuma problēmu, palīdzētu palielināt produktivitāti, algas un sociālo kohēziju un veicinātu zaļo un digitālo pārkārtošanos, vajadzīga strauja darbaspēka pārorientēšana, kā arī efektīva, aktīva darba tirgus politika un prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumi. Šajā ziņā var noderēt saīsināta darba laika risinājumi, jo tie veicina un atbalsta pārstrukturēšanas procesus. Tiem arī pēc krīzes vajadzētu būt daļai no politikas instrumentu kopuma un veicināt ekonomikas modernizēšanu (piemēram, vienlaikus ar atbilstošiem prasmju attīstības pasākumiem), nekavējot strukturālos pielāgojumus.

Krīze ir izgaismojusi jauniešu sarežģīto situāciju darba tirgū

13,7 %

jauniešu NEET situācijā (15–29 gadi) 2020. gadā.

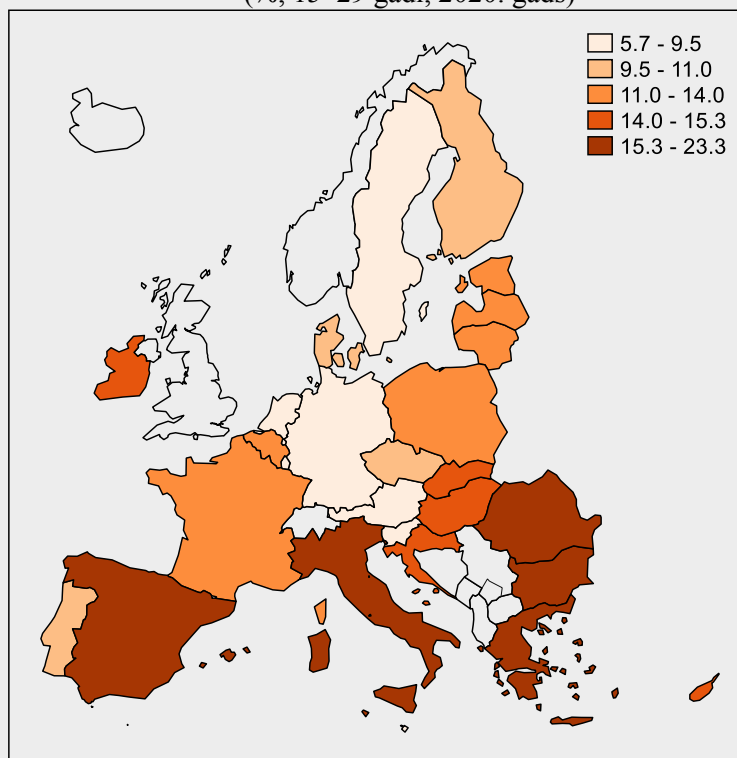
+ 1,3 procentpu

nkti jauniešu bezdarba rādītājos, salīdzinot 2020. un 2019. gadu.

Divreiz vairāk

jauniešu, kuri piespiedu kārtā strādā pagaidu darbu, salīdzinājumā ar cilvēkiem 25–64 gadu vecumā.

Jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu
(%, 15–29 gadi, 2020. gads)

Piezīme. Dažas administratīvās vienības salās un tālākajos reģionos nav pārstāvētas.
Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [edat_lfse_35]. © EuroGeographics — administratīvās robežas.

Covid-19 krīze vairāk ir ietekmējusi jauniešus, jo īpaši tos, kas tikko uzsākuši darba gaitas, un te ir nepieciešama ātra un izlēmīga politikas rīcība. Jauniešu (15–24 gadi) bezdarba līmenis ES līdz 2021. gada vidum uzrādīja sākotnējās atveseļošanās pazīmes, bet 2021. gada 2. ceturksnī tas joprojām bija 17,4 % līmenī, kas ir gandrīz trīs reizes lielāks nekā 25–74 gadus vecu iedzīvotāju vidū. Covid-19 izraisītais satricinājums mainīja sešus gadus ilgušo tendenci, ka samazinās to jauniešu skaits, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), kam par iemeslu daļēji bija jauniešu nestabilā pozīcija darba tirgū. Šī situācija prasa izlēmīgus politikas pasākumus, kas novērstu riskus, kuri ilgtermiņā var negatīvi ietekmēt jauniešu labklājību un karjeras izredzes. *NEET* situācijā esošo jauniešu skaita samazināšana

patiešām ir viens no ES papildu mērķiem, ko Eiropas Komisija izvirzījusi Sociālā pīlāra rīcības plānā. Pastiprinātā Garantija jauniešiem stiprina rīcību, kas paredz četru mēnešu laikā pēc darba zaudēšanas vai formālās izglītības beigšanas nodrošināt kvalitatīvu darba, tālākizglītības, mācekļības vai stažēšanās piedāvājumu⁷. Iniciatīva *ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve)* — Orientācija, Mācības, Meistarība, Rezultāts⁸ palīdzēs nelabvēlīgā situācijā esošiem *NEET* iegūt profesionālo pieredzi ārvalstīs, arī nepieciešamo sociālo atbalstu, lai viņus iesaistītu izglītībā, profesionālajā apmācībā vai kvalitatīvā darbā.

Nemot vērā krīzes nevienmērīgo ietekmi uz dažādām darba ņēmēju grupām, īpaši pielāgota, aktīva darba tirgus politika ir svarīga iekļaujošas atveseļošanās nodrošināšanā. Smagi ir cietuši darba ņēmēji, kas strādā nestandarta darbā, jo īpaši tie, kuriem ir terminēti darba līgumi dalībvalstīs, kurās ir lielāks pagaidu nodarbinātības īpatsvars⁹. Ārpus ES dzimušie ir zaudējuši darbu biežāk nekā vietējie iedzīvotāji. Turklāt nepieciešams ievērojami palielināt nodarbinātību personām ar invaliditāti — personu ar invaliditāti un citu personu nodarbinātības līmeņa atšķirība ES 2020. gadā bija 24,5 procentpunkti.

Pandēmija vēl asāk iezīmēja ilgstošās problēmas, kas saistītas ar sieviešu dalību darba tirgū. Lai gan nav pierādījumu par to, ka sieviešu nodarbinātība būtu cietusi smagāk nekā vīriešu nodarbinātība, tomēr sievietes pandēmijas ierobežošanas periodā ir piedzīvojušas straujāku darba stundu samazināšanos nekā vīrieši. Aiz šīm norisēm slēpjas atšķirības sieviešu un vīriešu pārstāvēniecībā krīzes skartajās nozarēs un profesijās, dzimumu atšķirības tādārba izmantošanā un tas, ka sievietes uzņemas lielāko daļu aprūpes pienākumu. Turklāt krīzes laikā vientuļās sievietes ar bērniem zaudēja darbu biežāk nekā sievietes bez bērniem. Tas norāda, ka bērnu aprūpes un ilgtermiņa aprūpes pakalpojumi ir nozīmīgi, lai palielinātu sieviešu dalību darba tirgū. Šajā sakarā arī Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas¹⁰, kas dalībvalstīm jātransponē līdz 2022. gada 2. augustam, mērķis ir nodrošināt vīriešiem un sievietēm vienlīdzīgu piekļuvi atvaļinājumam un līdzsvarotu atvaļinājuma režīma izmantošanu. Rezultātā vecāki, kam ir bērni, un darba ņēmēji, kam ir aprūpējami tuvinieki, varēs labāk līdzsvarot aprūpes un profesionālos pienākumus. Tomēr vienlaikus nodokļu sistēmu struktūra vairākās dalībvalstīs joprojām attur otro pelnītāju (kas visbiežāk ir sievietes) piedalīties darba tirgū.

⁷ [Padomes Ieteikums](#) (2020. gada 30. oktobris) “Tilts uz nodarbinātību — Garantijas jauniešiem pastiprināšana” un ar ko aizstāj Padomes 2013. gada 22. aprīļa Ieteikumu par garantijas jauniešiem izveidi (2020/C 372/01) (OV C 372, 4.11.2020., 1. lpp.).

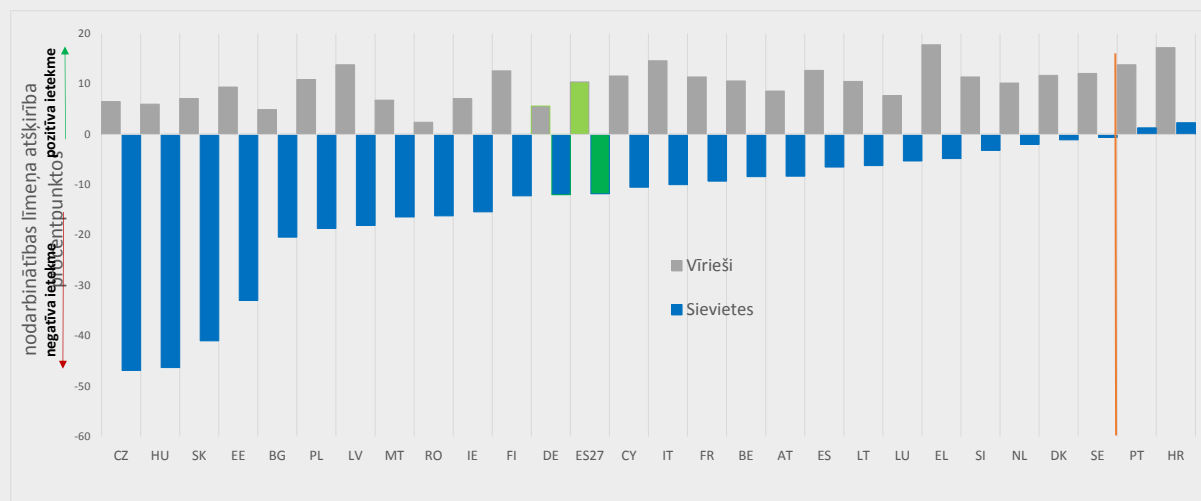
⁸ Plašāka informācija pieejama vietnē [ALMA \(Aim, Learn, Master, Achieve\) — Nodarbinātība, sociālās lietas un iekļautība — Eiropas Komisija \(europa.eu\)](#).

⁹ Šos darba ņēmējus bieži vien maz aizsargā ienākumu aizstāšanas pabalsti, lai gan daudzas valdības cenšas mazināt vai novērst šīs nepilnības ar ārkārtas pasākumiem. [Padomes Ieteikuma 2019/C 387/01 \(2019. gada 8. novembris\)](#) par darba ņēmēju un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai mērķis ir nostiprināt viņu stāvokli, OV C 387, 15.11.2019., 1. lpp.

¹⁰ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/1158](#) (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES.

Dzimumu atšķirības darba tirgū joprojām ir lielas

Nodarbinātības līmeņa atšķirības starp personām ar un bez bērniem līdz 6 gadu vecumam 2020. gadā (procentpunktos, pēc dzimuma, 25–49 gadi)

Nodarbinātības līmenis sievietēm ar maziem bērniem

ES ir par **11,8**

procentpunktiem zemāks

nekā sievietēm bez bērniem.

Aprūpes pienākumu dēļ nostrādāto stundu skaits

vairāk samazinājās

sievietēm

(6,1 procentpunkts sievietēm pretstatā 4,3 procentpunktiem vīriešiem).

Starp dalībvalstīm pastāv lielas atšķirības attiecībā uz

līdzdalību bērnu

aprūpes

pakalpojumos.

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [līst_hheredch].

Lai gan pastāv iespēja palielināt nodarbinātību noteiktās grupās, pieaugošais darbaspēka trūkums daudzās dalībvalstīs norāda, ka ļoti svarīga ir vispārīgāka prasmju pilnveide un pārkvalifikācija. Covid radītā ekonomiskās aktivitātes lejupslīde izraisīja darbaspēka trūkumu gandrīz visās dalībvalstīs. 2021. gadā pēc noslēdzes pasākumu mīkstināšanas un pakāpeniskas ekonomikas atveseļošanās lielākajā daļā dalībvalstu brīvo darbvietu skaits atkal sāka pieaugt. Tādas nozares kā būvniecība, veselības aprūpe un ilgtermiņa aprūpe, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģijas informēja par lielāko darbaspēka trūkumu, ko cita starpā izraisīja ilgstoša prasmju nepietiekamība. Arī zaļās un digitālās pārkārtošanās rezultātā paredzams, ka pieaugs darbaspēka pieprasījums nozarēs, kas saistītas ar atjaunojamo energoresursu enerģiju, būvniecību, lauksaimniecību un mežsaimniecību, un pārsvarā tas būs vidējās kvalifikācijas līmenī.

Līdz ar ekonomikas atveseļošanos ir palielinājies darbaspēka trūkums

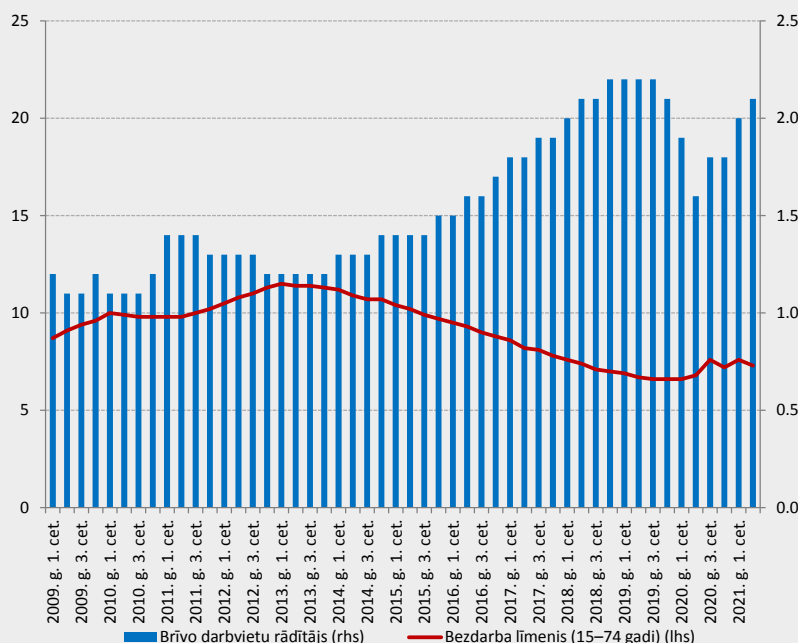
2,1 %

brīvo
darbviņu

2021. gada
2. ceturksnī —
par
0,5 procentpunktiem vairāk
nekā 2020. gada
2. ceturksnī un
tikai par
0,1 procentpunktu mazāk nekā
2019. gada
2. ceturksnī.

Ilgstoša
prasmju
nepietiekamība turpinās
būvniecības,
veselības
aprūpes,
ilgtermiņa
aprūpes un IKT
nozarē.

Brīvo darbviņu rādītājs un bezdarba līmenis (15–74 gadi) ES27

Piezīme. NACE 2. red. darbības B–S. Bezdarba līmenis, ceturksņa dati, sezonāli koriģēti dati. Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [jvs_q_nace2] un [une_rt_q].

Darbs ne vienmēr nodrošina pienācīgus ienākumus iztikai. Strādājošo nabadzība ES27 ir palielinājusies no 8,5 % 2010. gadā uz 9 % 2019. gadā. Kopumā darba ņēmēji, kas strādā uz terminēta līguma pamata, saskaras ar daudz lielāku strādājošo nabadzības risku nekā tie, kuriem ir pastāvīgs līgums (16,2 % pret 5,9 %), tāpat arī mazprasmīgi darba ņēmēji salīdzinājumā ar augstprasmīgiem (19 % pret 4,9 %). Turklāt ārpus ES dzimušajiem darba ņēmējiem ir daudz lielāks risks saskarties ar strādājošo nabadzību nekā vietējiem darba ņēmējiem. Neraugoties uz nesen notikušo minimālo algu palielināšanu daudzās dalībvalstīs, likumā noteiktās minimālās algas bieži joprojām ir zemas salīdzinājumā ar citām algām ekonomikā. Saskaņā ar Komisijas priekšlikumu direktīvai par adekvātu minimālo algu¹¹ darba koplīguma slēgšanas sarunām ir būtiska nozīme, lai visā Savienībā panāktu pienācīgas minimālās algas aizsardzību.

Kopš pandēmijas sākuma nodarbinātības līmenis to cilvēku vidū, kas strādā saskaņā ar terminētu līgumu, samazinās, parādot, ka viņi darbu zaudē biežāk nekā darba ņēmēji ar

¹¹ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par adekvātu minimālo algu Eiropas Savienībā, [COM\(2020\) 682 final](#).

pastāvīgu darba līgumu; tomēr darbs, kura pamatā ir terminēts līgums, vairākās dalībvalstīs joprojām ir izplatīts. Terminēti līgumi joprojām ir īpaši izplatīti sievietēm, jauniešu un ārpus ES dzimušu darba ņēmēju vidū. Terminēti līgumi, kas kalpo kā “pagaidu risinājums” ceļā uz pastāvīgākām darbvietām, ir būtiski, lai uzlabotu vispārējo darbavietu kvalitāti. Dažās dalībvalstīs galvenais iemesls, kāpēc darba ņēmēji ir spiesti slēgt terminētu līgumu, joprojām ir grūtības atrast pastāvīgu darbu. Darba ņēmēji, kas bijuši spiesti noslēgt terminētu līgumu, bieži apgalvo, ka viņi ir mazāk apmierināti ar darbu, un tas var ietekmēt viņu sniegumu un prasmju apguvi. Nepilna laika nodarbinātības īpatsvars ES 2020. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir samazinājies, taču ievērojamai daļai darba ņēmēju joprojām nākas samierināties ar piespiedu nepilna laika darbu.

Pēkšņais ievērojamais tāldarba pieaugums ir izgaismojis gan attālinātā darba priekšrocības, gan problēmas. Šajā veselības ārkārtas situācijā tāldarbs ir izrādījies svarīgs daudziem uzņēmumiem, lai nodrošinātu darbības nepārtrauktību un aizsargātu savu darba ņēmēju veselību. Lielākoties tas darba ņēmējiem ļauj pavadīt mazāk laika ceļā uz darbu un no tā, sniedz lielāku elastību un darba un privātās dzīves līdzsvaru, bet uzņēmumiem palielina efektivitāti un produktivitāti. Tomēr tāldarbs dažkārt var nojaukt robežas starp darbu un privāto dzīvi, tas nozīmē lielāku darba intensitāti un noteiktos gadījumos — apgrūtinātu kolektīvo pārstāvību un līdzdalību lēmumu pieņemšanā un apmācībā darbavietā. Digitālās tehnoloģijas ir ļāvušas paplašināt tāldarba iespējas un sekmējušas labāku darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma saskaņošanu, vienlaikus radot problēmas noteiktām grupām, jo īpaši mazprasmīgiem vai vecāka gadagājuma cilvēkiem, pilnvērtīgi piedalīties darba tirgū un sabiedrībā. Tas, savukārt, var palielināt digitālās plaisas risku un risku tikt izslēgtam no darba tirgus un sociāli atstumtam, tāpēc ir svarīgi ikvienu nodrošināt ar digitālajām prasmēm, kas vajadzīgas, lai gūtu labumu no digitālās pārkārtošanās.

Pandēmija ir paātrinājusi digitalizācijas jomā norisošās tendences, arī veicinājusi platformu izmantošanu darbā, un attiecīgo pārmaiņu pārvaldīšanai ir nepieciešama politikas rīcība, jo īpaši attiecībā uz darba nosacījumiem un piekļuvi sociālajai aizsardzībai. Digitālās tehnoloģijas sniedz jaunus veidus, kā mācīties un strādāt, kā arī jaunas iespējas uzņēmumiem un patērētājiem. Tās rada darba iespējas darba tirgū un var veicināt labāku darba devēju un darba ņēmēju interešu savietošanos. Tomēr tās var arī radīt riskus esošajām darbavietām un nodarbinātības kvalitātei, jo īpaši darba ņēmējiem, kuri daudz veic rutīnas darbības, un mazprasmīgiem darba ņēmējiem. Paralēli darbaspēka pārorientēšanai uz profesijām, kurās nepieciešamas digitālās prasmes, var notikt pārorientēšana uz profesijām, kas saistītas ar digitālo darba platformu ekonomiku. Pandēmijas laikā ir strauji pieaudzis pieprasījums pēc tiešsaistes darbaspēka (ieņēmumi pēdējos piecos gados ir pieckāršājušies), vēl vairāk akcentējot to, cik svarīgi ir precizēt platformā nodarbinātu darba ņēmēju juridisko statusu un uzlabot viņu darba nosacījumus.

Vairākās dalībvalstīs nepilna laika un nestandarta veida darbu lielā mērā nosaka piespiedu kārtā

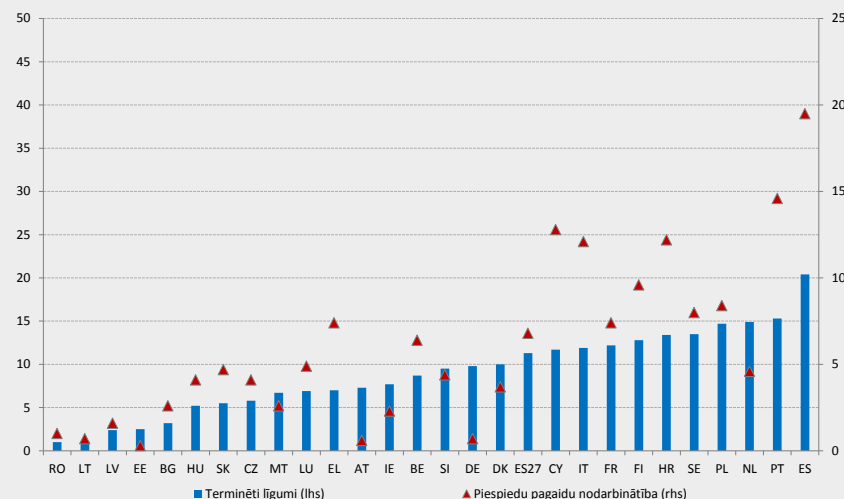
13,3 %
darba ņēmēju ES
2020. gadā
strādāja uz
terminēta līguma
pamata (par
1,5 procentpunktiem
mazāk nekā
2019. gadā; 15–
64 gadi).

To vidū
6,8 %
strādāja pagaidu
darbu piespiedu
kārtā,
lielākoties jaunieši.

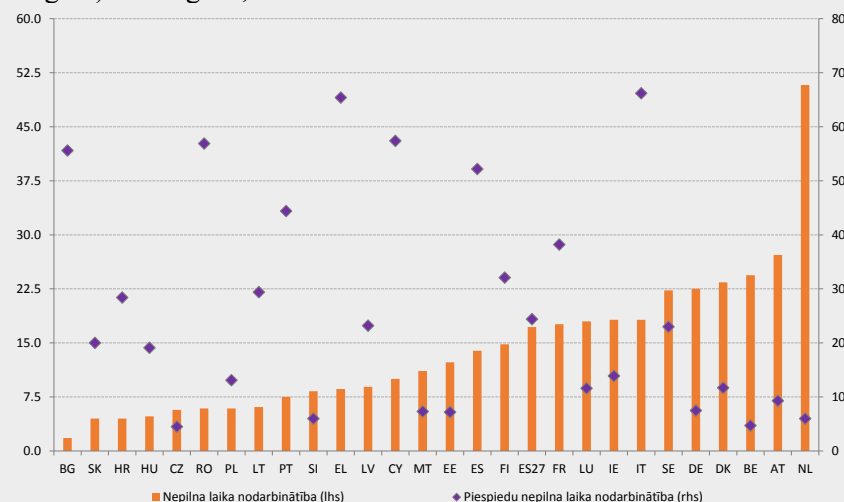
17,2 %
darba ņēmēju ES
2020. gadā
strādāja nepilna
laika darbu (par
1,2 procentpunktiem
mazāk nekā
2019. gadā).

25 %
darba ņēmēju ES
2020. gadā
strādāja nepilna
laika darbu
piespiedu kārtā.

Terminēti līgumi procentos no kopējās nodarbinātības (15–64 gadi) 2020. gadā. Piespiedu pagaidu nodarbinātība (15–64 gadi) 2020. gadā, ES27

Nepilna laika darba līgumi procentos no kopējās nodarbinātības (15–64 gadi) 2020. gadā. Piespiedu nepilna laika nodarbinātība (15–64 gadi) 2020. gadā, ES27

Avots: Eurostat datubāze [tesem190] un Darbaspēka apsekojums [lfsi_pt_al, [lfsa_eppgai] un [lfsa_etpgan].

Zaļā pārkārtošanās un apņemšanās līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti ir unikāla iespēja ilgtspējīgi, iekļaujoši un noturīgi atjaunot ES ekonomiku. Ja tiks ieviesta pareizā papildinošā politika, pāreja uz klimatneitralitāti līdz 2030. gadam varētu radīt līdz pat vienam miljonam papildu darbvieta, lai gan paredzams, ka ietekme dažādās profesijās, nozarēs un reģionos būs atšķirīga. Darbvietas tiks radītas galvenokārt vidējās kvalifikācijas līmenī, un tādējādi tās var palīdzēt mazināt darba tirgus polarizācijas tendences. Tomēr zaļā pārkārtošanās visus eiropiešus neietekmēs vienādi un daži izjutīs tās negatīvo ietekmi, kas izpaudīsies kā darba zaudēšana un pārstrukturēšana noteiktās nozarēs (jo īpaši ieguves resursu nozarēs un ļoti energoietilpīgās nozarēs), kā arī mājāsaimniecību ienākumu samazināšanās. Lai atbalstītu zaļo pārkārtošanos, daudzās nozarēs esošajās darbvietās strādājošajiem būs arī

jāapgūst papildu prasmes. Šīs pārmaiņas var radīt problēmas, jo īpaši visneaizsargātākajiem un cilvēkiem dažos reģionos, jo īpaši tajos, kur noris rūpniecības pārkārtošanās vai patēriņa modeļu izmaiņas, un ogļu ieguves reģionos. Vienlaikus daudzas darbības, kas saistītas ar pārkārtošanos uz pilnīgāku aprites ekonomiku, var ievērojami veicināt sociālo ekonomiku un vietējo darbvietu radīšanu. Lai pārvarētu šīs problēmas, būtiska būs prasmju pilnveide, pārkvalifikācija un atbalsts profesionālajai pārejai. Šie pasākumi var nodrošināt cilvēkiem vajadzīgās prasmes un uzlabot ātru darbaspēka pārorientēšanu, kas veicina efektivitātes, produktivitātes un algu pieaugumu. Kā vēstīts Eiropas Prasmju programmā, tiks pastiprināta profesiju zaļināšanas uzraudzība un konkrētās profesijās un nozarēs nepieciešamo prasmju pielāgošanas veidu noteikšana.

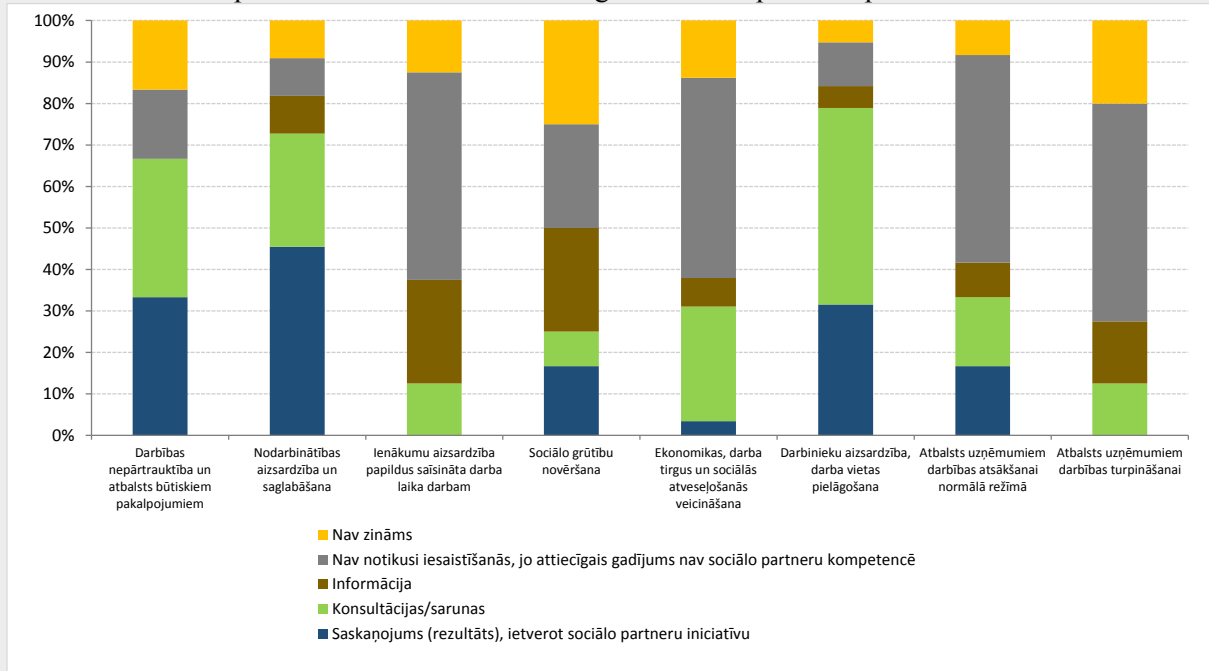
Enerģētiskā nabadzība ir pieaugošs nabadzības veids, kas prasa mērķorientētus pasākumus. Enerģētiskā nabadzība ES mūsdienās skar līdz pat 34 miljoniem cilvēku, un aptuveni katrs piektais cilvēks, kura ienākumi ir zem nabadzības sliekšņa, apgalvo, ka nespēj nodrošināt mājās pietiekamu siltumu. 2021. gada oktobrī Komisija pieņēma paziņojumu par *augošajām enerģijas cenām*¹², kurā tika norādīts uz taisnīgām nodokļu atvieglojumu sistēmām, mērķorientētiem ienākumu atbalsta pasākumiem un iekļaujošu renovācijas politiku kā galvenajiem elementiem instrumentā, kura mērķis ir mazināt enerģētisko nabadzību un novērst nesenā cenu pieauguma tūlītējo ietekmi. Lai īstenotu sociāli taisnīgu zaļo pārkārtošanos, ir nepieciešami papildu nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas pasākumi, kas risina šo problēmu. 2021. gada decembrī Komisija plāno ierosināt Padomes ieteikumu, lai risinātu klimatiskās pārkārtošanās sociālos un nodarbinātības aspektus.

Kvalitatīva un efektīva sociālo partneru iesaistīšanās ir priekšnoteikums labai Eiropas sociālā tirgus ekonomikas funkcionēšanai, kas nodrošina ilgtspējīgākus un iekļaujošākus politikas rezultātus. Vairāk nekā puse no visiem pasākumiem aktīvas darba tirgus politikas un ienākumu aizsardzības jomā, kas veikti kopš pandēmijas uzliesmojuma, ir saskaņoti vai apspriesti ar sociālo partneru organizācijām. Nodarbinātības pamatnostādnes dalībvalstīs tiek aicinātas nodrošināt sociālo partneru savlaicīgu un jēgpilnu iesaistīšanos nodarbinātības, sociālo un attiecīgā gadījumā ekonomikas reformu un politikas izstrādē un īstenošanā, arī veicinot to kapacitātes palielināšanu. Atbilstoši valstu praksei un iestāžu sistēmai saikne ar sociālajiem partneriem visos līmeņos ir vērsta uz to, lai uzlabotu reformu izstrādi un nodrošinātu atbildību par tām. Kopumā sociālo partneru iesaistes kvalitāte valstu nodarbinātības un sociālajā politikā pēdējos gados ir palikusi nemainīga vai nedaudz uzlabojusies, taču joprojām ievērojami atšķiras dažādās dalībvalstīs. Arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaiste šajos jautājumos ir svarīga un noderīga. Tas ir īpaši būtiski laikā, kad izteikta vienprātība ir nepieciešama, lai nodrošinātu strauju atveseļošanos un atbalstu zaļās un digitālās pārkārtošanās procesam. Lai nodrošinātu iecerēto pasākumu veiksmīgu izpildi, arī turpmāk būs svarīga sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju atbilstoša iesaiste atveseļošanas un noturības plānu īstenošanā.

¹² Komisijas paziņojums “Augošās enerģijas cenas: pretdarbības un atbalsta instrumenti”, [COM\(2021\) 660 final](#).

Sociālajiem partneriem ir bijusi svarīga loma atveseļošanās no Covid-19 stratēģijā

Sociālo partneru iesaistes forma 2021. gadā ieviesto politikas pasākumu izstrādē

Vairāk nekā puse no visiem 2021. gadā ieviestajiem pasākumiem darbības nepārtrauktības, nodarbinātības aizsardzības un saglabāšanas, darba vietu pielāgošanas un ienākumu aizsardzības jomā ir saskaņoti vai apspriesti ar sociālajiem partneriem.

Iesaistes kvalitāte starp dalībvalstīm ievērojami atšķiras.

Piezīme. Attēlā parādīti 184 tiesību aktu vai ieteikumu un trīspusējo vienošanos gadījumi laikā no 2021. gada 1. janvāra līdz 13. septembrim. Avots: *Eurofound*, 2021. gads, *COVID-19 EU PolicyWatch* datubāze.

Izglītības rezultāti joprojām ir cieši saistīti ar sociālekonomisko situāciju. Covid-19 ir radījis spēcīgu spiedienu uz dalībvalstu izglītības un apmācības sistēmām. Izglītību priekšlaicīgi pametušo īpatsvars pandēmijas laikā, lai gan lēnāk, tomēr turpināja samazināties, un joprojām starp valstīm šajā ziņā pastāv būtiskas atšķirības. Pirmie dalībvalstu pētījumi un apsekojumi liecina, ka pandēmijas laikā ir būtiski samazinājušies mācīšanās rādītāji, īpaši to studentu vidū, kas nāk no nabadzīgākas sociālekonomiskās vides vai kam ir migrantu izcelsme. Papildus tam, ka pastāv nevienlīdzīga piekļuve tiešsaistes digitālajai izglītībai, viņu mācīšanos kavēja, piemēram, mācīšanos mazāk atbalstoša vide mājās. Neatkarīgi no pandēmijas skolēnu sociālekonomiskā vai migrantu izcelsme joprojām būtiski ietekmē viņu digitālo prasmju līmeni. Attiecībā uz pamatprasmēm konstatēts, ka pēc iepriekš novērotās zināmās uzlabošanās atkal pieaug 15 gadus vecu nesekmīgo skolēnu īpatsvars. Tas pierāda, cik svarīgi ir nodrošināt kvalitatīvu izglītību jau pašā mācību sākumā. Neraugoties uz terciārās izglītības ieguves līmeņa pieaugumu, lielākajā daļā dalībvalstu sociālās atšķirības, kas saistītas ar dalību terciārajā izglītībā, mēdz saglabāties vairākās paaudzēs. Esošās prasmju neatbilstības arī norāda uz nepieciešamību stiprināt izglītības atbilstību darba tirgum un turpināt palielināt dalību terciārajā izglītībā, jo īpaši nozarēs ar augošu pieprasījumu,

piemēram, informācijas un komunikācijas tehnoloģijās (IKT), kā arī zinātnē, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā (*STEM*). Lai nodrošinātu vienādas iespējas ikvienam un labvēlīgi ietekmētu individuālo prasmju līmeni un ekonomikas izaugsmes potenciālu, būtiski ir samazināt un novērst izglītības rezultātu nevienlīdzību, kas saistīta ar sociālekonomisko vai migrantu izcelsmi.

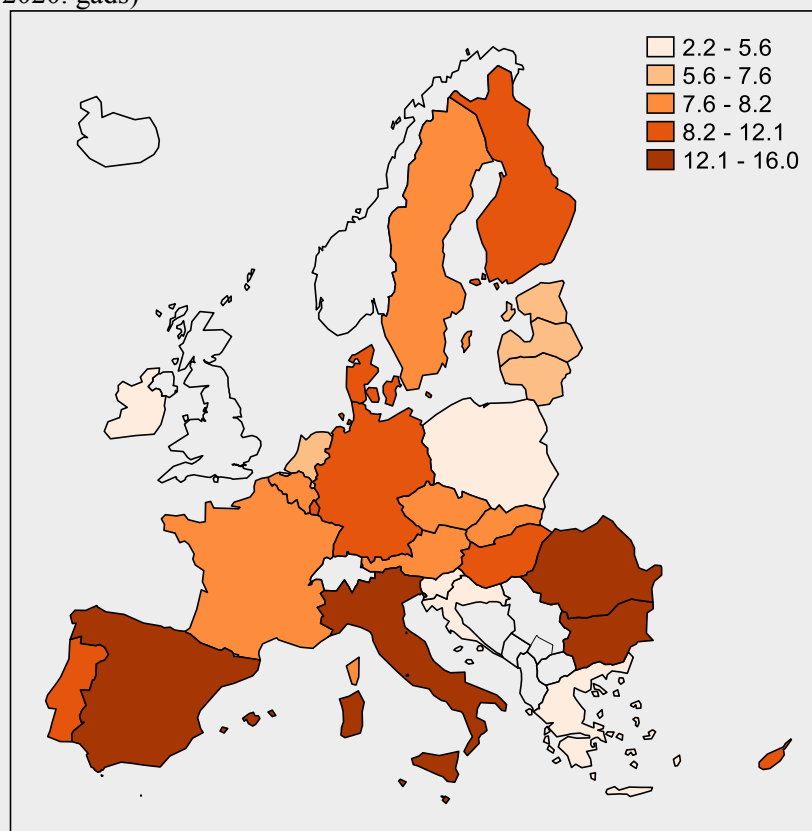
Nevienlīdzība izglītības jomā rada atšķirīgas sākumpozīcijas darba tirgū un atšķirīgas karjeras izredzes

Skolēnu lasītprasmes atšķirības — 26,6 procentpunkti ekonomiskā, sociālā un kultūras statusa indeksa apakšējā un augšējā ceturksnī.

Skolēnu sociālekonomiskā un migrantu izcelsme būtiski ietekmē viņu digitālo prasmju līmeni.

Jaunieši, kas dzimuši ārpus ES, gandrīz trīsreiz biežāk pamet skolu, nepabeidzot mācības.

Izglītību priekšlaicīgi pametušie (vecumā no 18 līdz 24 gadiem, 2020. gads)

Piezīme. Dažas administratīvās vienības salās un tālākajos reģionos nav pārstāvētas. Avots: Eurostat, DSA (EDAT_LFSE_02). © EuroGeographics — administratīvās robežas.

Pieaugušo prasmju attīstība visā ES joprojām ir tālu no standarta prakses, ievērojami atšķiras starp valstīm, turklāt to smagi skārusi pandēmija; ES pamatmērķis, kas jāsasniedz līdz 2030. gadam, veicinās papildu centienus, kas nepieciešami šajā virzienā. Tāpēc joprojām liels problēmjautājums ir nodrošināt, lai darbaspēkam būtu prasmes, kas nākotnē būs pieprasītas darba tirgū. Prasmju prognozes norāda uz izmaiņām darba tirgus prasmju profilos, ņemot vērā straujās tehnoloģiskās, to vidū zaļās un digitālās pārkārtošanās izraisītās, pārmaiņas, un uz mazprasmīgo profesiju turpmāku samazināšanos. Tā rezultātā steidzami nepieciešama prasmju pilnveide un pārkvalifikācija. Līdz ar to ES pamatmērķis pieaugušo izglītībai (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu) tika noteikts 60 % apmērā iepretim 37,4 % 2016. gadā. Mazkvalificēto darba ņēmēju un migrantu daļība pieaugušo izglītībā joprojām bija ievērojami zemāka par vidējo līmeni. Lai palielinātu daļību pieaugušo izglītībā,

ir vajadzīga integrēta pieeja, kas saskaņotā veidā novērš dažādus šķēršļus, arī izmantojot prasmju apzināšanu un prognozēšanu partnerībā ar attiecīgajām ieinteresētajām personām. Tas nozīmē apvienot finansiālu atbalstu tiešajām izmaksām, piemēram, tiesībām saņemt individuālu apmācību ar apmaksātu mācību atvaļinājumu un karjeras konsultēšanas pakalpojumiem, kā arī pārskatu par kvalitatīvu apmācību iespējām un informāciju par prasmju validēšanu un sertifikāciju.

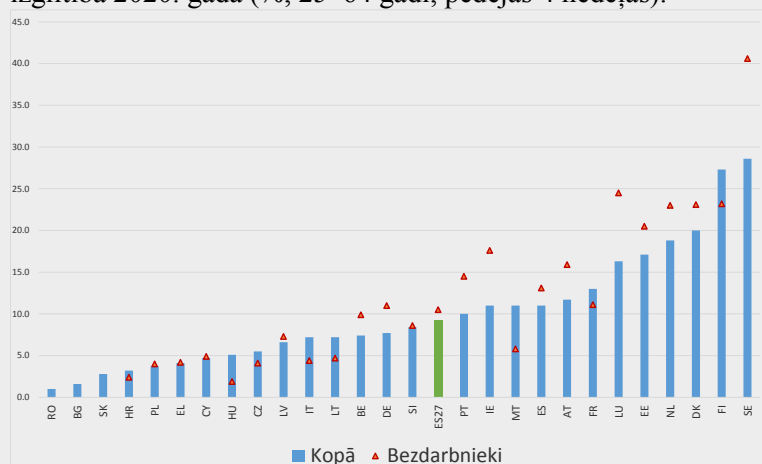
Darbaspēka prasmju pilnveide un pārkvalifikācija ir nepieciešama, lai atvieglotu profesionālo pāreju un atbalstītu zaļo un digitālo pārkārtošanos

9,2 %
pieaugušo
piedalījās mācībās
(pēdējo četru nedēļu
laikā) ES 2020. gadā.

Starp tiem tikai **3,4 %**
bija mazkvalificēti.

89 %
pieaugušo ES
piekrīt, ka labāki
finansiālie apstākļi
veicinātu dalību
apmācībās.

Kopējais iedzīvotāju un bezdarbnieku dalības līmenis pieaugušo izglītībā 2020. gadā (% , 25–64 gadi, pēdējās 4 nedēļas).

Avots: Eurostat, DSA [trmg_lfse_02].

ES dalībvalstis ir fiksējušas nelielus panākumus digitālo pamatprasmju nodrošināšanā pieaugušajiem, tomēr joprojām nepieciešams būtiski uzlabot augstāka līmeņa digitālās prasmes. Pandēmija ir būtiski palielinājusi pieprasījumu pēc digitālajām prasmēm visos līmeņos, un tā ir transversāla prasība daudzās profesijās un nozarēs. Jaunākie pieejamie dati par sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājiem 2019. gadā liecina, ka tikai 56 % pieaugušo digitālās prasmes bija vismaz pamatlīmenī. Šis rādītājs liecina arī par konverģences trūkumu starp dalībvalstīm un ļoti lēnu progresu kopš 2014. gada. Digitālās prasmes (atbilstošā līmenī) ir nepieciešamas vairāk nekā 90 % pašreizējo darbvieta un gandrīz visās ekonomikas nozarēs. Progress šajā jomā ir būtisks, ja ES vēlas apmierināt pieaugošo vajadzību pēc digitālajām prasmēm ikdienas dalībai sabiedrībā un ekonomikas īpašo vajadzību pēc IKT speciālistiem.

Neraugoties uz Covid-19 krīzi, mājāsaimniecību kopējie ienākumi 2020. gadā vidēji ES dalībvalstīs kopumā saglabājās nemainīgi, pateicoties ļoti strauji ieviestajiem politiskajiem atbildes pasākumiem dalībvalstu un ES līmenī. Iestājoties pandēmijai, 2020. gada otrajā ceturksnī mājāsaimniecību ienākumi strauji samazinājās, tomēr līdz gada beigām atkal pieauga un 2019.–2020. gadā kopumā bija stabili. Visvairāk samazinājās darba ņēmēju un pašnodarbināto atalgojums, arī neto īpašuma ienākums. 2020. gadā neto sociālie pabalsti ievērojami veicināja kopējos ienākumus, kā arī tiem bija liela nozīme kopējā mājāsaimniecību ienākumu krituma mazināšanā otrajā ceturksnī, un to zināmā mērā veicināja arī ienākuma un bagātības nodokļu korekcijas. Ņemot vērā reālā IKP samazināšanos par 6 %

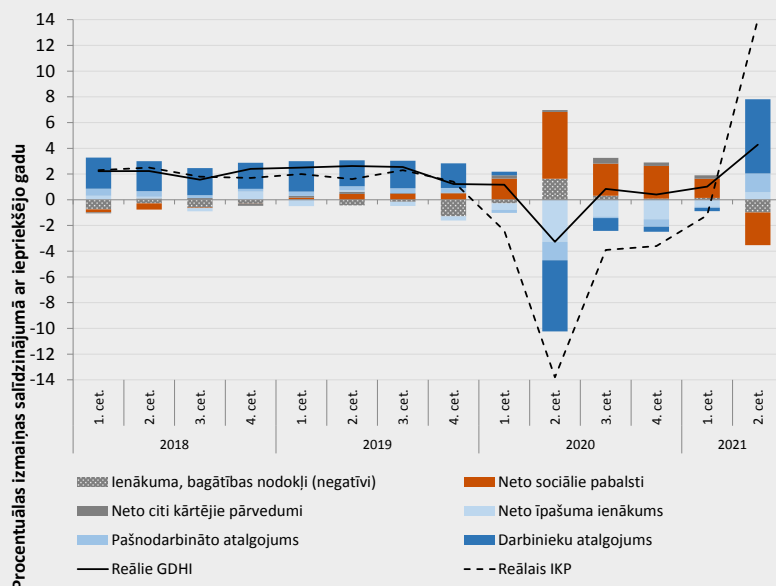
salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, šī kopējo mājsaimniecību ienākumu stabilitāte 2020. gadā liecina par to ārkārtējo diskrecionāro politiku efektivitāti, kas ieviestas, lai mazinātu krīzes sociālo ietekmi, un par sociālās aizsardzības un nodokļu sistēmu automātisko stabilizējošo ietekmi. 2021. gada 2. ceturksnī strauji pieauga gan reālais IKP, gan darba ņēmēju atalgojums — aptuveni tādā pašā tempā, kādā tie saruka gadu iepriekš. Kopumā reālie mājsaimniecību izmantojamie bruto ienākumi (*GDHI*) šajā ceturksnī pieauga vairāk, nekā tie saruka gadu iepriekš, arī pateicoties tam, ka ienākumi no neto sociālajiem pabalstiem samazinājās lēnāk nekā no citiem ienākumu avotiem.

Neraugoties uz Covid-19 krīzi, mājsaimniecību kopējie ienākumi 2020. gadā vidēji ES dalībvalstīs kopumā saglabājās stabili

Vairumā dalībvalstu **ienākumu nevienlīdzība ($S80/S20$) nedaudz samazinājās vai bija stabila.**

Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu īpatsvars (*AROPE*) 2020. gadā ES bija stabils — aptuveni viens no pieciem cilvēkiem.

IKP pieaugums, reālo mājsaimniecību izmantojamo bruto ienākumu pieaugums un galvenās sastāvdaļas (ES27)

Avots: Eurostat, valstu pārskati [nasq_10_nf_tr] un [namq_10_gdp]. Piezīme: Sk. ziņojuma pamatdaļu.

Sociālās aizsardzības sistēmas palīdzēja pārciest Covid-19 krīzi, būtiski nepalielinot nabadzības riskus vai ienākumu nevienlīdzību. Nabadzības riska vai sociālās atstumtības līmenis (*AROPE*) un katra tā sastāvdaļa, kā arī vispārējā ienākumu nevienlīdzība 2019.–2020. gadā lielākajā daļā dalībvalstu kopumā saglabājās stabila¹³. Tas atspoguļo nodokļu un pabalstu sistēmu, kā arī lielā valsts atbalsta ietekmi, arī izmantojot saīsināta darba laika risinājumus un citus darba saglabāšanas pasākumus, kas ieviesti vai pagarināti Covid-19 krīzes laikā, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātām iedzīvotāju grupām. Agrīnās aplēses par 19 dalībvalstu 2020. gada sociālās aizsardzības izdevumiem¹⁴ norāda uz nepieredzētiem līmeņiem un lielu palielināšanos salīdzinājumā ar 2019. gadu. Neraugoties uz dažiem pagaidu

¹³ Atspoguļojot arī Eurostat ātrās aplēses 2020. gadam par nabadzības riska līmeni un ienākumu nevienlīdzības tendencēm.

¹⁴ Eurostat, *Early estimates - Social protection - Eurostat (europa.eu)*, aptverot BE, BG, CZ, DE, DK, EE, IE, FR, HR, IT, LV, LT, HU, MT, AT, PL, PT, SI un SE.

pasākumiem, kuru mērķis ir uzlabot piekļuvi (adekvātai) sociālajai aizsardzībai, daudzās valstīs joprojām pastāv nepilnības, jo īpaši attiecībā uz nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darba ņēmējiem un pašnodarbinātajiem. Dažas strukturālās reformas ir iekļautas dalībvalstu iesniegtajos nacionālajos plānos, kuru mērķis ir īstenot Padomes 2019. gada Ieteikumu par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai¹⁵.

Tomēr nabadzības un sociālās atstumtības risks atsevišķām iedzīvotāju grupām joprojām ir augsts, jo īpaši ģimenēm ar bērniem, personām ar invaliditāti, ārpus ES dzimušajiem un romiem. Nabadzība mājsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti pēdējo desmit gadu laikā ir palielinājusies. Vairumā dalībvalstu bērni nabadzībai (arī pastāvīgai nabadzībai) ir pakļauti vairāk nekā pieaugušie iedzīvotāji. Ir mazāk ticams, ka nabadzībā vai sociālajā atstumtībā uzauguši bērni gūs labas sekmes skolā, ka viņiem būs laba veselība un viņi pilnībā īstenos savu potenciālu turpmākajā dzīvē. Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā papildus ES 2030. gada nabadzības mazināšanas pamatmērķim ir izvirzīts papildu mērķis, proti, līdz 2030. gadam vismaz par 5 miljoniem samazināt to bērnu skaitu, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība. Dažās dalībvalstīs to bērnu nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs (*AROE*), kurus audzina viens vecāks vai kuri aug ģimenēs ar vairāk nekā trīs bērniem, vai kuriem ir migrantu vai romu izcelsme, ir trīs reizes augstāks nekā citiem bērniem. Padomes 2021. gada 14. jūnija ieteikumā tika izveidota Eiropas Garantija bērniem tieši tāpēc, lai novērstu un apkarotu bērnu sociālo atstumtību, garantējot piekļuvi svarīgāko pakalpojumu kopumam. Arī ārpus ES dzimušie ir vairāk pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam. Lielākā daļa romu dzīvo zem valstu noteiktā nabadzības sliekšņa. Pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs pirms krīzes visā ES turpināja samazināties, taču cilvēkiem zem nabadzības sliekšņa situācija joprojām ir kritiska. 2020. gadā aptuveni desmitā daļa ES iedzīvotāju mitinājās mājsaimniecībās, kas par mājokli tērēja vismaz 40 % sava (ekvivalentā) rīcībā esošā ienākuma. Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju vidū pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs bija ievērojami augstāks, un dažādās dalībvalstīs tas būtiski atšķīrās.

Sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības samazināšanu ES27 kopš 2015. gada ir bijusi stabila, izmaiņas parādījās īsi pirms krīzes. Vidēji ES sociālie pārvedumi (izņemot pensijas) samazināja nabadzības riska līmeni par aptuveni trešdaļu. Tomēr šis rādītājs dalībvalstīs ievērojami atšķiras, sākot no aptuveni 16 % līdz vairāk nekā 50 %. 2019.–2020. gadā atšķirības starp dalībvalstīm palielinājās. Sociālās aizsardzības nodrošinājuma ziņā pastāv ievērojamas atšķirības, jo īpaši starp nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darba ņēmējiem un pašnodarbinātajiem, savukārt minimālā ienākuma pabalsti procentuāli attiecībā pret nabadzības sliekšni 2019. gadā samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs. 12 dalībvalstīs minimālais ienākumu līmenis ir krietni zem 60 % no nabadzības sliekšņa. Lai efektīvi atbalstītu un papildinātu dalībvalstu politiku, Komisija plāno 2022. gadā ierosināt Padomes ieteikumu par minimālo ienākumu.

¹⁵ [Padomes ieteikums 2019/C 387/01 \(2019. gada 8. novembris\)](#).

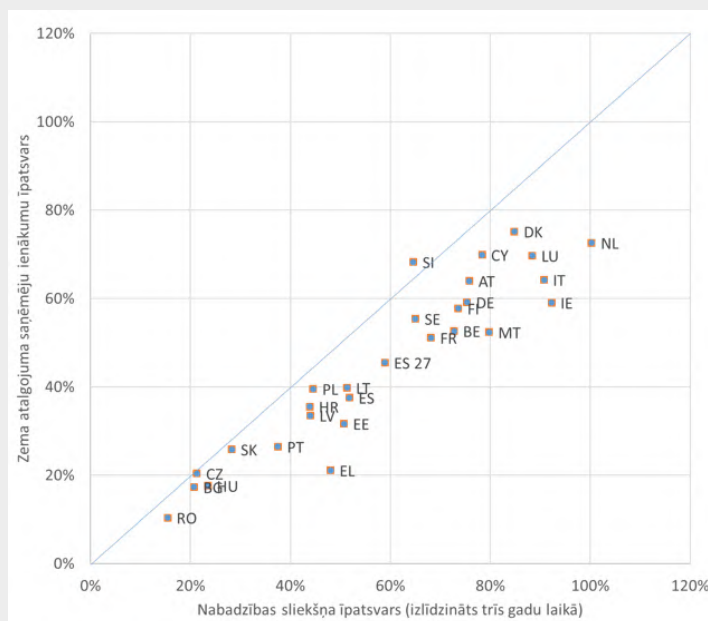
Sociālās drošības tīklu atbilstība dažādās dalībvalstīs ir atšķirīga

Minimālo ienākumu pabalsti procentuāli attiecībā pret nabadzības sliekšni 16 dalībvalstīs 2018.–2019. gadā samazinājās.

Minimālo ienākumu pabalsti 2019. gadā vienā trešdaļā dalībvalstu bija mazāki par pusi no nabadzības sliekšņa.

Sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības mazināšanu dažādās dalībvalstīs svārstās no 16 % līdz 52 %.

Minimālo ienākumu saņēmēju neto ienākumi, izteikti procentos no nabadzības riska sliekšņa (rādītājs izlīdzināts trīs gadu periodā) un no zema atalgojuma saņēmēja ienākumiem (2019. ienākumu gadā)

A vots: EMPL GD aprēķini, balstoties uz EU-SILC mikrodatiem. Piezīme: IE dati atspoguļo MI pabalstu 2020. ienākumu gadā. IE, IT, LU un LV AROP SILC 2020. gada sliekšnis vēl nav pieejams. Diagramma attiecas uz personām, kuras nav precējušās un kurām nav bērnu. Minimālo ienākumu saņēmēja neto ienākumi var ietvert arī citus pabalstu veidus (piem., mājokļa pabalstus), ne tikai minimālos ienākumus. Par zema atalgojuma saņēmēju uzskata tādu darba ņēmēju, kurš strādā pilnu laiku un nopelna 50 % no vidējās algas.

Neraugoties uz pandēmiju, sākotnējie dati liecina, ka pašnovērtētais neapmierināto medicīniskās aprūpes vajadzību līmenis 2020. gadā lielākoties bija stabils vairumā dalībvalstu, taču starp tām ir ievērojamas atšķirības. Dažas grupas, piemēram, cilvēki, kas dzīvo māsaiņniecībās ar zemiem ienākumiem, vai migrantu izcelsmes cilvēki, visticamāk, būs neaizsargāti neapmierinātu medicīnisko vajadzību dēļ, lai gan šīs atšķirības attiecībā pret kopējo iedzīvotāju skaitu dažādās dalībvalstīs ir dažādas. Joprojām sastopamas tādas problēmas kā medicīnisko procedūru atlikšana un būtiski pārtraukumi ikdienas pacientu aprūpē, kas rada arī neapmierinātas medicīniskās vajadzības; tas bija izteiktāk Covid-19 krīzes sākumā. Pandēmijas uzliesmojums priekšplānā ir izvirzījis nepieciešamību stiprināt veselības aprūpes noturību, kvalitāti un pieejamību.

Paredzams, ka sabiedrības novecošana izraisīs ievērojamu pieprasījuma pieaugumu pēc ilgtermiņa aprūpes (LTC) pakalpojumiem. Vidēji 26,6 % cilvēku vecumā no 65 gadiem, kas dzīvo privātās māsaiņniecībās, 2019. gadā ES bija nepieciešama ilgtermiņa aprūpe. Formālās LTC pieejamības veicināšana ir svarīgs sociālā taisnīguma un dzimumu līdztiesības nodrošināšanas faktors, kā arī tas sniedz iespēju radīt darbvietas. Labas kvalitātes aprūpe mājās un kopienā balstīti LTC pakalpojumi ir būtiski, lai visiem nodrošinātu pieejamu alternatīvu aprūpei iestādēs. Māsaiņniecībām, kurām nepieciešama LTC, bieži ir ierobežota piekļuve formālajiem mājās aprūpes pakalpojumiem, jo tās šos pakalpojumus vai nu nevar atļauties, vai tie vienkārši nav pieejami. 2019. gadā 46,5 % cilvēku vecumā no 65 gadiem, kas saskārās ar lielām grūtībām personīgajā aprūpē vai māsaiņniecības aktivitātēs ES, informēja, ka viņiem šajā ziņā ir bijusi neapmierināta vajadzība pēc palīdzības. Šo palīdzības trūkumu vairāk izjuta tie, kuri bija zemāko ienākumu kvintilē. Formālās aprūpes pieejamības trūkums

izpaužas kā neapmierinātas aprūpes vajadzības vai slogs neformālajiem aprūpētājiem (galvenokārt sievietēm), kas nodrošina lielāko aprūpes daļu. Kopumā sociālās aizsardzības atbilstība ilgtermiņa aprūpes vajadzībām dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras, un personas, kurām tā ir vajadzīga, var saskarties ar ļoti lieliem personīgiem maksājumiem par formālu ilgtermiņa aprūpi pat pēc sociālo pabalstu saņemšanas.

Demogrāfiskās pārmaiņas turpina radīt ilgtermiņa sarežģījumus pensiju sistēmām. Pensiju adekvātums 2020. gadā kopumā saglabājās stabils. Pensiju atšķirības starp dzimumiem vēl arvien ir ļoti lielas, lai gan pēdējo desmit gadu laikā pakāpeniski mazinās. Reformām vajadzētu būt vērstām uz iekļaujošu pensiju sistēmu izveidi, nodrošinot tām atbilstošu piekļuvi gan vīriešu, gan sieviešu vidū, kā arī tādu cilvēku vidū, kuri ir noslēguši dažādu veidu līgumus un veic saimniecisku darbību, vienlaikus nodrošinot atbilstošus ienākumus vecumdienās un saglabājot valsts finanšu ilgtspēju.

Dalībvalstīm būtu jārikojas, lai risinātu nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas problēmas, kas identificētas šajā vienotajā nodarbinātības ziņojumā. Ziņojumā sniegtā analīze izceļ vairākas prioritārās jomas politikas rīcībai. Tai vajadzētu būt vērstai uz iekļaujošas atveseļošanās veicināšanu, radot darbvietas, atvieglot pāreju no bezdarba uz nodarbinātību un starp nozarēm, uzlabojot ekonomisko un sociālo noturību un nodrošinot, ka zaļā un digitālā pārkārtošanās ir taisnīga, vienlaikus tuvinoties ES 2030. gada pamatmērķiem attiecībā uz nodarbinātību, prasmēm un nabadzības mazināšanu.

Saskaņā ar nodarbinātības pamatnostādņēm dalībvalstis ir aicinātas:

- pakāpeniski pāriet no ārkārtas pasākumiem darba tirgū uz atveseļošanas pasākumiem un īstenot pasākumus, kas veicinātu cilvēku lielāku dalību darba tirgū un pandēmijas visvairāk skarto darba ņēmēju atkārtotu aktivizēšanu;
- atbilstoši *EASE* ieteikumam izstrādāt saskaņotas politikas paketes, kas paredz stimulus darbā pieņemšanas un pārejas veicināšanai, prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus un pastiprinātu nodarbinātības dienestu atbalstu profesionālajai pārejai;
- stiprināt aktīvas darba tirgus politikas un valsts nodarbinātības dienestu efektivitāti un lietderību, arī ieguldot digitālajā infrastruktūrā un pakalpojumos (vienlaikus nodrošinot piekļūstamību), prognozēt un apzināt prasmes (kas saistītas arī ar zaļo un digitālo pārkārtošanos), attīstīt profilēšanas sistēmas, atbilstoši apmācīt personālu;
- uzlabot jauniešu izredzes darba tirgū, veicinot iekļaujošu un kvalitatīvu profesionālo izglītību un apmācību, kā arī augstāko izglītību; piedāvāt mērķorientētu nodarbinātības dienestu atbalstu (arī mentorēšanu, ievirzi un konsultācijas), kā arī atbalstīt kvalitatīvu mācekļību un stažēšanos (jo īpaši MVU sektorā) saskaņā ar pastiprināto Garantiju jauniešiem;
- nodrošināt dzimumu līdztiesību un stiprināt sieviešu dalību darba tirgū, arī ievērojot darba un privātās dzīves līdzsvara politiku, nodrošināt piekļuvi kvalitatīviem ilgtermiņa aprūpes un agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumiem par pieņemamu cenu, nodrošināt, ka vecākiem un citām personām, kas uzņemas aprūpes pienākumus, ir pieejams atvaļinājums ģimenes apstākļu dēļ un elastīgs darba režīms, vienlaikus veicinot šo tiesību līdzsvarotu izmantošanu gan sieviešu, gan vīriešu vidū;
- uzlabot mācīšanās rezultātus un mazināt nevienlīdzību izglītībā un apmācībā, paplašināt piekļuvi terciārajai izglītībai (jo īpaši cilvēkiem no nelabvēlīgā situācijā esošām grupām), novērst mācību priekšlaicīgu pamešanu, turpināt palielināt dalību

terciārajā izglītībā un veicināt šīs izglītības atbilstību darba tirgum, īpašu uzmanību pievēršot tādām nozarēm kā IKT un *STEM*, arī izmantojot mikroapliecinājumus;

- ieguldīt pieaugušo pārkvalifikācijā un prasmju pilnveidē, īpašu uzmanību pievēršot prasmēm, kas nepieciešamas digitālās un zaļās pārkārtošanās procesam, nostiprinot noteikumus par tiesībām saņemt individuālu apmācību, jo īpaši izmantojot individuālus mācību kontus, atbalstot liela mēroga publiskas un privātas daudzpusējas ieinteresēto personu partnerības atbilstīgi Prasmju pilnveides paktam un Digitālo prasmju un darbu koalīcijai, nodrošinot lielākus stimulus uzņēmumiem un darba ņēmējiem iesaistīties prasmju pilnveidē un pārkvalifikācijā, ieguldot infrastruktūrā un aprīkojumā (arī digitālajā);
- uzlabot skolēnu un pieaugušo digitālās prasmes un palielināt digitālo talantu kopumu darba tirgū, attīstot digitālās izglītības un apmācības ekosistēmas, ko nodrošina tādi būtiski faktori kā skolu ātrdarbīga savienojamība, aprīkojums un skolotāju apmācība; atbalstīt iestādes ar zinātību digitalizācijas jomā, īpašu uzmanību pievēršot iekļaušanai un digitālās plaissas mazināšanai;
- reformēt darba tirgus noteikumus un nodokļu un pabalstu sistēmas, lai nodrošinātu darba tirgus segmentācijas mazināšanos un kvalitatīvu darbvietu radīšanu; nodrošināt, ka nestandarta darba attiecībās esošām un pašnodarbinātām personām ir pieejama atbilstoša sociālā aizsardzība atbilstīgi Padomes Ieteikumam par piekļuvi sociālajai aizsardzībai;
- garantēt, ka darba vide ir droša un labi piemērota pēcpandēmijas prasībām un ka ir pieejams elastīgs darba režīms;
- nodrošināt sociāli taisnīgu pārejas procesu;
- veicināt darba koplīguma sarunas, sociālo dialogu un sociālo partneru iesaisti, arī saistībā ar atveseļošanas un noturības plānu īstenošanu;
- nodrošināt visiem nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem faktisku bezmaksas piekļuvi veselības aprūpei, agrīnajai pirmsskolas izglītībai un aprūpei, izglītībai un aktivitātēm skolā, faktisku piekļuvi veselīgam uzturam un atbilstošam mājoklim saskaņā ar Ieteikumu, ar ko izveido Garantiju bērniem;
- ieguldīt piemērotās un ilgtspējīgās sociālās aizsardzības sistēmās, kas pieejamas visiem, arī minimālā ienākuma shēmās, atbalsta reformas ar mērķi saglabāt un pastiprināt aizsardzības līmeni un uzlabo to personu aizsardzību, kas nav aizsargātas vai ir aizsargātas nepietiekami; nodrošināt adekvātus pabalstus, tiesību pārnēsamību, piekļuvi kvalitatīviem pakalpojumiem un atbalstu darbspējīgo personu integrācijai darba tirgū; stiprināt kvalitatīvu, finansiāli pieejamu un ilgtspējīgu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu sniegšanu; novērtēt politikas ietekmi uz ienākumu sadali;
- nodrošināt iekļaujošu un ilgtspējīgu pensiju sistēmu izveidi, tām atbilstošu piekļuvi gan vīriešu, gan sieviešu vidū, kā arī tādu cilvēku vidū, kuri ir noslēguši dažādu veidu līgumus un veic saimniecisku darbību, vienlaikus nodrošinot atbilstošus ienākumus vecumdienās;
- risināt bezpajumtniecības kā galējas nabadzības problēmu, veicināt ieguldījumus dzīvojamo un sociālo māju renovācijā, vajadzības gadījumā atvieglot piekļuvi kvalitatīvam un finansiāli pieejamam mājoklim, sociālam mājoklim vai palīdzībai mājokļa jautājumos;
- ieguldīt veselības aprūpes sistēmas spējās, ieskaitot primāro aprūpi, aprūpes koordināciju, veselības aprūpes personālu un e-veselību; samazināt personīgos maksājumus, uzlabot veselības aprūpes tvērumu un veicināt veselības aprūpes personāla prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju.

ES finansējums, arī ar Eiropas Sociālā fonda Plus, Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Atveseļošanas un noturības mehānisma starpniecību, palīdz dalībvalstīm pastiprināt politikas rīcību šajās jomās.

Pilnīga un vērienīga reformu īstenošana un ieguldījumi nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos būs ļoti svarīgi, lai nodrošinātu efektīvu atbalstu atveseļošanai un taisnīgas zaļās un digitālās pārkārtošanās procesam. Šie pasākumi ievērojami palīdzēs risināt nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas problēmas, kas identificētas konkrētai valstij adresētajos ieteikumos saistībā ar Eiropas pusgadu. Ar šīm politikas jomām saistītie pasākumi Padomes jau apstiprinātajos nacionālajos plānos veido aptuveni 135 miljardus EUR, kas ir aptuveni 30 % no šo apstiprināto plānu kopējiem finanšu piešķirumiem un sniegs nozīmīgu ieguldījumu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanā.

PĀRSKATS PAR DARBA TIRGUS UN SOCIĀLAJĀM TENDENCĒM UN PROBLĒMĀM EIROPAS SAVIENĪBĀ

1.1. Darba tirgus tendences

Darba tirgus atveseļošanās notiek, tomēr nodarbinātība vēl nav atgriezusies pirmskrīzes līmenī. 2021. gada otrajā ceturksnī kopējais nodarbināto skaits ES sasniedza 207,5 miljonus¹⁶. Tas ir par 4,1 miljonu vairāk nekā 2020. gada 2. ceturksnī, tomēr par 2 miljoniem mazāk nekā 2019. gada 4. ceturksņa maksimālais rādītājs. Pēc zemākā punkta — 71,6 % — sasniegšanas 2020. gada 2. ceturksnī nodarbinātības līmenis vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem ir daļēji atjaunojies, 2021. gada 2. ceturksnī sasniedzot 72,8 %, tomēr tas ir zemāk par 73,3 %, maksimālo rādītāju, kas bija sasniegts 2019. gada 4. ceturksnī. Gada griezumā nodarbinātības līmenis ES 2020. gadā saglabājās 72,5 % līmenī, kas ir par 0,7 procentpunktiem zemāk nekā 2019. gadā. Dažās saimnieciskās darbības jomās nodarbinātības līmenis joprojām ir ievērojami zemāks nekā pirms krīzes. Konkrētāk, vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, transporta, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē 2021. gada 2. ceturksnī bija par 2,3 miljoniem mazāk nodarbināto nekā 2019. gada 4. ceturksnī (samazinājums par 4,5 %), nodarbinātības līmenis bija zemāks arī ražošanā (samazinājums par 2,5 %). Turpretī tādās nozarēs kā būvniecība, informācija un komunikācija nodarbinātība jau ir atgriezusies pirmspandēmijas līmenī¹⁷. Kopumā tiek prognozēts, ka 2021. gadā nodarbinātība pieaugs par 0,8 % un 2022. gadā — par 1 %, bet 2023. gadā tā nedaudz samazināsies — par 0,6 %¹⁸. ES mērķis līdz 2030. gadam nodrošināt darbu vismaz 78 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem atspoguļo kopīgu apņemšanos panākt iekļaujošu ekonomikas atveseļošanu, kurā tiktu radīts daudz jaunu darbvieta (sk. 1.4. iedaļu).

Pēc sākotnējā krituma Covid-19 krīzes apstākļos brīvo darbvieta rādītājs šobrīd ir pieaudzis gandrīz līdz rekordlīmenim¹⁹. Pirms krīzes, 2019. gada 2. ceturksnī, brīvo darbvieta rādītājs ES27 bija 2,4 %. Pandēmijas ierobežošanas pasākumi un saistītā saimnieciskās darbības apstāšanās vai palēnināšanās izraisīja brīvo darbvieta rādītāja samazināšanos. Šis rādītājs ES27 2020. gada 2. ceturksnī samazinājās līdz 1,6 %, kas ir zemākais līmenis kopš 2016. gada 1. ceturksņa. Kopš tā laika tas ir pieaudzis, 2021. gada 2. ceturksnī sasniedzot 2,3 % un gandrīz pilnībā likvidējot Covid-19 radītā satricinājuma ietekmi. Lai gan parasti ciklisko svārstību laikā izmaiņas brīvo darbvieta piedāvājumā ir straujākas nekā bezdarba rādītājos, vērojamas tendences un aptaujā gūtā informācija (t. i., *Eurofound*) norāda uz nepieciešamību rūpīgi uzraudzīt iespējamo darbaspēka trūkumu (sk. 2.1. iedaļu).

¹⁶ Kopējie nodarbinātības rādītāji ņemti no valstu pārskatiem (iekšzemes jēdziens), citi skaitļi — no Darbaspēka apsekojuma datiem. Šajā iedaļā visur izmantoti katru ceturksni sezonāli koriģēti dati.

¹⁷ Sk. Eiropas Komisijas (2021. gads) 2021. gada pārskatu par darba tirgus un algu tendencēm Eiropā (drīzumā) (*Labour Market and Wage Developments in Europe Annual Review 2021 (forthcoming)*).

¹⁸ Eiropas Komisijas (2021. gads) "Eiropas ekonomikas prognoze, 2021. gada rudens", 160. dokuments (*European Economic Forecast, Autumn 2021, Institutional Paper 160*).

¹⁹ Brīvo darbvieta rādītājs ir kopējais brīvo amata vietu skaits procentos, pamatojoties uz aizņemto un brīvo amata vietu attiecību.

Strauji ieviestie politiskie atbildes pasākumi palīdzēja ierobežot Covid-19 krīzes ietekmi uz darba tirgu²⁰. Pandēmija izraisīja sabiedrības veselības krīzi, kas plaši ietekmēja saimniecisko darbību, darba tirgus un sabiedrību. Bezdarba līmenis (15–74 gadu vecuma grupā) pieauga no 6,6 % 2019. gada 4. ceturksnī (zemākais līmenis, kāds jebkad reģistrēts ES27) līdz 7,6 % 2020. gada 3. ceturksnī. Eurozonā 2020. gada 3. ceturksnī bezdarba līmenis bija nedaudz augstāks — 8,5 % (par 1,1 procentpunktu augstāks nekā 2019. gada 4. ceturksnī). Ierobežošanas pasākumu atvieglošana un vakcinācijas kampaņu izvēršana ir palīdzējusi atjaunot ES ekonomiku un samazināt bezdarba līmeni līdz 7,3 % 2021. gada 2. ceturksnī (eurozonā — 8 %). Kopumā bezdarba pieaugums ir saglabājies zemāks, nekā varēja gaidīt, ņemot vērā Covid-19 lielo ietekmi uz ekonomiku. Tas tāpēc, ka dalībvalstis ieviesa politikas pasākumus, to vidū pasākumus ar ES finansējuma atbalstu (jo īpaši *SURE*, bet arī *REACT-EU* un Investīciju iniciatīva reaģēšanai uz koronavīrusu (*CRII* un *CRII+*)), kā arī tāpēc, ka cilvēki pameta darba tirgu, jo kļuva grūtāk atrast darbu un daudzi pārtrauca darba meklēšanu. Jaunākie dati mēneša griezumā liecina, ka 2021. gada septembrī bezdarba līmenis ES ir vēl vairāk samazinājies — līdz 6,7 % (eurozonā — līdz 7,4 %) un tuvojas pirmskrīzes līmenim. Tomēr dalībvalstīs šajā ziņā pastāv ievērojams nevienmērīgums (sk. 2.1. iedaļu). Ilgtermiņa bezdarba līmenis ES 2021. gada 2. ceturksnī sasniedza 2,9 % no visiem aktīvajiem iedzīvotājiem, arī uzrādot mērenu, tomēr stabilu pieaugumu salīdzinājumā ar rekordzemo līmeni 2020. gada 2. ceturksnī (2 %).

Kopējais nostrādāto stundu skaits pēc pandēmijas sākumā piedzīvotā straujā krituma ir daļēji atgriezies iepriekšējā līmenī, taču tas joprojām ir zemāks par pirmskrīzes līmeni. 2021. gada 2. ceturksnī nostrādāto stundu skaits bija 82,8 miljardi. Tas ir par 9,7 miljardiem stundu vairāk nekā 2020. gada 2. ceturksnī, kad tas bija rekordzemā līmenī (73,1 miljards); pieaugums galvenokārt saistīts ar uzlabotajiem darba tirgus apstākļiem, attālinātā darba iespēju paplašināšanu un iknedēļas darba kavējumu apjoma samazinājumu (no 19,4 % no kopējā nodarbinātības līmeņa 2020. gada 2. ceturksnī uz 10,5 % 2021. gada 2. ceturksnī). Tomēr tas joprojām ir teju par 2,5 miljardiem stundu mazāk nekā 2019. gada 1. ceturksnī sasniegtais maksimums, tādējādi tas norāda, cik liela nozīme nodarbinātības saglabāšanas veicināšanā daudzu darba ņēmēju situācijā ir vai ir bijusi saīsinātā darba laika un pagaidu atlaišanas shēmām, kā arī vairāku dalībvalstu noteiktajiem atlaišanas ierobežojumiem (skatīt 2.1. iedaļu). Nostrādāto stundu skaits uz vienu nodarbināto ES pēdējo desmit gadu laikā ir samazinājies lēni, bet vienmērīgi, pieaugot nepilna laika darbam un citu veidu elastīgiem darba režīmiem (t. i., nulles stundu līgumi vai darbs pēc pieprasījuma, izmantojot tiešsaistes platformas), kas ir galvenie noteicošie faktori šajā ziņā.

Covid-19 pandēmija apturēja pēdējos gados novēroto pozitīvo aktivitātes līmeņa tendenci. 2020. gadā ES ekonomiskās aktivitātes līmenis iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem bija 77,8 %, kas ir par 0,5 procentpunktiem zemāks nekā 2019. gadā. Tomēr 2021. gada 2. ceturksnī tas bija atjaunojies līdz 78,3 %, kas atbilst pirmskrīzes līmenim. Summārais rādītājs ietver ekonomiskās aktivitātes līmeņa pieaugumu sievietēm (līdz 72,7 %, par 0,3 procentpunktiem vairāk nekā 2019. gada 4. ceturksnī), savukārt samazinājumu vīriešiem (līdz 84 %, par 0,3 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gada 4. ceturksnī). 55–64 gadu kohorta uzrādīja vispozitīvākos rādītājus, tajā bija vērojams neliels kritums krīzes kulminācijas laikā, bet 2021. gada 2. ceturksnī rādītāji jau bija virs pirmspandēmijas līmeņa.

²⁰ Sīkāk sk. 2021. gada pārskatu par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2021*), pieejams vietnē <https://op.europa.eu/s/tYkn>, un Eiropas Komisijas (2021. gads) 2021. gada pārskatu par darba tirgus un algu tendencēm Eiropā (drīzumā) (*Labour Market and Wage Developments in Europe Annual Review 2021 (forthcoming)*).

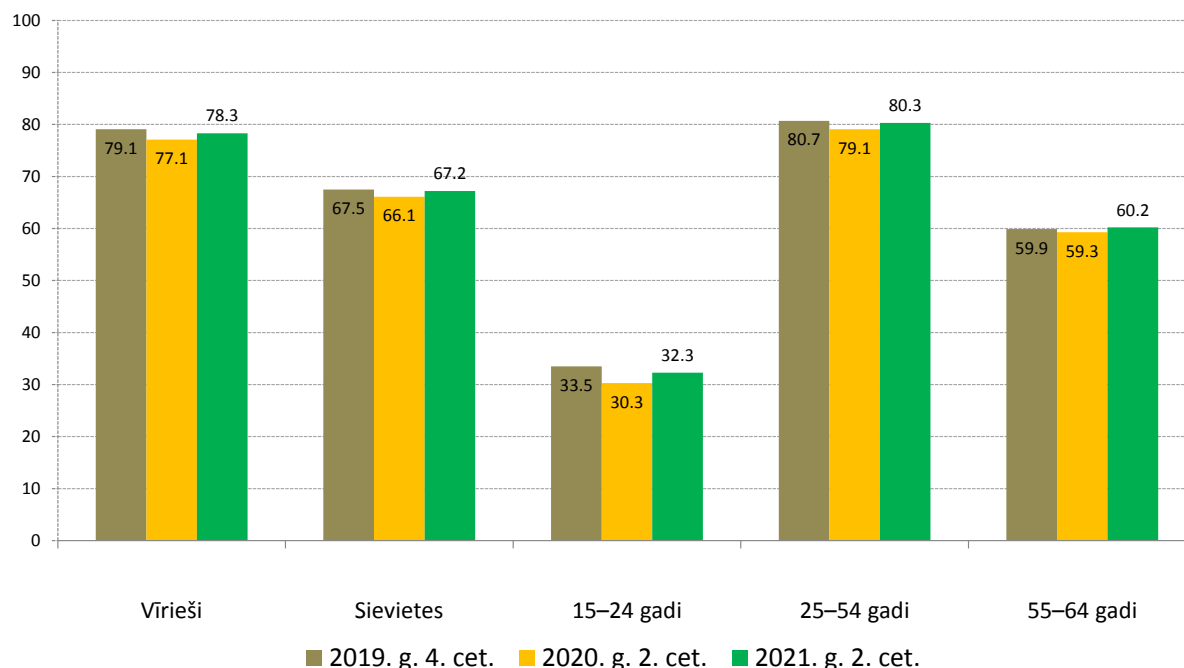
Lai gan sieviešu nodarbinātības līmenis Covid-19 krīzes ietekmē ir samazinājies nedaudz mazāk nekā vīriešu nodarbinātības līmenis, saglabājas būtiskas atšķirības starp dzimumiem. Sieviešu (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) nodarbinātības līmenis 2020. gadā samazinājās līdz 66,9 %, kas ir par 0,5 procentpunktiem zemāks nekā 2019. gadā, savukārt vīriešu nodarbinātības līmenis samazinājās līdz 78 %, kas ir par 0,9 procentpunktiem zemāks nekā iepriekšējā gadā. Ceturkšņa griezumā sieviešu nodarbinātības līmenis samazinājās no 67,4 % 2019. gada 4. ceturksnī līdz 66,1 % 2020. gada 2. ceturksnī, bet līdz 2021. gada 2. ceturksnim tas bija atjaunojies līdz 67,2 %. Vīriešu nodarbinātības līmenis 2021. gada 2. ceturksnī bija 78,3 %, kas ir par 0,8 procentpunktiem zemāks nekā 2019. gada 4. ceturksnī. Šo norišu rezultātā nedaudz samazinājās dzimumu nodarbinātības atšķirības — 11,1 procentpunkts 2021. gada 2. ceturksnī salīdzinājumā ar 11,6 procentpunktiem 2019. gada 4. ceturksnī (gada griezumā attiecīgi 11,1 procentpunkts 2020. gadā un 11,5 procentpunkti 2019. gadā).

Krīze ir ļoti ietekmējusi jauniešu darba tirgus situāciju, lai gan kopš 2020. gada beigām tā uzlabojas. Jauniešu (vecumā no 15 līdz 24 gadiem) bezdarba līmenis ES 2020. gadā sasniedza 17,1 %, kas ir par 1,8 procentpunktiem vairāk nekā 2019. gadā. 2021. gada 2. ceturksnī jauniešu bezdarba līmenis bija 17,4 %, t. i., par 2,6 procentpunktiem augstāks nekā 2019. gada 4. ceturksnī, bet par 1 procentpunktu zemāks nekā 2020. gada 3. ceturksnī sasniegtais maksimums. Kopumā 2021. gada 2. ceturksnī ES bez darba bija aptuveni 3,2 miljoni jauniešu (vecumā no 15 līdz 24 gadiem); ja ņem vērā visus tos, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (atrodas *NEET* situācijā), šis rādītājs sasniedza 5,1 miljonu, bet, ja aplūko lielāku vecuma grupu (no 15 līdz 29 gadiem), — 9,4 miljonus. Ceturkšņa *NEET* rādītājs ES 2021. gada 2. ceturksnī šajā vecuma grupā bija 13,2 % (par 0,7 procentpunktiem augstāks nekā 2019. gada 4. ceturksnī, bet par 1,5 procentpunktiem zemāks nekā 2020. gada 2. ceturksnī sasniegtais maksimums).

Gados vecāki darba ņēmēji ir izturējuši Covid-19 krīzes ietekmi uz darba tirgu labāk nekā citas grupas. Kopš Covid-19 uzliesmojuma gados vecāku darba ņēmēju (vecumā no 55 līdz 64 gadiem) nodarbinātības līmenis ir saglabājies samērā stabils. 2021. gada 2. ceturksnī tas sasniedza 60,2 %, kas ir par 0,4 procentpunktiem augstāks nekā 2019. gada 4. ceturksnī, un pēdējos desmit gados uzrāda nepārtrauktu pieauguma tendenci. 25–54 gadus vecu pieaugušo nodarbinātības līmenis 2021. gada 2. ceturksnī bija 80,3 %, kas joprojām ir nedaudz zemāks par pirmspandēmijas līmeni (80,8 % 2019. gada 4. ceturksnī). 55–74 gadus vecu ES iedzīvotāju bezdarba līmenis ir mēreni pieaudzis — no 4,7 % 2019. gada 4. ceturksnī līdz 5,3 % 2021. gada 2. ceturksnī.

1. attēls. Krīzes ietekme uz nodarbinātību dažādās vecuma grupās ir bijusi atšķirīga

Nodarbinātības rādītāji pēc dzimuma un vecuma grupām ES27, sezonāli, nevis kalendāri koriģēti dati (%)

Piezīme. Laikrindas pārrāvums no 2021. gada 1. ceturkšņa.

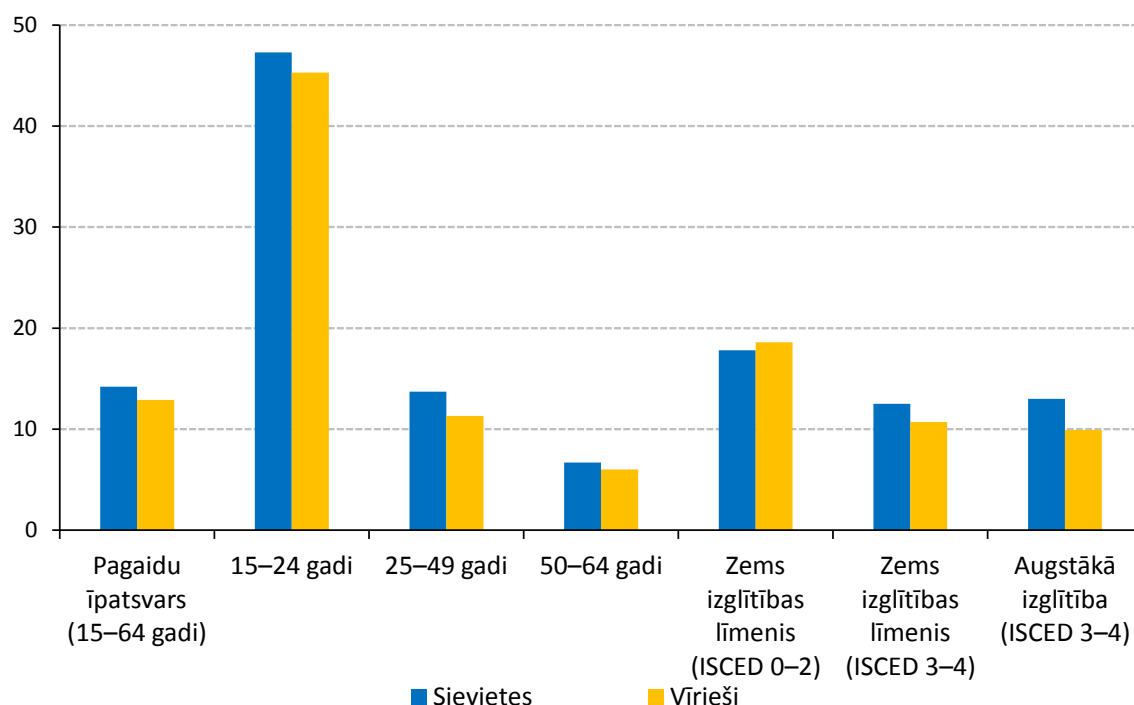
Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsi_emp_q].

Krīze īpaši skāra nestandarta darba attiecībās esošas un pašnodarbinātas personas.

2020. gadā ES no kopējā nodarbināto skaita (vecumā no 20 līdz 64 gadiem, 161,6 miljoni) aptuveni 19,9 miljoniem (12,4 %) bija terminēts līgums (par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gadā). 2021. gada 2. ceturksnī aptuveni 21,3 miljoni darba ņēmēju (vecumā no 20 līdz 64 gadiem, sezonāli koriģēti dati) strādāja uz terminēta līguma pamata, kas ir par 0,8 miljoniem mazāk nekā 2019. gada 4. ceturksnī. Jauniešiem (vecumā no 15 līdz 24 gadiem) šis īpatsvars ir daudz lielāks nekā pārējiem iedzīvotājiem, īpaši augsts tas ir mazprasmīgiem jauniešiem pretstatā vidēji prasmīgiem un augstprasmīgiem. Piespiedu pagaidu nodarbinātības īpatsvars salīdzinājumā ar 2019. gadu turpināja mazināties (par 1,1 procentpunktu), 2020. gadā sasniedzot 6,8 %. To darba ņēmēju skaits, kuri strādā uz terminēta līguma pamata, no visiem nodarbinātajiem (vecuma grupā 20–64 gadi) 2021. gada 2. ceturksnī pieauga līdz 11,3 % iepretim šā rādītāja zemajam līmenim 2020. gada 2. ceturksnī (10,1 %). Nepilna laika darba ņēmēju skaits 2020. gadā nepārtraukti pieauga. Rezultātā nepilna laika darba ņēmēju (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) īpatsvars no visiem nodarbinātajiem 2021. gada 2. ceturksnī sasniedza 17,7 % (par 0,6 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gada 4. ceturksnī). Piespiedu nepilna laika darba ņēmēju īpatsvars 2020. gadā samazinājās līdz 25 % (par 1,5 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gadā). Kopš pandēmijas sākuma 2020. gada 1. ceturksnī pašnodarbināto skaits ir samazinājies par 0,7 miljoniem (no aptuveni 25,8 miljoniem uz 25,1 miljonu 2021. gada 2. ceturksnī).

2. attēls. Terminētu līgumu apmērs dažādās vecuma un kvalifikācijas līmeņa grupās atšķiras

Tādu darba ņēmēju īpatsvars, kuri strādā uz terminēta līguma pamata, pēc vecuma un izglītības līmeņa ES27 (2020. gads)

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_etgar], [lfsa_etpgan] un [lfst_r_e2tgaedcu].

Krīze ir spēcīgi ietekmējusi to cilvēku darba tirgus situāciju, kas dzimuši ārpus ES. 2020. gadā ārpus ES dzimušo iedzīvotāju (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) nodarbinātības līmenis turējās 65,3 % līmenī, kas ir par 2,4 procentpunktiem zemāks nekā 2019. gadā un par 8,2 procentpunktiem zemāks nekā vietējo iedzīvotāju nodarbinātības līmenis. 2020. gadā ārpus ES dzimušo iedzīvotāju bezdarba līmenis (vecumā no 15 līdz 74 gadiem) pieauga līdz 12,3 % salīdzinājumā ar 10,8 % iepriekšējā gadā. Arī bezdarba rādītāji pieauga no 13,5 % 2020. gada 2. ceturksnī līdz 13,9 % 2021. gada 2. ceturksnī.

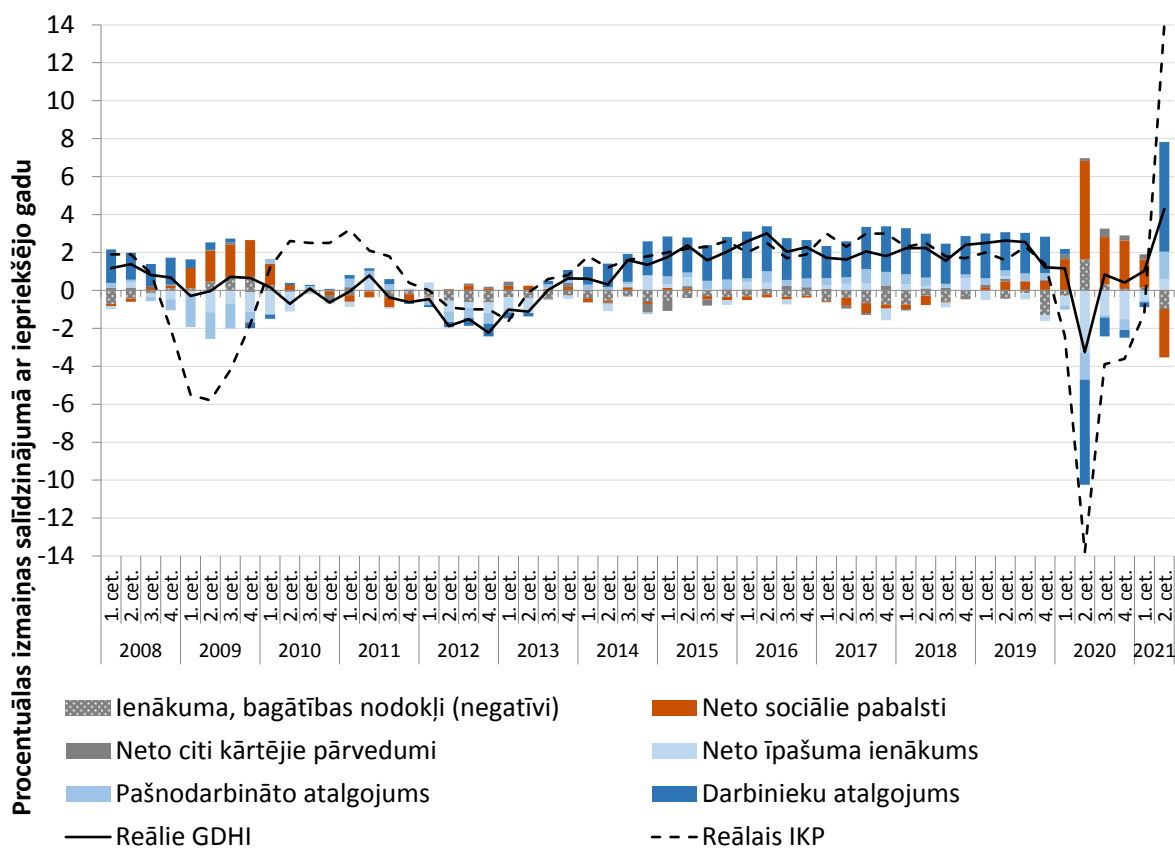
1.2. Tendences sociālajā jomā

Neraugoties uz Covid-19 krīzi, mājsaimniecību ienākumi 2020. gadā vidēji ES dalībvalstīs kopumā saglabājās stabili, pateicoties strauji ieviestajiem politiskajiem atbildes pasākumiem. Iestājoties pandēmijai, reālie mājsaimniecību izmantojamie bruto ienākumi (*GDHI*) 2020. gada 2. ceturksnī strauji samazinājās par 3,3 % (salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu), taču līdz gada beigām atguvās un kopumā no 2019. gada līdz 2020. gadam bija stabili (ar samazinājumu 0,25 % apmērā). Vislielākais kritums bija vērojams darba ņēmēju atalgojuma ziņā (–5,5 %), taču arī pašnodarbināto atalgojums (–1,4 %) un neto īpašuma ienākums (–3,3 %) piedzīvoja lielu kritumu — sk. 3. attēlu. 2020. gadā neto sociālie pabalsti ievērojami veicināja kopējos ienākumus, kā arī tiem bija liela nozīme kopējā mājsaimniecību ienākumu krituma mazināšanā otrajā ceturksnī, un to zināmā mērā veicināja arī ienākuma un bagātības nodokļu korekcijas. Šī tendence turpinājās 2020. gada 2. un 3. ceturksnī, kā arī 2021. gada 1. ceturksnī, kad ienākumu pieaugums no

sociālajiem pabalstiem kompensēja darba ņēmēju un pašnodarbināto iedzīvotāju atlīdzības samazināšanos (daudz mazākā mērā nekā otrajā ceturksnī) un neto īpašuma ienākuma samazināšanos. Ņemot vērā tirgus ienākumu un reālā IKP samazināšanos par 6 % salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, šī mājsaimniecību kopējo ienākumu stabilitāte liecina par tādas ārkārtējās diskrecionārās politikas efektivitāti, ko ieviesa, lai mazinātu krīzes radīto sociālo ietekmi, un par sociālās aizsardzības un nodokļu sistēmu automātisko stabilizējošo ietekmi. Izmaiņas 2021. gada 2. ceturksnī iezīmēja pagrieziena punktu — strauji pieauga gan reālais IKP, gan darba ņēmēju atalgojums, aptuveni tādā pašā tempā, kādā tie saruka gadu iepriekš, proti, 2020. gada 2. ceturksnī. Kopumā reālie *GDHI* pieauga vairāk, nekā tie saruka gadu iepriekš, arī pateicoties tam, ka ienākumi no neto sociālajiem pabalstiem samazinājās lēnāk nekā no citiem ienākumu avotiem.

3. attēls. Vispārējā mājsaimniecību kopējo ienākumu stabilitāte vidēji ES Covid-19 krīzes kontekstā bija iespējama bezprecedenta politisko atbildes pasākumu rezultātā

IKP pieaugums, reālo mājsaimniecību izmantojamo bruto ienākumu pieaugums un galvenās sastāvdaļas (ES27)

Piezīme. *EMPL* ĢD aprēķini. Nominālie *GDHI* tika deflēti, izmantojot mājsaimniecību galapatēriņa izdevumu cenu indeksu. Reālo *GDHI* pieaugums ES tiek lēsts kā dalībvalstu vidējā svērtā vērtība tām valstīm, kurām ir pieejami ceturkšņa dati, pamatojoties uz EKS 2010 (kopumā 95 % no ES *GDHI*).

Avots: Eurostat, valstu pārskati [[nasq_10_nf_tr](#)] un [[namq_10_gdp](#)]. Dati nav sezonāli koriģēti.

Kopumā ienākumu nevienlīdzība lielākajā daļā dalībvalstu saglabājās stabila. Saskaņā ar Eurostat ātrajām aplēsēm²¹ vidējā ienākumu kvintiļu īpatsvara attiecība (S80/S20) ES kopumā

²¹ Publicētas 2021. gada jūlijā, pieejamas [Eurostat tīmekļa vietnē](#). Pilni dati par 2020. gadu būs pieejami 2022. gadā.

saglabājās stabila ar nelielu kritumu 2020. gadā. Tas arī bija saistīts ar ievērojamo valsts atbalstu un spēcīgo automātisko stabilizāciju, kas mazināja krīzes sekas, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātām grupām. Lai gan tiek lēsts, ka ienākumi no nodarbinātības pirmajā ienākumu kvintilē ir samazinājušies par 10 % un piektajā — par 2 %, kopējā ietekme uz izmantojamajiem ienākumiem lielā mērā tika ierobežota visā ienākumu sadalē; tas bija iespējams, pateicoties nodokļu un pabalstu sistēmu labvēlīgajai izlīdzinošajai ietekmei, kā arī saīsinātā darba laika un citām darba saglabāšanas shēmām.

Covid-19 krīzes pirmajā gadā nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu īpatsvars kopumā saglabājās stabils. 2020. gadā aptuveni katrs piektais iedzīvotājs (21,9 %) ES bija pakļauts nabadzības vai sociālās atstumtības riskam (*AROPE*). Visas trīs *AROPE* rādītāja sastāvdaļas²² salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu lielākajā daļā dalībvalstu bija stabilas. Saskaņā ar *Eurostat* ātrajām aplēsēm nabadzības riska (*AROP*) rādītājs salīdzinājumā ar 2019. gadu nemainījās vismaz pusē dalībvalstu. Šīs aplēses liecina, ka jaunieviestie politikas pasākumi apvienojumā ar nodokļu un pabalstu sistēmām mazināja Covid-19 krīzes ietekmi, stabilizēja ienākumus un būtiski palīdzēja novērst nabadzības riska pieaugumu. Tas arī nodrošināja vispārēju materiālās un sociālās nenodrošinātības rādītāja stabilitāti (6,8 %, pieaugums tikai par 0,2 procentpunktiem). Arī to cilvēku īpatsvars, kuri dzīvo gandrīz bezdarbnieku māsaimniecībās, bija stabils (8,2 %, pieaugums tikai par 0,1 procentpunktu), kas liecina par darbvietu zaudēšanas ierobežošanu, kā arī saīsinātā darba laika un citu darba saglabāšanas pasākumu efektivitāti. Enerģētiskā nabadzība ir pieaugošs nabadzības veids. 2021. gada 13. oktobrī Komisija pieņēma paziņojumu par *augošajām enerģijas cenām*²³, kurā tika norādīts uz taisnīgām nodokļu atvieglojumu sistēmām, mērķorientētiem ienākumu atbalsta pasākumiem un iekļaujošu renovācijas politiku kā galvenajiem elementiem instrumentā, kura mērķis ir mazināt enerģētisko nabadzību un novērst cenu pieauguma tūlītējo ietekmi.

Arī bērnu nabadzības riska vai sociālās iekļaušanas līmenis (*AROPE*) bija stabils, taču ar lielākām atšķirībām starp valstīm un monetārās nabadzības pieaugumu. Bērnu *AROPE* rādītājs dažādās dalībvalstīs bija atšķirīgs — tā līmenis četrās dalībvalstīs pārsniedza 30 %, bet citās četrās bija zemāks par 15 %. Turklāt ierobežot monetāro nabadzību nebija izdevies, jo 2020. gadā trešdaļā dalībvalstu tā ievērojami palielinājās. Vientuļie vecāki un daudz bērnu ģimenes bija ievērojami vairāk pakļautas nabadzības vai sociālās atstumtības riskam nekā ģimenes ar 1–2 bērniem (ES vidēji attiecīgi 42,1 % un 29,6 %).

Nodarbināto nabadzības problēma joprojām ir aktuāla. No 2010. līdz 2019. gadam strādājošo nabadzība ES27 pieauga par 0,5 procentpunktiem (no 8,5 % uz 9 %). Lai gan dati par 2020. gadu vēl nav pilnībā pieejami, šķiet, ka situācija kopš 2019. gada nav būtiski mainījusies. Kopumā neaizsargātie darba ņēmēji saskaras ar lielākām grūtībām — darba ņēmēji, kas strādā uz terminētu līgumu pamata, ir pakļauti lielākam strādājošo nabadzības riskam nekā tie, kuriem ir pastāvīgi darba līgumi (16,2 % pret 5,9 %), tāpat arī mazprasmīgie darba ņēmēji salīdzinājumā ar augstprasmīgajiem (19 % pret 4,9 %) un ārpus ES dzimušie darba ņēmēji salīdzinājumā ar vietējiem darba ņēmējiem (20,1 % pret 8,1%).

Neraugoties uz kopējo sociālo noturību, Covid-19 krīze negatīvāk ietekmējusi neaizsargātās grupas. Pandēmijas ierobežošanas pasākumiem ir bijusi nesamērīga ietekme

²² Sīkāku informāciju sk. 1.3. nodaļā.

²³ Komisijas paziņojums “Augošās enerģijas cenas: pretdarbības un atbalsta instrumenti”, [COM\(2021\) 660 final](#).

uz personām ar invaliditāti²⁴, jo īpaši attiecībā uz viņu piekļuvi veselības aprūpei, izglītībai un citiem tiešsaistes atbalsta pakalpojumiem, saasinot arī jau esošos ierobežojumus darba pieejamības ziņā. Migrantu izcelsmes iedzīvotāji ir saskārušies ar *AROPE*, kas dažkārt ir bijis divreiz augstāks nekā vietējiem iedzīvotājiem²⁵. Pandēmijas dēļ ieviesto noslēdzes pasākumu rezultātā daudziem romiem, kas dzīvo segregētās apmetnēs, tika atņemti jebkādi ienākumu avoti un viņi nevarēja veikt nekādu (oficiālu vai neoficiālu) saimniecisko darbību, kā rezultātā ieslīga vēl lielākā nabadzībā²⁶.

1.3. Pārskatītais sociālo rezultātu pārskats: ar pīlāra principiem saistīto problēmu apkopojums

2022. gada vienotajā nodarbinātības ziņojumā sniegtā analīze balstās uz pārskatītā sociālo rezultātu pārskata pamatrādītāju kopumu, ko apstiprinājusi Padome²⁷. Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā, kas publicēts 2021. gada martā, tika iesniegts priekšlikums par pārskatīto sociālo rezultātu pārskatu, ko vēlāk apsprieda ar Nodarbinātības komiteju (*EMCO*) un Sociālās aizsardzības komiteju (*SPC*) un 2021. gada 14. jūnijā apstiprināja Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības padome (*EPSCO*). Pārskatīšanas mērķis ir plašāk aptvert pīlāra principus, nostiprinot sociālo rezultātu pārskata kā galvenā kvantitatīvā instrumenta lomu pīlāra īstenošanas progresa uzraudzībai Eiropas pusgada kontekstā. Pārskatītais rezultātu pārskats arī papildinās esošos pārraudzības instrumentus, jo īpaši Nodarbinātības pārraudzības instrumentu un Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu²⁸.

Pārskatītā sociālo rezultātu pārskata pamatrādītāji atbalsta 18 pīlāra principu (no kopskaitā 20 principiem) uzraudzību²⁹ (par četriem vairāk nekā iepriekšējā versijā), tādējādi palīdzot novērtēt galvenās nodarbinātības un sociālās problēmas dalībvalstīs. Pamatrādītāju kopa tika pārskatīta saskaņā ar parsimonijas, pieejamības, salīdzināmības un statistikās ticamības principiem. Rādītāji, kas saistīti ar katru no trim pīlāra nodaļām, ir šādi (jaunie rādītāji ir atzīmēti ar **, pārskatītie — ar *)³⁰:

²⁴ Eiropas Komisija, *Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā (Employment and Social Developments in Europe 2021)*, 2021. gada jūnijs.

²⁵ Kā liecina *Eurostat* apkopotie *AROPE* rādītāji [ilc_peps06] attiecībā uz ārvalstīs dzimušiem un vietējiem iedzīvotājiem.

²⁶ Saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (*FRA*) veiktajām aptaujām 2016. gadā (ES9 valstis) un 2019. gadā (ES5 valstis). Sk. SWD(2020) 530 final.

²⁷ Diskusijas ar dalībvalstīm notika Nodarbinātības komitejas (*EMCO*) indikatoru grupā un Sociālās aizsardzības komitejas (*SPC*) indikatoru apakšgrupā. Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības padome 14. jūnijā apstiprināja *EMCO* un *SPC* atzinumu attiecībā uz panākto vienošanos par pārskatītā sociālā rezultātu pārskata pamatrādītājiem.

²⁸ Nodarbinātības pārraudzības instruments (NPI) un Sociālās aizsardzības pārraudzības instruments (SAPI) ir gada ziņojumi, ko attiecīgi sagatavo Nodarbinātības komiteja un Sociālās aizsardzības komiteja. Tie norāda uz tendencēm, kurām jāpievērš uzmanība, galvenajām nodarbinātības un sociālajām problēmām dalībvalstīs un uzrauga virzību uz attiecīgo nodarbinātības un sociālo mērķrādītāju sasniegšanu ES.

²⁹ Divi vēl neaptvertie principi ir 7. princips “Informācija par nodarbinātības nosacījumiem un aizsardzība atlaišanas gadījumā” un 8. princips “Sociālais dialogs un darbinieku dalība”. Attiecībā uz pamatrādītājiem ir noteiktas stingras kvalitātes prasības, kurām arī jāpiemēro skaidra normatīvā interpretācija. Līdz šim nebija iespējams atrast atbilstošu rādītāju šiem principiem, taču Komisija turpinās pie tā strādāt.

³⁰ Pārskatīšanas ietvaros tika dzēsts pamatrādītājs “Viena pilnu slodzi strādājoša darbinieka, kurš pelna vidējo algu, neto izpeļņa”.

- *Vienādas iespējas*
 - pieaugušo (vecumā no 25 līdz 64 gadiem) dalība mācībās pēdējos 12 mēnešos**
 - izglītību priekšlaicīgi pametušo iedzīvotāju īpatsvars (vecumā no 18 līdz 24 gadiem)
 - to iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir pamata vispārējās digitālās prasmes vai augstākas (vecumā no 16 līdz 74 gadiem)
 - jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET* rādītājs) (vecumā no 15 līdz 29 gadiem)*
 - dzimumu nodarbinātības līmeņa atšķirības (vecumā no 20 līdz 64 gadiem)
 - ienākumu nevienlīdzība, mērīta kā kvintīļu attiecības rādītājs (S80/S20)
- *Taisnīgi darba nosacījumi*
 - nodarbinātības līmenis (vecumā no 20 līdz 64 gadiem)³¹
 - bezdarba līmenis (vecumā no 15 līdz 74 gadiem)
 - ilgstoša bezdarba līmenis (vecumā no 15 līdz 74 gadiem)
 - mājsaimniecību izmantojamie bruto ienākumi reālā izteiksmē uz vienu iedzīvotāju³²
- *Sociālā aizsardzība un iekļaušana*
 - nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs (vecuma grupā 0+ gadi) (*AROPE* vecuma grupā 0+ gadi)³³
 - nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs bērniem (vecumā no 0 līdz 17 gadiem) (*AROPE* vecumā no 0 līdz 17 gadiem)**³⁴
 - sociālo pārvēdumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanos³⁵
 - personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirības (vecumā no 20 līdz 64 gadiem)**³⁶

³¹ Saskaņā ar attiecīgajām regulām *Eurostat* ar dalībvalstu nacionālo statistikas institūtu starpniecību no 2021. gada vāc datus ES darbaspēka apsekojumam (*EU-LFS*) atbilstoši pārskatītai metodoloģijai. Šo izmaiņu mērķis ir uzlabot darba tirgus datus, bet tās jāņem vērā, interpretējot rādītāju izmaiņas, kas ir tuvu izmaiņu brīdim 2021. gada 1. janvārī. Izmaiņas ir ietekmējušas arī jauniešu *NEET* rādītāja, bezdarba līmeņa, ilgstoša bezdarba līmeņa, dzimumu nodarbinātības atšķirību līmeņa un bērnu *AROPE* līmeņa pamatrādītājus.

³² Pēc Sociālās aizsardzības komitejas pieprasījuma šo rādītāju mēra, izmantojot “nekorrigētos ienākumus” (proti, neietverot sociālos pārvēdumus natūrā) un neiekļaujot atsauci uz pirktspējas līmeņa (PSL) vienību izmantošanu.

³³ Kopā ar trim apakšrādītājiem: smaga materiālā un sociālā nenodrošinātība, visi iedzīvotāji (*SMSD* vecuma grupā 0+ gadi), nabadzības riskam pakļautie iedzīvotāji, visi iedzīvotāji (*AROP* vecuma grupā 0+ gadi) un to cilvēku īpatsvars, kas dzīvo mājsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti (gandrīz bezdarbnieku mājsaimniecības) vecumā līdz 64 gadiem (*QJ* vecumā no 0 līdz 64 gadiem). Datus, kas publicēti par periodu no 2021. gada, rādītājs *SMSD* 0+ gadu vecuma grupā aizstāj smagas materiālās nenodrošinātības rādītāju, lai atspoguļotu reālistiskāku vajadzību kopumu ES sabiedrībā.

³⁴ Kopā ar trim apakšrādītājiem: smaga bērnu materiālā un sociālā nenodrošinātība (*SMSD* vecuma grupā 0–17 gadi), smaga bērnu materiālā un sociālā nenodrošinātība (*AROP* vecuma grupā 0–17 gadi) un tādu bērnu īpatsvars, kas dzīvo mājsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti (gandrīz bezdarbnieku mājsaimniecības) (*QJ* vecuma grupā 0–17 gadi). Bērnu *SMSD* ir modificēta visu iedzīvotāju *SMSD* versija.

³⁵ To mēra kā nabadzības riskam (atbilstoši ienākumiem) pakļauto personu īpatsvara (no iedzīvotāju kopskaita) starpību pirms un pēc sociālajiem pārvēdumiem.

³⁶ Personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirību rādītājs pašlaik tiek aprēķināts saskaņā ar *EU-SILC* un balstās uz invaliditātes statusu, kas norādīts globālajā aktivitātes ierobežojumu indeksā (*GALI*). Aptaujas respondentiem jāatbild uz šādiem jautājumiem: 1) vai veselības problēmu dēļ esat ierobežots ikdienas darbībā? Vai esat izteikti ierobežots, ierobežots, bet ne izteikti, neesat nemaz ierobežots? Ja atbilde uz 1) jautājumu ir “izteikti ierobežots” vai “ierobežots, bet ne izteikti”, respondenti atbild uz 2) jautājumu “Vai esat bijis ierobežots vismaz pēdējo 6 mēnešus laikā? Jā vai nē?” Persona tiek uzskatīta par personu ar invaliditāti, ja atbilde uz otro jautājumu ir “jā”. Saskaņā ar *EU-SILC* aprēķiniem ir novērojama korelācija starp invaliditātes izplatību atbilstoši *GALI* koncepcijai un uz to balstītajām 2020. gadā noteiktajām personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirībām ES27 dalībvalstīs (Pīrsona korelācijas koeficients = – 0,6).

- pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs**³⁷
- bērni līdz 3 gadu vecumam formālajā aprūpē
- respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības (vecuma grupā 16+)³⁸

Pamatrādītājs “personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirības” par statistikas avotu īslaicīgi izmanto *EU-SILC*, taču no 2022. gada tiks pārslēgts uz *EU-LFS*, lai 2023. gadā varētu sniegt precīzākus datus. Komisijas dienesti, to vidū *Eurostat*, turpinās uzraudzīt tā kvalitāti un vidējā termiņā pārskatīs rādītāju, tiklīdz būs pieejami uz *LFS* balstīti dati (2023. gadā), kā arī atbalstīs turpmākus pasākumus starpvalstu salīdzināmības uzlabošanā un šīs jomas papildu rādītāju izstrādes izpētē. Arī pamatrādītājs “pieaugušo dalība mācībās pēdējo 12 mēnešu laikā” no 2022. gada izmantos *EU-LFS*. Komisija kopā ar *Eurostat* uzraudzīs rādītāju un veiks rūpīgu no diviem apsekojuma avotiem iegūto datu analīzi, tiklīdz tie būs pieejami (2023. gadā), lai nodrošinātu datu kvalitāti un salīdzināmību. Lai nodrošinātu nodarbinātības 6. un 7. pamatnostādnes uzraudzību, arī attiecībā uz aktīvu darba tirgus politiku, šajā 2022. gada Vienotajā nodarbinātības ziņojumā izņēmuma kārtā izmantos rādītāju par pieaugušo (vecumā no 25 līdz 64 gadiem) dalību mācībās pēdējo četru nedēļu laikā.

Pamatrādītājus analizē, izmantojot vienoto metodoloģiju, par kuru vienojušās EMCO un SPC (plašāku informāciju sk. 4. pielikumā). Ar šo metodoloģiju izvērtē situāciju un notikumu attīstību dalībvalstīs, aplūkojot katra sociālo rezultātu pārskatā iekļautā pamatrādītāja līmeņus un izmaiņas iepriekšējā gada laikā³⁹. Līmeņi un izmaiņas ir iedalīti pēc to attāluma no attiecīgajiem (nesvērtajiem) ES vidējiem rādītājiem. Pēc tam dalībvalstu rezultātus attiecībā uz līmeņiem un izmaiņām apvieno tā (izmantojot iepriekš saskaņotu noteikumu), lai katra dalībvalsts tiktu iekļauta vienā no septiņām kategorijām (“labākais sniegums”, “virs vidējā”, “vidējs/neitrāls”, “labs sniegums, bet jāuzrauga”, “vājš, bet uzlabojas”, “jānovēro” un “kritisks stāvoklis”). Pamatojoties uz minēto, 1. tabulā dots rezultātu pārskata rādītāju kopsavilkums atbilstīgi jaunākajiem datiem par katru rādītāju.

³⁷ Rādītājs mēra to iedzīvotāju īpatsvaru, kuri dzīvo mājāsaimniecībās, kurās kopējās mājokļa izmaksas veido vairāk nekā 40 % no izmantojamā ienākuma (ieskaitot neto mājokļa pabalstus). Metodiskās pamatnostādnes un *EU-SILC* mainīgo lielumu apraksts (2020. gada aprīļa versija) ([Methodological Guidelines and Description of EU-SILC variables \(version April 2020\)](#)) skaidro, ka piemaksas (iekļautas tikai tās, kas atkarīgas no ienākumiem) ietver īres pabalstus un pabalstus mājoklī dzīvojošiem īpašniekiem, bet neietver nodokļu atvieglojumus un kapitāla pārvedumus. Dokumentā mājokļa izmaksas ir definētas kā tādas, ko maksā ik mēnesi un faktiski un kas izriet no mājāsaimniecības tiesībām dzīvot attiecīgajā mājoklī. Tajās ietilpst strukturālā apdrošināšana (īrniekiem — ja tiek apmaksāta), maksa par pakalpojumiem un citas izmaksas (kanalizācija, atkritumu izvešana u. c.; obligāta īpašniekiem, īrniekiem — ja tiek apmaksāta), regulāra uzturēšana un remonts, nodokļi (īrniekiem — par mājokli, ja piemērojams) un komunālo pakalpojumu izmaksas (ūdens, elektrība, gāze un apkure). Īpašniekiem, kuri maksā hipotēku, tiek iekļauti saistītie procentu maksājumi (tiek atskaitīti jebkādi nodokļu atvieglojumi, bet nav atskaitīti mājokļa pabalsti). Īrniekiem par tirgus cenu vai pazeminātu cenu iekļauta arī īres maksa. Īrniekiem, kam nav jāmaksā īre, mājokļa pabalsti nebūtu jāatskaita no kopējām mājokļa izmaksām.

³⁸ Respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības ir personas subjektīvs vērtējums par to, vai personai bija vajadzīgs konkrēta veselības aprūpes veida izmeklējums vai ārstēšana, ko tā nesaņēma vai nepieprasīja šādu trīs iemeslu dēļ: “finansiāli iemesli”, “gaidītāju saraksts” un “pārāk tāls ceļš”. Medicīniskā aprūpe ir individuāli veselības aprūpes pakalpojumi (medicīniskie izmeklējumi vai ārstēšana, izņemot zobārstniecību), kurus sniedz ārsti (vai citu profesiju pārstāvji atbilstoši valsts veselības aprūpes sistēmai) paši vai ārstu tiešā uzraudzībā (*Eurostat* definīcija). Problēmas, kuras saistītas ar aprūpes saņemšanu slimības gadījumā un par kurām ziņo iedzīvotāji, var atspoguļot aprūpes saņemšanas šķēršļus.

³⁹ Izņemot mājāsaimniecību bruto izmantojamo ienākumu, kuru mēra kā indeksa rādītāju (2008. gads = 100, tādējādi atspoguļojot izmaiņas salīdzinājumā ar laiku pirms krīzes), un izmaiņas pēdējā gadā, vienojoties ar Nodarbinātības komiteju un Sociālās aizsardzības komiteju.

Sociālā rezultātu pārskata pamatrādītāji norāda uz galvenajām problēmām ES dalībvalstīs trijās jomās: vienādas iespējas un darba tirgus pieejamība, taisnīgi darba nosacījumi, sociālā aizsardzība un iekļaušana. Attiecībā uz “kritisku stāvokli” (4. attēlā sarkanā krāsā) salīdzinoši liels skaits dalībvalstu joprojām saskaras ar ievērojamām problēmām saistībā ar sieviešu situāciju darba tirgū un bērnu dalību formālajā bērnu aprūpē (abiem rādītājiem ir pieci sarkani karodziņi). Salīdzinoši daudzās dalībvalstīs bažas rada arī citu grupu darba tirgus rezultāti, sarkanā krāsā iezīmējas rādītājs “personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirības”(sešās valstīs) un “jaunieši *NEET* situācijā” (četrās valstīs). Arī izglītību priekšlaicīgi pametušie joprojām ir nopietna problēma četrām dalībvalstīm. Visbeidzot, sociālās aizsardzības un iekļaušanas jomā sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanu ir kritiska daudzās dalībvalstīs (sešās), un četras pat saskaras ar kritiskām problēmām gan saistībā ar nabadzības risku kopumā, gan specifiski ar bērnu nabadzības risku. Arī ienākumu kvintīļu attiecības rādītājs ir “kritisks” četrās dalībvalstīs. Paplašinot rezultātu analīzes tvērumu un papildus kategorijai “kritisks stāvoklis” iekļaujot tajā arī kategoriju “jānovēro”, vislielākās problēmas novērojamas trīs rādītājos: “jaunieši *NEET* situācijā”, “sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības mazināšanu” un “bērni līdz 3 gadu vecumam formālajā aprūpē”, kur pirmie divi rādītāji sevišķi aktuāli ir desmit valstīs, bet trešais rādītājs — vienpadsmit valstīs. Detalizēta 16 minēto rādītāju analīze, ieskaitot ilgtermiņa tendences un papildu rādītājus (ja nepieciešams), ir izklāstīta 2. nodaļā.

ES finansiālais un tehniskais atbalsts nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas pasākumiem

Lai atbalstītu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu, tiek nodrošināts ievērojams ES finansējums, izmantojot dažādus finanšu instrumentus. Atvēlot aptuveni 500 miljardus EUR (ieskaitot valsts līdzfinansējumu) laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam, ES kohēzijas politikas fondi (jo īpaši Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+) un Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF)) plāno samazināt sociālekonomiskās atšķirības, veicinot augšupēju ekonomisko un sociālo konvergenci un strukturālās pārmaiņas. 2020. gada maijā Komisija ierosināja atveseļošanas instrumentu *NextGenerationEU* (807 miljardi EUR pašreizējās cenās, iekļauti ES daudzgadu finanšu shēmā 2021.–2027. gadam), lai mazinātu krīzes ekonomisko un sociālo ietekmi, stiprinātu ekonomisko un sociālo noturību un uzlabotu ES ekonomiku un sabiedrību sagatavotību zaļās un digitālās pārkārtošanās grūtībām un iespējām, arī saistībā ar to taisnīguma aspektu. Jaunais Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) ir *NextGenerationEU* pamatā (vairāk informācijas turpmāk). ES finansējuma ietekmi vēl vairāk pastiprina tehniskā palīdzība, ko finansē no Tehniskā atbalsta instrumenta. Šā instrumenta mērķis ir pēc pieprasījuma atbalstīt valstu iestādes ar progresīvām politikas konsultācijām un īpaši pielāgotu spēju veidošanu prioritārajās reformu jomās, to vidū darba tirgus, prasmju un sociālās politikas jomā. Tehnisko atbalstu var piedāvāt divpusēji vai vairāku valstu ietvaros.

Atveseļošanas un noturības mehānisms (723,8 miljardu EUR vērtībā pašreizējās cenās) sniedz apjomīgu finansiālu atbalstu reformām un ieguldījumiem dalībvalstīs, kas atbalsta ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi un darbvietu radīšanu, īpašu uzmanību pievēršot tām valstīm, kas saskaras ar problēmām, kuras identificētas konkrētai valstij adresētajos ieteikumos saistībā ar Eiropas pusgadu. Četri no sešiem pīlāriem, kas nosaka mehānisma darbības jomu, ir saistīti ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu: gudra,

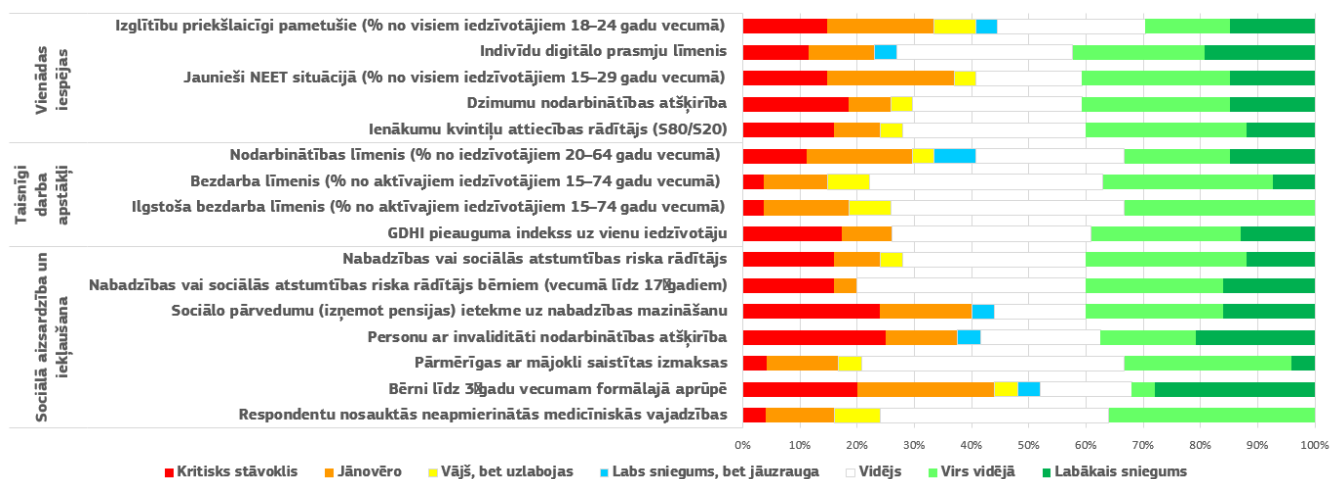
ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme, sociālā un teritoriālā kohēzija, veselības, ekonomiskā, sociālā un institucionālā noturība un nākamās paaudzes, bērnu un jauniešu politika. Rezultātā nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas jomām dalībvalstu izvirzītajos atveseļošanas un noturības plānos, ko apstiprinājusi Komisija un Padome, tiek pievērsta pienācīga uzmanība.

Ar teju 99,3 miljardu EUR budžetu 2021.–2027. gadam ESF+ atbalstīs un papildinās dalībvalstu politiku nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas jomā, kā arī pievienos vērtību šai politikai. Fonds finansēs pasākumus, kas nodrošina vienādas iespējas, vienlīdzīgu piekļuvi darba tirgum, taisnīgus un kvalitatīvus darba nosacījumus, sociālo aizsardzību un iekļaušanu, īpašu uzmanību pievēršot kvalitatīvai un iekļaujošai izglītībai un apmācībai, mūžizglītībai, ieguldījumiem bērnos un jauniešos un piekļuvei pamatpakalpojumiem. Covid-19 krīzes sākumā kohēzijas fondi nodrošināja ātru reakciju saskaņā ar Investīciju iniciatīvu reaģēšanai uz koronavīrusu (*CRII*) un Papildināto investīciju iniciatīvu reaģēšanai uz koronavīrusu (*CRII+*), kā rezultātā nodarbinātības un veselības aprūpes pasākumiem neto palielinājums līdz 2021. gada novembrim pārsniedza 11 miljardus EUR. Papildu Atveseļošanas palīdzība kohēzijai un Eiropas teritorijām (*REACT-EU*) 50,6 miljardu EUR apmērā palīdzēja stiprināt dalībvalstu krīzes seku pārvarēšanas spējas. Visbeidzot, ar pagaidu atbalsta instrumentu bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (*SURE*) kļuva pieejami aizdevumi 100 miljardu EUR apmērā saīsināta darba laika shēmām un līdzīgiem darba saglabāšanas pasākumiem, jo īpaši attiecībā uz pašnodarbinātajiem.

Lai palīdzētu atbalstīt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, Eiropas zaļā kursa investīciju plāna ietvaros tika izveidots Taisnīgas pārkārtošanās mehānisms (TPM). Pirmais pīlārs ir kohēzijas politikas ietvaros izveidotais Taisnīgas pārkārtošanās fonds (TPF)⁴⁰, kas sniedz 19,3 miljardus EUR, lai mazinātu pārkārtošanās procesa nelabvēlīgo ietekmi uz klimatneitrālu ekonomiku, atbalstot visvairāk skartās teritorijas.

4. attēls. Nodarbinātība, prasmes un sociālās problēmas ES dalībvalstīs atbilstoši pamatrādītājam pārskatītajā sociālo rezultātu pārskatā

⁴⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/1056 (2021. gada 24. jūnijs), ar ko izveido Taisnīgas pārkārtošanās fondu. [EUR-Lex — 32021R1056 — LV — EUR-Lex \(europa.eu\)](#).

Piezīme. 1) Dati rādītājam par pieaugušo līdzdalību mācībās vēl nav pieejami; 2) rādītājs par digitālajām prasmēm attiecas uz 2019. gada datiem; 3) atsevišķos rādītājos trūkst datu par dažām valstīm; visu rādītāju apzīmējumi ir sniegti pielikumā.

1. tabula. Sociālo rezultātu pārskata pamatrādītāji: dalībvalstu problēmu apkopojums

		Gads	Labākais sniegums	Virš vidēja	Labs sniegums, bet jāuzrauga	Vidējs/neit rāls	Vājš, bet uzlabojas	Jānovēro	Kritisks stāvoklis
Vienādas iespējas	Izglītību priekšlaicīgi pametušie (% no 18–24 gadus veco iedzīvotāju skaita)	2020	EL, HR, IE, SI	EE, LV, PL, PT	LT	AT, BE, DE, DK, FR, NL, SK	ES, MT	CY, CZ, FI, LU, SE	BG, HU, IT, RO
	Indivīdu digitālo prasmju līmenis	2019	DE, DK, FI, NL, SE	AT, CZ, EE, EL, HR, IE	LU	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK		CY, HU, PL	BG, LV, RO
	Jaunieši <i>NEET</i> situācijā (% no kopējā iedzīvotāju skaita vecumā no 15 līdz 29 gadiem)	2020	DE, LU, NL, SE	AT, BE, DK, FI, HR, MT, SI		CZ, EE, FR, LV, PL	RO	CY, HU, IE, LT, PT, SK	BG, EL, ES, IT
	Dzimumu nodarbinātības atšķirības	2020	FI, LT, LV, SE	DE, DK, EE, FR, LU, PT, SI		AT, BE, BG, CY, ES, IE, NL, SK	MT	CZ, HR	EL, HU, IT, PL, RO
	Ienākumu kvintīļu attiecības rādītājs (S80/S20)	2020	CZ, SI, SK	AT, BE, DK, FI, NL, PL, SE		CY, EE, EL, FR, HR, HU, LU, PT	RO	ES, MT	BG, DE, LT, LV
Taisnīgi darba nosacījumi	Nodarbinātības līmenis (% no 20–64 g. v. iedzīvotāju skaita)	2020	CZ, DE, NL, SE	DK, FI, LV, MT, PL	EE, LT	AT, CY, FR, HU, LU, SI, SK	HR	BE, BG, IE, PT, RO	EL, ES, IT
	Bezdarba līmenis (% no 15–74 g. v. aktīvo iedzīvotāju skaita)	2020	CZ, PL	BG, DE, FR, HU, MT, NL, RO, SI		AT, BE, CY, DK, FI, HR, IE, LU, PT, SE, SK	EL, IT	EE, LT, LV	ES
	Ilgstoša bezdarba līmenis (% no 15–74 g. v. aktīvo iedzīvotāju skaita)	2020		CZ, DE, DK, HU, MT, NL, PL, PT, SE		AT, BE, BG, CY, FI, FR, HR, IE, LV, RO, SI	EL, IT	EE, LT, LU, SK	ES
	<i>GDHI</i> pieaugums uz vienu iedzīvotāju (2008. gads = 100)	2020	HU, LT, PL	CZ, IE, LV, MT, SI, SK		DE, DK, FI, HR, LU, NL, PT, SE		AT, BE	CY, EL, ES, IT
Sociālā aizsardzība un iekļaušana	Nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis	2020	CZ, SI, SK	AT, CY, DK, FI, NL, PL, SE		BE, EE, FR, HR, HU, LU, MT, PT	LV	DE, LT	BG, EL, ES, RO
	Nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis bērniem (vecumā līdz 17 gadiem)	2020	CZ, DK, FI, SI	EE, LT, NL, PL, SE, SK		AT, BE, CY, FR, HR, HU, LU, LV, MT, PT	DE		BG, EL, ES, RO
	Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanu	2020	BE, DK, FI, FR	CZ, HU, LU, SE, SI, SK	AT	CY, EE, NL, PL		DE, EL, LT, PT	BG, ES, HR, LV, MT, RO
	Personu ar invaliditāti nodarbinātības līmeņa atšķirības	2020	AT, DK, EE, FI, PT	ES, LT, LU, SI	FR	CY, CZ, EL, NL, SK		MT, RO, SE	BE, BG, DE, HR, HU, PL
	Pārmērīgas ar mājokli saistītas izmaksas	2020	SK	CY, FI, HR, LT, MT, PT, SI		AT, BE, CZ, ES, HU, LU, LV, NL, PL, RO, SE	EL	BG, DK, EE	DE
	Bērni līdz 3 gadu vecumam formālajā aprūpē	2020	BE, DK, FR, LU, NL, PT, SE	SI	ES	EE, FI, LV, MT	HR	AT, BG, CY, DE, EL, LT	CZ, HU, PL, RO, SK
	Respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības	2020		AT, CY, CZ, DE, ES, HU, LU, MT, NL		BE, BG, DK, FR, HR, LT, PT, SE, SI, SK	EE, EL	FI, LV, RO	PL

Piezīme. 2021. gada 28. oktobra atjauninājums. Rādītāji “ienākumu kvintīļu attiecība”, “nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis”, “nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis bērniem”, “sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības mazināšanu”, “pārmērīgas ar mājokli saistītās izmaksas”, “bērni līdz 3 gadu vecumam formālajā aprūpē” un “respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās vajadzības” nav pieejami par Īriju un Itāliju. Rādītājs “*GDHI* pieaugums” nav pieejams par Bulgāriju, Igauniju, Franciju un Rumāniju. Rādītājs

“personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirības” nav pieejams par Īriju, Itāliju un Latviju. Laikrindu pārrāvumi un karodziņi paskaidroti 1. un 2. pielikumā.

1.4. ES pamatmērķi 2030. gadam

Kā izklāstīts Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā, ES izvirzīja trīs galvenos pamatmērķus 2030. gadam nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā. ES vadītāji pamatmērķus atzinīgi novērtēja 8. maija Portu deklarācijā un jūnija Eiropadomes sanāksmē, un tos apstiprināja jūnija EPSCO padomes sastāvs⁴¹. Kopā ar turpmāk izklāstītajiem papildu mērķiem tie atspoguļo trīs pīlāra nodaļas, t. i., vienādas iespējas un darba tirgus pieejamību, taisnīgus darba nosacījumus, sociālo aizsardzību un iekļaušanu⁴². Šie trīs mērķi palīdzēs virzīt rīcību uz tādu modeli, ko raksturo izaugsme un ekonomikas atveseļošana, kurā tiktu radīts daudz jaunu darbvieta, kur mūžizglītība atbalsta darba ņēmējus, lai tie maksimāli izmantotu ekonomiskās un sociālās pārmaiņas, un vienlaikus cīnīsies pret nabadzību un sociālo atstumtību ES un veicinās ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu. Tie ir noteikti vērienīgā, taču reālistiskā līmenī, ņemot vērā sociālekonomisko kontekstu, plašākas tendences, plānotās reformas un ieguldījumus, arī tos, kas ir saskaņā ar Atveseļošanas un noturības mehānismu. Pamatojoties uz saskaņotajiem mērķiem, līdz 2030. gadam ES:

- vismaz 78 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem vajadzētu būt nodarbinātiem⁴³;
- apmācībā katru gadu būtu jāpiedalās vismaz 60 % pieaugušo (vecumā no 25 līdz 64 gadiem);
- nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu skaits būtu jāsamazina vismaz par 15 miljoniem.

Pašlaik dalībvalstis nosaka savus valsts mērķus saskaņā ar ES pamatmērķos ietvertajiem mērķiem. 2021. gada 7. maija Portu sociālajās saistībās (ko parakstījuši Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas priekšsēdētāji, Portugāles premjerministrs, ES sociālie partneri un Sociālā platforma) dalībvalstis tika aicinātas izvirzīt vērienīgus valstu mērķus, kas, pienācīgi ņemot vērā katras valsts sākuma pozīcijas, ir atbilstošs ieguldījums Eiropas mērķu sasniegšanā. 2021. gada jūlijā Komisija aicināja dalībvalstis iesūtīt savus sākotnējos priekšlikumus 2030. gada valsts mērķiem. Gan ES pamatmērķi, gan valstu mērķi tiks uzraudzīti Eiropas pusgada kontekstā.

Kā atspoguļots nodarbinātības līmeņa pamatmērķī, augsts nodarbinātības līmenis ir viena no galvenajām prioritātēm 2030. gadam nolūkā nodrošināt, ka ikviens var pilnībā piedalīties ekonomikā un sabiedrībā. Dalība darba tirgū ir svarīga, lai atbalstītu ilgtspējīgas un iekļaujošas izaugsmes potenciālu, veicinātu aktīvu līdzdalību sabiedrībā, sociālās aizsardzības sistēmu atbilstību un fiskālo ilgtspēju, arī ņemot vērā sabiedrības novecošanu. Lai sasniegtu šo mērķi, būs svarīgi panākt progresu pārkārtošanās procesā uz zaļo un digitālo darba tirgu. Nodarbinātības līmenis ES 2020. gadā turējās 72,5 % līmenī, kas ir par 5,5 procentpunktiem mazāk nekā 2030. gadam izvirzītais mērķis — 78 %, kas iekļauts pamatmērķī (sk. 5. attēlu).

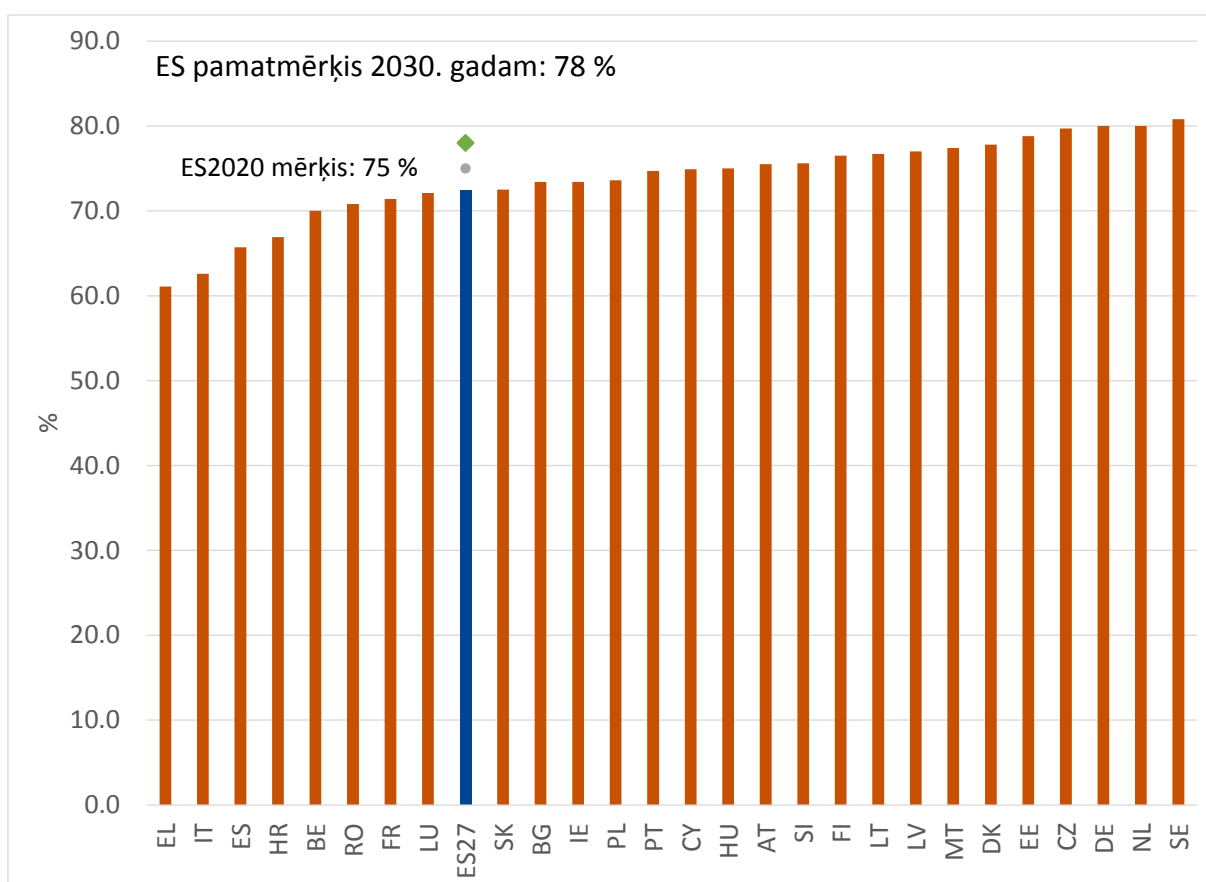
⁴¹ [Portu deklarācija](#) un Eiropadomes sanāksmes (2021. gada 24. un 25. jūnijs) [secinājumi](#).

⁴² Tie papildina citas programmas, piemēram, Eiropas zaļo kursu, Eiropas Prasmju programmu, Eiropas izglītības telpu, ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģisko satvaru un Digitālo desmitgadi.

⁴³ Nodarbinātības līmeņa mērķi noteica, ņemot vērā iespējamās scenārijus, pamatojoties uz potenciālajiem IKP pieauguma tempiem un *Eurostat* prognozēm par iedzīvotāju skaitu līdz 2030. gadam, kā arī nodarbinātības un IKP attiecību 2013.–2019. gada atveseļošanās periodā.

Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā noteica papildu mērķus, kuru izpilde palielinātu sieviešu un jauniešu dalību darba tirgū, tādējādi atbalstot vispārējā nodarbinātības līmeņa mērķa sasniegšanu. Papildu mērķi ir uz pusi samazināt dzimumu nodarbinātības atšķirības, palielināt formālās agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes (APIA) sniegšanu un uz 9 % samazināt to jauniešu (vecumā no 15 līdz 29 gadiem) īpatsvaru, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*). Sieviešu dalības palielināšana darba tirgū ir svarīga, lai audzētu izaugsmes potenciālu un risinātu problēmu, kas saistīta ar sabiedrības novecošanos un darbaspēka samazināšanos. Ar formālās APIA atbalstu lielāka sieviešu dalība darba tirgū var arī palīdzēt mazināt nabadzību un sociālo atstumtību, arī bērnu vidū, jo pozitīvi ietekmēs mājāsaimniecību ienākumus. *NEET* līmeņa samazināšana aktivizēs arī jauniešu neizmantoto potenciālu, un tas ir būtiski, lai viņi varētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedrībā.

5. attēls. Nodarbinātības līmenis 2020. gadā iedzīvotājiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem

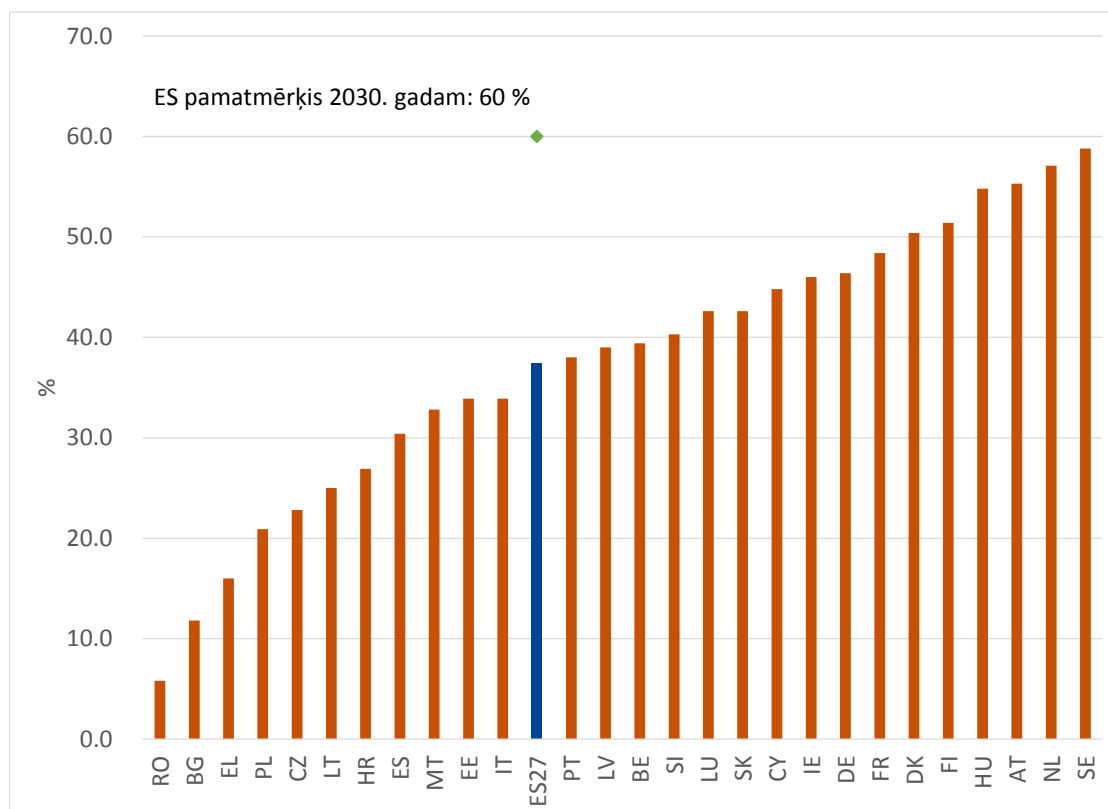
Avots: Eurostat, rādītājs [[tesem010](#)].

2030. gada pamatmērķis attiecībā uz pieaugušo dalību mācībās atspoguļo nepieciešamību nodrošināt pielāgošanos un spēju gūt labumu strauji mainīgo darba tirgus vajadzību kontekstā pēc Covid-19 izraisītā satricinājuma un zaļās un digitālās pārkārtošanās kontekstā. Pandēmijas ietekme uz ekonomiku un sabiedrību, kā arī gaidāmās strukturālās pārmaiņas ir parādījušas, ka nepieciešama nepārtraukta pārkvalificēšanās un prasmju pilnveide. Tā ir svarīgāka nekā jebkad agrāk, jo sagaidāms, ka digitālā un zaļā pārkārtošanās daudzās profesijās būtiski mainīs prasmju prasības un pieprasīs jaunas prasmes. Līdz ar to ES pamatmērķis pieaugušo izglītībai ir noteikts 60 % līmenī salīdzinājumā ar

2016. gadu, kad tas bija 37,4 %⁴⁴ (sk. 6. attēlu). Tādējādi 2030. gadam ir noteikts vērēnīgs mērķis, uz ko tiks virzīti pastiprināti, arī Eiropas Prasmju programmā prasītie, ES un dalībvalstu centieni; apmācībām piešķirts arī ievērojams papildu, arī Atvērēloēšanās un noturības mehānismā paredzētais, ES finansējums (sk. 2.2. nodaļu).

Pieaugušo izglītības mērķa sasniegšana ir iespējama tikai tad, ja ir stabila izglītības un apmācības sistēma, savukārt prasmju apguvei ir jāatbilst darba tirgus vajadzībām nākotnē. Izglītība ir būtisks faktors, kas nosaka jauniešu nodarbinātības izredzes, kā arī liek pamatus mācībām turpmākajā dzīvē. Tomēr 2020. gadā 9,9 % jauniešu ES nebija ieguvuēši pat ne vidējo izglītību. Šā iemesla dēļ pīlāra rīcības plānā ir noteikti papildu mērķi, lai turpinātu mazināt priekēšlaicīgu mācību pameēšanu un palielinātu dalību augstākā līmeņa vidējā izglītībā. Turklāt papildu mērķis — lai vismaz 80 % cilvēku vecumā no 16 līdz 74 gadiem būtu vismaz pamata digitālās prasmes — liecina, ka šīs prasmes ir svarīgas pilnvērtīgas dalības nodroēšināēšanai darba tirgū un sabiedrībā nākotnē. Šajā jomā ir nepiecieēšama īpaēši steidzama rīcība, jo kopēš 2015. gada ES ir panākts pavisam neliels progress (no 54 % 2015. gadā līdz 56 % 2019. gadā).

6. attēls. Pieaugušo līdzdalība mācībās pēdējos 12 mēneēšos (% , 2016. gads)

Avots: Īpaēšs fragments, pieejams [tieēšsaistē saskaņā ar Eurostat datiem](#).

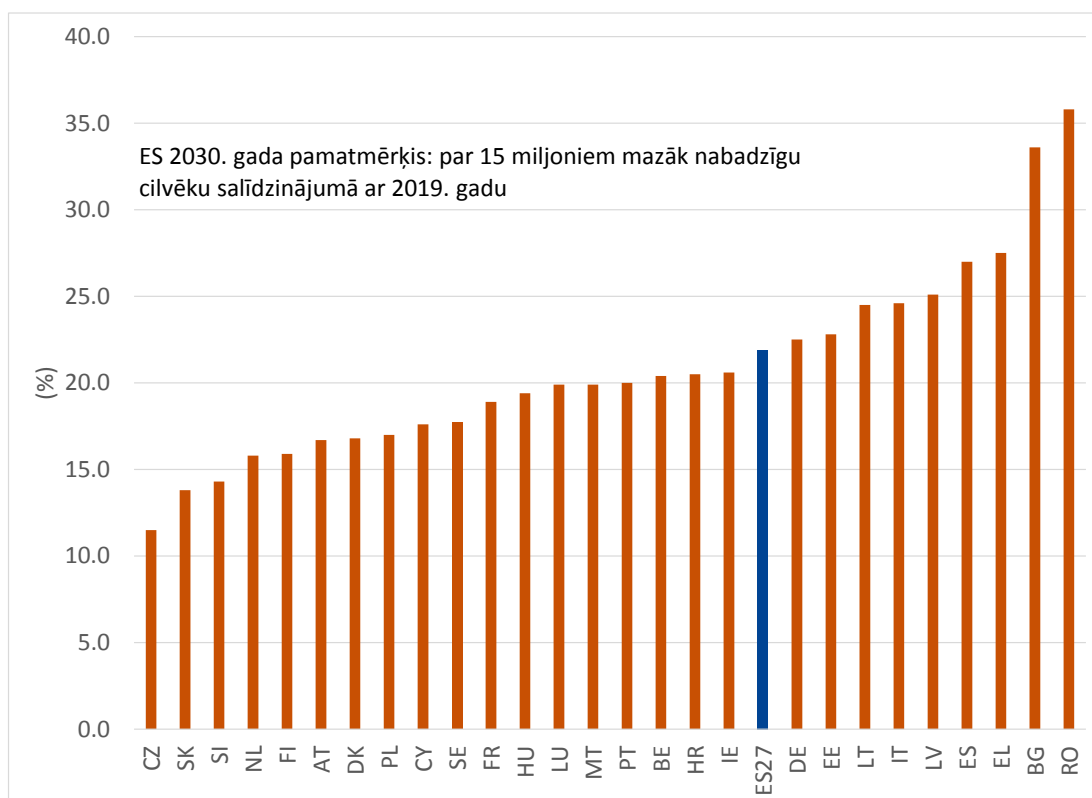
Ievērojama nabadzības un sociālās atstumtības samazināēšanās ir būtiska, lai nodroēšinātu iekļaujoēšu izaugsmi un augēšupēju sociālo un ekonomisko konverēgenci ES. 2030. gada mērķis paredz līdz 2030. gadam samazināt nabadzības vai sociālās atstumtības

⁴⁴ Kā parādīts 1.2. iedaļā, jaunākie pieejamie dati ir no 2016. gada. Komisija kopā ar Eurostat uzraudzīs rādītāju un veiks rūpīgu no diviem apsekojuma avotiem iegūto datu analīzi, tiklīdz tie būs pieejami (2023. gadā), lai nodroēšinātu datu kvalitāti un salīdzināmību.

riskam pakļautu personu skaitu (*AROPE*) par 15 miljoniem⁴⁵. 2020. gadā *AROPE* rādītājs ES bija 21,9 % (sk. 7. attēlu). Lai sasniegtu ES nabadzības samazināšanas mērķi ietvertos mērķus, dalībvalstīm būs jāīsteno trīs jomās — atbalsts ienākumiem, preču un pakalpojumu pieejamība un integrācija darba tirgū.

Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā kā papildu mērķis ir izvirzīts nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu skaita samazināšana. Lai pārtrauktu nabadzību, kas pāriet no paaudzes uz paaudzi, un veicinātu vienādas iespējas ES, ir ļoti svarīgi pievērst uzmanību bērniem. Lai to īstenotu, šis papildu mērķis rosina līdz 2030. gadam samazināt *AROPE* bērnu skaitu par vismaz 5 miljoniem.

7. attēls. *AROPE* rādītājs visiem iedzīvotājiem 2020. gadā (%)

Avots: Eurostat rādītājs [tepsr_lm410]. 2030. gada mērķis līdz 2030. gadam samazināt *AROPE* cilvēku skaitu par 15 miljoniem atbilst 2019. gada *AROPE* rādītāja bāzes vērtībai 17,6 % un Eurostat centrālajam demogrāfiskajam scenārijam desmitgadei, kas sākas 2020. gadā.

Salīdzinošās vērtēšanas sistēmas, kas atbalsta analīzi un politikas veidošanu

2017. gada paziņojumā par Eiropas sociālo tiesību pīlāra izveidi tika ierosināta salīdzinošā vērtēšana kā instruments, kas atbalstītu strukturālās reformas un veicinātu augšupēju konvergenci nodarbinātības un sociālajā jomā. Kā daudzpusējs pasākums salīdzinošās vērtēšanas sistēmās tiek veikta kvantitatīvo rādītāju (par sniegumu un rezultātiem) apvienošana ar tādu politikas izstrādes iezīmju un politikas sviru kvalitatīvo analīzi, kas ietekmē labu politikas veidošanu. Papildus politikas veidošanas atbalstam salīdzinošās vērtēšanas sistēmas kopā ar sociālo rezultātu pārskata rādītājiem sniedz informāciju Eiropas pusgada analīzei un vienotajam nodarbinātības ziņojumam.

⁴⁵ Ņemot vērā Eurostat centrālo demogrāfisko scenāriju desmitgadei, kas sākas 2020. gadā.

Kopš 2017. gada Komisija ir izstrādājusi un ar dalībvalstīm apspriedusi salīdzinošās vērtēšanas sistēmas vairākās jomās saskaņā ar vienotu pieeju, par ko vienojās Nodarbinātības komiteja (*EMCO*) un Sociālās aizsardzības komiteja (*SPC*). Šīs sistēmas aplūkoja šādas jomas: 1) bezdarbnieka pabalsti un aktīva darba tirgus politika, 2) pieaugušo prasmes un mācīšanās un 3) minimālie ienākumi. Par galvenajiem šo mācību rezultātiem ziņoja iepriekšējos vienotajos nodarbinātības ziņojumos. Komisija ir arī sākusi strādāt pie papildu sistēmām, ko varētu izmantot turpmākajos pusgada ciklos, jo īpaši sadarbībā ar Nodarbinātības komiteju attiecībā uz minimālo algu salīdzinošo vērtēšanu un koplīguma sarunu kartēšanu, kā arī ar Sociālās aizsardzības komiteju attiecībā uz pensiju atbilstību, bērnu aprūpi un atbalstu bērniem.

2021. gada oktobrī Sociālās aizsardzības komiteja saskaņoja sistēmu bērnu aprūpei un atbalstam bērniem. Tajā ir noteikti rezultātu rādītāji (par agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes apmeklēšanu, bērnu nabadzību un bērnu nenodrošinātību) un darbības rādītāji (bērnu aprūpes apmeklējuma atšķirības ienākumu kvintilēs, sociālo pārvedumu ietekme uz bērnu nabadzību, atšķirību līmenis pārmērīgu ar mājokli saistīto izmaksu ziņā bērniem un bērnu nenodrošinātības ar mājokli rādītājs, fakta, ka cilvēkiem ir bērni, ietekme uz nodarbinātību vecuma grupā no 25 līdz 49 gadiem un to iedzīvotāju īpatsvars atbilstoši dzimumam, kuri ir vecumā no 25 līdz 49 gadiem, bet ir neaktīvi vai strādā nepilna laika darbu aprūpes pienākumu dēļ). Lai novērtētu ienākumu atbalsta atbilstību, tika saskaņoti divi rādītāji — kādi ir ienākumi nestrādājošam pārim ar diviem bērniem un tādām pārim ar diviem bērniem, kurā strādā viens un saņem mazu algu; abi rādītāji tika izteikti kā daļa no nabadzības sliekšņa. Lai labāk ņemtu vērā dalībvalstu situāciju tendenču uzraudzībā, ir sniegta plaša kontekstuāla informācija. Dažas jomas ir arī izceltas turpmākam darbam, jo īpaši attiecībā uz politikas svirām.

Stiprinot vienoto izpratni par attiecīgajiem rādītājiem un politikas svirām politikas jomā, salīdzinošās vērtēšanas sistēmas sniedz lielu devumu Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanā. Pēc Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plāna pieņemšanas turpmākās salīdzinošās vērtēšanas sistēmas tiks pielāgotas pārskatītajam sociālo rezultātu pārskatam. Par galvenajiem šo pasākumu rezultātiem ziņos vienotajā nodarbinātības ziņojumā.

NODARBINĀTĪBAS UN SOCIĀLĀS JOMAS REFORMAS — DALĪBVALSTU REZULTĀTI UN RĪCĪBA

2.1. 5. pamatnostādne. Palielināt pieprasījumu pēc darbaspēka

Šajā iedaļā ir aplūkota 5. nodarbinātības pamatnostādnes īstenošana; minētajā pamatnostādnē dalībvalstīm ir ieteikts radīt apstākļus, kas veicina pieprasījumu pēc darbaspēka un darbvietu radīšanu atbilstoši pīlāra 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai) un 6. principam (algas). Šā ziņojuma 2.1.1. apakšiedaļā galvenā uzmanība ir pievērsta darbaspēka tirgus norisēm, atspoguļojot arī Covid-19 krīzes ietekmi. Ziņojuma 2.1.2. iedaļā ir sniegta informācija par dalībvalstu īstenotajiem pasākumiem šajās jomās, īpašu uzmanību pievēršot tiem pasākumiem, ar kuriem tika saglabāta nodarbinātība Covid-19 krīzes laikā un tiek atbalstīta darbvietu radīšana.

2.1.1. Galvenie rādītāji

Pēc sākotnējā satricinājuma no Covid-19 krīzes darba tirgus rezultāti 2021. gadā ir stabilizējušies. Neraugoties uz to, ka 2020. gadā ES IKP gada griezumā samazinājās par 6 %, bezdarba līmenis tajā pašā periodā palielinājās tikai par 0,4 procentpunktiem, proti, no vidēji 6,7 % uz 7,1 % (ar palielinājumu par 1,4 procentpunktiem mēnešu griezumā no pirmskrīzes zemajiem 6,3 % 2020. gada martā līdz pat 7,7 % 2020. gada septembrī). Atbalsta pasākumi saīsināta darba laika un citu darba saglabāšanas shēmu veidā veicināja to, ka bezdarba palielinājums bija samērā ierobežots. Arī mazāk aktīva dalība darba tirgū, galvenokārt bažījoties par saslimšanu, un samazinātas izredzes atrast darbu, ņemot vērā vājinātu ekonomisko aktivitāti, mazināja bezdarba līmeņa palielināšanos. Lai gan ekonomikas atveseļošanās veicinās darbvietu radīšanu, pirmskrīzes nodarbinātības līmeņa atgriešanās nav gaidāma agrāk par 2022. gadu. Šāda situācija sagaidāma, neraugoties uz faktu, ka bezdarba līmenis 2021. gada septembrī tuvojas pirmskrīzes līmenim (6,7 %).

To darba ņēmēju skaits, kuri izmanto saīsināta darba laika un tamlīdzīgas darba saglabāšanas shēmas, bija augsts līdz 2021. gada vidum. Visas ES dalībvalstis Covid-19 krīzes laikā vai nu ieviesa, vai pastiprināja saīsināta darba laika un/vai tamlīdzīgas darba saglabāšanas shēmas. Pandēmijas pirmajā vīlnī (2020. gada aprīlī–maijā) šādu shēmu izmantošana sasniedza rekordaugstu līmeni (līdz 40 % no kopējā darba ņēmēju skaita līdz 60 % visu uzņēmumu dalībvalstīs, tādās kā Francijā un Itālijā; sk. 2.1.1. attēlu). Šo shēmu izmantošana joprojām bija ievērojama 2020. gada otrajā pusē un 2021. gada pirmajā pusē, kaut arī zemākā līmenī. Šie atbalsta pasākumi ievērojami palīdzēja ierobežot pandēmijas ietekmi uz darba tirgu, īpaši bezdarba līmeņa ziņā un jo sevišķi darba ņēmējiem ar zemākiem ienākumiem (*Eurostat*, 2021⁴⁶). Dažās dalībvalstīs (piemēram, Igaunijā un Latvijā) shēmas tika slēgtas un vēlāk ieviestas atkārtoti, lai tiktu galā ar pandēmijas atsākšanos. ES reaģēšanas uz pandēmiju ietvaros 2020. gadā 19 dalībvalstis jeb kopumā aptuveni 31 miljons cilvēku un

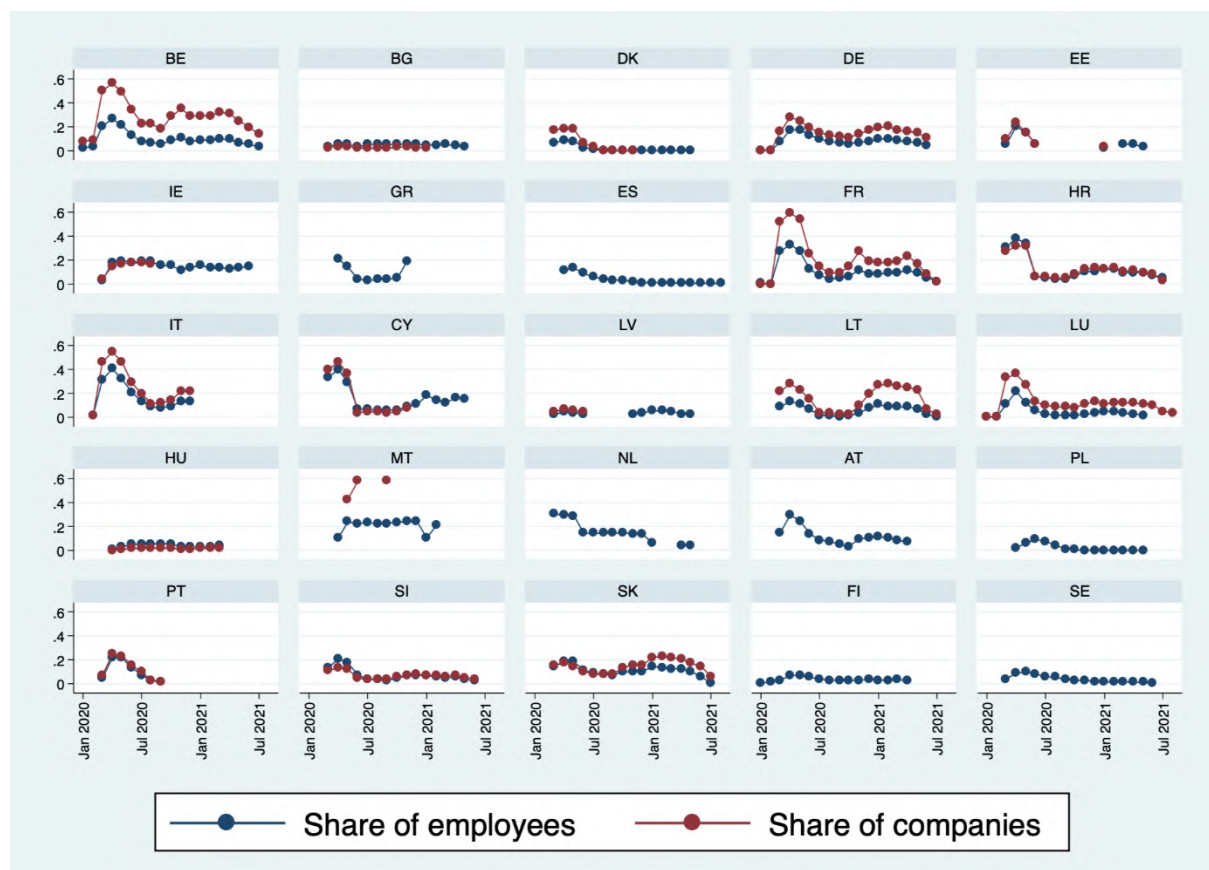
⁴⁶ Covid-19 ietekme uz nodarbinātības ienākumiem — padziļinātas aplēses. Skaidrojums par statistiku (europa.eu) ([Impact of COVID-19 on employment income — advanced estimates — Statistics Explained \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&code=sdg_8_4_1&plugin=1)).

2,5 miljoni uzņēmumu saņēma atbalstu no *SURE*⁴⁷. Būs svarīgi nodrošināt, ka saīsināta darba laika shēmas veicina un atbalsta pārstrukturēšanas procesus un neaizkavē strukturālus pielāgojumus. Lai to panāktu, izņēmuma ārkārtas pasākumi būtu pakāpeniski jāizbeidz, tiklīdz būs atbilstošs brīdis.

⁴⁷ Otrais ziņojums par *SURE* īstenošanu (COM(2021) 596).

2.1.1. attēls. To darba ņēmēju un uzņēmumu īpatsvars, kuri atbalstīti ar saīsināta darba laika un citiem darba saglabāšanas pasākumiem, pakāpeniski samazinājās

Darba saglabāšanas pasākumu aptvēruma dalībvalstīs atšķirās (%), 2020. gada 1. cet.–2021. gada 2. cet.)

Piezīme. Nav pieejami dati par Čehiju un Rumāniju.

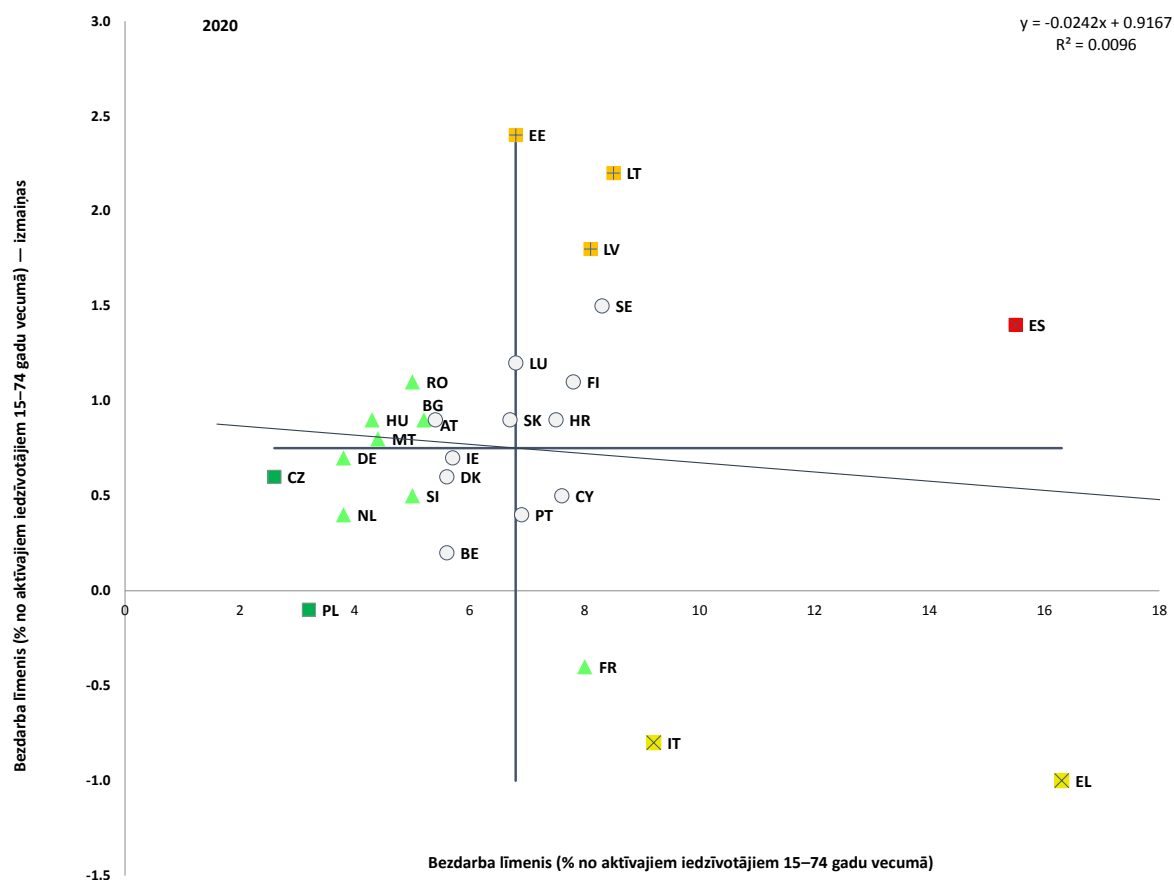
Avots: Eurostat, Covid-19 statistika⁴⁸

Situācija bezdarba jomā lielākajā daļā ES dalībvalstu 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu pasliktinājās. Salīdzinot ar 2019. gadu, 2020. gadā bezdarba līmenis palielinājās visās dalībvalstīs, izņemot četras (sk. 2.1.2. attēlu), sasniedzot ES maksimumu (7,7 %) 2020. gada septembrī. Saskaņā ar sociālo rezultātu pārskatu stāvoklis joprojām ir “kritisks” Spānijā, kur 2020. gadā reģistrēts palielinājums salīdzinājumā ar jau tā augstu bezdarba līmeni, savukārt Itālijā un Grieķijā stāvoklis ir “vājš, bet uzlabojas”. Situācija nodarbinātības jomā Baltijas valstīs 2020. gadā ievērojami pasliktinājās, lai gan jaunākie dati liecina, ka 2021. gadā tā uzlabojas. 2021. gada pirmajos deviņos mēnešos būtiskākais bezdarba samazinājums reģistrēts Kiprā (– 3,5 procentpunkti), Grieķijā (– 3,1 procentpunkts) un Austrijā (– 2,1 procentpunkts). Tajā pašā periodā mazāki uzlabojumi, kas gan pārsniedza 1 procentpunktu, reģistrēti Īrijā, Dānijā, Slovēnijā, Igaunijā un Spānijā.

⁴⁸ [Sabiedrība un darbs — Covid-19 — Eurostat \(europa.eu\).](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1)

2.1.2. attēls. Bezdarbs 2020. gadā palielinājās lielākajā daļā dalībvalstu

Bezdarba līmenis (vecumā no 15 līdz 74 gadiem) un izmaiņas gada laikā no 2019. līdz 2020. gadam (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

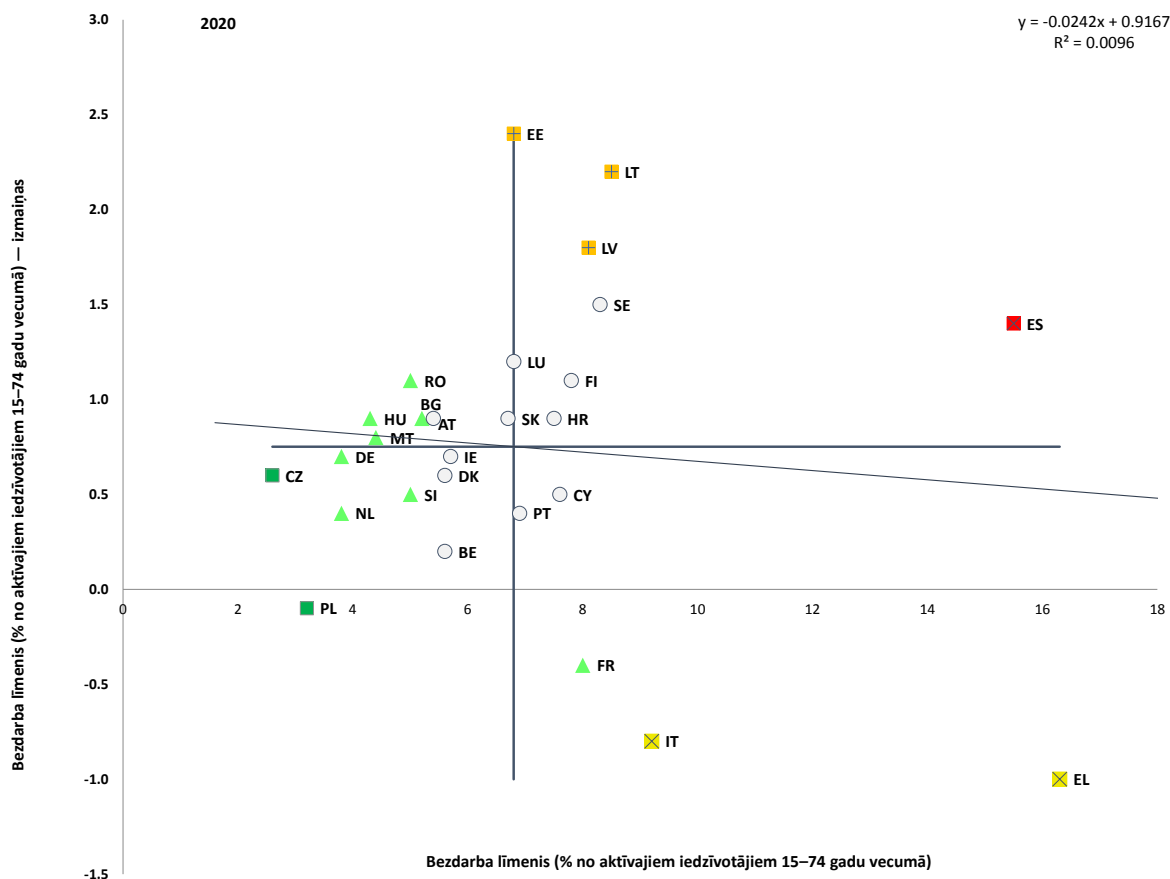
Avots: Eurostat, [une rt a] DSA.

Saskaņā ar sociālo rezultātu pārskata rādītāju gandrīz visās ES valstīs 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, bezdarbs samazinājās. Kā norādīts 2.1.3. attēlā, saskaņā ar sociālo rezultātu pārskata metodoloģiju Grieķijā un Spānijā stāvoklis joprojām ir “kritisks”, jo nodarbinātība turpināja samazināties, saglabājoties aptuveni 65 % vai zemākā līmenī. Turpretī Zviedrija, Vācija, Čehija un Nīderlande atbilst kategorijai “labākais sniegums” (nodarbinātības līmenis 2020. gadā ir tuvu 80 % vai augstāks). Kopumā nodarbinātības līmenis ES (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) 2020. gadā samazinājās līdz 72,5 % (–0,7 procentpunkti salīdzinājumā ar 2019. gadu). Nodarbinātības līmenis ir sācis paaugstināties 2020. gada 3. ceturksnī. Tomēr joprojām nodarbinātības līmenis ES (darba ņēmēji un pašnodarbinātie) 2021. gada 2. ceturksnī bija par 1 % zemāks (saskaņā ar nacionālo kontu datiem) nekā rekordaugstais līmenis 2019. gada pēdējā ceturksnī, un ir vērojamas pastāvīgas reģionālas atšķirības (sk. 3. pielikumu). Covid-19 krīze neietekmēja ES nodarbinātības līmeņa atšķirību starp pilsētām un lauku apvidiem — 2020. gadā tā bija 0,9 procentpunkti vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem (samazinājums par 0,1 procentpunktu salīdzinājumā ar 2019. gadu). Nacionālo kontu dati liecina, ka no 2021. gada 1. ceturkšņa līdz

2. ceturksnim nodarbinātības pieaugums bija pozitīvs visās dalībvalstīs, izņemot Igauniju un Spāniju. Deviņās dalībvalstīs (Beļģijā, Dānijā, Francijā, Luksemburgā, Ungārijā, Maltā, Nīderlandē, Polijā un Portugālē) nodarbinātības līmenis 2021. gada 2. ceturksnī bija pārsniedzis pirmskrīzes līmeni (2019. gada 4. ceturksnis).

2.1.3. attēls. Nodarbinātības līmenis 2020. gadā samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs

Nodarbinātība līmenis (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) un izmaiņas gada laikā no 2019. līdz 2020. gadam (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

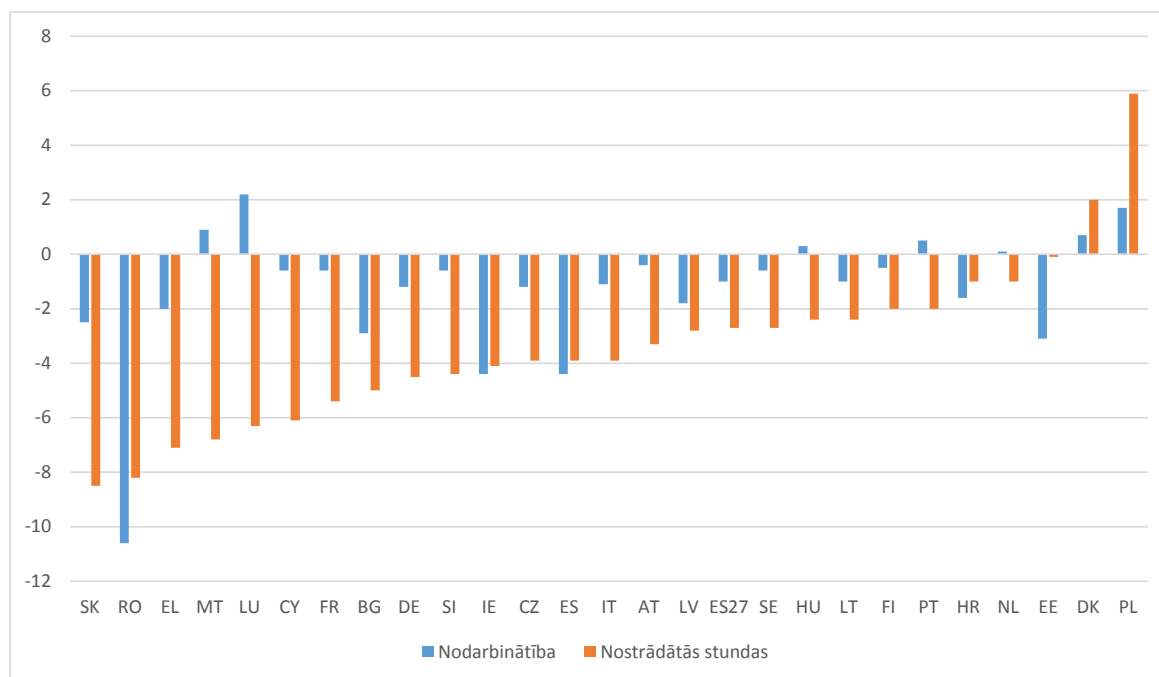
Avots: Eurostat [[lfsi_emp_a](#)], DSA.

Visās dalībvalstīs, izņemot divas, kopš Covid-19 krīzes sākuma samazinājās nostrādāto stundu skaits uz vienu nodarbināto. Pateicoties pasākumiem, kas veikti, lai ierobežotu krīzes tūlītējo ietekmi uz nodarbinātību, kopējo nostrādāto stundu skaita samazinājums ir mazāks, nekā par to varēja liecināt apkopoto nodarbinātības līmeņa rādītāju izmaiņas (2.1.4. attēls). Tas, cik lielā mērā varēja izvairīties no darba zaudējuma, bija atkarīgs arī no nodarbinātības īpatnībām, arī no spējas strādāt attālināti kritiskuma un pakāpes profesijās un vajadzīgās sociālās mijiedarbības. Pēc maksimuma sasniegšanas 2020. gada 2. ceturksnī to darba ņēmēju skaits, kuri negāja uz darbu, samazinājās līdz pirmspandēmijas līmenim lielākajā daļā dalībvalstu. Kopš atgūšanās sākuma nostrādāto stundu skaits ir saglabājies zemāks par pirmspandēmijas līmeni visās dalībvalstīs, izņemot Dāniju un Poliju. Mazs

nostrādāto stundu skaits var liecināt par saīsināta darba laika izmantošanu, ņemot vērā joprojām samazināto aktivitāti, tomēr nav arī skaidrs, kad nostrādāto stundu skaits uz vienu darba ņēmēju atgriezīsies pirmskrīzes līmenī⁴⁹. Nostrādāto stundu skaita dinamikas sadalījums pa dzimumiem ir sniegts 2.2. iedaļā.

2.1.4. attēls. Lielākajā daļā dalībvalstu tika reģistrēts ievērojams nodarbinātības un kopējo nostrādāto stundu skaita samazinājums

Kopējās nodarbinātības un nostrādāto stundu skaita izmaiņas no 2019. gada 4. ceturkšņa līdz 2021. gada 2. ceturksnim (%)

Piezīme. Sezonāli un kalendāri koriģēti dati, izņemot nodarbinātības datus par Čehiju, Grieķiju, Franciju, Maltu, Poliju, Portugāli, Slovākiju un nostrādāto stundu skaita datus par Maltu un Slovākiju (tikai sezonāli koriģēti). Dati par nostrādāto stundu skaitu Beļģijā nav pieejami. Dati par Luksemburgu un Īriju attiecas uz 2021. gada 1. ceturksni.

Avots: Eurostat [namq_10_a10_e] nacionālie konti

Nodarbinātība vairāk samazinājās nozarēs, ko vairāk skāra noslēdzes pasākumi un nepieciešamie ierobežošanas pasākumi, kas ieviesti, lai apkarotu pandēmiju. Nodarbinātības vislielākais samazinājums reģistrēts nozarēs, ko vairāk ietekmēja noslēdzes pasākumi, piemēram, izmitināšanas, pārtikas, ceļojumu aģentūru darbību, kultūras un mājāsaimniecības pakalpojumu nozarē⁵⁰. Turpretī pamata zāļu ražošana, apdrošināšana, datorprogrammēšana un telekomunikācijas ir starp darbībām, kurās 2020. gadā notika

⁴⁹ Eiropas Komisija (2021. gads), 2021. gada pārskats par darba tirgu un algu tendencēm Eiropā (*Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2021*). Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs (drīzumā).

⁵⁰ Eurofound (2021), Covid-19: ietekme uz nodarbinātību un darba dzīvi, Covid-19 sērija, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

vislielākais nodarbinātības kāpums (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)⁵¹. Lielākā daļa ietekmēto nozaru arī bija starp galvenajām saīsināta darba laika pasākumu izmantotājām.

Pašnodarbinātība samazinājās vairāk nekā kopējā nodarbinātība; ir vērojamas dažas atšķirības starp valstīm. Pašnodarbināto skaits ES 2020. gadā samazinājās par 1,5 %, un viņu īpatsvars bija 14 %; visizteiktākais šis samazinājums bija tādu pašnodarbināto vidū, kuriem ir darba ņēmēji (– 4,7 %). Īpaši smagi tas skāra pašnodarbinātos Vācijā un Itālijā. Tomēr 11 dalībvalstīs pašnodarbināto skaits palielinājās, jo īpaši Polijā, Francijā, Nīderlandē un Ungārijā. Pašnodarbināto skaits ES 2021. gada 2. ceturksnī samazinājās par 2,6 % salīdzinājumā ar to pašu ceturksni gadu iepriekš, bet individuālo pašnodarbināto vidū samazinājums bija 5 %. Vislielākais samazinājums 2021. gadā reģistrēts Rumānijā, Itālijā, Portugālē un Nīderlandē. Laikposmā no 2021. gada 1. ceturkšņa līdz 2021. gada 2. ceturksnim kopējā nodarbinātība ES atguvās, bet pašnodarbinātība ne⁵².

Covid-19 krīze īslaicīgi samazināja vēsturiski augsto iepriekš reģistrēto darbaspēka trūkumu, bet lielākajā daļā dalībvalstu tas atkal palielinās. Darbaspēka trūkums veidojas, kad darba devēji nevar atrast darba ņēmējus, kuri tiem vajadzīgi, lai aizpildītu brīvās vakances. Pirms krīzes, 2019. gada 2. ceturksnī, brīvo darbvieta rādītājs ES27 bija 2,4 %. Brīvo darbvieta rādītājs samazinājās līdz 1,6 % 2020. gada 2. ceturksnī un kopš tā laika ir palielinājies, 2021. gada 2. ceturksnī sasniedzot 2,3 %, gandrīz pilnībā absorbējot Covid-19 izraisītā satricinājuma ietekmi. Kā liecina Eiropas uzņēmumu un patērētāju aptaujas (EU-BCS), pirms pandēmijas darbaspēka trūkums bija sasniedzis vēsturiski augstu līmeni 15 dalībvalstīs (Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Čehijā, Igaunijā, Grieķijā, Francijā, Ungārijā, Īrijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Polijā, Portugālē, Rumānijā un Slovākijā — sk. 2.1.5. attēlu)⁵³. Covid-19 izraisīja ekonomikas aktivitātes samazinājumu, kā rezultātā darbaspēka trūkums samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs⁵⁴. 2021. gadā pēc noslēdzes pasākumu atcelšanas un pakāpeniskas ekonomikas atveseļošanās darbaspēka trūkums ir sācis atkal palielināties lielākajā daļā dalībvalstu. Tādās nozarēs kā būvniecība, veselības aprūpe un ilgtermiņa aprūpe, kā arī informācija un komunikācija šo procesu veicina ilgstoša prasmju nepietiekamība. Šis trūkums pietuvojās pirmspandēmijas līmenim 2021. gada otrajā ceturksnī, savukārt bezdarbs samazinājās tikai nedaudz. Dažās dalībvalstīs darbaspēka trūkuma pieaugums bija straujāks nekā citās. To darba devēju īpatsvars, kuri ziņoja, ka darbaspēka trūkums bija būtisks faktors, kas ierobežoja ražošanu 2021. gada pirmajos trīs ceturkšņos, bija vislielākais (virs 20 %) Polijā, Rumānijā, Lietuvā, Horvātijā, Grieķijā un Vācijā.

2.1.5. attēls. Paziņotais darbaspēka trūkums pandēmijas rezultātā samazinājās lielākajā daļā dalībvalstu, bet, sākoties atveseļošanai, tas atkal palielinās

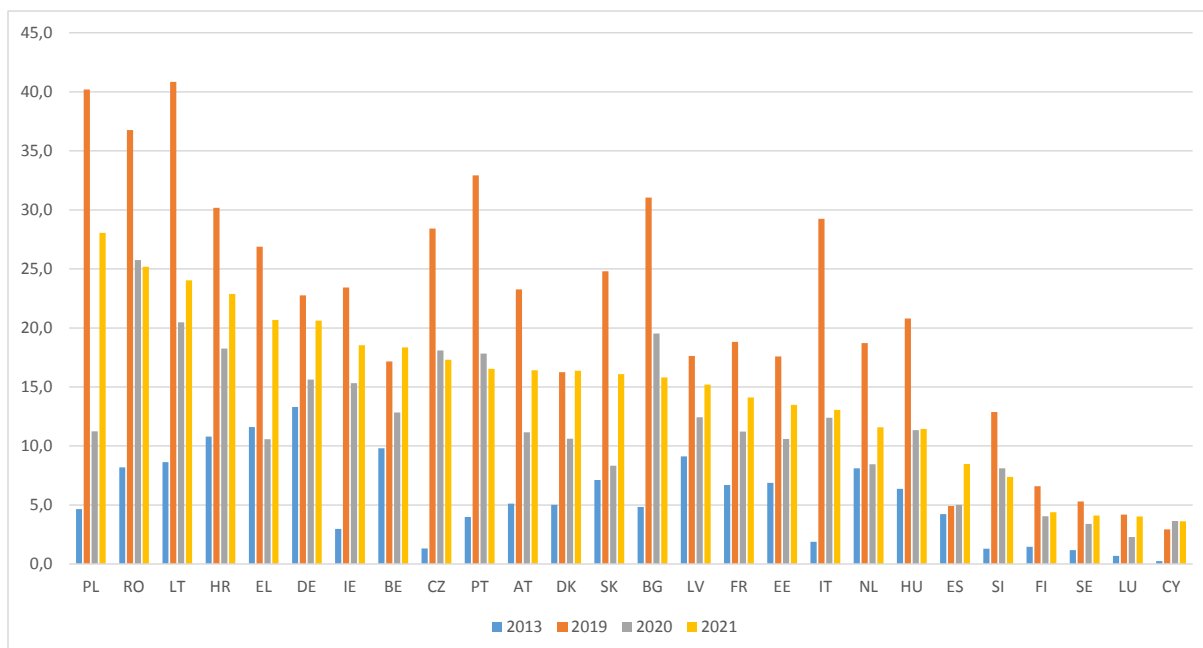
Darbaspēka trūkuma indekss — to darba devēju īpatsvars ražošanas, pakalpojumu un būvniecības nozarē, kuri ziņojuši, ka darbaspēka trūkums ir būtisks faktors, kas ierobežo to ražošanu (%; 2013.–2021. gads).

⁵¹ Eiropas Komisija (2021), Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā (*Employment and social developments in Europe 2021*).

⁵² Nacionālo kontu skaitļi, sezonāli koriģēti.

⁵³ Šie rezultāti kopumā atbilst Eiropas Investīciju bankas grupas 2019. gada investīciju apsekojuma konstatējumiem.

⁵⁴ Lai gan to, iespējams, ierobežoja saīsināta darba laika un citu nodarbinātības atbalsta pasākumu ieviešana.

Piezīme. Valstis ir sarindotas dilstošā secībā pēc darbaspēka trūkuma 2021. gadā. Dati par 2021. gadu aprēķināti kā pirmo trīs ceturkšņu vidējais rādītājs.

Avots: EU-BCS.

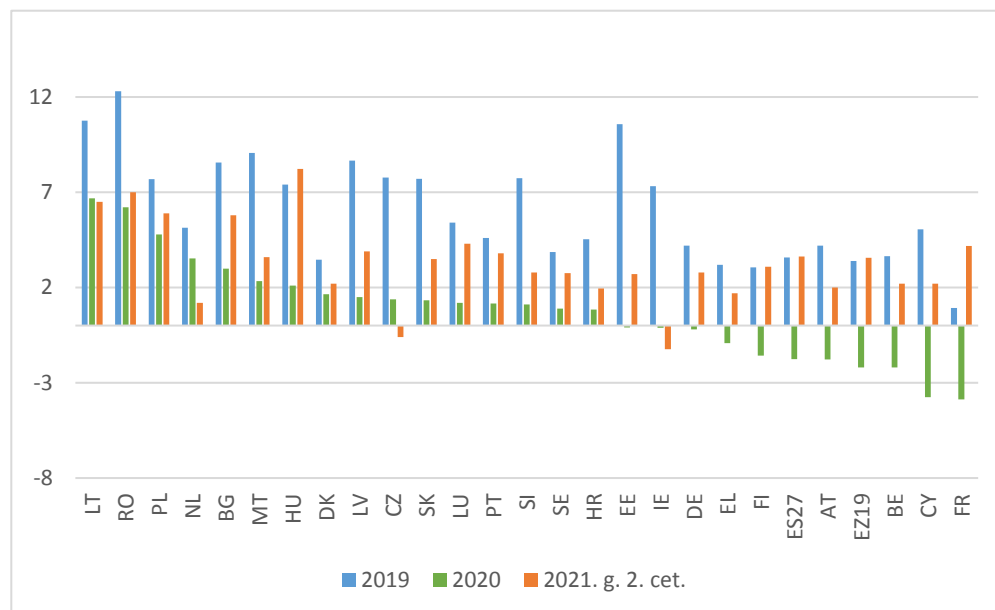
Covid-19 krīze izraisīja nominālā algu pieauguma rādītāja ievērojamu kritumu, kam sekoja atgūšanās 2021. gada pirmajā pusē. Salīdzinot ar 2019. gadu, kad algas⁵⁵ ES27 palielinājās par 3,6 %, 2020. gadā algu pieaugums bija negatīvs, proti, – 1,8 %. Šo samazinājumu vismaz daļēji var izskaidrot ar saīsināta darba laika ietekmi, kuras svārstības bija atkarīgas no valsts pasākumu struktūras⁵⁶. Tomēr negatīvais kopējais rādītājs slēpj ievērojamu nevienādīgumu starp valstīm. Lietuvā, Rumānijā, Polijā, Nīderlandē un Beļģijā 2020. gadā reģistrēts rekordaugsts nominālais algu pieaugums — par 3 % vai vairāk. Algu pieaugums samazinājās Dienvideiropas valstīs, kā arī Beļģijā, Austrijā un Somijā. Vislielākais samazinājums reģistrēts Itālijā (– 6,9 %), Spānijā (– 5,4 %), Francijā (– 3,9 %) un Kiprā (– 3,6 %) (2.1.6. attēls). Tā iemesls galvenokārt bija nostrādāto stundu skaita samazinājums saistībā ar saīsināta darba laika shēmu plašo izmantošanu. 2021. gada pirmajā pusē, kad vairākas dalībvalstis atguvās no lejupslīdes un saīsināta darba laika shēmas pakāpeniski tika izbeigtas, visas dalībvalstis, izņemot Īriju un Čehiju, atkal reģistrēja algu pieauguma palielinājumu. Kopumā 2021. gada pirmajā pusē algu pieaugums saglabājās 3,6 % līmenī gan ES, gan eurozonā.

⁵⁵ Mērot pēc nominālās atlīdzības uz vienu darba ņēmēju.

⁵⁶ Valstīs, kurās darba ņēmējiem tieši izmaksā pabalstus, ko reģistrē kā sociālos pārvedumus, saīsināta darba laika shēmas izraisīja novērotu algu izmaksu kritumu.

2.1.6. attēls. Krīzes laikā nominālais algu pieaugums kļuva negatīvs vairākās dalībvalstīs, bet 2021. gadā ir normalizējies

Nominālā atlīdzība uz vienu darba ņēmēju (gada izmaiņas %, 2019.–2020. gads un 2021. gada 2. ceturksnis)

Piezīme. 1) Algas ir mērītas, izmantojot rādītāju “nominālā atlīdzība uz vienu darba ņēmēju”, kas ir aprēķināts kā kopējā darba ņēmēju atlīdzība dalīta ar kopējo darba ņēmēju skaitu. Kopējo atlīdzību definē kā kopējo atalgojumu naudā vai natūrā, kas darba devējam jāmaksā darba ņēmējam par darbu, kuru viņš veicis grāmatvedības pārskata periodā; to veido divi elementi: i) darba alga naudā vai natūrā un ii) sociālās iemaksas, kas jāmaksā darba devējiem. 2) Visi izmantotie dati ir nacionālo kontu dati. Rādītāji ir balstīti uz nacionālo valūtu vērtībām. 3) Valstis ir sarindotas dilstošā secībā pēc reālo algu pieauguma 2020. gadā.

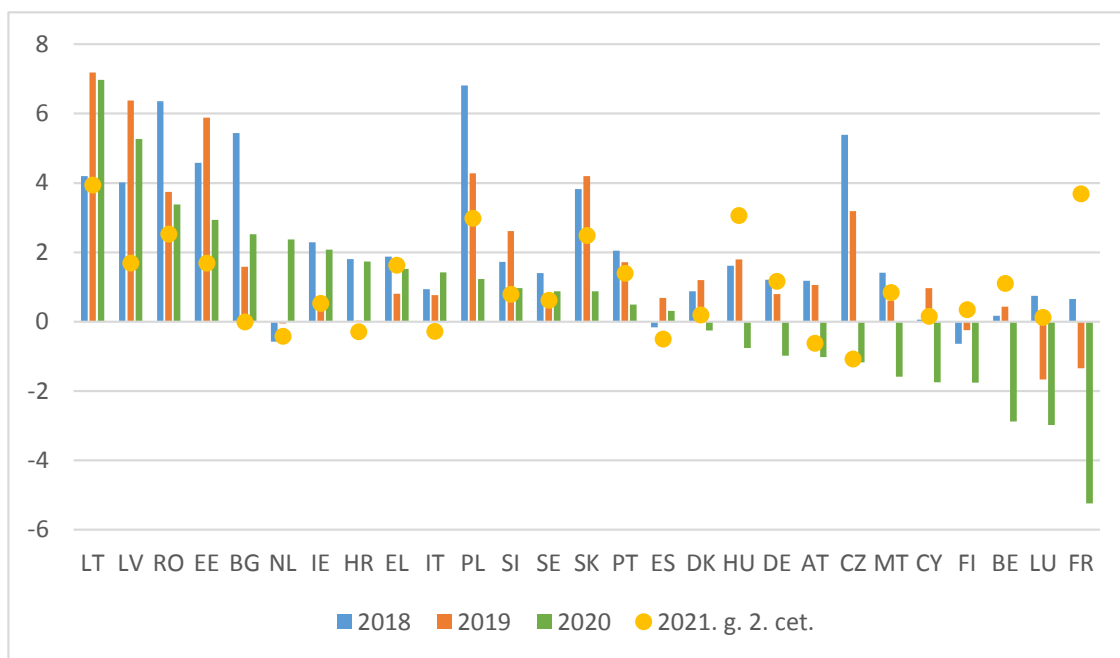
Avots: Eiropas Komisija, datubāze AMECO.

Reālās algas 2020. gadā samazinājās vairākās dalībvalstīs un kopumā ES, bet tās atkal palielinājās 2021. gadā. Dānijā, Ungārijā, Vācijā, Austrijā, Čehijā, Maltā, Kiprā, Somijā, Beļģijā, Luksemburgā un Francijā 2020. gadā reālo algu pieaugums gada griezumā samazinājās (sk. 2.1.7. attēlu). Vislielākais samazinājums tika novērots Francijā (– 5,2 %) un Luksemburgā (– 3,0 %). Turpretī reālās algas 2020. gadā visvairāk palielinājās Lietuvā (7,0 %), Latvijā (5,3 %) un Rumānijā (3,4 %). Pēc negatīva vidējā reālo algu pieauguma 2020. gadā (– 0,9 %) 2021. gada pirmajā pusē ES reālās algas palielinājās par 1,1 %. Vislielākais reālo algu pieaugums 2021. gada pirmajā pusē reģistrēts Lietuvā (3,9 %), Francijā (3,7 %) un Ungārijā (3,1 %). Tālākā nākotnē neskaidrība par inflācijas izredzēm var ietekmēt reālo algu attīstību⁵⁷.

⁵⁷ Eiropas Komisijas 2021. gada vasaras prognoze paredz mērenu inflācijas pieaugumu 2021. un 2022. gadā, bet tajā ir atzīmēts, ka inflācija var izrādīties lielāka, nekā prognozēts, ja piegādes ierobežojumi turpināsies un cenu slogs tiks vairāk pārnests uz patēriņa cenām. Sk. Eiropas Komisijas institucionālo dokumentu 156, 2021. gada jūlijs (vasaras prognoze).

2.1.7. attēls. Reālās algas 2020. gadā vidēji ES samazinājās, bet tās atkal palielinājās 2021. gada pirmajā pusē

Reālā atlīdzība vienam darba ņēmējam, deflators IKP (gada izmaiņas %; 2018., 2019., 2020. gads un 2021. gada 2. ceturksnis)

Avots: AMECO

Stundas samaksa 2020. gadā ievērojami palielinājās, jo tika ievērojami lejupeji koriģētas nostrādātās stundas saistībā ar saīsināta darba laika un tamlīdzīgiem darba saglabāšanas pasākumiem. Stundas samaksa palielinājās par aptuveni 4,6 % un 5,2 % attiecīgi ES un eurozonā (visaugstākais rādītājs kopš 2001. gada) no attiecīgi 2,7 % un 2,2 % 2019. gadā. Uz ceturkšņa pamata novērotās stundas atlīdzības un atlīdzības uz vienu darba ņēmēju simetriskās izmaiņas liecina, ka atlīdzības uz vienu darba ņēmēju samazinājumu galvenokārt izraisīja nostrādāto stundu skaita samazinājums, lielākoties saistībā ar saīsinātu darba laiku. Dažās dalībvalstīs (Austrijā, Grieķijā, Francijā, Maltā un Slovēnijā) stundas atlīdzības palielinājums vairāk nekā četras reizes pārsniedza novērotās nominālās atlīdzības uz vienu darba ņēmēju palielinājumu. 2021. gada pirmajā ceturksnī stundas atlīdzība ES palielinājās mazliet vairāk nekā 2020. gada pēdējā ceturksnī (0,3 %).

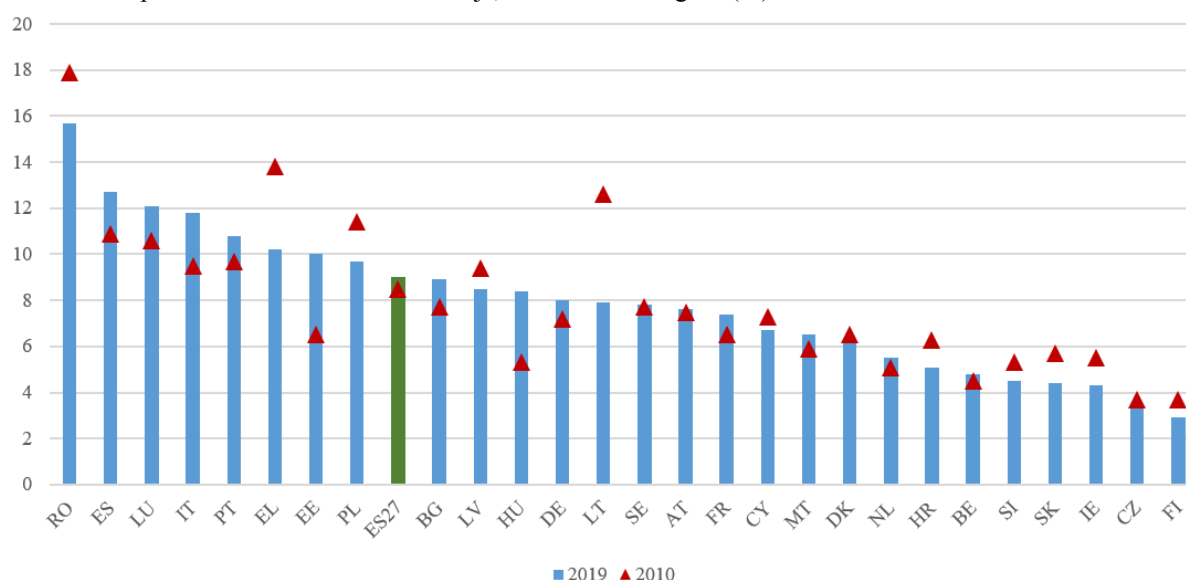
Darbs ne vienmēr nodrošina pienācīgus ienākumus iztikai. Nodarbinātu personu nabadzība ES27⁵⁸ ir palielinājusies no 8,5 % 2010. gadā līdz 9,0 % 2019. gadā (kā atspoguļots 2.1.8. attēlā). Kopumā strādājošie ar terminētiem līgumiem ir pakļauti lielākam nodarbinātu personu nabadzības riskam nekā tie, kuri strādā uz pastāvīga līguma pamata (16,2 % attiecībā pret 5,9 %); to pašu var teikt par mazprasmīgiem darba ņēmējiem salīdzinājumā ar

⁵⁸ ES27 dati nebija pieejami robeždatumā, kas ir 2021. gada 28. oktobris. Nodarbinātu personu nabadzība ir to personu īpatsvars, kuras strādā un kuru ekvivalents rīcībā esošais ienākums ir zemāks par nabadzības riska sliekšni, kas noteikts 60 % apmērā no nacionālā medianālā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma (pēc sociālajiem pārvedumiem). Attiecībā uz 2007. gadu dati attiecas uz vienīgo ES kopējo rādītāju, kas pieejams par minēto gadu, proti, ES27, ieskaitot Apvienoto Karalisti, bet neieskaitot Horvātiju. Pašreizējās ES 27 dalībvalstīs (t. i., ieskaitot Horvātiju, bet neieskaitot Apvienoto Karalisti) nodarbinātu personu nabadzība vidēji ir pieaugusi no 8,5 % 2010. gadā (senākie pieejamie dati) līdz 9 % 2019. gadā.

augstprasmīgiem darba ņēmējiem (19 % attiecībā pret 4,9 %). Turklāt ārpus ES dzimušajiem darba ņēmējiem ir daudz lielāks risks saskarties ar nodarbinātu personu nabadzību nekā ES dzimušajiem (20,1 % salīdzinājumā ar 8,1 %). 2.1.8. attēls liecina, ka 2019. gadā vairāk nekā 10 % strādājošo bija pakļauti nabadzības riskam Rumānijā, Spānijā, Luksemburgā, Itālijā, Portugālē un Grieķijā. Šajā grupā nodarbinātu personu nabadzības rādītājs Spānijā, Itālijā, Luksemburgā un Portugālē 2019. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, ir palielinājies.

2.1.8. attēls. Nodarbinātu personu nabadzība ES pēdējā desmitgadē ir palielinājusies

Nodarbinātu personu nabadzības riska rādītājs, 2019. un 2010. gads (%)

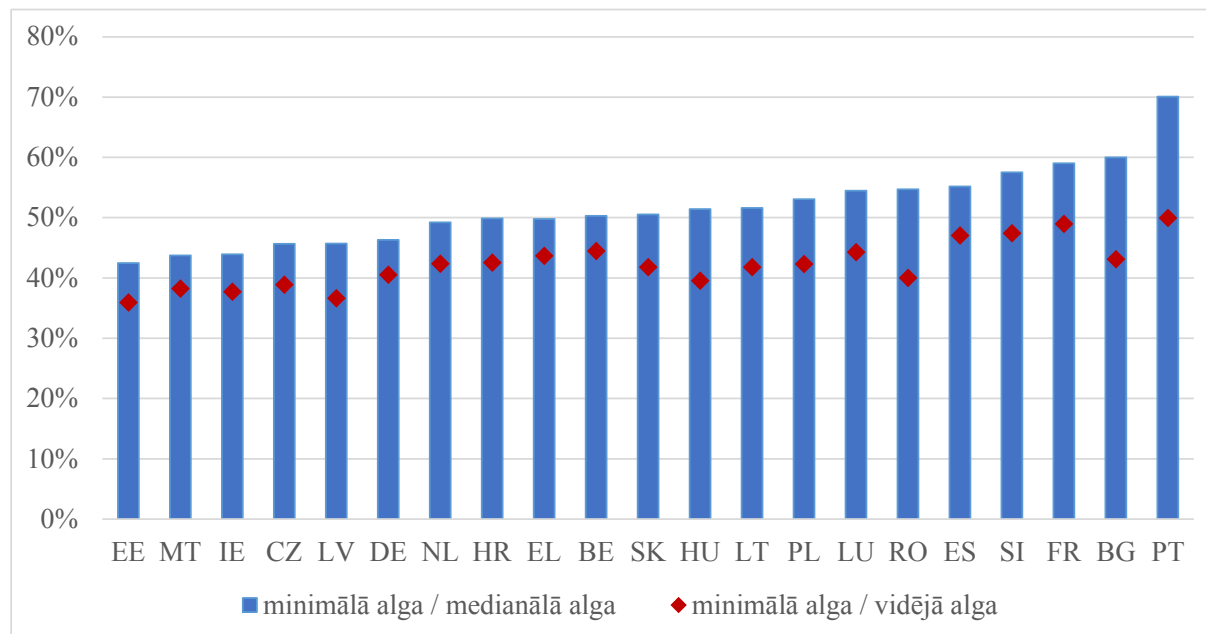

Avots: Eurostat [ilc_iw01]

Neraugoties uz nesen notikušo minimālo algu palielināšanu daudzās dalībvalstīs, likumā noteiktās minimālās algas bieži joprojām ir zemas salīdzinājumā ar citām algām ekonomikā. Gandrīz visās dalībvalstīs likumā noteiktā minimālā alga ir zem 60 % no medianālās algas un zem 50 % no vidējās algas (sk. 2.1.9. attēlu). Turklāt tajā pašā gadā dažās valstīs, to vidū Lietuvā, Īrijā, Nīderlandē, Ungārijā, Igaunijā, Latvijā un Čehijā, minimālā alga bija zem 50 % no medianālās algas un zem 40 % no vidējās algas⁵⁹.

2.1.9. attēls. Gandrīz visās dalībvalstīs likumā noteiktā minimālā alga ir zem 60 % no medianālās algas un zem 50 % no vidējās algas

Likumā noteiktās minimālās algas kā bruto medianālās un pilna laika darba ņēmēju vidējās algas proporcija (% , 2019. gads)

Piezīme. Diagrammā nav iekļauta Austrija, Kipra, Dānija, Somija, Itālija un Zviedrija, kurās nav likumā noteiktas minimālās algas. Šajās valstīs minimālās algas aizsardzība tiek nodrošināta ar koplīgumiem.

Avots: Eurostat [earn_mw_cur], ESAO

Darba koplīgumiem ir būtiska nozīme adekvātas minimālās algas aizsardzībā Savienībā. Daudzās dalībvalstīs pēdējās divās desmitgadēs ir vērojama tendence, ka darba koplīgumu aptvērums samazinās. Lejupējā tendence bija visizteiktākā Grieķijā, Rumānijā, Bulgārijā, Slovākijā, Kiprā un Slovēnijā (sk. 2.1.10. attēlu). Vairākās dalībvalstīs darba koplīgumu aptvēruma samazināšanos varētu izskaidrot ar to, ka ir samazinājušās vairāku darba devēju darba koplīguma sarunas nozares vai valsts līmenī tādu iemeslu dēļ kā regulatīvas izmaiņas, korekcijas darba koplīgumu pagarināšanas kārtībā vai citu faktoru, piemēram, darba devēju organizācijas blīvuma⁶⁰ un dalības arodbiedrībā⁶¹, izmaiņu dēļ. Šo tendenci ir veicinājušas arī strukturālas pārmaiņas ekonomikā virzībā uz nozarēm, kurās ir mazāk spēcīgas arodbiedrības, jo īpaši pakalpojumu nozari, un tas, ka samazinājās dalība arodbiedrībās sakarā ar nestandarta darba veidu, piemēram, platformu darba, izvēršanos. Valstīs, kurās minimālās algas nosaka tikai ar darba koplīgumiem, aptvēruma līmenis ir virs 80 %. Vienīgais izņēmums ir Kipra, kur pēdējās divās desmitgadēs bijis raksturīgs ievērojams samazinājums (no 65 % līdz 43 %) un ir paziņots par pāreju uz likumā noteiktu minimālo algu līdz 2022. gadam. Itālijā, Spānijā, Somijā un Dānijā aptvērums ir palielinājies kopš 2000. gada, savukārt Austrijā darba koplīguma sarunu aptvērums saglabājas tikpat augstā līmenī (aptverot 98 % darba ņēmēju).

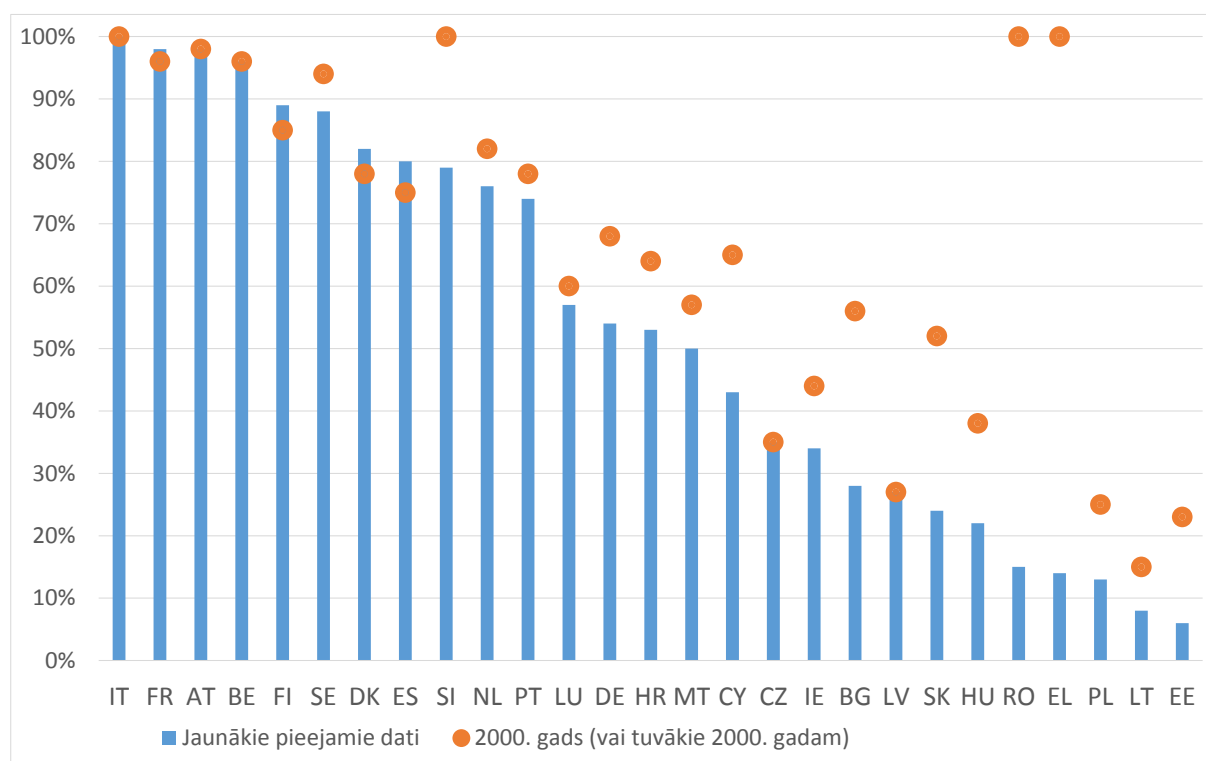
⁶⁰ Darba devēju organizācijas blīvumu definē kā dalību, ko izsaka kā dalībuzņēmumu visu nodarbināto darba ņēmēju īpatsvaru attiecībā pret kopējiem darbiniekiem organizāciju organizatoriskajā jomā.

⁶¹ Eiropas Komisija (2021), gada pārskats par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe, Annual Review*).

Komisijas priekšlikumā direktīvai par adekvātām minimālajām algām⁶² ir noteikts mērķis uzlabot algu adekvātumu, arī veicinot koplīguma sarunas par algām. Komisija sniedz atbalstu, lai stiprinātu sociālo partneru spēju atbilstīgi prerogatīviem uzaicinājumiem īstenot sociālo dialogu, ES Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmai (*EaSI*) un ESF+.

2.1.10. attēls. Darba koplīgumu aptvēruma rādītājs starp darba ņēmējiem ir samazinājies gandrīz visās dalībvalstīs laikposmā no 2000. līdz 2019. gadam

Ar darba koplīgumu aptvērto darba ņēmēju skaits, dalīts ar algu pelnītāju kopējo skaitu (% , 2000. un 2019. gads).

Piezīme. 1) Jaunākie pieejamie dati ir par 2019. gadu (Austrija, Beļģija, Čehija, Ungārija, Itālija, Lietuva, Nīderlande, Polija, Portugāle), 2018. gadu (Beļģija, Vācija, Dānija, Spānija, Francija, Luksemburga, Latvija, Zviedrija), 2017. gadu (Griekija, Somija, Īrija, Slovēnija, Rumānija), 2016. gadu (Kipra, Malta), 2015. gadu (Slovākija) un 2014. gadu (Horvātija). 2) Attiecībā uz Itāliju aptvērums ir pārskatīts, lai pilnībā atspoguļotu faktu, ka darba tiesas tās pamatalgas, kas noteiktas darba koplīgumos (*minimi tabellari*), izmanto par atsauci samērīga un pietiekama atalgojuma konstitucionālā principa piemērošanai.

Avots: ESAO/AIAS datubāze (2021. gads)

Paredzams, ka zaļā un digitālā pārkārtošanās būtiski ietekmēs turpmākās norises darba tirgū. Pandēmija ir paātrinājusi notiekošās tendences ES ekonomikas un sabiedrības digitalizēšanā. Digitālās tehnoloģijas rada jaunus veidus, kā mācīties, strādāt, sasniegt vērienīgus mērķus un uzlabot piekļuvi izglītības un nodarbinātības iespējām. Darba tirgū tās rada jaunas nodarbinātības iespējas un veicina labāku saskanību starp darba devējiem un darba ņēmējiem. Tomēr tās arī rada riskus esošajām darbvietām, jo īpaši darba ņēmējiem, kuri daudz veic rutīnas darbības, un mazāk izglītotajiem darba ņēmējiem. Tas var palielināt polarizāciju, kā rezultātā samazinās nodarbinātība vidēji augsti atalgotās profesijās, vienlaikus

⁶² Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par adekvātu minimālo algu Eiropas Savienībā (COM(2020) 682).

palielinot zemu un augsti apmaksātu profesiju apjomu⁶³. Tajā pašā laikā, ja būs ieviestas pareizās saistītās politikas nostādnes, pārkārtošanās uz klimatneitralitāti varētu radīt līdz vienam miljonam papildu zaļo darbvieta ES līdz 2030. gadam, lai gan ir paredzams, ka ietekme dažādās profesijās, nozarēs un reģionos būs atšķirīga⁶⁴. Kas ir interesanti — analīze liecina, ka darbvietas tiks radītas nozarēs, kas saistītas ar atjaunojamo energoresursu enerģiju, būvniecību, lauksaimniecību un mežsaimniecību un pārsvarā viduvēju prasmju grupā, un tādējādi var palīdzēt mazināt iepriekš minēto darba tirgus polarizācijas tendenci. Tomēr arī šajā situācijā būs darba ņēmēji, kuri zaudēs darbu (jo īpaši ieguves resursu nozarēs un ļoti energoietilpīgās nozarēs) un pat saskarsies ar uzdevumu un prasmju prasību maiņu. Darbaspēka ātra pārorientēšana var veicināt efektivitātes ieguvumus, sekmējot produktivitāti un paaugstinot algas, jo īpaši uz nākotni vērstās nozarēs, kurām ir būtiska nozīme darbaspēka prasmju pilnveidē un pārkvalifikācijā (sk. pīlāra 1. izcēlumu un 2.2.1. nodaļu).

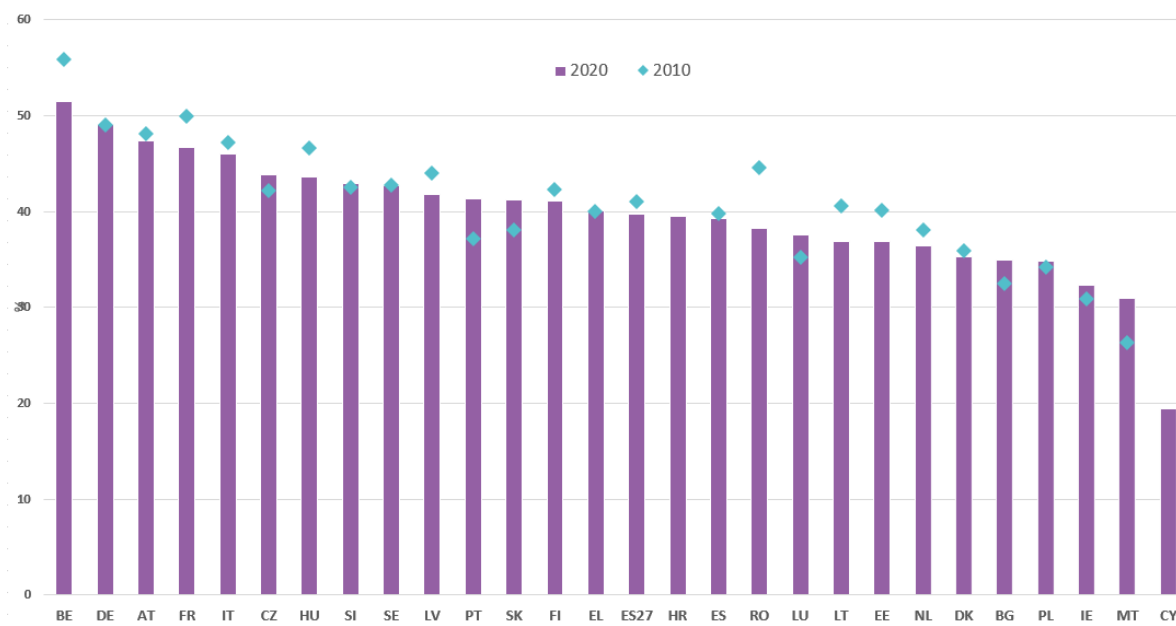
Augsts darbaspēka nodokļu ķīlis var negatīvi ietekmēt gan darbaspēka piedāvājumu, gan tā pieprasījumu. Ar darbaspēka nodokļu ķīli mēra starpību starp darba devēju darbaspēka izmaksām un darba ņēmēju neto samaksu, to izsakot procentos no kopējām algu izmaksām. Kopš 2010. gada vidējais nodokļu ķīlis ES27 dalībvalstīs uz vienu personu ar vidēju algu ir pakāpeniski samazinājies līdz 39,7 % 2020. gadā. Kopš 2010. gada nodokļu ķīlis vidējai algai ir ievērojami samazinājies septiņās dalībvalstīs (par vairāk nekā 2 procentpunktiem), un vislielākais samazinājums reģistrēts Rumānijā (– 6,3 procentpunkti), Ungārijā (– 5,8 procentpunkti), Beļģijā (– 4,4 procentpunkti) un Lietuvā (– 3,7 procentpunkti). Turpretī kopš 2010. gada ievērojams palielinājums noticis Maltā (4,6 procentpunkti), Portugālē (4,2 procentpunkti) un Čehijā (1,7 procentpunkti) (sk. 2.1.11. attēlu).

2.1.11. attēls. Nodokļu ķīlis vidējai algai pēdējā desmitgadē ir samazinājies lielākajā daļā ES dalībvalstu

Nodokļu ķīlis vienai personai ar vidēju algu, izmaiņas 2010. un 2020. gadā (%)

⁶³ Eiropas Komisija (2019. gads), 2019. gada pārskata ziņojums par darba tirgus un algu tendencēm Eiropā (*Labour Market and Wage Developments in Europe: Annual Review 2019 Report*), Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ģenerāldirektorāts.

⁶⁴ Ietekmes novērtējums, kas pievienots Komisijas 2021. gada 14. jūlija paziņojumam Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Gatavi mērķrādītājam 55 %”: ES 2030. gadam nospraustā klimata mērķrādītāja sasniegšana ceļā uz klimatneitralitāti”, [COM\(2021\) 550 final](#).

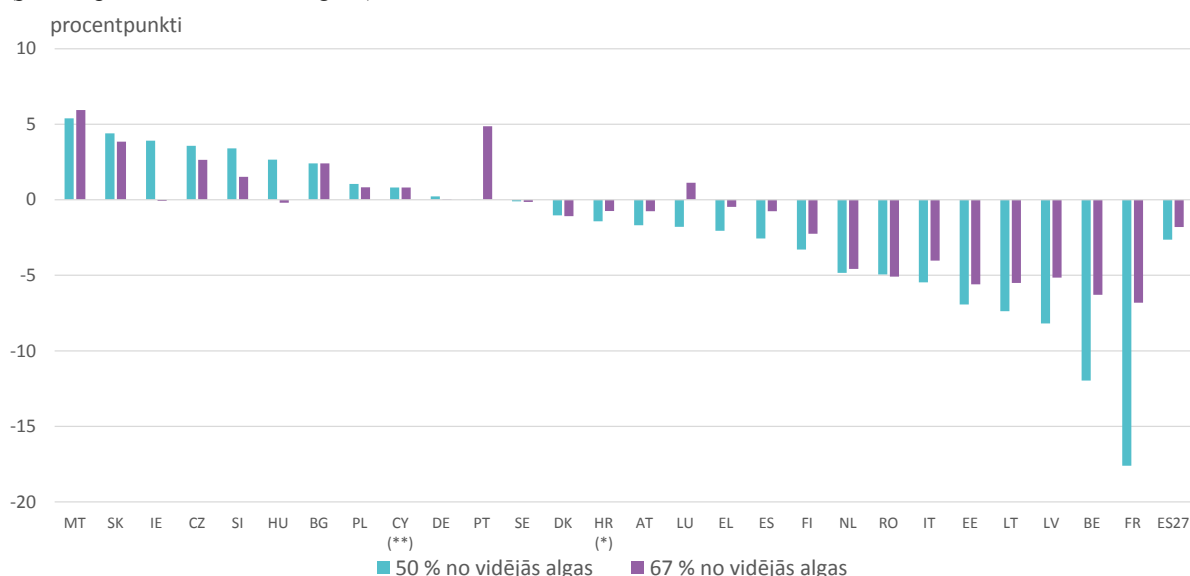
Piezīme. 2010. gada dati nav pieejami par Horvātiju un Kipru.

Avots: Eiropas Komisija, nodokļu un pabalstu datubāze, pamatojoties uz ESAO nodokļu un pabalstu modeli (atjaunināts 2021. gada martā).

Nodokļu ķīlis pelnītājiem ar zemiem ienākumiem parasti ir zemāks nekā pelnītājiem ar lielākiem ienākumiem. Nodokļu piemērošanai pelnītājiem ar zemiem ienākumiem ir svarīga ietekme uz darba tirgu (pāreja uz darbu, ēnu ekonomika; sk. 2.3. iedaļu) un sociālo iekļaušanu (sk. 2.4. iedaļu). Šajā ziņā pastāv liela daudzveidība starp ES dalībvalstīm. 2020. gadā nodokļu ķīlis cilvēkiem, kuri pelnīja 50 % no vidējās algas, bija virs 40 % Ungārijā un Vācijā, bet zem 20 % Kiprā un Francijā. Daudzās ES valstīs nodokļu ķīlis pēdējā desmitgadē ir samazinājies darba ņēmējiem, kas atrodas ienākumu sadalījuma apakšdaļā. ES vidēji attiecībā uz pelnītājiem, kas pelna 50 % no vidējās algas, no 2010. līdz 2020. gada bija vērojams nodokļu ķīļa samazinājums par 2,6 procentpunktiem. Sešās valstīs (Francijā, Beļģijā, Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, Itālijā) samazinājums bija virs 5 procentpunktiem (sk. 2.1.12. attēlu).

2.1.12. attēls. Lielākajā daļā ES dalībvalstu nodokļi samazinās darba ņēmējiem, kuri ir ienākumu sadalījuma apakšdaļā

Nodokļu ķīla attīstība pelnītājiem ar zemiem ienākumiem (50 % un 67 % no vidējās algas) vienai personai (procentpunkti, 2010.–2020. gads)

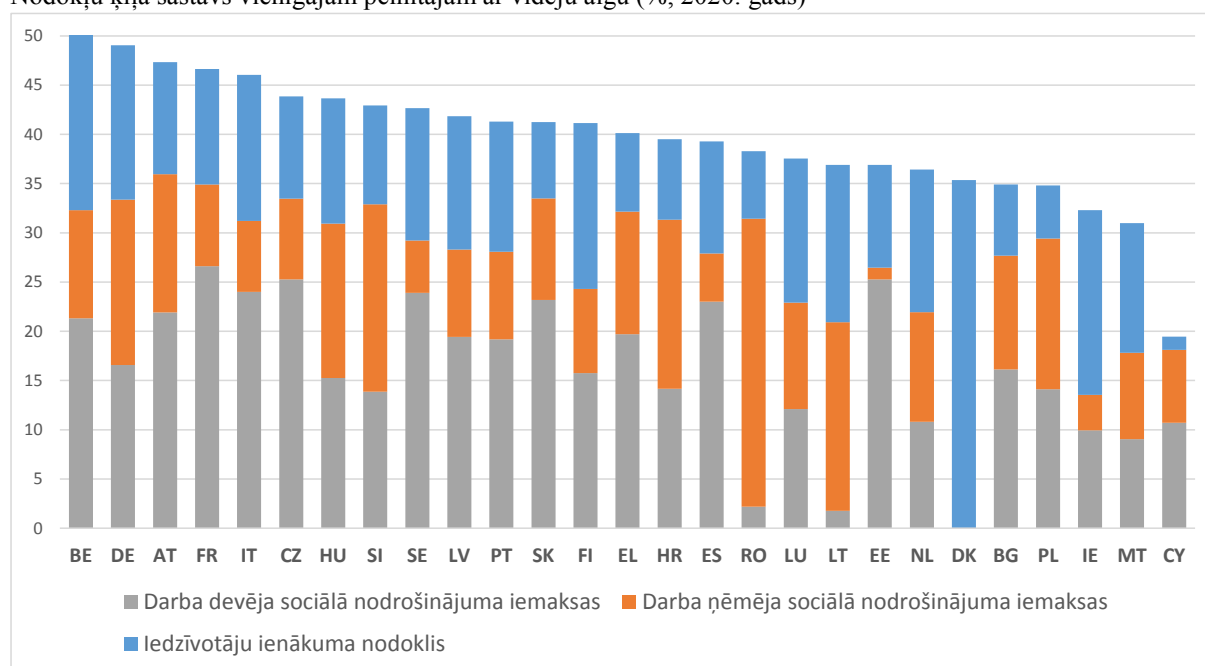
Piezīme. (*) Dati par Horvātiju attiecas uz 2013. gadu, un (**) dati par Kipru attiecas uz 2014. gadu.

Avots: Eiropas Komisija, nodokļu un pabalstu datubāze, pamatojoties uz ESAO nodokļu un pabalstu modeli (atjaunināts 2021. gada martā).

Darbaspēka nodokļu ķīla sastāvs ievērojami atšķiras starp dalībvalstīm. Tā komponenti (t. i., iedzīvotāju ienākuma nodoklis, darba ņēmēja un darba devēja sociālā nodrošinājuma iemaksas) un jo īpaši to lielums var atšķirīgi ietekmēt darbaspēka piedāvājumu vai pieprasījumu, vismaz īstermiņā. Turpmāk 2.1.13. attēlā ir norādīts nodokļu ķīla sadalījums vienam darba ņēmējam ar vidēju algu 2020. gadā. Francijā, Čehijā un Igaunijā ir vislielākās darba devēju sociālā nodrošinājuma iemaksas, kas veido 25 % no nodarbinātības izmaksām. Kopumā apvienotās sociālā nodrošinājuma iemaksas (darba devēja un darba ņēmēja), izsakot procentos no nodarbinātības izmaksām, ir vislielākās Austrijā (36 %), kā arī Francijā, Slovākijā un Čehijā. Papildus Dānijai, kurai nodokļu ķīlā nav sociālā nodrošinājuma iemaksu elementu, Īrijā (13,6 %) un Maltā (17,8 %) ir vismazākās kopējās sociālā nodrošinājuma iemaksas, izsakot procentos no darbaspēka izmaksām. Rumānijā (29 %) un Lietuvā (19,1 %) ir vislielākais darba ņēmēju maksātais nodokļu ķīla īpatsvars. Darba devēju sociālā nodrošinājuma iemaksas ir mazākas par 5 % Lietuvā un Rumānijā.

2.1.13. attēls. Darbaspēka nodokļu sloga sastāva atšķirības starp valstīm ir lielas

Nodokļu ķīla sastāvs vienīgajam pelnītājam ar vidēju algu (% , 2020. gads)

Piezīme. Dalībvalstis ir sarindotas dilstošā secībā pēc kopējā nodokļu ķīla līmeņa; ģimenes pabalsti neietekmē datus, jo dati attiecas uz vienīgo pelnītāju bez laulātā vai bērniem.

Avots: Eiropas Komisija, nodokļu un pabalstu datubāze, pamatojoties uz ESAO nodokļu un pabalstu modeli (atjaunināts 2021. gada martā).

Dažos gadījumos ir iespējas pārnest nodokļus no darbaspēka, jo īpaši samazinot nodokļu ķīli zemu un vidēju ienākumu grupām, uz izaugsmei draudzīgākām nodokļu bāzēm, vienlaikus pienācīgi ņemot vērā iespējamo sadalījuma ietekmi un nodrošinot pienācīgu sociālo aizsardzību. Tiesību aktu priekšlikumi, kas minēti 2021. gada 14. jūlija paketē “Gatavi mērķrādītājam 55 %”⁶⁵, arī ierosinātā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas un Enerģijas nodokļu direktīvas pārskatīšana, tika izstrādāti, lai varētu īstenot rentablu un taisnīgu pāreju uz tīru enerģiju, pielāgojot ekonomiskos stimulus ES paaugstinātajiem un juridiski saistošajiem klimata mērķrādītājiem. Pierādījumi liecina, ka degvielai un citiem enerģijas produktiem uzliktie nodokļi rada vislielāko slogu (kā procentuāla daļa no izmantojamā ienākuma) mājāsaimniecībām ar viszemākajiem ienākumiem⁶⁶. Tāpēc ir vajadzīga rūpīga politikas plānošana, lai risinātu sadalījuma ietekmi, it īpaši grupām ar zemākajiem ienākumiem⁶⁷. 2019. gadā aptuveni 7 % ES27 dalībvalstu iedzīvotāju, t. i., 31 miljons cilvēku, nespēja uzturēt savu mājokli pietiekami siltu; šajā ziņā pastāvēja

⁶⁵ Komisijas 2021. gada 14. jūlija paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Gatavi mērķrādītājam 55 %” ES 2030. gadam nospraustā klimata mērķrādītāja sasniegšana ceļā uz klimatneitralitāti”, [COM\(2021\) 550 final](#).

⁶⁶ Eiropas Komisija (2020). 2020. gada pārskats par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020*). Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Pieejams [tiešsaistē](#).

⁶⁷ Nesen veiktā pētījumā konstatēts, ka ar simulētu portfeli 30 miljardu EUR zaļo nodokļu apmērā, ar ko aizstāj ienākuma nodokli, ES IKP varētu palielināt par 35 miljardiem EUR (0,2 %) līdz 2030. gadam, palielinot nodarbinātību par 140 000 FTE (0,1 %). Simulācija pētījumā norādīja uz pozitīvu vai nulles ietekmi uz ienākumiem visās sadalījuma daļās visās dalībvalstīs.

ievērojamas atšķirības starp dalībvalstīm un ienākumu grupām, īpaši ietekmējot arī grupas ar vidēji zemiem ienākumiem^{68 69}.

2.1.2. Politiskie atbildes pasākumi

Eiropas pagaidu atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE) ievērojami palīdzēja novērst bezdarba pieaugumu 2020. un 2021. gadā. *SURE* nodrošināja kompensējošus aizdevumus 100 miljardu EUR apmērā, lai atbalstītu dalībvalstis darbvietu un darba ņēmēju ienākumu aizsargāšanā Covid-19 pandēmijas kontekstā. Līdz šim Komisija jau ir izmaksājusi gandrīz 95 % no Padomes piešķirtās kopējās *SURE* finansiālās palīdzības. Tiek lēsts, ka pandēmijas pirmā viļņa laikā 2020. gadā *SURE* atbalstīja aptuveni 31 miljonu cilvēku un aptuveni 2,5 miljonus uzņēmumu 19 dalībvalstīs. Saņēmēju atsauksmes liecina, ka *SURE* piešķirtajam atbalstam bija svarīga nozīme saīsināta darba laika shēmu izveidē un to tvēruma un apjoma palielināšanā⁷⁰.

Tiek lēsts, ka laikposmā no 2020. gada marta līdz septembrim vien gandrīz 100 miljardi EUR tika iztērēti saīsināta darba laika un tamlīdzīgām darba saglabāšanas shēmām ES. Atbalsta konkrētais raksturs, tā saņemšanas kritēriji, līmenis un ilgums, kā arī finansējuma avots, apmācības prasību iekļaušana un atlaišanas aizsardzība valstīs atšķīrās. Atšķīrās arī noteikumi par prasībām attiecībā uz minimālo apgrozījuma samazinājumu. Četrpadsmit dalībvalstis paredzēja minimālo samazinājumu no 10 % līdz 50 % apmērā no apgrozījuma, kas varēja potenciāli ievērojami ierobežot atbilstīgo uzņēmumu un darba ņēmēju daļu. Nestrādāto stundu laikā saņemto ienākumu līmenis dalībvalstu vidū ievērojami atšķīrās. Ienākumu aizstāšanas rādītājs bija no 60 % līdz 100 %, lielākajā daļā valstu piemērojot maksimālos ierobežojumus⁷¹. Visas dalībvalstis, izņemot sešas, piedāvāja noteikta veida atlaišanas aizsardzību darba ņēmējiem, kuri strādāja saīsinātu darba laiku. **Austrija, Grieķija, Itālija, Nīderlande un Portugāle** izslēdza atlaišanu visam uzņēmuma darbaspēkam, kas pieprasīja valdības atbalstu uz noteiktu laiku. Četras valstis savos saīsināta darba laika noteikumos iekļāva prasību piedāvāt apmācību dīkstāves laikā (**Austrija, Ungārija, Vācija un Francija**), turklāt **Vācija un Francija** arī piedāvāja finansiālus stimulus to darīt⁷².

Vairāk nekā trīs ceturtdaļas dalībvalstu pandēmijas laikā ieviesa īpašus ienākumu atbalsta pasākumus pašnodarbinātajiem. Visās valstīs, izņemot trīs, šie pasākumi bija

⁶⁸ 2019. gadā to mājāsaimniecību ar vidējiem zemiem ienākumiem īpatsvars (starp 60 % no medianālajiem ienākumiem un medianālajiem ienākumiem), kuras ziņoja, ka nespēj uzturēt mājokli pietiekami siltu, sasniedza vairāk nekā 20 % no šīs ienākumu grupas piecās dalībvalstīs (BG, CY, LT, PT, EL).

⁶⁹ Tomēr zemāka sociālekonomiskā statusa grupas mēdz nelabvēlīgāk ietekmēt vidiskie veselības apdraudējumi, jo tās ir vairāk pakļautas tiem un neaizsargātākas pret tiem: <https://www.eea.europa.eu/publications/unequal-exposure-and-unequal-impacts/>.

⁷⁰ Otrais ziņojums par *SURE* īstenošanu (COM(2021) 596).

⁷¹ Šie maksimālie ierobežojumi nozīmēja, ka saīsināta darba laika un tamlīdzīgas shēmas parasti bija noderīgākas zemāku algu pelnītāju ienākumu saglabāšanai.

⁷² *Eurofound* (2021), Covid-19: ietekme uz nodarbinātību un darba dzīvi, Covid-19 sērija, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

pilnīgi jauni un ar ierobežotu termiņu. Atbilstīgo grupu ziņā dažas valstis lielā mērā mērķorientēja atbalstu uz pašnodarbinātajiem visvairāk ietekmētajās nozarēs (piemēram, **Beļģija**⁷³ un **Francija**), bet citas pievērsās galvenokārt vai tikai individuālajiem pašnodarbinātajiem (**Nīderlande** un **Polija**) vai konkrētām tiesību struktūrām⁷⁴. **Čehija**, **Griekija**, **Polija** un **Portugāle** neļāva pašnodarbināto ienākumu atbalstu kombinēt ar citu valdības atbalstu. Lai ierobežotu atbilstīgās grupas, dažas valstīs bija spēkā arī zemākās vai augstākās peļņas sliekšņi pašnodarbināto ienākumiem. Attiecībā uz minimālajiem apgrozījuma zaudējumiem **Latvija** un **Rumānija** ierobežoja piekļuvi to shēmām, tās attiecinot tikai uz pašnodarbinātajiem, kurus skāra pilnīga noteiktu nozaru slēgšana, savukārt dažās citās valstīs sliekšnis bija no 10 % līdz 5 % no apgrozījuma zaudējumiem. Kopumā pašnodarbinātajiem sniegtā ienākumu atbalsta līmenis nokritās zem tā, kas tika piedāvāts darba ņēmējiem saīsināta darba laika un īstermiņa bezdarba shēmu ietvaros⁷⁵.

Lielākā daļa dalībvalstu 2021. gadā sāka atsaukt vai samazināt savas ārkārtas atbalsta shēmas. Čehijā, Igaunijā, Ungārijā, Latvijā, Lietuvā un Polijā īpašās pagaidu shēmas, kas ieviestas, reaģējot uz krīzi, tika pakāpeniski izbeigtas no 2021. gada maija līdz augustam; Nīderlandē un Zviedrijā — 2021. gada septembrī; Kiprā — 2021. gada oktobrī. Paredzams, ka Bulgārijā, Dānijā, Griekijā, Horvātijā, Maltā, Īrijā, Slovākijā un Rumānijā attiecīgās ārkārtas shēmas paliks spēkā (vismaz) līdz 2021. gada beigām. Dalībvalstis, kurās bija pastāvīgas shēmas jau pirms Covid-19 krīzes, sāka atcelt ārkārtas procedūras, kas bija atvieglojušas piekļuvi saīsināta darba laika atbalstam.

Vairākas dalībvalstis ir pielāgojušas un papildinājušas savas saīsināta darba laika shēmas, lai labāk reaģētu uz darba tirgus problēmām atgūšanās procesā, atbilstoši pīlāra 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai). Austrija, Vācija, Francija, Itālija, Portugāle, Spānija un Zviedrija nodrošina stimulus saīsinātu darba laiku strādājošo darba ņēmēju apmācībai. Portugālē saīsināta darba laika atbalsts tika papildināts ar shēmu, kas stimulē darba devējus atsākt darbību. Dažās valstīs, piemēram, Itālijā un Francijā, saīsināta darba laika shēmas tiek izmantotas ne tikai tādēļ, lai pārvarētu īslaicīgus darbības pārtraukumus, bet arī tādēļ, lai risinātu pastāvīgus darbības samazinājumus uzņēmumu pārstrukturēšanas procesu kontekstā. Itālijā šis pasākums ietver atbalstu pāriešanai uz jaunu darbu, savukārt Francijā šim nolūkam pastāv atsevišķa shēma (*Transco*). Dažas dalībvalstis (piemēram, Slovākija, Čehija un Spānija) pastāvīgi veic savu saīsināta darba laika shēmu reformas.

Dalībvalstis ir īstenojušas vairākus pasākumus, lai veicinātu nodarbinātību pēc Covid-19 radītā satricinājuma (sk. 2.1.14. attēlu). Lai veicinātu ekonomikas atveseļošanu, kurā tiku radīts daudz jaunu darbvietu, lielākajā daļā dalībvalstu ir plaši izmantotas darbā pieņemšanas iniciatīvas, piemēram, pagaidu vai vienreizējas subsīdijas, ko valdība sniedz uzņēmumiem, kuri pieņem darbā darbiniekus ar konkrētiem nosacījumiem (piemēram, uz noteiktu laiku, uz konkrēta līguma pamata, koncentrējoties uz noteiktām kategorijām). Puse no šīm darbā pieņemšanas stimulēšanas shēmām tika ieviestas jau 2020. gadā, savukārt citas

⁷³ Beļģijā Covid-19 krīzes laikā tika pagarināts jau esošs atbalsts.

⁷⁴ Tas attiecas uz dažādiem veidiem, kā tiek reģistrēta pašnodarbinātība (juridiskiem un nodokļu nolūkiem), piemēram, individuālais komersants, sabiedrība ar ierobežotu atbildību, partnerība utt. Jo īpaši tādās valstīs kā Itālija, kurā ir vairākas dažādas struktūras pašnodarbinātā uzņēmuma izveidei, ne visi bija tiesīgi pieprasīt pabalstus shēmas ietvaros.

⁷⁵ Eurofound (2021), Covid-19: ietekme uz nodarbinātību un darba dzīvi, Covid-19 sērija, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

tika ieviestas 2021. gadā. Šo pasākumu beigu termiņš dalībvalstīs atšķiras; pārsvarā tas ir 2021. un 2022. gads.

Pieņemto nodarbinātības atbalsta pasākumu mērķgrupas atšķiras, bet pārsvarā šie pasākumi ir vērsti uz bezdarbniekiem, jauniešiem, personām ar invaliditāti un vecākiem cilvēkiem. Kā redzams 2.1.14. attēlā, bezdarbnieki bija cilvēku kategorija, kam pievērsās visvairāk, un dažos gadījumos (**Beļģijā, Dānijā, Igaunijā, Grieķijā, Spānijā, Horvātijā, Ungārijā, Austrijā un Slovākijā**) tika pieņemti mērķorientēti noteikumi par ilgtermiņa bezdarbniekiem (IB). Ļoti bieži ar pasākumiem tika atbalstīti jaunieši vai *NEET* (16 dalībvalstīs). Daudzas stimulu shēmas bija saistītas ar mācekļības vai stažēšanās programmām, piemēram, **Austrijā**, kur tiek maksāta 3000 EUR prēmija par katru darbā pieņemto mācekli (un vēl 1000 EUR, ja uzņēmums pārņem mācekļus no maksātnespējīga uzņēmuma). Citas kategorijas, kurām pievērsās, bija sievietes (**Bulgārija, Grieķija, Itālija, Luksemburga un Austrija**) un personas ar invaliditāti (**Čehija, Dānija, Grieķija, Spānija, Francija, Itālija, Luksemburga, Malta, Austrija, Portugāle un Slovākija**). **Beļģija** piemēroja īslaicīgus sociālā nodrošinājuma rabatus uzņēmumiem pasākumu, viesnīcu un ceļojumu nozarē, kā arī uzņēmumiem, kas no jauna pieņem darbā vai atgriež darba ņēmējus no īstermiņa bezdarba. **Igaunija** nodrošināja īpašus stimulus lauksaimniecības nozarei, un **Itālija** cita starpā pastiprināja pasākumus, kas pieņemti attiecībā uz dienvidiem (*Decontribuzione Sud*). Visbeidzot, **Grieķija, Slovēnija un Zviedrija** ieviesa subsīdijas uzņēmumiem, kas radīja “zaļās darbvietas” vai darbojās mazemisiņu nozarēs. Kopumā 23 dalībvalstīs ieviesa darbā pieņemšanas subsīdijas par labu īpašām grupām.

2.1.14. attēls. Visas dalībvalstis, izņemot divas, ieviesa noteikta veida darbā pieņemšanas stimulus, reaģējot uz Covid-19 krīzi

Darbā pieņemšanas stimulēšanas pasākumi, ko pieņēmušas dalībvalstis, reaģējot uz Covid-19 radīto satricinājumu, dalījumā pa iedzīvotāju mērķgrupām (2020.–2021. gads)

	Bezdarbnieki	IB	Jaunieši/ NEET	Sievietes	Vecāki cilvēki	Personas ar invaliditāti	Mācekļi/stažieri	Konkrētas nozares	Konkrēti reģioni
BE	X	X	X				X	X	
BG	X			X	X	X		X	
CZ						X			
DK		X			X	X	X		
DE							X		
EE	X	X	X					X	X
IE	X		X				X		
EL	X	X	X	X	X	X		X	X
ES	X	X			X	X			
FR			X			X	X		
HR		X	X						
IT	X		X	X		X	X	X	X
CY	X		X				X		
LV	X								
LT	X								
LU	X			X	X	X	X		

HU	X	X	X					
MT	X		X		X	X		
NL								
AT	X	X	X	X	X	X	X	
PL								
PT	X		X			X	X	X
RO	X		X		X			X
SI	X							X
SK	X	X	X		X	X		
FI								X
SE			X					X

Piezīme. Pasākumi nav konstatēti attiecībā uz Nīderlandi un Poliju. Spānijas gadījumā tabula attiecas uz dažu reģionu pasākumiem papildus iepriekš esošajiem valsts darbā pieņemšanas stimuliem. Avots: Eiropas Komisijas veiktā analīze; *Eurofound Covid-19 EU PolicyWatch*; *ECE* Ātrie stāvokļa apskati par darba tiesībām un pieņemtie ES dalībvalstu ANP.

Vairākas dalībvalstis ir paziņojušas par pasākumiem uzņēmējdarbības un pašnodarbinātības stimulēšanai. Spānija ir izvirzījusi mērķi izveidot karjeras virzības, uzņēmējdarbības un inovācijas centrus kā daļu no pasākumiem, kas tiks veikti, lai uzlabotu valsts nodarbinātības dienestu (VND) koordināciju starp reģioniem, un plāno apmācību VND darbiniekiem. Darbvieta radīšanas ietvaros zaļās un digitālās pārkārtošanās atbalstam **Horvātija** novirzīs līdzekļus un VND resursus tam, lai piešķirtu prioritāti ekonomiski neaktīvo personu, ilgstošo bezdarbnieku un *NEET* atkārtotai aktivizēšanai un nodarbinātībai (pašnodarbinātībai). Līdzīgi **Lietuva** ieviesīs izmēģinājuma projektu, lai atbalstītu uzņēmējdarbību un darbvieta radīšanu divējādās pārkārtošanās procesam un aprītes ekonomikai, apvienojumā ar VND darba ņēmēju prasmju pilnveidi šim nolūkam. Šo valstu pasākumi saņem atbalstu no Atveseļošanas un noturības mehānisma un/vai Eiropas Sociālā fonda Plus.

Dažas dalībvalstis veic pasākumus sociālās ekonomikas atbalstam. Proti, **Spānija** attīstīs vismaz 30 sociālās ekonomikas projektus, kas būs vērsti uz gados jauniem uzņēmējiem, un digitālās platformas iedzīvotājiem lauku apvidos. **Polija** plāno 2022. gadā pieņemt Sociālās ekonomikas likumu, ar kuru cita starpā Polijas tiesiskajā kārtībā tiks ieviestas sociālā uzņēmuma definīcijas, tiks paredzēti noteikumi par sociālās ekonomikas nozares darbību un nodrošināts satvars tās sadarbībai ar citiem publiskā un privātā sektora dalībniekiem. Ar likumu tiks atbalstīta sociālās atstumtības riskam pakļautu cilvēku nodarbinātība un sociālā integrācija, radītas jaunas darbvietas sociālajos uzņēmumos un veicināta sociālās ekonomikas dalībnieku sociālo pakalpojumu sniegšana vietējai kopienai.

Pīlāra 1. izcēlums. Aktīvs atbalsts nodarbinātībai (*EASE*)

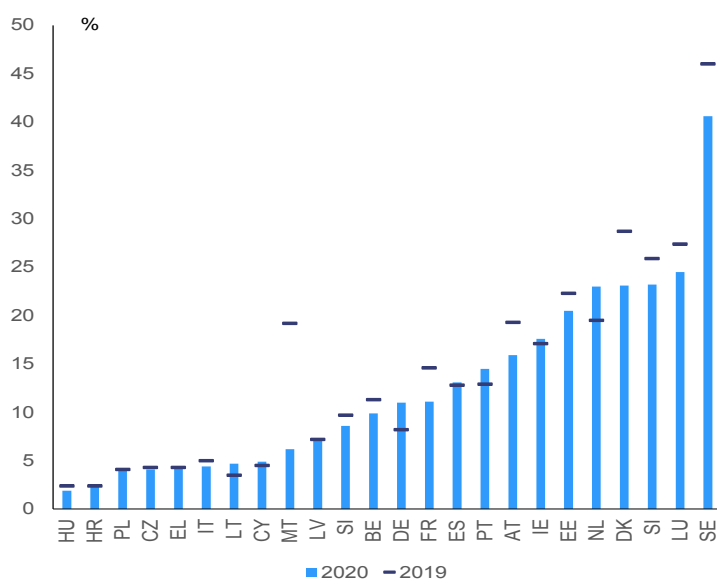
Kā izklāstīts Komisijas ieteikumā par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai (*EASE*)⁷⁶, lai pēc Covid-19 radītā satricinājuma veicinātu ekonomikas atveseļošanu, kurā tiktu radīts daudz jaunu darbvieta, ir vajadzīgas saskaņotas rīcībpolitikas, kas atbalsta pārmaiņas darba tirgū atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāra 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai). Nodarbinātības

⁷⁶ Komisijas ieteikums (2021. gada 4. marts) par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai pēc Covid-19 krīzes (*EASE*), C(2021) 1372 final.

politika būtu pakāpeniski jāvirza uz atbalstu darbvieta radīšanai un profesionālās pārejas atvieglošanu. Šajā ziņā *EASE* ieteikumā dalībvalstis ir aicinātas izstrādāt saskaņotas rīcībpolitikas, lai risinātu pandēmijas radītās problēmas darba tirgū, novērstu prasmju nepietiekamību, kas veidojas ekonomikas atveseļošanas laikā, un palīdzētu ikvienai personai veiksmīgi orientēties zaļās un digitālās pārkārtošanās pasākumos. Minētajās rīcībpolitikās būtu jāiekļauj i) darbā pieņemšanas un pārejas stimuli nolūkā veicināt kvalitatīvu darbvieta radīšanu un atbalstīt darba ņēmēju nodarbināmību, ii) prasmju pilnveide un pārkvalifikācija un iii) uzlabots nodarbinātības dienestu atbalsts. Šie pasākumi ir īpaši svarīgi arī tādēļ, lai palīdzētu sasniegt pamatmērķi, proti, panākt, ka ES līdz 2030. gadam vismaz 78 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadam ir nodarbināti.

Darbā pieņemšanas stimuli var palīdzēt veicināt darbaspēka pieprasījumu ekonomikas atveseļošanas sākotnējā posmā. Covid-19 pandēmijas laikā uzņēmumi ir centušies noturēt darbaspēku, arī ar sabiedrības atbalsta palīdzību. Uzņēmumi arī retāk iegulda savā darbaspēkā un to paplašina situācijā, kas joprojām ir neskaidra. Šajā kontekstā darbā pieņemšanas stimuli var radīt nodarbinātības iespējas nelabvēlīgā situācijā esošiem darba meklētājiem (piemēram, gados jauniem bezdarbniekiem bez darba pieredzes vai ar nelielu darba pieredzi). Turklāt tie var arī atbalstīt atlaisto darba ņēmēju pārorientēšanu, veicinot viņu pāreju uz jaunām nozarēm vai profesijām. Kā iztirzāts 2.1.2. iedaļā, lielākā daļa dalībvalstu ir ieviesušas darbā pieņemšanas subsīdijas par labu konkrētām grupām, piemēram, jauniešiem un *NEET* (19 valstis, iekļaujot mācekļību un stažēšanos) un bezdarbniekiem (20 valstis, iekļaujot ilgstošos bezdarbniekus).

Pieaugušo dalība mācībās (iepriekšējās četrās nedēļās), bezdarbnieki vecumā no 25 līdz 64 gadiem

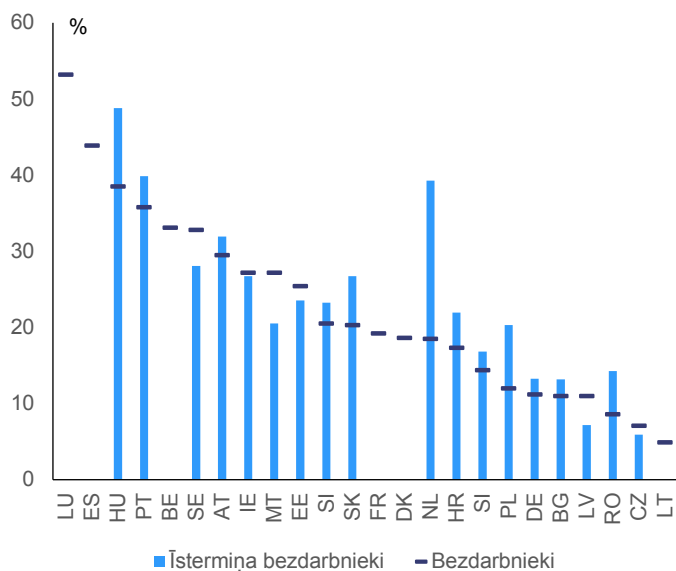
Piezīme. Dati nav pieejami par Beļģiju, Rumāniju un Slovākiju, kurās dalības rādītājs ir zem 3 %. Laikrindas pārrāvums un provizorisks dati par Vāciju 2020. gadā. Dati nav ticami attiecībā uz Ungāriju, Horvātiju, Kipru, Maltu, Poliju, Slovēniju 2020. gadā un attiecībā uz Kipru, Horvātiju, Ungāriju, Lietuvu, Slovēniju 2019. gadā.

Avots: Eurostat [trng_lfse_02]

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas un iekļaujošas izaugsmes modeli, ir jāiegulda pieaugušo prasmju pilnveidē un pārkvalifikācijā. Apmācībai un prasmju apguvei ir būtiska loma, lai atvieglotu profesionālo pāreju, kas, kā paredzams, būs vajadzīga pēc Covid-19 radītā satricinājuma. Prasmju pilnveide un pārkvalifikācija ir kļuvušas vēl svarīgākas, ņemot vērā ar zaļo un digitālo pārkārtošanos saistītās pārmaiņas. Lai nodrošinātu apmācības iespējas, kas efektīvi atbalsta profesionālo pāreju un integrāciju (reintegrāciju) darba tirgū, ir vajadzīga pienācīga pieaugušo un profesionālās tālākizglītības sistēma, kas nodrošina darba tirgū vajadzīgās prasmes. Tomēr dalībvalstīs ir vērojamas būtiskas

atšķirības attiecībā uz dalību pieaugušo izglītībā (sk. 2.2. iedaļu), jo īpaši bezdarbnieku gadījumā (sk. diagrammu). 2020. gadā plaisa starp labākajiem un sliktākajiem rādītājiem attiecīgā uz pieaugušo bezdarbnieku dalību izglītībā bija 38,5 procentpunkti (attiecīgi Zviedrija un Ungārija), un vispārējais dalības rādītājs šai kategorijai bija tikai par 1,3 procentpunktiem augstāks nekā attiecībā uz visiem iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem (10,5 % salīdzinājumā ar 9,2 %).

Dalība VND reģistrētu bezdarbnieku agrīnas aktivizācijas⁷⁷ pasākumos (2019. gads)

Piezīme. Īstermiņa bezdarbnieki ir personas, kuras ir bez darba mazāk nekā 12 mēnešus. Dati par Grieķiju, Itāliju un Kipru nav pieejami. 2018. gada dati attiecas uz Beļģiju, Bulgāriju, Īriju, Franciju, Nīderlandi un Rumāniju. Informācija par īstermiņa bezdarbniekiem nav pieejama par Beļģiju, Dāniju, Spāniju, Franciju, Lietuvu un Luksemburgu.

Avots: Eiropas Komisija, darba tirgus politikas datubāze.

Labi funkcionējoši valsts nodarbinātības dienesti ir ļoti svarīgi efektīvai integrācijai (reintegrācijai) darba tirgū un atbalstam, kas tiek sniegts pārejai no vienas darbvietas uz citu. Apvienojumā ar aktīvu darba tirgus politiku agrīns un mērķorientēts nodarbinātības dienestu sniegts atbalsts un individuālas konsultācijas var palielināt darba meklētāju iespējas atgriezties darba tirgū un novērst ilgstošu bezdarbu, veicinot dinamiskākus darba tirgus un lielāku nodarbinātību. Tomēr dalība agrīnas aktivizācijas pasākumos valstu vidū būtiski atšķiras (sk. diagrammu). Ungārijā gandrīz 50 % īstermiņa bezdarbnieku, kuri reģistrējušies VND, ir piedalījušies šādos pasākumos⁷⁸, savukārt Čehijā — mazāk nekā 6 %.

Nemot vērā straujo digitalizāciju un zaļo pārkārtošanos, ir ļoti svarīgi pielāgot valsts prasmju piedāvājumu nākotnes darba tirgu vajadzībām. Lai mazinātu prasmju neatbilstību un trūkumu, ir vajadzīga integrēta pieeja prasmju pārvaldībai, arī prasmju apzināšana un prognozēšana, izmantojot

⁷⁷ "Agrīna aktivizācija" attiecas uz pasākumiem, kas vērsti uz personām, kuras ir bez darba mazāk nekā gadu, un ietver, piemēram, apmācību, atbalstītu nodarbinātību un rehabilitāciju vai tiešu darbvieta radīšanu, kā arī konsultācijas, ko sniedz valsts nodarbinātības dienesti (VND).

⁷⁸ Lai gan darba meklētāju aktivizācijas rādītājs Ungārijā ir samērā augsts, to galvenokārt veicina sabiedriskie darbi un citi nodarbinātības stimuli, savukārt darba meklētāju pārkvalifikācija un prasmju pilnveide salīdzinājumā joprojām ir neliela.

attiecīgo ieinteresēto personu partnerības⁷⁹. Visas ES dalībvalstis izmanto vismaz vienu prasmju prognozēšanas metodi, lai attīstītu prasmju apzināšanu, un četras no piecām dalībvalstīm izmanto prasmju prognozēšanu, kaut arī atšķirīgā attīstības līmenī⁸⁰. Notiek arī plašāki centieni digitalizēt valsts nodarbinātības dienestus un stiprināt to spēju sniegt attālinātu un tiešsaistes palīdzību⁸¹. Lai labāk izprastu vajadzības pēc prasmēm un attīstītu labāku darba tirgus prasmju apzināšanu, *Cedefop* ir izveidojis portālu *Skills-OVATE* par darbvietām un prasmēm, ko pieprasa darba devēji, par pamatu izmantojot tiešsaistes darba sludinājumus 28 Eiropas valstīs⁸².

Atveseļošanas un noturības plāni (ANP) ietver *EASE* tipa pasākumus saistībā ar darbā pieņemšanas un darba maiņas stimuliem un atbalstu uzņēmējdarbībai, prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju, kā arī nodarbinātības dienestu sniegto atbalstu. Piemēram, attiecībā uz darbā pieņemšanas stimuliem **Portugāle** sava valsts plāna kvalifikāciju un prasmju komponentā iekļāva stratēģiju darbvietu kvalitātes uzlabošanai. Izmantojot dažādus darbā pieņemšanas stimulus, tās mērķis ir veicināt pastāvīgu un kvalificētu darbvietu izveidi, palielināt jauniešu nodarbinātību un mazināt dzimumu atšķirību nodarbinātībā dažādās nozarēs. Līdzīgi **Īrijas** plānā ir ietverta darba norīkojumu pieredzes programma, kas oficiāli tika sākta 2021. gada jūlijā. Saskaņā ar minēto programmu persona, kura ir bezdarbnieks vismaz sešus mēnešus, ir tiesīga saņemt apmācību konkrētā nozarē (uz laiku ne vairāk par sešiem mēnešiem), vienlaikus strādājot uzņēmējuzņēmumā, kas attiecīgajā periodā tiek atbrīvots no noteiktām algu izmaksām. **Grieķija** iekļāva darbā pieņemšanas subsīdijas vairāk nekā 70 000 jaunu darbvietu, pievēršoties jauniešiem, ilgstošajiem bezdarbniekiem un grupām, kam ir īpaši šķēršļi integrēties darba tirgū. **Francija** ir paredzējusi darbā pieņemšanas subsīdiju kopumu, kas īpaši vērsts uz uzņēmumiem, kuri pieņem darbā mācekļus un gados jaunākus cilvēkus. **Kipra** ir iecerējusi sava Darba departamenta darbā pieņemšanas shēmu reformu un digitalizāciju papildus nodarbinātības subsīdiju piešķiršanai uzņēmumiem, kas nodarbina *NEET*.

Likumā noteiktās minimālās algas 2021. gadā tika palielinātas lielākajā daļā dalībvalstu salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu⁸³ atbilstoši pīlāra 6. principam (par algām). Vislielākais minimālās algas palielinājums procentuāli bija **Latvijā** (16,3 %), lai gan Latvijā tā joprojām ir viszemākā starp Baltijas valstīm. Arī citas Centrāleiropas un Austrumeiropas valstis, kurās parasti ir salīdzinoši zemas minimālās algas, tās ievērojami palielināja (piemēram, **Slovēnija** par 8,9 %, **Polija** par 7,7 %, **Slovākija** par 7,4 %, **Lietuva** par 5,8 %, **Horvātija** par 4,6 %). **Slovākijā** minimālā alga 2021. gadā ir noteikta 57 % apmērā no vidējās algas⁸⁴. Dalībvalstīs, kurās minimālās algas tiek noteiktas, pamatojoties uz formulām (ieskaitot **Franciju**, **Luksemburgu**, **Maltu** un **Nīderlandi**), palielinājums bija samērā neliels (**Luksemburgā** par 2,8 %, pārējās uzskaitītajās valstīs — par mazāk nekā 2 %) un nenotika būtiska ar krīzi saistīta novirze no formulas. Tikai **Igaunija** un **Grieķija** uz 2021. gadu nolēma iesaldēt minimālās algas. **Beļģija** paaugstinās likumā noteikto minimālo algu 2022., 2024. un 2026. gadā. **Spānija** 2021. gada septembrī palielināja minimālo algu par 1,6 % ar mērķi to palielināt līdz 60 % vidējās algas līdz pašreizējā valdības pilnvaru termiņa beigām.

⁷⁹ Būtiskākie konstatējumi no esošajām prognozēm un prognozēšanas pētījumiem par zaļajām darbvietām un prasmēm ir pieejami VND tīklā (2021. gads). [Darba tirgus zalināšana — ietekme uz valsts nodarbinātības dienestiem \(Greening of the labour market — impacts for the Public Employment Services\)](#).

⁸⁰ [Cedefop prasmju apzināšanas portāls](#).

⁸¹ VND tīkls (2020. gads). [VND nozīme darba tirgus modernizācijā un strukturālo pārmaiņu pārvaldībā \(The role of PES in modernising the labour market and managing structural change\)](#).

⁸² [Skills-OVATE: Skills Online Vacancy Analysis Tool for Europe](#). [Cedefop](#) (europa.eu).

⁸³ Sk. *Eurofound* (2021). Minimālās algas 2021. gadā: gada ziņojums.

⁸⁴ Katru gadu, ja nav panākta vienošanās sociālo partneru vidū, minimālās mēneša algas summu nākamajam kalendārajam gadam nosaka 57 % apmērā no darba ņēmēja vidējās nominālās algas Slovākijas ekonomikā tajā kalendārajā gadā, kas ir divus gadus pirms kalendārā gada.

Lai palielinātu darba ņēmēju un ģimeņu ar zemākiem ienākumiem neto ienākumus un dažos gadījumos veicinātu darbaspēka piedāvājumu, tika ieviesti vairāki pasākumi darbaspēka nodokļu ķīla samazināšanai. Piemēram, **Grieķija** pārskatīja bāzi iedzīvotāju ienākuma nodokļa saistību aprēķināšanai un samazināja sociālā nodrošinājuma iemaksas pilnslodzes darba ņēmējiem par 0,9 procentpunktiem no 2020. gada jūnija un vēl par 3 procentpunktiem no 2021. gada janvāra. **Itālija** samazināja nodokļu ķīli atkarīgajiem darba ņēmējiem — par ienākumiem līdz 28 000 EUR gadā tika piešķirts 600 EUR pabalsts par 2020. gada pēdējiem sešiem mēnešiem, un šis pabalsts no 2021. gada veidoja 1200 EUR gadā. Lielākiem ieņēmumiem (līdz 40 000 EUR) ir paredzēti mazāki atskaitījumi. **Beļģijā** (Flandrijas reģionā) no 2021. gada ar “nodarbinātības prēmiju” mazo algu pelnītāju neto algas tiks palielinātas par ne vairāk kā 50 EUR mēnesī tiem strādājošajiem, kuru pilnslodzes mēneša (bruto) alga ir 1700 EUR mēnesī. Prēmija ir paredzēta, lai likvidētu bezdarba un neaktivitātes slazdus, un tā pakāpeniski tiks samazināta līdz nullei cilvēkiem, kuru bruto mēneša alga ir vismaz 2500 EUR. **Francija** samazināja iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmi pirmajā kategorijā no 14 % līdz 11 % un koriģēja nodokļu atvieglojumu mehānismu (*décote*), lai izlīdzinātu iedzīvotāju ienākuma nodokļa piemērošanu. **Austrija** palielināja sociālā nodrošinājuma iemaksu maksimālo atmaksu zemu ienākumu pelnītājiem no 400 EUR uz 700 EUR un no 2020. gada janvāra samazināja ienākumu nodokļa likmes pirmajā kategorijā no 25 % uz 20 %, turklāt tās ANP ir paredzēta apņemšanās veikt turpmākus pasākumus, lai pazeminātu ienākumu nodokļa likmes. **Horvātija** samazināja iedzīvotāju ienākuma nodokļa saistības par 100 % personām vecumā līdz 25 gadiem un par 50 % personām vecumā no 26 līdz 30 gadiem gada algai, kas mazāka par 360 000 HRK (aptuveni 50 000 EUR). No 2022. gada **Ungārija** atbrīvo jauniešus, kas jaunāki par 25 gadiem, no pienākuma maksāt iedzīvotāju ienākuma nodokli līdz iepriekšējā gada vidējo bruto ienākumu summai ar mērķi palielināt jauniešu ekonomisko aktivitāti un nodarbinātību. **Bulgārija** ieviesa nodokļu atbrīvojumu vecākiem, kuri audzina bērnus. Lai atbalstītu pāreju no darbaspēka nodokļiem uz vides nodokļiem, Komisija publicēja rīkkopu ieinteresētajām personām⁸⁵.

⁸⁵ https://ec.europa.eu/environment/news/environmental-pollution-new-study-finds-polluters-do-not-pay-damage-they-cause-2021-11-12_en.

2.2. 6. pamatnostādne. Stiprināt darbaspēka piedāvājumu un uzlabot piekļuvi nodarbinātībai, prasmēm un kompetencēm

Šajā iedaļā ir aplūkota 6. nodarbinātības pamatnostādnes īstenošana; minētā pamatnostādne iesaka dalībvalstīm radīt apstākļus, kas stiprinātu darbaspēka piedāvājumu, prasmes un kompetences, atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāra 1. principam (vispārīgā un profesionālā izglītība un mūžizglītība), 2. principam (dzimumu līdztiesība), 3. principam (vienādas iespējas), 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai), 9. principam (darba un privātās dzīves līdzsvars), 11. principam (bērnu aprūpe un atbalsts bērniem) un 17. principam (invalīdu iekļaušana). Šā ziņojuma 2.2.1. iedaļā ir sniegta informācija par būtiskākajām norisēm izglītības un prasmju jomā, kā arī par situāciju darba tirgū, jo īpaši neaizsargātu un nepietiekami pārstāvētu grupu situāciju. Ziņojuma 2.2.2. iedaļā ir apkopoti dalībvalstu veiktie politikas pasākumi šajās politikas jomās.

2.2.1. Galvenie rādītāji

Dalība agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē (APIA) pēdējos gados turpināja palielināties, lai gan joprojām pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm pieejamības un kvalitātes ziņā. Dalība APIA būtiski ietekmē bērnu turpmāko izglītības ceļu, darba izredzes un aktīvu iesaistīšanos sabiedriskajā dzīvē, kā arī viņu vecāku dalības darba tirgū palielināšanos. Dalībvalstis 2021. gadā vienojās par ES līmeņa mērķi, kas paredz, ka līdz 2030. gadam 96 % bērnu vecumā no trīs gadiem līdz obligātās sākumskolas izglītības sākšanai būtu jāpiedalās APIA⁸⁶. Dalības APIA īpatsvars 2019. gadā šajā vecuma grupā ES mērogā bija 92,8 %, kas ir par 1,6 procentpunktiem vairāk nekā 2014. gadā. Šis mērķis papildina Barselonas mērķi attiecībā uz bērnu aprūpi, kas noteikts, lai atbalstītu sieviešu dalību darba tirgū, un izmantots pārskatītajā sociālo rezultātu pārskatā⁸⁷. Kā norādīts 2.2.1. attēlā, viszemākais dalības rādītājs reģistrēts Grieķijā (68,8 %), Slovākijā (77,8 %), Rumānijā (78,6 %), Horvātijā (79,4 %) un Bulgārijā (79,9 %), savukārt Īrijā un Francijā dalība bija vispārēja. Kopumā bērniem, kuri pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, dalības rādītājs ir daudz zemāks nekā viņu vienaudžiem no pārtikušākām ģimenēm⁸⁸. Lai nodrošinātu APIA kvalitāti, līdz 2019./2020. mācību gadam lielākā daļa valstu bija noteikušas kritērijus personāla kvalifikācijai vai profesionālās kvalifikācijas celšanai⁸⁹.

⁸⁶ [Padomes Rezolūcija par stratēģisku satvaru Eiropas sadarbībai izglītības un mācību jomā ceļā uz Eiropas izglītības telpu un turpmāk](#) (2021–2030), 2021/C 66/01. Ar Eiropas izglītības telpas mērķa rādītāju mēra dalību APIA programmās, uz kurām attiecas *ISCED* 0. kategorija (*Eurostat* datu kods [educ_uoe_enra21](#)).

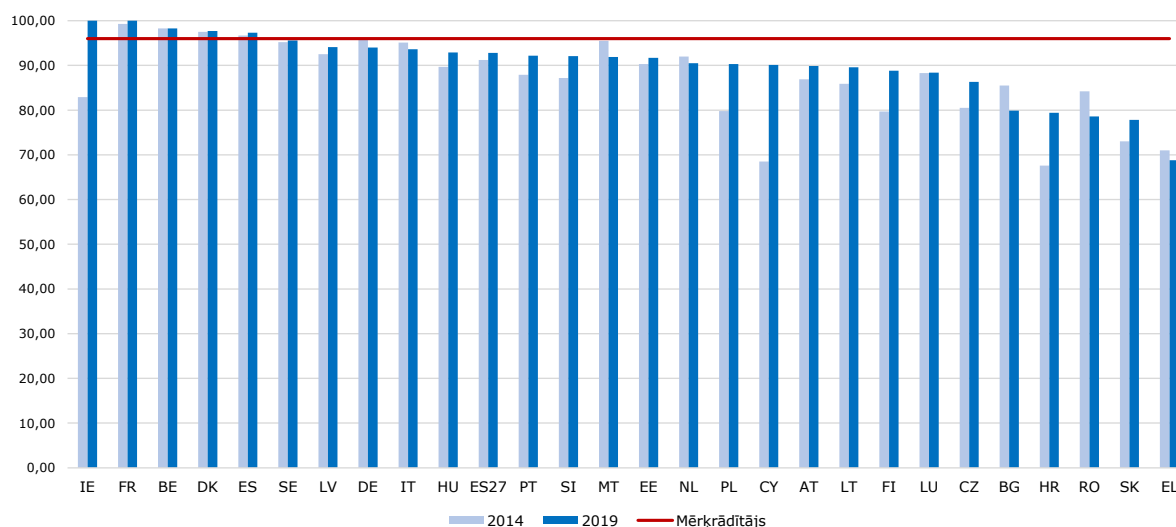
⁸⁷ Sk. 1.3. iedaļu. Par Barselonas mērķiem 2002. gadā vienojās Barselonas Eiropadome. Tie paredz, ka 33 % bērnu, kuri ir jaunāki par trim gadiem, un 90 % bērnu vecumā no trim gadiem līdz obligātajam izglītības vecumam būtu jāapmeklē bērnu aprūpes iestāde.

⁸⁸ Pamatojoties uz jaunākajiem pieejamiem datiem (2016. gads), attiecībā uz nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu bērnu dalību APIA pastāv atšķirība par 11,3 procentpunktiem. Sīkāku informāciju sk. 2021. gada VNZ.

⁸⁹ Eiropas Komisija, *EACEA, Eurydice* (2021), *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe* (drīzumā).

2.2.1. attēls. Nedaudz vairāk nekā puse dalībvalstu ir uzlabojušas bērnu vecumā no trīs gadiem līdz obligātajam izglītības vecumam piekļuvi APIA

Bērnu vecumā no trīs gadiem līdz obligātajam pamatzglītības vecumam dalība APIA (2014. un 2019. gads) un EIT mērķrādītājs 2030. gadam (%)

Piezīme. Dati par Īriju un Poliju ir aplēstie dati; dati par Franciju ir provizoriski, definīcija atšķiras attiecībā uz ES27, Beļģiju un Maltu. Dati par Portugāli nav pieejami.

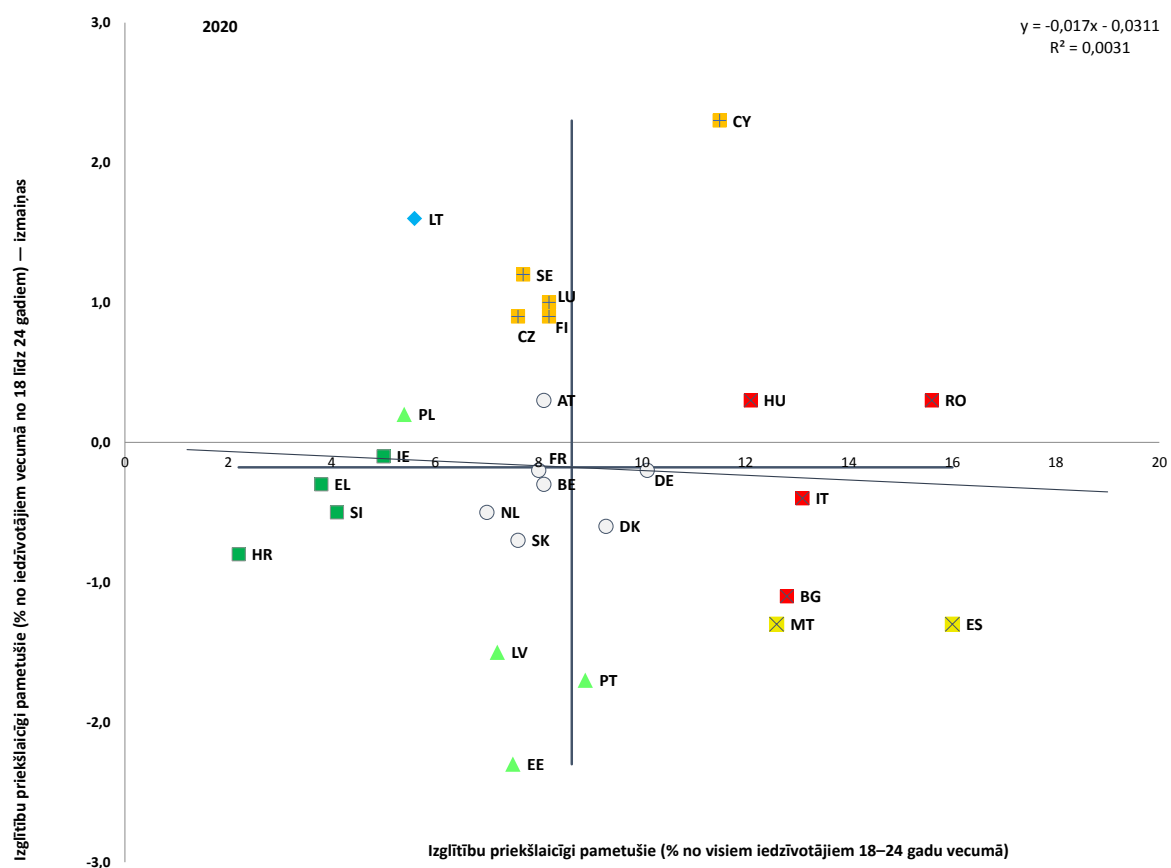
Avots: Eurostat (UOE) [[educ_uoe_enra21](#)].

Izglītību priekšlaicīgi pametušo īpatsvars ir ievērojami samazinājies, lai gan pozitīvā tendence ir palēninājusies un joprojām pastāv atšķirības starp valstīm. Izglītību priekšlaicīgi pametušo personu īpatsvars ES samazinājās no 13,8 % 2010. gadā uz 9,9 % 2020. gadā, bet no 2015. līdz 2020. gadam reģistrēts tikai neliels uzlabojums par 1,1 procentpunktu. Pandēmijai, visticamāk, būs turpmāka negatīva ietekme, it īpaši attiecībā uz neaizsargātām mājsaimniecībām⁹⁰. Sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs norāda uz sešām dalībvalstīm (Kipru, Lietuvu, Zviedriju, Luksemburgu, Čehiju un Somiju), kurās no 2019. līdz 2020. gadam reģistrēts izglītību priekšlaicīgi pametušo personu īpatsvara palielinājums par aptuveni 1 procentpunktu vai vairāk. Kopumā starp valstīm joprojām ir vērojamas izteiktas atšķirības (2.2.2. attēls). Sagaidāms, ka Eiropas izglītības telpas mērķis attiecībā uz izglītības priekšlaicīgu pamešanu samazinās šo rādītāju līdz mazāk nekā 9 % līdz 2030. gadam. Astoņpadsmit dalībvalstis jau ir sasniegušas šo mērķi, savukārt sešas joprojām ziņo par skaitļiem, kas pārsniedz 12 % (Spānija, Rumānija, Itālija, Bulgārija, Malta un Ungārija). Dažos reģionos Spānijas un Itālijas dienvidos un Bulgārijas un Rumānijas austrumos tiek reģistrēti izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītāji, kas pārsniedz 15 % (sk. 3. pielikumu). ES 2020. gadā bija 8 % izglītību priekšlaicīgi pametušo gados jaunu sieviešu, savukārt gados jauniem vīriešiem šis rādītājs bija 11,8 %. Šī atšķirība ir īpaši izteikta (vairāk nekā 5 procentpunkti) Spānijā, Portugālē, Kiprā un Itālijā. Rumānija un Čehija ir vienīgās dalībvalstis, kurās šis rādītājs vīriešiem ir zemāks nekā sievietēm.

⁹⁰ Ieskaitot jo īpaši skolēnus un studentus bez infrastruktūras, kas vajadzīga, lai piekļūtu attālinātām mācībām, piemēram, lauku un attālos apvidos. Vispusīgāku aptvērumu sk. 2021. gada VNZ un 2020. gada Izglītības un apmācības pārskatā.

2.2.2. attēls. Neraugoties uz uzlabojumiem, izglītības priekšlaicīga pamešana joprojām ir problēma

Izglītību priekšlaicīgi pametušās personas, iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 24 gadiem (% , 2020. gadā un izmaiņas salīdzinājumā ar 2019. gadu, sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Laikrindas pārrāvums attiecībā uz Vāciju 2020. gadā un Nīderlandi 2019. gadā. Neuzticami dati par Horvātiju 2019. un 2020. gadā. Provizoriski dati par Vāciju 2020. gadā.

Avots: Eurostat ([edat_lfse_14](#)).

Izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājs ir daudz lielāks ārpus ES dzimušo skolēnu vidū. ES 2020. gadā izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājs ES dzimušiem 18–24 gadus veciem jauniešiem bija 8,7 %, bet ārpus ES dzimušajiem jauniešiem tas bija gandrīz trīs reizes lielāks (23,2 %). Izglītības priekšlaicīga pamešana bija vēl izteiktāka ārpus ES dzimušu gadu jaunu vīriešu vidū salīdzinājumā ar viņu vienaudžiem, kuri dzimuši ES (25,2 % salīdzinājumā ar 10,5 %). 2020. gadā vairāk nekā ceturtdaļa ārpus ES dzimušu jauniešu Itālijā, Vācijā, Spānijā, Maltā, Kiprā un Grieķijā bija priekšlaicīgi pametuši izglītību⁹¹. Slovēnija (7,4 %) un Čehija (8 %) reģistrēja labus rezultātus attiecībā uz ārpus ES dzimušajiem skolēniem — tajās rādītājs bija zem 9 % mērķvērtības, tomēr joprojām augstāks nekā ES dzimušajiem skolēniem.

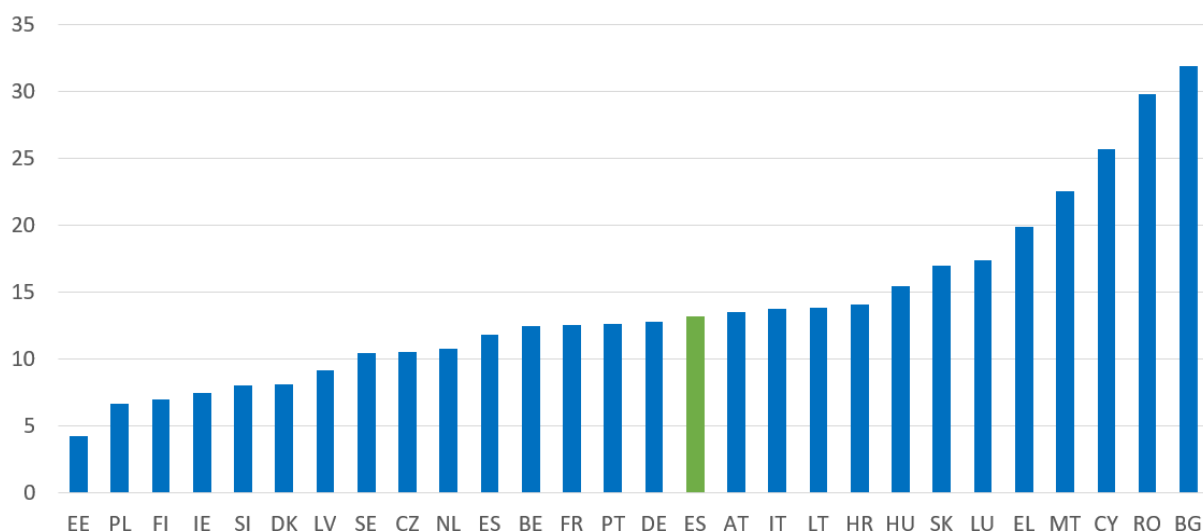
Pēc vairākiem stabila progresā gadiem to 15 gadus vecu skolēnu īpatsvars, kuriem ir nesekmība pamatprasmēs, atkal pieaug, un skolēni ar zemāku sociālekonomisko statusu

⁹¹ Lai izvairītos no aprēķiniem, kuru pamatā ir ļoti maza izlase, šajā ziņojumā ir izklāstīti tikai to ES dalībvalstu rezultāti, kurās skolēnu ar migrantu izcelsmi īpatsvars ir vismaz 5 %.

saskaras ar īpaši sarežģītiem apstākļiem. ESAO 2018. gada Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (*PISA*) liecina, ka Eiropas izglītības telpas ES līmeņa mērķrādītājs (t. i., nesekmības rādītājs mazāks par 15 %) ne tuvu nav sasniegts nevienā no *PISA* testētajām trijām jomām (sk. 2.2.3. attēlu). Salīdzinājumā ar 2015. gadu situācija ir pasliktinājusies visās trīs jomās — par 2,5 procentpunktiem lasīšanā, 0,5 procentpunktiem matemātikā un 1,1 procentpunktu zinātnē. Skolēni ar zemāku sociālekonomisko statusu un/vai migrantu izcelsmi dominē starp personām ar vājām sekmēm, un viņiem ir grūtības apgūt pamatzināšanas visās trīs jomās. Salīdzinājums starp skolēnu ar vājām sekmēm īpatsvaru sociāli ekonomiskā un kultūras statusa (*ESCS*) indeksa ⁹² apakšējā un augšējā ceturtdaļā liecina par 23 procentpunktu atšķirību lasīšanā, matemātikā un zinātnē. Pēdējā *PISA* 2018. gadā tika reģistrētas ievērojamas lasīšanas prasmeju *ESCS* atšķirības Bulgārijā, Rumānijā, Ungārijā, Slovākijā un Luksemburgā (par 37,5 vai vairāk procentpunktiem). Sekmības atšķirība bija mazāka par 15 procentpunktiem Igaunijā un Somijā. Izglītības rezultātu atšķirības, kas saistītas ar sociālekonomisko vai migrantu statusu, ir būtisks šķērslis vienādu iespēju nodrošināšanā ikvienam un var potenciāli vēl vairāk ietekmēt individuālos prasmeju līmeņus un ekonomikas izaugsmes potenciālu.

2.2.3. attēls. Nesekmības rādītājs pamatprasmēs joprojām ir augsts lielākajā daļā dalībvalstu

Skolēnu ar vājām sekmēm rādītājs *PISA* lasīšanas, matemātikas un zinātnes jomā (% , 2018. gads)

Piezīme. Diagramma rāda to skolēnu īpatsvaru, kuriem ir vājas sekmes visās trīs jomās vienlaicīgi.

Avots: *PISA* 2018, ESAO, ES datu izvilkums, kas [pieejams šeit](#).

Ir nepieciešami ievērojami centieni, lai uzlabotu skolēnu digitālās prasmes visā ES. Lai to izdarītu, dalībvalstis izvirzīja Eiropas izglītības telpas ES līmeņa mērķrādītāju, kas paredz samazināt 8. klases skolēnu (13 vai 14 gadi) ar vājām sekmēm datorprātībā un informācijprātībā īpatsvaru līdz mazāk nekā 15 % līdz 2030. gadam. Starptautiskā datorprātības un informācijprātības pētījuma (*ICILS*)⁹³ 2013. un 2018. gada cikls liecina, ka

⁹² ESAO mēra *ESCS* indeksu, ņemot vērā vecāku izglītību, vecāku profesiju, nodrošinājumu mājās, grāmatu skaitu un mājās pieejamos izglītības resursus.

⁹³ *ICILS* vērtē skolēnu sasniegumus, izmantojot datorizētu novērtējumu divās digitālo kompetenču jomās: datorprātība un informācijprātība, kā arī analītiski algoritmiskā domāšana. Līdz šim ir izpildīti divi cikli — pirmais 2013. gadā un otrs 2018. gadā. Trešais cikls ir plānots 2023. gadā. Pirmajā ciklā piedalījās deviņas

tikai divas no iesaistītajām dalībvalstīm ir pietuvojušās ES līmeņa mērķrādītājam — Čehija 2013. gadā (15 %) un Dānija 2018. gadā (16,2 %). Pētījums arī atklāja, ka skolēnu digitālo prasmju līmenis joprojām ir ļoti atkarīgs no viņu sociālekonomiskā vai migrantu statusa. Lai uzlabotu skolēnu digitālās prasmes, ir jāattīsta augsti rezultatīvas digitālās izglītības ekosistēmas, ko atbalsta tādi veicinoši faktori kā savienojamība, aprīkojums, tehniskais atbalsts iestādēm un palīgtehnoloģijas izglītojamajiem ar invaliditāti. Šajā nolūkā ir arī vajadzīgi labi apmācīti skolotāji, kuri ir digitāli sagatavoti, kad viņi sāk strādāt šajā profesijā, un kuriem ir iespēja tālāk attīstīt un nostiprināt savu īpašo digitālo kompetenci visā viņu karjeras laikā⁹⁴. Lai sasniegtu šos mērķus, Digitālās izglītības rīcības plāna ietvaros notiek darbs ES un dalībvalstu līmenī.

Novērst nevienlīdzību skolās ir ļoti svarīgi, lai sniegtu ikvienam skolēnam iespēju attīstīt prasmes un zināšanas aktīvai dalībai ekonomikā un sabiedriskajā dzīvē. Daudzās ES valstīs skolām ir grūtības nodrošināt mācību iespēju un rezultātu taisnīgāku sadalījumu⁹⁵, un tas var reproducēt esošos sociālekonomisko priekšrocību vai trūkumu modeļus. Piemēram, personām ar zemāku izglītības līmeni (zemāku par vidējo izglītību) ir mazāk iespēju atrast darbu vai pāriet no terminēta līguma uz beztermiņa līgumu⁹⁶. Turklāt diskriminācija negatīvi ietekmē palikšanas skolā rādītājus, jo īpaši bērniem ar etniskās minoritātes izcelsmi vai bērniem, kuri saskaras ar ierobežojumiem parasto darbību veikšanā invaliditātes vai ilgtermiņa veselības problēmu dēļ⁹⁷. Dažas valstis ir veikušas pasākumus, lai nodrošinātu pedagoģisko pieeju maiņu nolūkā nostiprināt iekļautību klasēs apvienojumā ar aktīviem segregācijas novēršanas pasākumiem un daudzveidīgu mācīšanu⁹⁸ (sk. 2.2.2. iedaļu). Tomēr visām skolām ES ir jāpieliek lielākas pūles, lai nodrošinātu vienādas iespējas visiem.

Romu skolēni un studenti joprojām saskaras ar ievērojamiem šķēršļiem, un ar jaunām ES līmeņa saistībām ir noteikts mērķis uzlabot viņu situāciju. Neraugoties uz pēdējā desmitgadē gūto zināmo ierobežoto progresu, izglītības plaša starp romiem un plašu sabiedrību joprojām ir ievērojama. Pamatojoties uz Pamattiesību aģentūras apsekojumiem⁹⁹, tikai 42–55 % romu bērnu saņem agrīno pirmsskolas izglītību un aprūpi un 26–28 % gados

dalībvalstis, bet otrajā piedalījās septiņas dalībvalstis. Dānija un Vācija bija vienīgās divas dalībvalstis, kas piedalījās abos ciklos. Tomēr 2013. gada Dānija nesasniedza izlases dalības rādītāju, tāpēc 2013. gada rezultāti nav salīdzināmi ar 2018. gada rezultātiem.

⁹⁴ Sīku analīzi par skolēnu digitālajām prasmēm un skolotāju lomu izglītības rezultātu stiprināšanā sk. 2021. gada VNZ.

⁹⁵ Papildus lielajai rezultātu atšķirībai starp sociāli ekonomiskā un kultūras statusa (ESCS) indeksa apakšējo un augšējo ceturtdaļu saikne starp sociāli ekonomisko statusu un mācību rezultātiem tika sīkāk iztirzāta 2021. gada VNZ. Dati ir pieejami no PISA 2018, ESAO.

⁹⁶ Sk. 2020. gada pārskata par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020*) 2.5. nodaļu par sociālo mobilitāti.

Sīkāku analīzi par izglītības priekšrocību vai trūkumu pārņemšanu no vienas paaudzes uz nākamo sk. 2018. gada pārskata par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe Annual Review 2018*) 3. nodaļu.

⁹⁷ Vairāk informācijas pieejams: Eiropas Komisija (2019), *Assessment of the implementation of the 2011 Council recommendation on policies to reduce early school leaving*.

⁹⁸ FRA, *Fundamental rights report 2021*.

⁹⁹ Dati nav sniegti kā vienota vērtība, jo tie ir no diviem apsekojumu cikliem, kuri attiecas uz Beļģiju, Bulgāriju, Čehiju, Grieķiju, Spāniju, Franciju, Horvātiju, Ungāriju, Īriju, Nīderlandi, Portugāli, Rumāniju, Zviedriju, Slovākiju. Sk. [SWD\(2020\) 530 final](#), kas pievienots paziņojumam “Savienība, kurā valda līdztiesība: ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars”, [COM\(2020\) 620 final](#), pamatojoties uz FRA, EU-MIDIS II 2016; FRA, RTS 2019; Eurostat [[edat_lfse_03](#)] 2019 (plaša sabiedrība).

jauno romu vecumā no 20 līdz 24 gadiem iegūst vismaz vidējo izglītību. Turklāt katrs trešais romu bērns apmeklē klases, kurās lielākā daļa klasesbiedru ir romi. Eiropas Padomes ziņojumos, kas publicēti 2020. gadā par Bulgāriju, Čehiju, Ungāriju un Slovākiju, ir norādīts uz pastāvīgām problēmām saistībā ar romu bērnu atsevišķu izglītošanu¹⁰⁰. Covid-19 pandēmija ir vēl vairāk saasinājusi šo problēmu, jo īpaši attiecībā uz piekļuvi internetam, IT aprīkojumu un māsaimniecības mācību atbalstu¹⁰¹. Lai risinātu šīs bažas, ES izvirzīja jaunus mērķrādītājus ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskajā satvarā 2030. gadam¹⁰² un Padomes Ieteikumā par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību¹⁰³.

Jauniešiem ar invaliditāti joprojām ir sarežģītas izredzes darba tirgū, jo viņiem ir augstāks izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājs un zemāks iegūtās terciārās izglītības līmenis. 2019. gadā ES līmenī aptuveni 21,8 % jauniešu ar invaliditāti (vecumā no 18 līdz 24 gadiem) bija priekšlaicīgi pametuši izglītību salīdzinājumā ar 9,7 % attiecībā uz jauniešiem bez invaliditātes¹⁰⁴. Šis rādītājs bija zemāks jaunām sievietēm ar invaliditāti (16,7 %) nekā jauniem vīriešiem (27 %). Līdzīga tendence ir novērojama attiecībā uz migrantiem — 34,6 % gados jaunu migrantu ar invaliditāti (gan ES, gan ārpus ES dzimušo) pameta izglītību priekšlaicīgi salīdzinājumā ar 19,8 % gados jaunu migrantu bez invaliditātes¹⁰⁶. Turklāt 2019. gadā ES 32,5 % personu ar invaliditāti ieguva terciāro vai tai līdzvērtīgu izglītību salīdzinājumā ar 43,6 % personu bez invaliditātes. Ieguldīšana personu ar invaliditāti izglītībā mazina viņu relatīvo nelabvēlīgo situāciju, jo personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirība ir zemāka personām ar augstāko izglītību (14 procentpunkti) nekā personām, kurām ir tikai pamatizglītība (28 procentpunkti)¹⁰⁷ (sk. 2.3.1. iedaļu).

Lai gan pandēmijas laikā profesionālās izglītības un apmācības (PIA) sistēmas pārgāja uz elastīgākiem mācību piedāvājumiem, arī izmantojot digitālus rīkus, dažās nozarēs tās joprojām saskaras ar problēmām. PIA jomā pandēmija izraisīja līdzīgas problēmas saistībā ar digitālo plaisu kā vispārējās izglītības jomā¹⁰⁸, taču PIA skolas un nodrošinātāji papildus saskārās ar īpašām problēmām¹⁰⁹. Lai gan 37 % respondentu aptaujā par atbalstu

¹⁰⁰ FCNM padomdevēja komiteja par Bulgāriju un Ungāriju un ECRI ziņojums par Čehiju un Slovākiju, FRA, 2021. gada ziņojums par pamattiesībām.

¹⁰¹ FRA, *Coronavirus pandemic in the EU-impact on Roma and Travellers*, 2020.

¹⁰² Pieņemts 2020. gada oktobrī.

¹⁰³ Pieņemts 2021. gada martā, [OV C 93, 19.3.2021., 1.–14. lpp.](#)

¹⁰⁴ Skaidrojumus par statistisko metodiku, kas izmantota attiecībā uz invaliditāti, sk.: Eurostat, [Disability statistics introduced — Statistics Explained \(europa.eu\)](#). Ja vien nav norādīts citādi, statistika par invaliditāti ir iegūta no EU-SILC mikrodatiem (EU-SILC 2019) vai no statistikas, kas publicēta Eurostat veselības datubāzē. EU-SILC izlase ietver personas, kuras dzīvo privātās māsaimniecībās, un neietver personas, kuras dzīvo iestādēs. Jēdziens, kas izmantots personu ar invaliditāti (traucējumiem) apzināšanai, ir — vai respondents ir norādījis, ka “pēdējo sešu mēnešu laikā” viņš ir bijis “veselības problēmas dēļ ierobežots veikt darbības, ko cilvēki parasti dara”. Dati neaptver Covid-19 krīzes periodu.

¹⁰⁵ Eiropas Invaliditātes ekspertu akadēmiskais tīkls (EDE), 2021 (drīzumā [šajā lapā](#)). Dati ir balstīti uz EU-SILC 2019, un ir iespējamas nelielas atšķirības salīdzinājumā ar darbaspēka apsekojuma datiem par to pašu tematu.

¹⁰⁶ Šie dati ir balstīti uz nelielu novērojumu skaitu.

¹⁰⁷ Dati ir no EU-SILC 2019, ko analizējis Eiropas Invaliditātes ekspertu akadēmiskais tīkls (EDE).

¹⁰⁸ Sīkāk aprakstīts 2021. gada Vienotajā nodarbinātības ziņojumā un 2020. gada Izglītības un apmācības pārskatā.

¹⁰⁹ Sk., piemēram, ESAO (2021). [Implications of the COVID-19 pandemic for Vocational Education and Training](#).

mācekļbai¹¹⁰ norāda, ka pandēmijas laikā daļu savu darbību ir pārcēlušī uz tiešsaisti, 86 % respondentu SDO vispārējā aptaujā par Covid-19 ietekmi uz personāla attīstību un apmācību¹¹¹ norādīja, ka mācekļu apmācība ir pilnībā vai daļēji pārtraukta. Visbiežāk tika norādīts uz šādām problēmām: i) grūtības nodrošināt praktisku apmācību, ii) infrastruktūras vai aprīkojuma problēmas un iii) pielāgotu apmācības programmu un resursu trūkums. Lai atbalstītu PIA skolu un apmācības uzņēmumu digitālo pārkārtošanos, 2021. gada rudenī tika izvērsti ES izstrādātais rīks skolām *SELFIE* ar jaunu moduli darba vidē balstītām mācībām. Tas palīdz PIA nodrošinātājiem un apmācības uzņēmumiem novērtēt to digitālo gatavību un apzināt praktiskās jomas, kurās veicami uzlabojumi.

Terciārās izglītības iegūšana ES turpina palielināties, tomēr pastāvīgi tajā nepietiekami ir pārstāvēti jauni vīrieši un ārpus ES dzimuši studenti. No kvalitatīvas terciārās izglītības ir ievērojami atkarīgas cilvēku izredzes darba tirgū un sociālā mobilitāte¹¹². Dalībvalstis ir vienojušās par Eiropas izglītības telpas ES līmeņa mērķrādītāju, kas paredz panākt, ka līdz 2030. gadam 25–34 gadus veco iedzīvotāju ar iegūtu terciāro izglītību īpatsvars ir vismaz 45 %. 2020. gadā šis īpatsvars ES bija 40,5 %, kas ir par 8,3 procentpunktiem vairāk nekā 2010. gadā, ar uzlabojumiem visās dalībvalstīs (2.2.4. attēls). Tomēr valstu vidū joprojām pastāv izteiktas atšķirības. Vienpadsmit dalībvalstis jau ir sasniegušas ES līmeņa mērķrādītāju, un to valstu grupā, kurās terciārās izglītības ieguves līmenis ir zem 45 %, tikai Rumānija un Itālija 2020. gadā nav sasniegušas 30 %. Tomēr pastāv ievērojama atšķirība starp dzimumiem — 25–34 gadus vecu sieviešu ar iegūtu terciāro izglītību vidējais īpatsvars ir 46 %, proti, par 10,8 procentpunktiem lielāks nekā vīriešiem (35,2 %). Turklāt ārpus ES dzimušām personām reģistrēti sliktāki rezultāti. 2020. gadā ES vidējais terciārās izglītības iegūšanas līmenis 25–34 gadus vecām personām bija 41,3 % ES dzimušām personām un 34,4 % ārpus ES dzimušām personām¹¹³. Visbeidzot, studenti ar zemāku izglītības līmeni ir nepietiekami pārstāvēti 19 no 20 dalībvalstīm, kas piedalījās *Eurostudent* apsekojumā par studentu dzīves sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem Eiropā (vienīgais izņēmums ir Īrija)¹¹⁴. Visi šie faktori kopumā norāda uz pastāvīgām problēmām taisnīguma un piekļuves ziņā.

¹¹⁰ [Apprenticeship Support Services \(2021\). European Alliance for Apprenticeship Monitoring Survey 2019-2020.](#)

¹¹¹ [SDO \(2021\). Skilling, upskilling and reskilling of employees, apprentices and interns during the COVID-19 pandemic: Findings from a global survey of enterprises.](#)

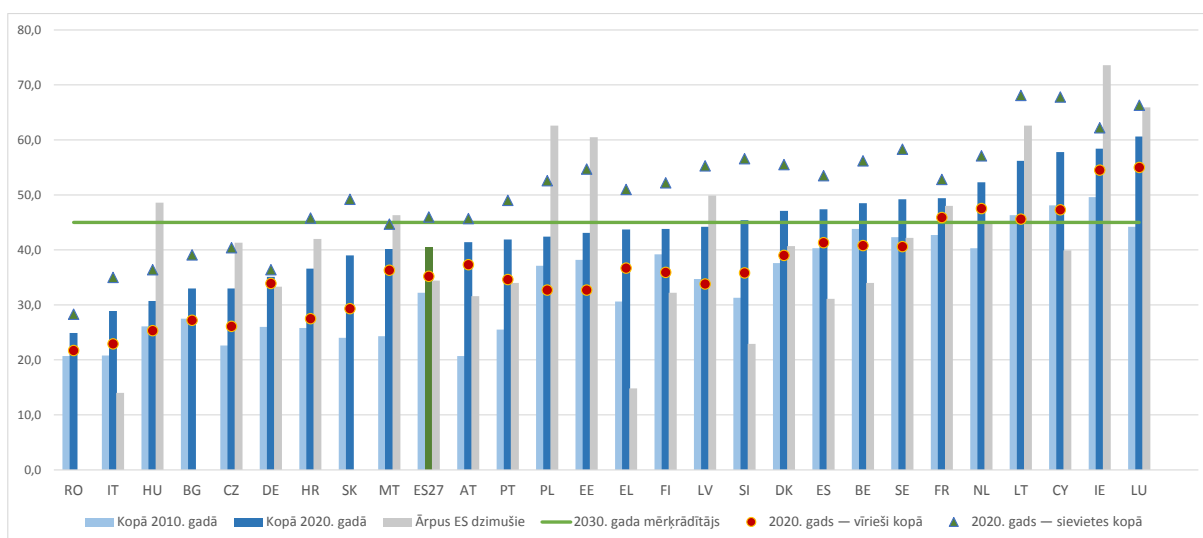
¹¹² Vandeplas, A. (2021) *Education, Income, and Inequality in the European Union*, in Fischer, G. and Strauss, R. (ed.) *Europe's Income, Wealth, Consumption, and Inequality*, Oxford University Press.

¹¹³ Vērā ņemami izņēmumi ir Polija, Igaunija, Ungārija, Īrija un Luksemburga, kur šī atšķirība ir pretēja.

¹¹⁴ Hauschildt, Gwosć, Schirmer, Wartenbergh-Cras (2021) [EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021](#), wbv Media.

2.2.4. attēls. Terciārās izglītības ieguvēju skaits ir palielinājies visā ES, tomēr pastāv lielas atšķirības starp dalībvalstīm un dzimumiem

Terciārās izglītības iegūšanas līmenis dalījumā pa valstīm, dzimumiem un valstspiederību, Eiropas izglītības telpas mērķrādītājs 2010., 2020. un 2030. gadam (% , vecums 25–34 gadi)

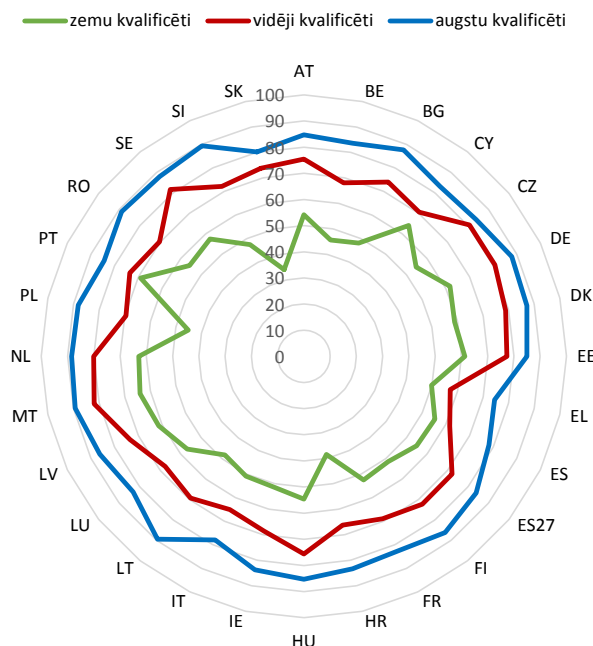

Piezīme. Vācija: laikkrāsas pārrāvums un provizorisks dati 2020. gadā. Beļģija, Rumānija, Slovākija: nav datu par ārpus ES dzimušajiem 2020. gadā. Lietuva: neuzticami dati par ārpus ES dzimušajiem 2020. gadā. Eurostat, ES darbaspēka apsekojums. Tiešsaistes datu kods [\[edat_lfs_9912\]](#).

Raugoties uz to iedzīvotāju grupu nodarbinātības rādītājiem, kurām ir dažāds iegūtās izglītības līmenis, 2020. gadā var novērot nelielus vispārējus samazinājumus. ES 2020. gadā 20–64 gadus vecu personu nodarbinātības līmenis samazinājās par 0,8 procentpunktiem zemu kvalificētiem darba ņēmējiem, 1,2 procentpunktiem vidēji kvalificētiem darba ņēmējiem un 0,9 procentpunktiem augstu kvalificētiem darba ņēmējiem (attiecīgi līdz 54,9 %, 72,2 % un 83,9 %, sk. 2.2.5. attēlu). Lielāks kritums tika reģistrēts nesen mācības beigušo vecumā no 20 līdz 34 gadiem nodarbinātības līmenim, kas samazinājās par 4,7 procentpunktiem personām ar zemāku kvalifikāciju un par 4,5 procentpunktiem personām ar vidējo vispārējo izglītību. Nesen PIA beigušo vecumā no 20 līdz 34 gadiem nodarbinātības līmenis samazinājās par 3 procentpunktiem no 79,1 % 2019. gadā uz 76,1 % 2020. gadā, un trijās valstīs reģistrēts kritums, kas lielāks par 10 procentpunktiem (Spānijā, Kiprā un Lietuvā). Attiecībā uz terciāro izglītību nesen beigušajiem tika reģistrēts samazinājums tikai par 1,3 procentpunktiem — tas apliecina ilgtermiņa tendenci, ka personām ar terciāro izglītību ir labāki nodarbinātības rezultāti.

2.2.5. attēls. Pandēmija ietekmēja nodarbinātības līmeni visos izglītības līmeņos

Nodarbinātības līmenis dalījumā pa izglītības līmeņiem (% personu vecumā no 20 līdz 64 gadiem 2020. gadā)

Piezīme. Laikrindas pārrāvums un provizoriski dati par Vāciju.

Avots: Eurostat [[lfsa_ergaed](#)]

Pašreizējā prasmju nepietiekamība ES darba tirgos¹¹⁵, visticamāk, turpināsies un vēl vairāk palielināsies dažās nozarēs un profesijās. Eiropas Investīciju bankas 2020. gada investīciju apsekojumā to ES darba devēju īpatsvars, kuri uzskatīja, ka grūtības atrast darbiniekus ar pareizajām prasmēm ir šķērslis investīcijām, palielinājās no 66 % 2016. gadā uz 76 % 2019. gadā, un tikai 2020. gadā reģistrēts neliels samazinājums uz 73 %¹¹⁶. Eurofound ziņoja par brīvo darbvieta rādītāja palielināšanos būvniecības, veselības aprūpes un informācijas un komunikācijas nozarē, kur prasmju nepietiekamība bija strukturāla problēma jau pirms pandēmijas¹¹⁷. Covid-19 krīze, iespējams, ir paātrinājusi darba ņēmēju prasmju profilu notiekošo pārvirzi (sk. 2.2.6. attēlu) un nodarbinātības pāreju no zemākas uz augstākas kvalifikācijas darbvietām¹¹⁸. Šī plašākā tendence ir saistīta ar digitalizāciju, mainīgiem patērētāju pieprasījuma modeļiem un saistītajām strukturālajām pārmaiņām ekonomikā¹¹⁹.

¹¹⁵ Sk. 2.1. iedaļu. Prasmju nepietiekamība ir sīkāk iztirzāta 2021. gada VNZ.

¹¹⁶ [EIB Investment Report 2020/2021: Building a smart and green Europe in the COVID-19 era](#) un EIB datu portāls.

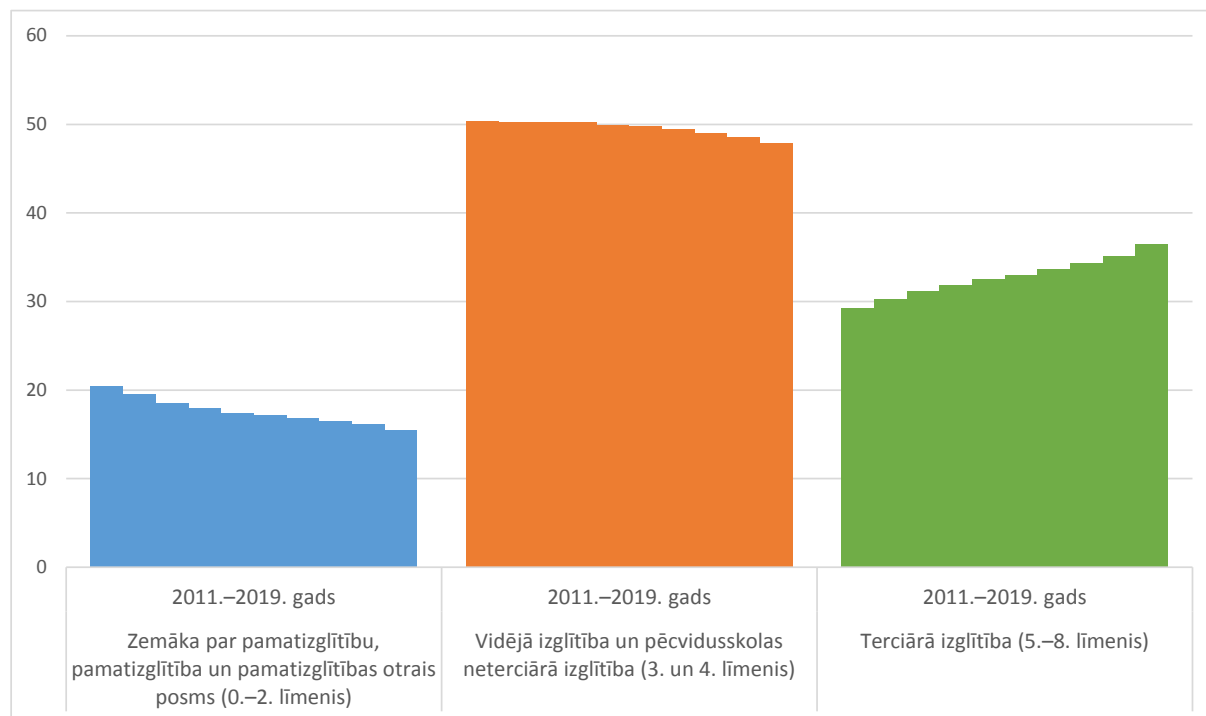
¹¹⁷ [Eurofound \(2021\), Darbaspēka trūkuma novēršana ES dalībvalstīs.](#)

¹¹⁸ [Cedefop \(2021\). Digital, greener and more resilient. Insights from Cedefop's European skills forecast.](#)

¹¹⁹ Sk. Eiropas Komisija (2021), [Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā \(Employment and social developments in Europe 2021\)](#), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, un [Briefing note — Trends, transitions and transformation | Cedefop \(europa.eu\).](#)

2.2.6. attēls. Darba ņēmēju ar zema un vidēja līmeņa kvalifikāciju īpatsvars pēdējā desmitgadē ir samazinājies

Īpatsvars kopējā nodarbinātībā dalījumā pa kvalifikācijas līmeņiem ES27 (% , 2011.–2020. gads)

Avots: Eurostat [lfsi_educ_a]

Pieaugušo prasmju attīstība ievērojami atpaliek no standartprakses visā ES; ES pamatmērķis, kas jāsasniedz līdz 2030. gadam, veicinās papildu centienus šajā virzienā. Joprojām ir problemātiski nodrošināt, ka darbaspēkam ir prasmes, kas vajadzīgas nākotnes darba tirgiem, un šajā ziņā ir vērojamas plašas atšķirības starp valstīm un smaga pandēmijas ietekme. 2019. gadā rādītājs, kas atspoguļo pieaugušo (vecumā no 25 līdz 64 gadiem) dalību mācību pasākumos (iepriekšējās četrās nedēļās), sasniedza 10,8 %. Pandēmijas kontekstā 2020. gadā šis rādītājs samazinājās līdz 9,2 %, atpaliekot no 15 % mērķrādītāja, kas noteikts stratēģiskajā sistēmā Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā 2020. gadam¹²⁰. Francijā, Dānijā un Zviedrijā no 2019. līdz 2020. gadam reģistrēts kritums par vairāk nekā 5 procentpunktiem. Kopumā dalībvalstu vidū ir vērojamas lielas atšķirības un maz konverģences. Tikai sešas valstis 2020. gadā bija pārsniegušas mērķrādītāju (Zviedrija, Somija, Dānija, Nīderlande, Igaunija un Luksemburga). Turpretī septiņās valstīs rādītājs bija zem 5 % (Kiprā, Grieķijā, Polijā, Horvātijā, Slovākijā, Bulgārijā un Rumānijā). ES 2020. gadā mācībās piedalījās vairāk sieviešu nekā vīriešu — 10 % sieviešu salīdzinājumā ar 8,2 % vīriešu (2.2.7. attēls); ļoti liela atšķirība tika novērota Zviedrijā (35,5 % sieviešu un 21,9 % vīriešu) un Somijā (31,7 % salīdzinājumā ar 23 %)¹²¹. Lai stiprinātu centienus pieaugušo izglītības jomā, Padome atzinīgi novērtēja Komisijas priekšlikumu noteikt mērķrādītāju, kas paredz, ka līdz 2030. gadam vismaz 60 % pieaugušo ir piedalījušies mācībās iepriekšējo

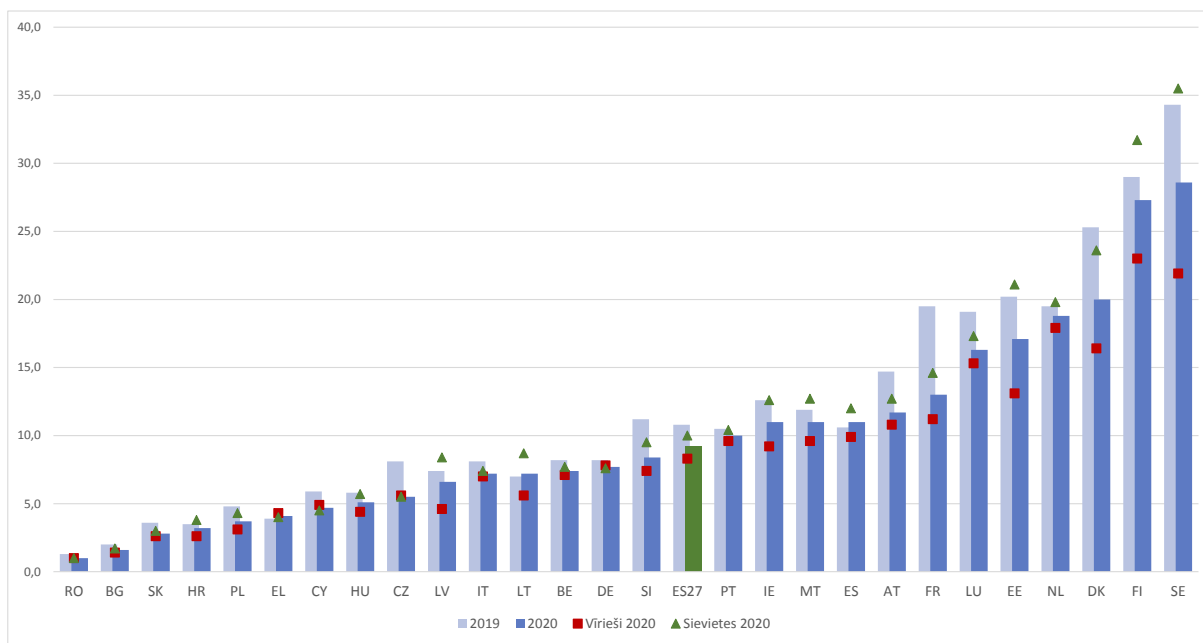
¹²⁰ Ar sistēmas Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā 2020. gadam mērķrādītāju tika mērīta dalība pieaugušo izglītībā iepriekšējās četrās nedēļās (Eurostat kods [trng_lfs_01]). Lai efektīvāk izsekotu visas pieaugušo izglītības formas, Padome 2021. gada jūnijā nolēma mainīt rādītāju, lai izmērītu dalību pieaugušo izglītībā pēdējo 12 mēnešu laikā (sk. 1.3. iedaļu).

¹²¹ Pandēmijai nav bijusi būtiska ietekme uz dalības pieaugušo izglītībā modeļiem dalījumā pa dzimumiem.

12 mēnešu laikā¹²². Šis mērķrādītājs ir atbalstīts Padomes rezolūcijā par jaunu Eiropas programmu pieaugušo izglītībai 2021.–2030. gadam (drīzumā) un Eiropas Prasmju programmā, un to finansiāli atbalsta ESF+ un Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM).

2.2.7. attēls. Pandēmija izraisīja kritumu attiecībā uz dalību pieaugušo izglītībā gandrīz visās dalībvalstīs

Pieaugušo dalība izglītībā (pēdējās četras nedēļas, 25–64 gadi) 2019. un 2020. gadā, dalījumā pa valstīm un dzimumiem

Avots: ES darbaspēka apsekojums, Eurostat [trng_lfs_01]

Pieaugušo dalība izglītībā zemu kvalificētu pieaugušo grupā joprojām ir ievērojami zem vidējā līmeņa. 2020. gadā ES zemu kvalificētu pieaugušo dalība izglītībā (3,4 %) bija aptuveni viena trešdaļa no vispārējā kopējā rādītāja un par 0,9 procentpunktiem mazāka nekā 2019. gadā¹²³. Desmit valstis ziņoja par rezultātiem, kas ir zem ES vidējā rādītāja (vēl par sešām valstīm dati nebija pieejami¹²⁴). Tāpat kā 2019. gadā, Zviedrijā, Somijā un Dānijā reģistrēts visaugstākais zemu kvalificētu pieaugušo dalības izglītībā rādītājs (14 % un augstāks). Atšķirība starp dzimumiem bija minimāla, lai gan rādītāji starp valstīm ievērojami atšķiras. Vislielākā atšķirība par labu vīriešiem tika reģistrēta Luksemburgā (6,3 % attiecībā pret 5,1 %), Maltā (4,0 % attiecībā pret 2,9 %) un Austrijā (4,4 % attiecībā pret 3,5 %), bet par labu sievietēm — Zviedrijā (27,7 % sieviešu un 17,2 % vīriešu), Somijā (20,8 % salīdzinājumā ar 11,3 %) un Dānijā (16,2 % salīdzinājumā ar 12,6 %) ¹²⁵. ES 2020. gadā ārpus ES dzimušās personas vecumā no 25 līdz 64 gadiem (no kurām 38 % ir mazkvalificētas salīdzinājumā ar 18,8 % ES dzimušo personu) ¹²⁶ nedaudz biežāk piedalījās pieaugušo izglītībā nekā ES dzimušās personas (attiecīgi 9,9 % un 9,1 %). Tomēr ārpus ES dzimušie

¹²² Padomes 2021. gada 25. jūnija secinājumi.

¹²³ Eurostat, darbaspēka apsekojums, [trng_lfs_03]. Dati nav pieejami par Bulgāriju, Horvātiju, Kipru, Latviju, Rumāniju, Slovākiju. Sadalījums par dzimumiem nav pieejams par Lietuvu un Poliju.

¹²⁴ Eurostat npublicē dalības rādītājus par konkrētu grupu, ja izlasē ir pārāk maz “izglītojamo”.

¹²⁵ Arī Igaunijā reģistrēta ievērojama atšķirība, bet dati nav uzticami attiecībā uz vīriešiem.

¹²⁶ Visi skaitļi attiecas uz Eurostat, [dat_lfs_9912].

retāk piedalās izglītībā Slovēnijā (atšķirība 4,6 procentpunkti), Itālijā (4,3 procentpunkti), Igaunijā (4 procentpunkti), Francijā (3,8 procentpunkti) un Latvijā (3,8 procentpunkti)¹²⁷.

Pandēmijas iespaidā ir ievērojami palielinājusies pieaugušo izglītības apguve tiešsaistē — kāpums no 8 % 2019. gadā uz 13 % 2020. gadā, pirms tam palielinoties tikai par 1 procentpunktu no 2017. gada¹²⁸. Dati liecina par lielām atšķirībām starp valstīm saistībā ar pieaugušo izglītības apguvi tiešsaistē; lielas atšķirības starp sievietēm un vīriešiem vērojamas īpaši Kiprā un Igaunijā (kur dalības rādītājs sievietēm palielinājās četras reizes vairāk nekā vīriešiem), Austrijā, Lietuvā un Maltā (trīs reizes), Luksemburgā un Grieķijā (vairāk nekā divas reizes). Šīs norises vēl jo vairāk apliecina to, cik svarīgi ir nodrošināt visiem piekļuvi digitālajām prasmēm.

ES dalībvalstis ir fiksējušas nelielus panākumus digitālo pamatprasmju nodrošināšanā pieaugušajiem, tomēr joprojām nepieciešams būtiski uzlabot augstāka līmeņa digitālās prasmes. Pandēmija ir būtiski palielinājusi pieprasījumu pēc digitālajām prasmēm visos līmeņos, un tā ir transversāla prasība daudzās profesijās un nozarēs¹²⁹. Tomēr sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs liecina, ka tikai 56 % pieaugušo (vecumā no 16 līdz 74 gadiem) ES 2019. gadā (jaunākie pieejamie dati) bija vismaz digitālās pamatprasmes. Minētais rādītājs arī liecina par konverģences trūkumu dalībvalstīs (2.2.8. attēls) un ļoti lēnu progresu kopš 2014. gada. Lai paātrinātu progresu, Komisijas priekšlikumā politikas programmai “Digitālās desmitgades ceļš” 2030. gadam ir ietverts mērķrādītājs, kas paredz nodrošināt, ka līdz 2030. gadam vismaz 80 % cilvēku vecumā no 16 līdz 74 gadiem ir pamata digitālās prasmes¹³⁰. ES tika reģistrēts daudzsološāks to personu procentuālās daļas palielinājums, kuru prasmes pārsniedz digitālās pamatprasmes, proti, no 29 % 2017. gadā uz 31 % 2019. gadā, tomēr daudzās valstīs bija ievērojamas būtiskas atšķirības. Digitālās prasmes jau ir vajadzīgas (atbilstošajā līmenī) vairāk nekā 90 % darbvietu un gandrīz visās ekonomikas nozarēs. Piemēram, progress šajā jomā ir svarīgs, lai ES apmierinātu lielo vajadzību pēc IKT speciālistiem¹³¹. Nolūkā nodrošināt veiksmīgu ES digitālo pārkārtošanos “Digitālās desmitgades ceļā” arī tika ierosināts mērķis panākt, ka līdz 2030. gadam ir 20 miljoni nodarbinātu IKT speciālistu (īpaši pievērsties IKT speciālistu-sieviešu skaita palielināšanai, jo viņu īpatsvars patlaban ir tikai 18 % no kopējā IKT speciālistu skaita Eiropā).

¹²⁷ Eurostat, [\[trng_lfs_13\]](#)

¹²⁸ Visi dati par pieaugušo dalību tiešsaistes izglītībā ņemti no Komisijas (JRC) aprēķiniem, kuru pamatā ir Eurostat apsekojums par IKT izmantošanu māsasaimniecībās un iedzīvotāju vidū [TIN00103], 2017., 2019., 2020. gads. Tā kā Eurostat tabulā TIN00103 dalība nav iedalīta pa vecumu grupām, dati atspoguļo JRC aplēses par pieaugušo komponentu. 2020. gada datu nav par Franciju. Papildu informāciju par izmaiņām dalībā pieaugušo izglītībā 2020. gadā sk.: (drīzumā) Di Pietro, G un Karpiński, Z. (2021), *Covid-19 and online adult learning*, Eiropas Komisija, JRC.

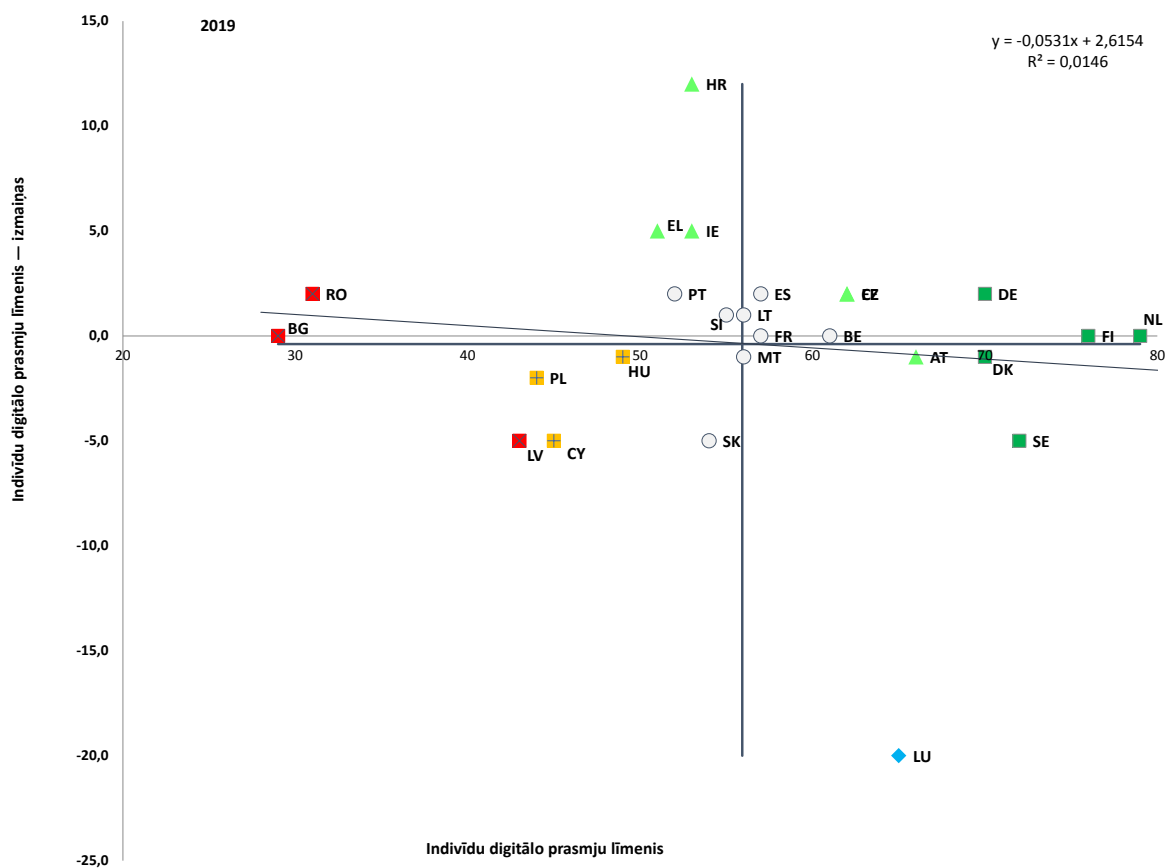
¹²⁹ Morandini, M. C., Thum-Thysen, A., un Vandeplas, A. (2020). *Facing the digital transformation: Are digital skills enough? European Economy. Economic Briefs*, 054.

¹³⁰ Šis mērķrādītājs tika izvirzīts rīcības plānā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru Komisijas 2021. gada 9. marta paziņojumā “Digitālais kompass līdz 2030. gadam — Eiropas ceļam digitālajā gadu desmitā”, COM(2021) 118 final, un priekšlikumā Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam (2021. gada 15. septembris), ar ko izveido politikas programmu “Digitālās desmitgades ceļš” 2030. gadam, COM(2021) 574 final.

¹³¹ Iztirzāts 2021. gada VNZ un sīkāk Cedefop ziņojumā [Digital skills: challenges and opportunities during the pandemic | Cedefop \(europa.eu\)](#).

2.2.8. attēls. Pieaugušo digitālo prasmju jomā pastāv ievērojamas atšķirības starp valstīm un notiek lēns progress.

To iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir vispārīgās digitālās pamatprasmes vai augstāka līmeņa digitālās prasmes, un izmaiņas gada laikā (%), 2019. gads un izmaiņas attiecībā pret 2017. gadu, sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Laikrindas pārrāvums attiecībā uz Čehiju, Itāliju, Latviju un Luksemburgu 2019. gadā. 2017. gada dati nav pieejami par Itāliju (2019. gadā: 42 %)

Avots: Eurostat, tiešsaistes datu kods [tepsr_sp410].

Paredzams, ka zaļā pārkārtošanās radīs jaunas darbvietas un mainīs uzdevumus daudzās profesijās, vēl vairāk pastiprinot vajadzību pēc darbaspēka prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas. Apvienojumā ar pienācīgu un savlaicīgu atbalstu pārkvalifikācijai un prasmju pilnveidei darbvietu radīšana, kas izriet no klimata pārmaiņu rīcībpolitikām, var palielināt vidēja līmeņa prasmju darbvietu skaitu un palīdzēt mazināt darbvietu polarizācijas tendences. Cedefop 2021. gada prasmju prognoze¹³² liecina, ka paredzamā Eiropas zaļā kursa rīcībpolitiku ietekme ievērojami atšķiras starp nozarēm. Tomēr sagaidāms, ka lielākajā daļā nozaru notiks uzdevumu pārvirze nozares iekšienē, nevis kopumā palielināsies vai samazināsies nodarbinātība (piemēram, mehāniskie transportlīdzekļi). Tā kā zaļās pārkārtošanās procesam vajadzīgās prasmes nav vispārīgi definētas, var plaši identificēt trīs nākotnei būtisko prasmju kategorijas: konkrētai profesijai vajadzīgas tehniskās prasmes, transversālas profesionālās prasmes (piemēram, digitālās prasmes) un kompetences visiem

¹³² Cedefop (2021). [Digital, greener and more resilient. Insights from Cedefop's European skills forecast.](#)

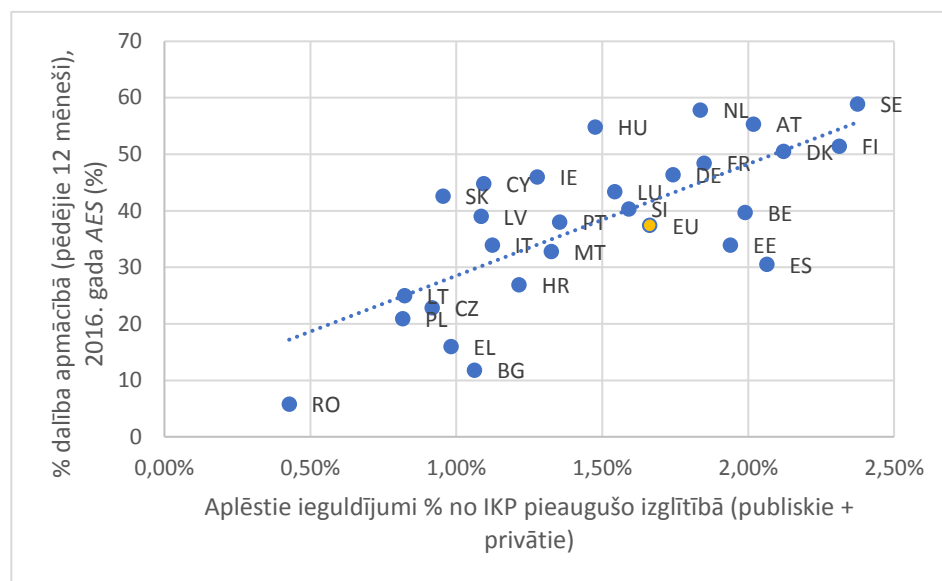
iedzīvotājiem (piemēram, izpratne par vidi)¹³³. Eiropas Prasmju programmas un Digitālās izglītības rīcības plāna ietvaros ES un dalībvalstu līmenī notiek darbs saistībā ar izglītību un prasmēm zaļās pārkārtošanās procesam (kā arī saistībā ar digitālajām prasmēm).

Pīlāra 2. izcēlums. Pieaugošo izglītības stiprināšana iekļaujošai un ilgtspējīgai izaugsmei

Prasmju apguve visa mūža garumā ir neatņemama daļa no ES ekonomikas konkurētspējīgas ilgtspējas atbilstoši Eiropas sociālo tiesību pīlāra 1. un 4. principam (attieciņi par vispārīgo un profesionālo izglītību un par aktīvu atbalstu nodarbinātībai). Lai to panāktu, ir vajadzīgs augsts darbaspēka un plašas sabiedrības prasmju līmenis, kas ļautu ekonomikai ieviest inovācijas un saglabāt augstu konkurētspēju, vienlaikus ļaujot ikvienam izmantot zaļās un digitālās pārkārtošanās iespējas tā, lai tās būtu arī taisnīgas. Ņemot vērā straujo pārveidi, augsts prasmju līmenis arvien vairāk kļūst atkarīgs no pastāvīga mācību procesa pēc sākotnējās izglītības. Tas ir atzīts arī ar jauno ES mērķrādītāju, kas paredz panākt, ka līdz 2030. gadam vismaz 60 % pieaugušo (iepriekšējos 12 mēnešos) ir piedalījušies mācībās. Lai atbalstītu šā vērēnīgā mērķa sasniegšanu, Komisija rīcības plānā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru apņēmas ierosināt priekšlikumus par individuāliem mācību kontiem un par Eiropas pieeju attiecībā uz mikroapliecinājumiem.

Dalība pieaugušo izglītībā ES joprojām ir zema (sk. 2.2.1. iedaļu). Nesenā *Cedefop* apsekojumā 84 % respondentu piekrita, ka pieaugušo izglītība ir noderīga karjeras virzībai, un 96 % uzskatīja, ka mācīšanās visas dzīves garumā ir svarīga personīgajai attīstībai¹³⁴. Tomēr 2020. gadā ES tikai 9,2 % pieaugušo piedalījās izglītībā, un šajā ziņā bija plašas atšķirības starp valstīm.

Dalības pieaugušo izglītībā korelācija un īpatsvars no IKP

Avots: 2016. gada pieaugušo izglītības apsekojums attiecībā uz dalības rādītājiem, finanšu aplēses, kas balstītas uz Eiropas Komisijas datiem (2020. gads), pēc kuriem aplēs iedzīvotāju un māsasaimniecību izdevumus formālās un neformālās mācīšanās vajadzībām ([2016. gada pieaugušo izglītības apsekojums](#)), publiskā un privātā sektora darba devēju izdevumus par darba ņēmēju apmācību ([profesionālās tālākizglītības apsekojums](#), 2016. gads),

¹³³ Iztirzājumu par plašākas prasmju bāzes vajadzību sk. Morandini, M. C., Thum-Thysen, A., un Vandeplas A. (2020). *Facing the digital transformation: Are digital skills enough? European Economy. Economic Briefs*, 054.

¹³⁴ Cedefop (2020). *Perceptions on adult learning and continuing vocational education and training in Europe. Second Opinion survey — Volume 1.*

publiskie ieguldījumi, kas balstīti uz izdevumiem apmācībā aktīvas darba tirgus politikas ietvaros ([darba tirgus politikas datubāze](#)).¹³⁵

Lai stimulētu vairāk pieaugušo piedalīties izglītībā, ir vajadzīgs integrēts finansiāls un nefinansiāls atbalsts. Pastāv cieša korelācija starp pieaugušo izglītībā ieguldītā IKP īpatsvaru un pieaugušo dalības izglītībā rādītāju (sk. diagrammu). *Cedefop* 2020. gadā veiktā reprezentatīvā apsekojumā tika konstatēts, ka 89 % ES pieaugušo piekrita, ka labāki finansiāli stimuli vai atbalsts veicinātu dalību apmācībā¹³⁶, un līdzīgs konstatējums izrietēja no 2021. gada apspriešanās par individuālu mācību kontu iniciatīvu¹³⁷. Tomēr 41 % norādīja uz grafiku konfliktiem, piemēram, grūtībām izbrīvēt laiku no darba. Papildus izmaksu un laika šķēršļiem citi šķēršļi ir ierobežota izpratne par savām prasmju vajadzībām un apmācības piedāvājumiem, neskaidrība par apmācības programmas kvalitāti un atzīšanu, kā arī nepietiekama apmācības piedāvājumu pielāgošana individuālajām vajadzībām¹³⁸. Tāpēc, lai palielinātu pieaugušo dalību izglītībā, būtu vajadzīga integrēta pieeja, kurā saskaņoti tiek risināti dažādie šķēršļi. Tas nozīmē, ka finansiālais atbalsts tiešo izmaksu un apmaksāta apmācības atvaļinājuma segšanai būtu jāapvieno ar karjeras konsultēšanas pakalpojumiem, pārskatu par apmācības iespējām ar pārbaudītu kvalitāti un informāciju par prasmju validāciju un sertifikāciju.

Dalībvalstis ir ieviesušas shēmas, kuru mērķis ir risināt dažādos šķēršļus. Somijā nesen reformētais pieaugušo izglītības pabalsts nodrošina ienākumu aizstāšanu apmācības periodos un ir pieejams pašnodarbinātajiem. **Īrijā** darba tirgū ir labi atzīti mazie apliecinājumi, kas apliecina tālākizglītību. **Francijā** visiem strādājošajiem pieaugušajiem vecumā no 16 gadiem ir pieejami individuāli apmācības konti (*compte personnel de formation*). Personas var tērēt savas uzkrātās apmācības tiesības apmācībai vai prasmju novērtēšanai no sertificētu iespēju saraksta. Apmācības konti ir saistīti ar karjeras konsultēšanas un apmaksātiem izglītības atvaļinājumu piedāvājumiem. **Nīderlandē** notiek process, kurā ienākuma nodokļa atskaitījumu apmācības izdevumiem aizstāj ar individuālu mācību budžetu līdz 1000 EUR (*Stimulans ArbeidsmarktPositie* jeb *STAP* budžets), kas būs piemērojams no 2022. gada. Šīs reformas mērķis ir paplašināt piekļuvi finansiālajam atbalstam un palielināt tā redzamību, vienlaikus palielinot pārredzamību par apmācības piedāvājumiem, izmantojot to sertificēto apmācības iespēju sarakstu, par kurām var saņemt finansējumu no *STAP*.

Covid-19 krīze spēcīgāk ietekmēja jauniešus, jo īpaši tos, kuriem bija jāiekļaujas darba tirgū pirmo reizi. ES 2021. gada 2. ceturksnī jauniešu bezdarba līmenis (vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem) palielinājās līdz 17,4 %, kas ir par 0,6 procentpunktiem vairāk nekā 2020. gada 2. ceturksnī un par 2,5 procentpunktiem vairāk nekā pirms pandēmijas (2019. gada 2. ceturksnī). Tas gandrīz trīs reizes pārsniedz bezdarba līmeni 25–74 gadus vecu iedzīvotāju vidū, kas 2021. gada 2. ceturksnī bija 6,2 %. Daudzās dalībvalstīs notika jauniešu bezdarba straujš kāpums laikposmā no 2019. gada 2. ceturksņa līdz 2021. gada 2. ceturksnim (par 13 procentpunktiem Horvātijā, 9,2 procentpunktiem Lietuvā, 7,7 procentpunktiem Slovēnijā un 6,5 procentpunktiem Zviedrijā, 2.2.9. attēls). Dažās dalībvalstīs jauniešu bezdarba rādītājs bija 30 % vai lielāks (38,4 % Spānijā, 38,2 % Grieķijā, 30 % Zviedrijā). Situācija bija īpaši sarežģīta jauniešiem, kas bija pārejas procesā no izglītības sistēmas uz darba tirgu. Nesen darba gaitas uzsākušo personu (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) kopējais

¹³⁵ Eiropas Komisija (2020), *Workforce skills and innovation diffusion: trends and policy implications*, 8. pielikums. Sk. arī Eiropas Komisija (2020), *Adult Learning Statistical Synthesis Report*, 22.–34. lpp.

¹³⁶ *Cedefop* (2020) *Perceptions on adult learning and continuing vocational education and training in Europe. Second opinion survey — Volume 1* (europa.eu), 30. attēls.

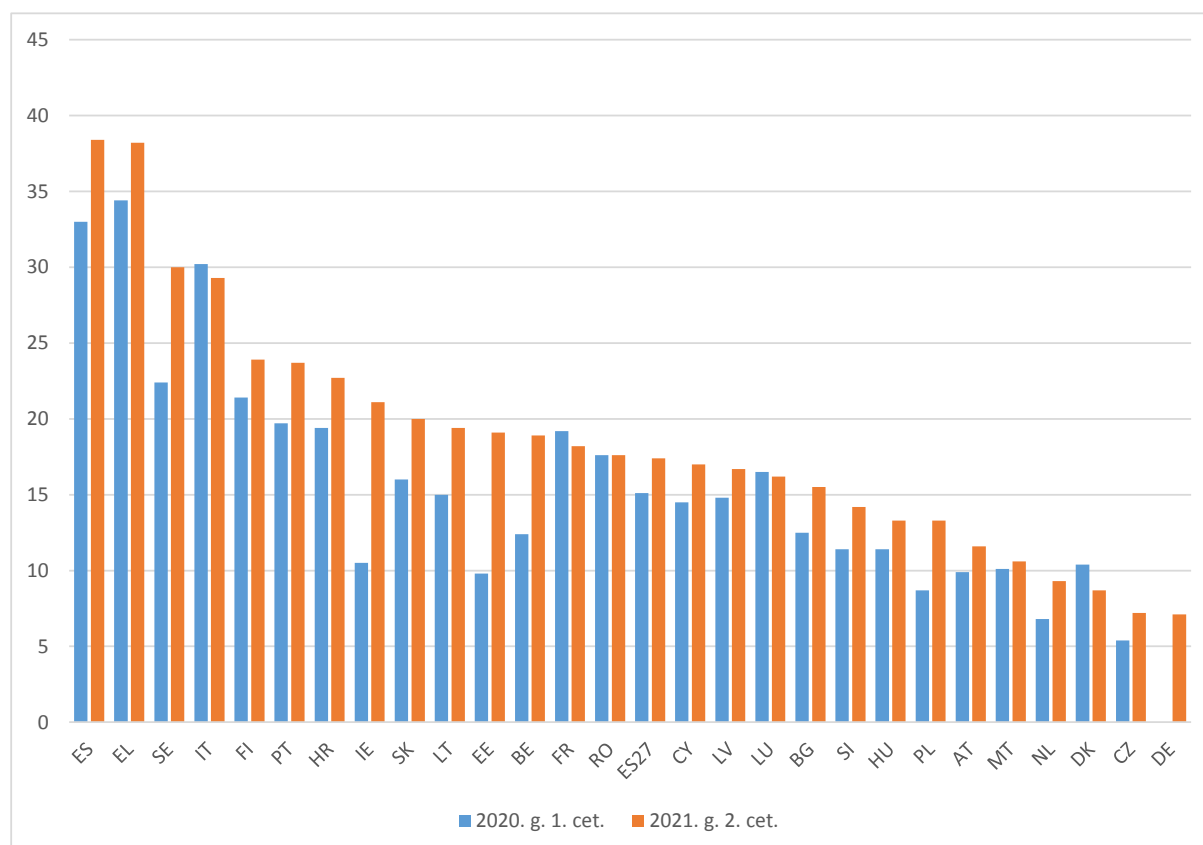
¹³⁷ Sk. ietekmes novērtējuma par individuālajiem mācību kontiem [sākotnējo ziņojumu](#).

¹³⁸ Plašāku iztirzājumu sk. *Cedefop* (2020) apsekojumā un ESAO (2021), *Skills Outlook — Learning for Life*, 4. nodaļa “Promoting interest and participation in adult learning”.

skaitis 2020. gadā samazinājās līdz vidēji 6,5 miljoniem ceturksnī salīdzinājumā ar vidēji apmēram 7,5 miljoniem personu iepriekšējos gados. Arī 15–24 gadus vecu jauniešu piespiedu pagaidu nodarbinātības rādītājs 2020. gadā bija augsts — 13,2 % strādāja pagaidu darbu, jo nevarēja atrast pastāvīgu darbu (salīdzinājumā ar 6,3 % strādājošo vecumā no 25 līdz 64 gadiem). Spānijā, Portugālē, Itālijā un Horvātijā šis īpatsvars bija vairāk nekā viens no četriem¹³⁹. Dati par jauniešu bezdarbu un nodarbinātību liecina norāda uz strukturālām pārmaiņām, un tas nozīmē, ka ir vajadzīga izlēmīga politiska rīcība, lai novērstu graujošu seku risku ilgākā termiņā attiecībā uz jauniešu prasmēm un izredzēm darba tirgū.

2.2.9. attēls. Jauniešu bezdarba rādītājs Covid-19 krīzes laikā palielinājās

Jauniešu bezdarba rādītājs (15–24 gadi), salīdzinājums starp 2020. gada 1. ceturksni un 2021. gada 2. ceturksni

Piezīme. Zema ticamība attiecībā uz Beļģiju, Igauniju, Horvātiju, Luksemburgu, Maltu, Slovēniju 2020. gada 1. ceturksnī. Nav datu par Vāciju 2020. gada 1. ceturksnī. Laikrindas pārrāvums visām dalībvalstīm 2021. gada 1. ceturksnī. Zema ticamība attiecībā uz Horvātiju, Maltu, Slovēniju 2021. gada 2. ceturksnī. Definīcija atšķiras attiecībā uz Spāniju, Franciju par 2021. gada 2. ceturksni.

Avots: Eurostat, DSA [[LFSQ_URGAED](#)]

Covid-19 radītais satricinājums apturēja sešus gadus ilgušo to jauniešu skaita samazināšanās tendenci, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (NEET). NEET vecumā no 15 līdz 29 gadiem īpatsvara samazināšana no 12,6 % 2019. gadā uz 9 % 2030. gadā ir viens no papildinošajiem ES mērķiem, ko Eiropas Komisija ierosināja tās rīcības plānā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru. Krīzes dēļ NEET īpatsvars šajā vecuma grupā no 2019. līdz 2020. gadam palielinājās par 1,1 procentpunktu uz 13,7 %. Pirms krīzes dalībvalstīs bija vērojams pastāvīgs progress NEET rādītāju samazināšanā (no rekordaugsta

¹³⁹ Avots: Eurostat (tiešsaistes datu kods: [lfsa_etgar](#))

līmeņa 16,1 % līdz rekordzemam līmenim 12,6 % ES no 2013. līdz 2019. gadam)¹⁴⁰. Sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs (Figure 2.2.10. attēls) liecina, ka *NEET* rādītājs no 2019. līdz 2020. gadam palielinājās visās dalībvalstīs, izņemot divas (Rumānijā tas samazinājās par 0,2 procentpunktiem; Nīderlandē tas palika nemainīgs). Saskaņā ar sociālo rezultātu pārskatu četrās valstīs situācija ir “kritiska”, un tajās jau tā ir augsts *NEET* rādītājs, kas kopš 2019. gada palielinājies par 1 procentpunktu vai pat vairāk (Spānijā, Bulgārijā, Itālijā, Grieķijā). Četrās dalībvalstīs reģistrēts palielinājums, kas ievērojami pārsniedz vidējo palielinājumu, — par 1,8 procentpunktiem vai vairāk (Īrijā, Spānijā, Lietuvā un Portugālē), lai gan Portugālei (11 %) un Lietuvai (13 %) *NEET* rādītājs saglabājās zem svērtā ES vidējā rādītāja¹⁴¹. Lielākajā daļā dalībvalstu reģistrētas *NEET* rādītāja reģionālas atšķirības, kas dažos gadījumos ir ievērojamas (sk. 3. pielikumu). Ar pastiprināto Garantiju jauniešiem tiek pastiprinātas darbības, kas paredzētas, lai vērstos pret izglītības priekšlaicīgu pamešanu, radītu mācekļības un stažēšanās iespējas un nodrošinātu nodarbinātības dienestu atbalstu, jo īpaši konsultēšanas, ievirzes un mentorēšanas ziņā¹⁴².

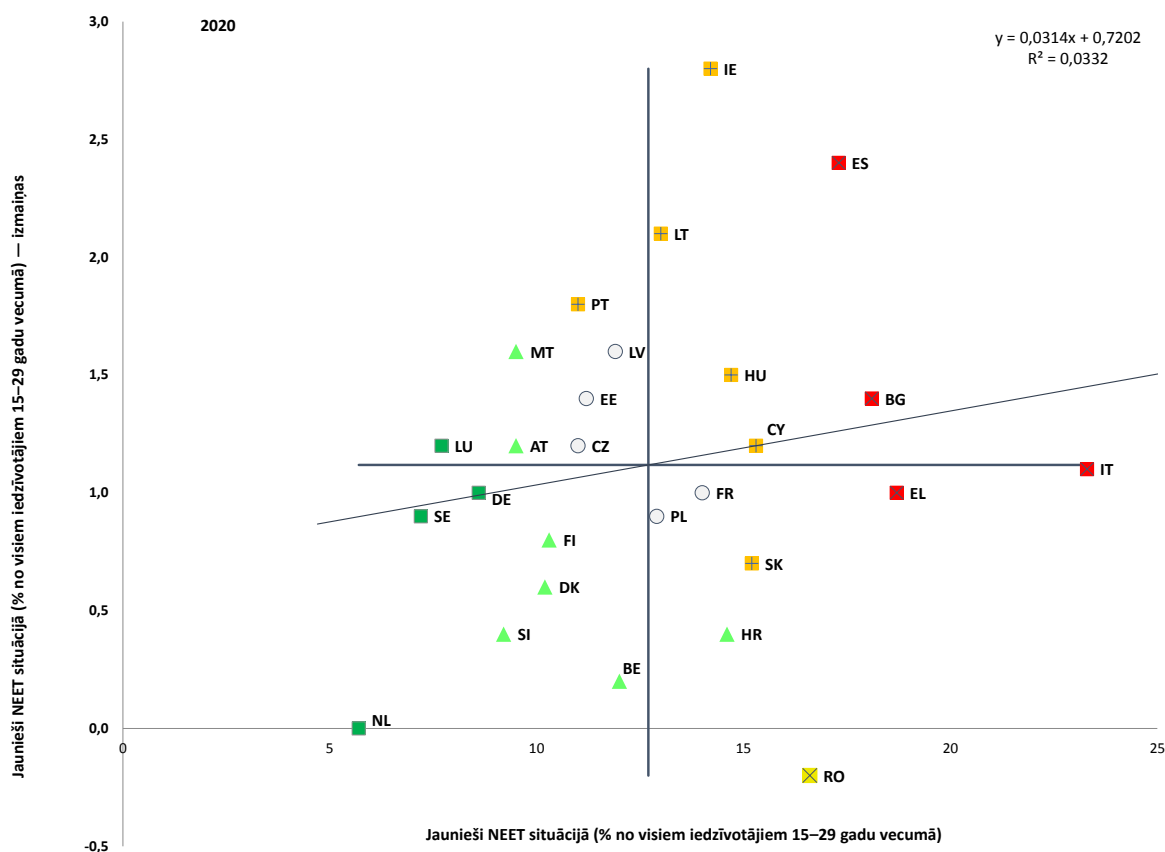
¹⁴⁰ Pēc sociālo rezultātu pārskata pārskatīšanas ar *NEET* pamatrādītāju tagad mēra rādītājus iedzīvotāju grupā no 15 līdz 29 gadiem, nevis no 15 līdz 24 gadiem. Plašākajā vecuma grupā ir reģistrēti augstāki *NEET* rādītāji, bet kopumā tendences joprojām ir salīdzināmas.

¹⁴¹ Lietuvā *NEET* rādītājs bija augstāks par ES nesvērto vidējo rādītāju, ko mēra sociālo rezultātu pārskatam.

¹⁴² [Padomes Ieteikums](#) (2020. gada 30. oktobris) “Tilts uz nodarbinātību — Garantijas jauniešiem pastiprināšana” un ar ko aizstāj Padomes 2013. gada 22. aprīļa Ieteikumu par garantijas jauniešiem izveidi, 2020/C 372/01.

2.2.10. attēls. *NEET* rādītāji ir palielinājušies visās dalībvalstīs, izņemot divas, un tie rada bažas vairākās valstīs

NEET rādītājs (15–29 gadi) (%) un izmaiņas no 2019. līdz 2020. gadam, sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

Avots: Eurostat [edat_lfse_35].

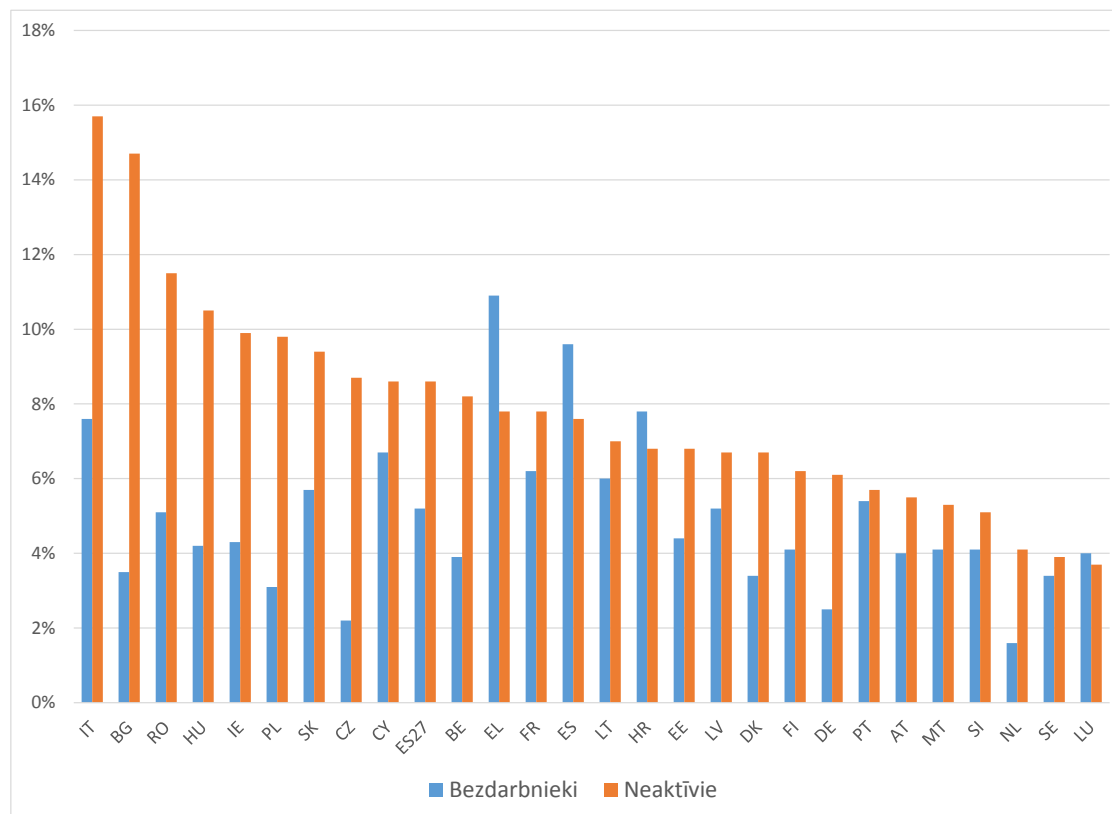
***NEET* rādītāja izmaiņas ekonomiskās lejupslīdes laikā izraisīja gan bezdarba, gan aktivitātes samazinājums.** Laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam ES neaktīvo *NEET* rādītājs palielinājās par 0,8 procentpunktiem (no 7,8 % uz 8,6 %), un bez darba esošo *NEET* rādītājs palielinājās par 0,4 procentpunktiem (no 4,8 % uz 5,2 %). 2020. gadā neaktīvo *NEET* rādītājs bija īpaši augsts Itālijā (15,7 %), Bulgārijā (14,7 %), Rumānijā (11,5 %) un Ungārijā (10,5 %) (2.2.11. attēls). Neaktīvo *NEET* rādītājs bija salīdzinoši zems Luksemburgā (3,7 %), Zviedrijā (3,9 %) un Nīderlandē (4,1 %). Sieviešu vidū *NEET* neaktivitāte ir daudz biežāka nekā bezdarbs (10,8 % attiecībā pret 4,6 %), taču šie abi rādītāji ir gandrīz vienādi vīriešu vidū. *NEET*, kas ir sievietes, aprūpes pienākumi piecas reizes biežāk ir iemesls neaktivitātei nekā vīriešiem¹⁴³. Uzdevumu atbalstīt neaktīvos *NEET* sarežģī viņu dažādās personīgās situācijas¹⁴⁴. Viņi var, piemēram, būt īslaicīgi atlaisti no darba, gaidīt atkārtotu izsaukumu uz darbu, kūtri meklēt darbu, rūpēties par ģimeni, slimot vai ciest no invaliditātes. Visu šo situāciju risināšanai ir vajadzīgi dažādi individualizēti politikas intervences pasākumi.

¹⁴³ Komisijas dienestu darba dokuments, kas pievienots paziņojumam par Garantiju jauniešiem (COM SWD(2020) 124 final).

¹⁴⁴ Analīzes izlase ir pieejama vietnē <https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets>.

2.2.11. attēls. Lielākā daļa *NEET* ES ir neaktīvi, bet viņu īpatsvars ievērojami atšķiras starp dalībvalstīm

Neaktīvo un bez darba esošo *NEET* rādītājs (vecumā no 15 līdz 29 gadiem) ES dalībvalstīs (% , 2020. gads)

Piezīme. Valstis ir sarindotas dilstošā secībā pēc neaktīvo *NEET* īpatsvara. Vācija: laikrindas pārrāvums, provizorisks.

Avots: Eurostat, DSA [edat_lfse_20].

Kopumā 2020. gadā *NEET* rādītājs bija augstāks ārpus ES dzimušajiem jauniešiem, un sievietes bija īpaši kritiskā stāvoklī. Vidēji ES ārpus ES dzimušu 15–29 gadus vecu jauniešu *NEET* rādītājs 2020. gadā bija 24,6 % salīdzinājumā ar 12,7 % ES dzimušo jauniešu vidū¹⁴⁵. Sešās valstīs gada griezumā ārpus ES dzimušajiem *NEET* rādītājs palielinājās par vairāk nekā 3 procentpunktiem (Spānijā, Itālijā, Austrijā, Luksemburgā, Īrijā un Somijā), savukārt Slovēnijā un Maltā reģistrēti ievērojami uzlabojumi (attiecīgi – 6,6 procentpunkti un – 3,9 procentpunkti). ES līmenī 2020. gadā *NEET* rādītājs bija augstāks sievietēm nekā vīriešiem (par 2,9 procentpunktiem). Ārpus ES dzimušajām sievietēm salīdzinājumā ar viņu vienaudzēm, kuras dzimušas ES, vidējais *NEET* rādītājs bija 31,3 %, kas atbilst atšķirībai par 17,5 procentpunktiem. Valstu līmenī Grieķijā, Itālijā, Beļģijā, Austrijā, Vācijā un Francijā ārpus ES dzimušajām sievietēm tika reģistrēta liela *NEET* rādītāja atšķirība par vairāk nekā 20 punktiem salīdzinājumā ar ES dzimušajām viņu vienaudzēm. Beļģijā, Vācijā, Luksemburgā, Slovēnijā un Austrijā *NEET* rādītājs ārpus ES dzimušajām sievietēm bija vismaz trīs reizes lielāks.

Demogrāfisko pārmaiņu iespaidā notiek darbaspēka sastāva korekcijas, palielinoties gados vecāku darba ņēmēju bezdarba līmenim. 2010. gadā 24,3 miljoni darba ņēmēju ES

¹⁴⁵ Visi dati šajā punktā ir no Eurostat [edat_lfse_28].

bija vecumā no 55 līdz 64 gadiem salīdzinājumā ar 143,4 miljoniem darba ņēmēju vecumā no 25 līdz 54 gadiem. Desmit gadus vēlāk, 2020. gadā, 25–54 gadus vecu darba ņēmēju skaits bija samazinājies par 1,7 miljoniem, savukārt gados vecāku darba ņēmēju skaits bija palielinājies par 11,5 miljoniem. Gados vecāku darba ņēmēju nodarbinātības līmenis pandēmijas laikā palielinājās no 59,1 % 2019. gadā uz 59,6 % 2020. gadā. Šis palielinājums notiek uzlabojumu desmitgades beigās (no 44,7 % 2010. gadā). Šis palielinājums ir bijis straujāks sieviešu vidū — no 37 % 2010. gadā uz 53,4 % 2020. gadā —, samazinot dzimumu nodarbinātības atšķirību par aptuveni 3 procentpunktiem. Joprojām pastāvēja atšķirības starp dalībvalstīm, lai gan dažās valstīs, kurās 2010. gadā bija zems nodarbinātības līmenis, piemēram, Maltā, Itālijā, Polijā un jo īpaši Ungārijā, ir novērojami būtiski uzlabojumi. Tajā pašā laikā gados vecāku darba ņēmēju nostrādāto stundu skaits pandēmijas laikā vēl vairāk samazinājās¹⁴⁶.

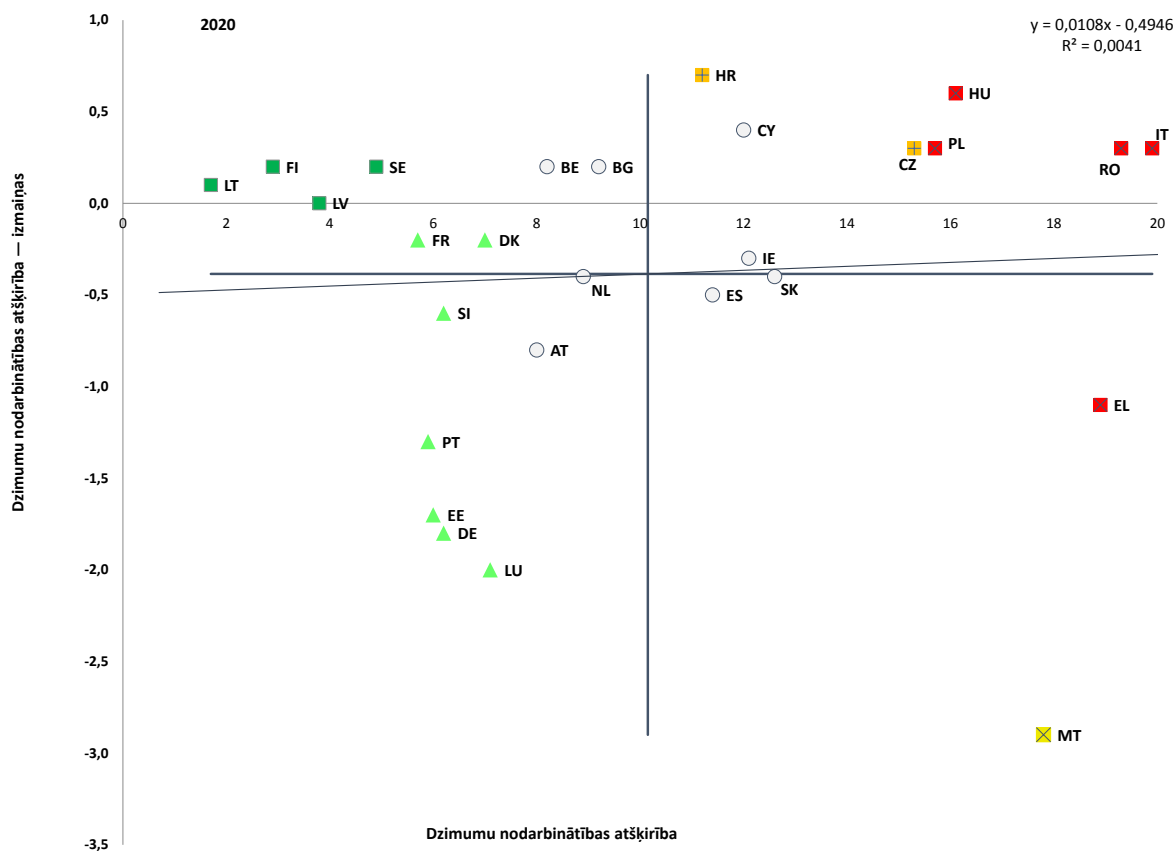
Nodarbinātības līmeņa samazinājums bija izteiktāks vīriešiem nekā sievietēm; tādējādi var izskaidrot to, ka nedaudz samazinājusies joprojām lielā dzimumu nodarbinātības atšķirība. Laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam sieviešu (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) nodarbinātības līmenis ES samazinājās vidēji par 0,5 procentpunktiem¹⁴⁷ un 2020. gadā sasniedza 66,7 %. Tā kā vīriešu nodarbinātības līmeņa kritums bija nedaudz lielāks (0,9 procentpunkti), sociālo rezultātu pārskata dzimumu nodarbinātības atšķirības pamatrādītājs reģistrēja nelielu samazinājumu (no 11,5 % uz 11,1 %). Tomēr šī atšķirība joprojām ir liela un valstu vidū ir plašas variācijas. Vismazākā dzimumu nodarbinātības atšķirība 2020. gadā reģistrēta Lietuvā (1,7 procentpunkti), Somijā (2,9 procentpunkti), Latvijā (3,8 procentpunkti) un Zviedrijā (4,9 procentpunkti); visas šīs valstis ir ierindojamas kategorijā “labākais sniegums” (2.2.12. attēls). Skalas otrā galā ir valstis, kas sociālo pārskatu rādītājā novērtētas kā tādas, kurās stāvoklis ir kritisks, proti, Itālija (19,9 procentpunkti), Rumānija (19,3 procentpunkti), Grieķija (18,9 procentpunkti), Ungārija (16,1 procentpunkts) un Polija (15,7 procentpunkti). Vairākās valstīs ir reģistrētas plašas reģionālas dzimumu nodarbinātības atšķirības (sk. 3. pielikumu). Neraugoties uz nelielu dzimumu nodarbinātības atšķirības samazināšanos, ES27 nav konstatēta konverģence otro gadu pēc kārtas, jo daudzās dalībvalstīs, kurās dzimumu nodarbinātības atšķirība ir liela, 2020. gadā situācija pasliktinājās.

¹⁴⁶ Apvienoti dati no pirmajām divām *LWC* kārtām, kad tika uzdots šis jautājums, — 2020. gada pavasarī un rudenī.

¹⁴⁷ Maltā, Grieķijā, Polijā, Luksemburgā un Vācijā reģistrēts palielinājums, un Nīderlandē nodarbinātības līmenis saglabājās stabils.

2.2.12. attēls. Dzimumu nodarbinātības atšķirība joprojām ir liela, un starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības

Dzimumu nodarbinātības atšķirība (vecums no 20 līdz 64 gadiem) (%), izmaiņas no 2019. līdz 2020. gadam, sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

Avots: Eurostat, [tesem060].

Dzimumu nodarbinātības atšķirība ir lielāka, ja ņem vērā pilnslodzes ekvivalenta (*FTE*) nodarbinātību. *FTE* dzimumu nodarbinātības atšķirība vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem¹⁴⁸ 2020. gadā nedaudz samazinājās salīdzinājumā ar 2019. gadu (par 0,3 procentpunktiem) un bija 17,1 %. Tas lielā mērā atspoguļo faktu, ka sievietes biežāk strādā nepilnu darba laiku (29,1 % nodarbinātu sieviešu salīdzinājumā ar 7,8 % vīriešu 2020. gadā). Šis *FTE* nodarbinātības atšķirības samazinājums bija nedaudz mazāks nekā nodarbinātībai kopumā, daļēji arī tāpēc, ka krīzes laikā straujāk samazinājās nostrādāto stundu skaits sieviešu vidū. 2020. gadā atšķirība starp dzimumiem, kas izteikta *FTE*, bija vismazākā Lietuvā, Somijā un Latvijā, bet vislielākā — Maltā (21,8 procentpunkti), Nīderlandē (23 procentpunkti) un Itālijā (24,5 procentpunkti). Šīs norises slēpj atšķirības sieviešu un

¹⁴⁸ Ar *FTE* nodarbinātības rādītāju salīdzina atšķirības starp grupām vidējā nostrādāto stundu skaita ziņā. *FTE* nodarbinātības rādītāju aprēķina, kopējo nostrādāto stundu skaitu ekonomikā (pirmais darbs, otrais darbs utt.) dalot ar vidējo stundu skaitu atbilstoši pilnslodzes grafikam (aptuveni 40) un ar cilvēku skaitu vecumā no 20 līdz 64 gadiem. Avots: kopīgā novērtējuma sistēma (*JAF*), aprēķins, pamatojoties uz Eurostat datiem.

vīriešu pārstāvībā krīzes skartajās nozarēs un profesijās¹⁴⁹, dzimumu atšķirības tāldarba izmantošanā un sekas, ko izraisa neapmaksāta aprūpes darba strauja palielināšanās (kā dēļ sievietēm bieži bija īpaši grūti līdzsvarot darbu ar aprūpes pienākumiem).

Nodarbinātības samazinājums krīzes laikā bija nedaudz izteiktāks vīriešiem, tomēr kopējo nostrādāto stundu skaita¹⁵⁰ samazinājums bija izteiktāks sievietēm. To sieviešu un vīriešu īpatsvars, kas strādāja profesijās, kurās bija iespējams izvairīties no darba zaudēšanas, bieži vien atšķīrās, un tas palīdz izskaidrot novērotās atšķirības starp dzimumiem darba zaudēšanas un darba stundu skaita samazinājuma ziņā¹⁵¹. Laikposmā no 2019. gada 4. ceturkšņa līdz 2020. gada 4. ceturksnim kopējais nostrādāto stundu skaits galvenajā darbvieta ES samazinājās vidēji par 6,1 punktu sievietēm salīdzinājumā ar samazinājumu par 4,3 punktiem vīriešiem. Sievietēm nostrādāto stundu skaits samazinājās visās dalībvalstīs, izņemot divas (Maltu un Luksemburgu), lai gan samazinājuma apjoms valstu vidū ievērojami atšķīrās (2.2.13.attēls). Austrijā, Grieķijā, Īrijā un Itālijā attiecībā uz sievietēm tika novērots kritums par vairāk nekā 8 punktiem kopējā nostrādāto stundu skaita indeksā. Kopš 2020. gada beigām kopējā nostrādāto stundu skaita ziņā ir vērojams neliels uzlabojums gan sievietēm, gan vīriešiem ES, lai gan pirmskrīzes līmenis 2021. gada 2. ceturksnī vēl nav sasniegts.

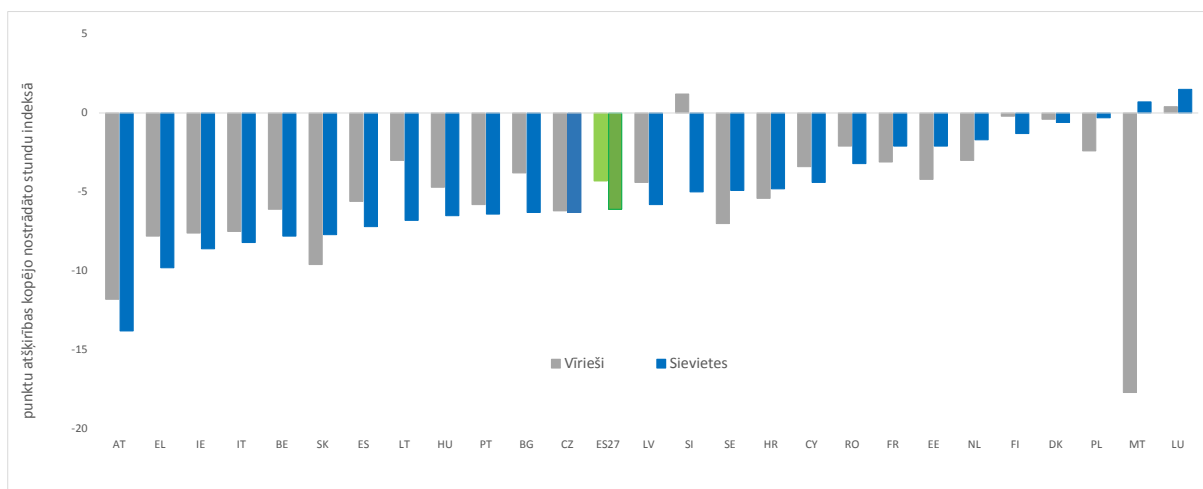
¹⁴⁹ Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE) to pēta dokumentā ([*Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic*](#)). Pētījums tika veikts pēc prezidentvalsts Portugāles pieprasījuma un ir vērsts uz pandēmijas sociāli ekonomisko ietekmi no dzimumu perspektīvas.

¹⁵⁰ Attiecas uz kopējām faktiskajām stundām, ko nostrādājuši visi darba ņēmēji un pašnodarbinātie viņu galvenajā profesijā attiecīgajos ceturkšņos.

¹⁵¹ Eiropas Komisija (2021), Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā (*Employment and social developments in Europe 2021*).

2.2.13. attēls. Attiecībā uz nostrādāto stundu skaita samazinājumu pa dzimumiem ir vērojamas plašas atšķirības starp valstīm

Izmaiņas kopējo faktisko nostrādāto stundu skaita indeksā dalījumā pa dzimumiem (% izmaiņas no 2019. gada 4. ceturkšņa līdz 2020. gadam).

Piezīme. Galvenajā darbvieta nostrādāto kopējo faktisko stundu indekss, kur atsauce (100) ir 2006. gads (gada vidējais rādītājs). Indekss norāda kopējā faktisko nostrādāto stundu skaita izmaiņas attiecīgajā gada ceturksnī salīdzinājumā ar faktiskajām darba stundām 2006. gadā. Indeksa vērtību ietekmē nodarbināto personu skaits attiecīgajā gada ceturksnī, kā arī katras nodarbinātās personas nostrādāto stundu skaits; tās pamatā ir sezonāli koriģēti dati. Dati par Vāciju nav pieejami.

Avots: Eurostat ([lfsi_ahw_q](#)).

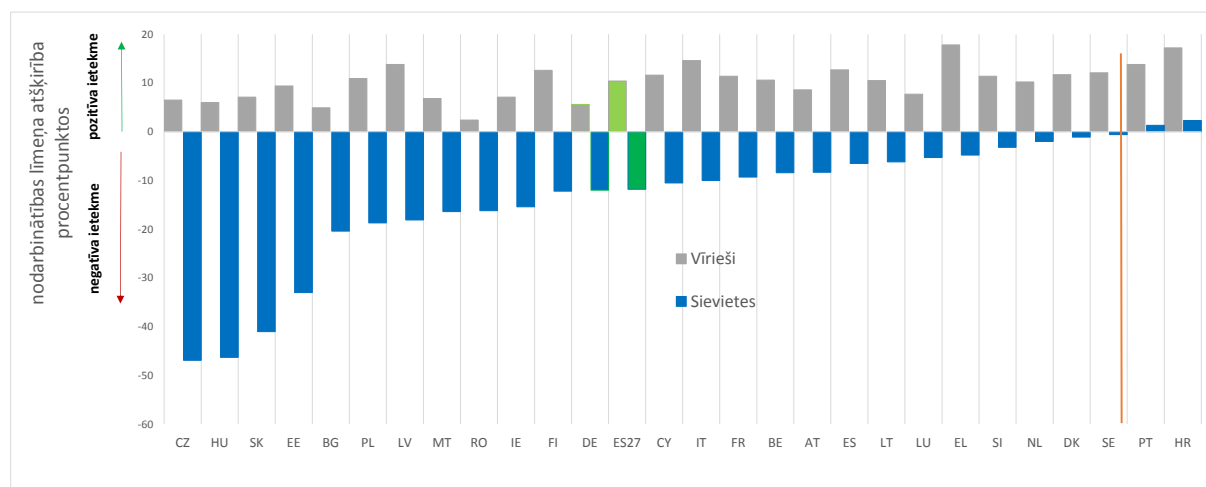
Vecāku stāvokļa ietekme uz nodarbinātību sievietēm ir lielāka nekā vīriešiem. Visās dalībvalstīs 2020. gadā nodarbinātības līmenis vīriešiem vecumā no 25 līdz 49 gadiem ar vismaz vienu bērnu vecumā līdz sešiem gadiem bija augstāks nekā viņu vienaudžiem bez maziem bērniem (par 10,4 procentpunktiem). Sievietēm šis rādītājs bija negatīvs (par 11,8 procentpunktiem ES līmenī) visās dalībvalstīs, izņemot divas (Portugāli un Horvātiju), tātad ES vidējā dzimumu nodarbinātības atšķirība cilvēkiem ar vismaz vienu mazu bērnu ir 32,2 procentpunkti (2.2.14. attēls). Čehijā, Ungārijā un Slovēnijā ir vērojama īpaši liela sieviešu vecāku stāvokļa negatīvā ietekme (vairāk nekā 40 procentpunkti)¹⁵². Šis rezultāts var būt daļēji saistīts ar bērnu aprūpes pienākumu sadalījumu — vairāk nekā 85 % sieviešu katru dienu rūpējās par bērniem salīdzinājumā ar mazāk nekā 65 % vīriešu 2016. gadā (jaunākie pieejamie dati)¹⁵³. Izglītības līmenis ir cieši saistīts ar mātes stāvokļa ietekmi uz darbu — 2020. gadā nodarbinātības līmenis mazprasmīgām sievietēm ar vismaz vienu bērnu vecumā līdz sešiem gadiem bija 35,3 % salīdzinājumā ar 61,9 % sievietēm ar vidējo izglītību un 79,5 % sievietēm ar terciāro izglītību.

¹⁵² Šī problēma tika sīkāk apspriesta Eiropas Komisijas 2019. gada pārskatā par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2019*), 130. lpp.

¹⁵³ Pamatojoties uz datiem no EIGE dzimumu statistikas datubāzes.

2.2.14. attēls. Tikai divās ES valstīs sievietēm ar maziem bērniem ir augstāks nodarbinātības līmenis nekā sievietēm bez bērniem

Vecāku stāvokļa ietekme uz vīriešu un sieviešu nodarbinātību (vecums 25–49 gadi) 2020. gadā

Piezīme. Vecāku stāvokļa ietekme uz nodarbinātību ir procentpunktu atšķirība starp nodarbinātības līmeni mātēm (tēviem), kam ir vismaz viens bērns vecumā līdz sešiem gadiem, un sievietēm (vīriešiem) bez bērniem.

Avots: Eurostat [[lftst_hheredch](#)].

Sievietēm darba un vecāku pienākumu līdzsvarošana Covid-19 pandēmijas laikā kļuva salīdzinoši sarežģītāka. Agrīni apkopotie dati par tēvu un māšu darba un privātās dzīves līdzsvaru pandēmijas laikā liecina, ka sievietēm bija sarežģītāk apvienot darbu ar privāto dzīvi. Piemēram, 2020. gada pavasarī 20 % strādājošu māšu salīdzinājumā ar 13 % strādājošu tēvu norādīja, ka viņām vienmēr vai lielāko daļu laika ir grūti koncentrēties uz darbu ģimenes pienākumu dēļ. Turpretī 2015. gadā šis rādītājs bija tikai 4 % strādājošu māšu un 3 % strādājošu tēvu¹⁵⁴. Dažās dalībvalstīs (Beļģijā, Vācijā, Nīderlandē, Luksemburgā, Francijā, Igaunijā) vairāk nekā viena piektdaļa strādājošo vecāku norādīja uz problēmām šajā ziņā. Situācija uzlabojās pandēmijas laikā, bet sievietēm joprojām ir lielākas grūtības.

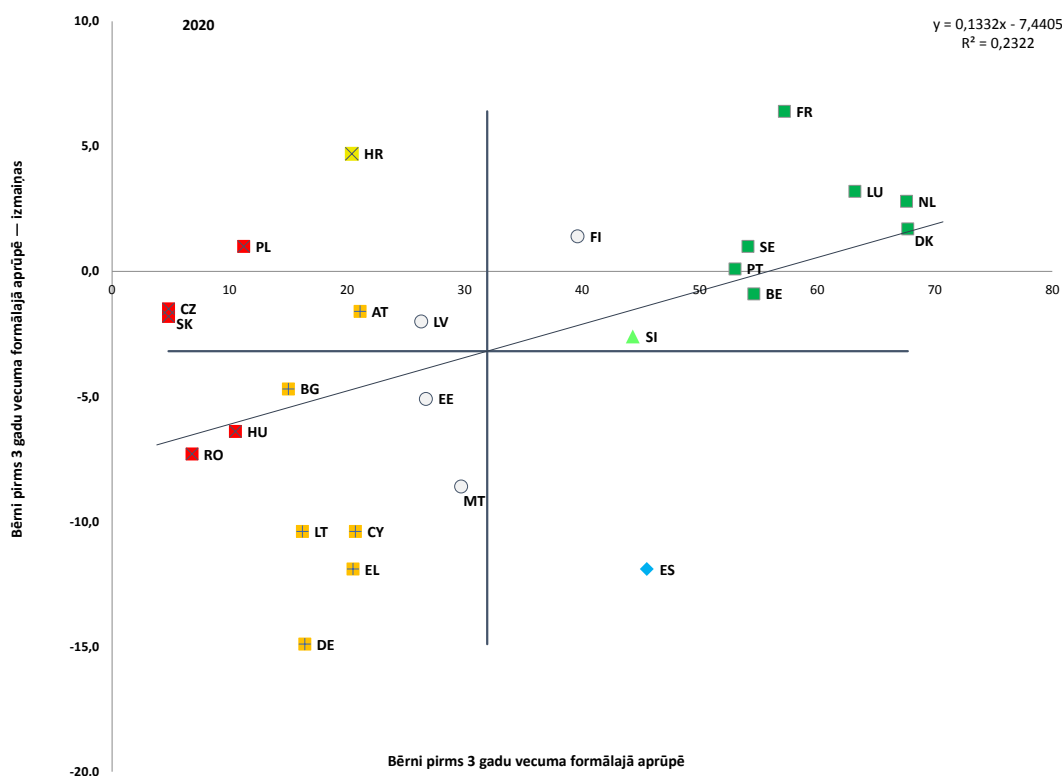
Sieviešu nodarbinātību būtiski ietekmē piekļuve kvalitatīvai un cenas ziņā pieejamai agrīnajai pirmsskolas izglītībai un aprūpei. Sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs par bērnu aprūpi lēš, ka par trīs gadiem jaunāku bērnu dalība formālajā APIA ES27 līmenī 2019. gadā bija 35,3 %¹⁵⁵, tādējādi pārsniedzot Barselonas 33 % mērķi. Tomēr joprojām pastāv atšķirības starp dalībvalstīm, un 16 dalībvalstīs vēl nav sasniegušas šo mērķi. Attiecībā uz piecām dalībvalstīm (Čehiju, Ungāriju, Slovākiju, Poliju un Rumāniju) sociālo rezultātu pārskata analīze reģistrē “kritisku” stāvokli¹⁵⁶ (2.2.15. attēls). Skalas otrā galā ir Dānija, Nīderlande un Luksemburga, kur vairāk nekā 60 % bērnu vecumā līdz trīs gadiem piedalās APIA. Tomēr Nīderlandē lielākā daļa šo bērnu piedalās APIA mazāk nekā 30 stundas nedēļā. Lai mazinātu dzimumu nodarbinātības atšķirību, ir svarīgi, lai formālā bērnu aprūpe būtu saderīga ar pilnslodzes darbu. Tas novērš situāciju, ka viens vecāks, kas parasti ir māte, ir spiests strādāt nepilnas slodzes darbu; šādai situācijai ir negatīvas sekas uz darba tirgus rezultātiem un ienākumu un pensiju adekvātumu. Arī pienācīgai darba un privātās dzīves līdzsvara politikai, piemēram, elastīgam darba režīmam un ar ģimeni saistītiem atvaļinājumiem, ir liela nozīme šķēršļu mazināšanā tādu cilvēku dalībai darba tirgū, kuri

¹⁵⁴ 2020. gada dati ir no Eurofound dzīves, darba apstākļu un Covid-19 e-apsekojuma (ES27) 1., 2. un 3. kārtas, un 2015. gada dati ir no Eurofound Eiropas darba apstākļu apsekojuma (ES27).

uzņemas aprūpes pienākumus. Ja sievietes un vīrieši to izmanto līdzsvaroti, tā var arī palīdzēt mazināt dzimumu nodarbinātības atšķirības.

2.2.15. attēls. Starp dalībvalstīm joprojām pastāv lielas atšķirības attiecībā uz dalību bērnu aprūpes pakalpojumos

Formālā bērnu aprūpē esoši bērni, kuri ir jaunāki par trīs gadiem, un izmaiņas gada laikā (% , 2020. gads un izmaiņas attiecībā pret 2019. gadu, sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

Avots: Eurostat [tepsr_sp210].

Tā kā ES iedzīvotāji noveco, spēcīgām dzimumu nevienlīdzībām aprūpes pienākumos, visticamāk, būs vēl lielāka ietekme uz nodarbinātību un sociālo dzīvi. 2020. gadā ES bija aptuveni 5,7 miljoni tādu sieviešu vecumā no 15 līdz 64 gadiem, kuras bija neaktīvas aprūpes pienākumu dēļ (aptuveni 16 % no visām neaktīvajām sievietēm), salīdzinājumā ar tikai 0,3 miljoniem vīriešu (jeb aptuveni 1 % no neaktīvajiem vīriešiem). Sieviešu īpatsvars ir augsts (59 %) arī to neformālo aprūpētāju vidū, kurām ir vismaz 18 gadi un kuras aprūpē pieaugušos ģimenes vai sociālajā vidē (piemēram, aprūpē pieaugušos ar invaliditāti vai sliktu veselību)¹⁵⁷. Atšķirība starp vīriešiem un sievietēm ir vislielākā 45–64 gadu vecuma grupā — vidēji par 8 procentpunktiem. Turklāt sievietes vairāk laika atvēl neformālajai aprūpei (17 stundas nedēļā salīdzinājumā ar 14 stundām, ko atvēl vīrieši)¹⁵⁸. Ņemot vērā iepriekš

¹⁵⁵ Šie ir jaunākie pieejamie dati par ES27 vidējo rādītāju.

¹⁵⁶ Pamatojoties uz 2018. gada datiem, jāsecina, ka arī Slovākijā ir ļoti zems dalības līmenis (1,4 %) (laikā, kad tika sagatavots šis dokuments, 2019. gada dati nebija pieejami).

¹⁵⁷ Van der Ende, M., van Seben, R., van Exel, J., Bom, J. un Geijssen T., *Prevalence and Cost of Informal Care*, ECORYS un Rotterdams Universitāte, 2021. gads (drīzumā).

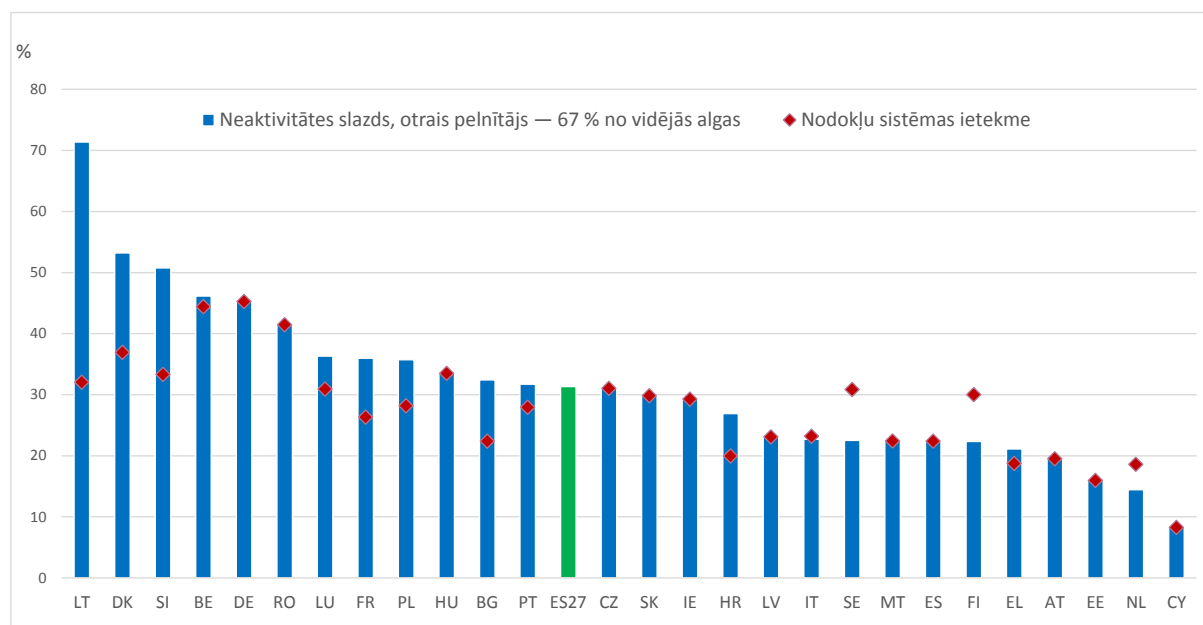
¹⁵⁸ Pamatojoties uz EHIS wave 7 (2013.–2015. gads) un EQLS (2016. gads).

minēto, pienācīgu un cenas ziņā pieejamu aprūpes pakalpojumu — gan APIA, gan ilgtermiņa aprūpes (*LTC*) pakalpojumu — nodrošināšanai ir būtiska loma sieviešu dalības darba tirgū stiprināšanā (sk. 6. izcēlumu par *LTC*).

Nodokļu politika ievērojami palielina otro pelnītāju neaktivitātes slazdus lielākajā daļā dalībvalstu, būtiski ietekmējot dzimumu līdztiesību. Neaktivitātes slazds¹⁵⁹ otrajiem pelnītājiem¹⁶⁰ (ģimenē ar diviem bērniem) ir vislielākais Lietuvā, Dānijā, Slovēnijā, Beļģijā, Vācijā un Rumānijā (sk. 2.2.16. attēlu). Piemēram, ja neaktīvs laulātais ar diviem bērniem sāk strādāt darbu, par kuru maksā 67 % no vidējās algas Lietuvā, vairāk nekā 70 % viņa (vai viņas) algas veido papildu nodokļi un atskaitīti pabalsti. Turpretī šis slazds ir mazāks nekā 20 % Igaunijā un Nīderlandē un mazāks nekā 10 % Kiprā. Nodokļu sistēmas ietekme ir visizteiktākā Beļģijā, Vācijā un Rumānijā, kur otrajam pelnītājam ar algu, kas ir 67 % no vidējās algas, uzsākot strādāt algotu darbu, rodas potenciāli ieņēmumu zaudējumi vairāk nekā 40 % apmērā. Vairāk nekā trīs ceturtdaļas otro pelnītāju (78 %) ES ir sievietes. Tāpēc viņu dalību darba tirgū ietekmē pāra kopējo ienākumu vienotās aplikšanas ar nodokļiem pakāpe (ieskaitot pārnesamus nodokļu kredītus) un pabalstu sistēmas struktūra (piemēram, no ienākumiem atkarīgu pabalstu atskaitīšana). Kopējas progresīvo nodokļu sistēmas var paaugstināt nodokļu robežlikmes nepelnītājiem vai zemāku algu pelnītājiem, jo viņu ienākumi faktiski tiek aplikti ar nodokļiem pēc augstākas robežlikmes atbilstīgi viņu vairāk pelnošajam partnerim. Tāpēc šādas sistēmas var palielināt dzimumu nodarbinātības atšķirības un nekorigētas vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības.

2.2.16. attēls. Faktiskā nodokļu likme otrajiem pelnītājiem, uzsākot darbu, ir vairāk nekā 30 % no ienākumiem ES

Neaktivitātes slazds otrajiem pelnītājiem (% , 2020. gads)

Piezīme. 1) Dati attiecas uz otro pelnītāju, kurš pelna 67 % no vidējās algas divu pelnītāju ģimenē ar diviem bērniem; galvenais pelnītājs pelna vidējo algu. 2) “Nodokļu sistēmas ietekme (ieskaitot SSC)” ir tās papildu

¹⁵⁹ Ar “neaktivitātes slazdiem” apzīmē ietekmi, ko rada katra bruto izpeļņas papildu euro aplikšana ar nodokļiem.

¹⁶⁰ Otrais pelnītājs ir persona, kura nav (vai nebūtu, ja tā apsver iespēju sāk strādāt algotu darbu) lielākais pelnītājs savā mājāsaimniecībā. Lielākajā daļā gadījumu (bet ne visos) otrais pelnītājs ir sieviete.

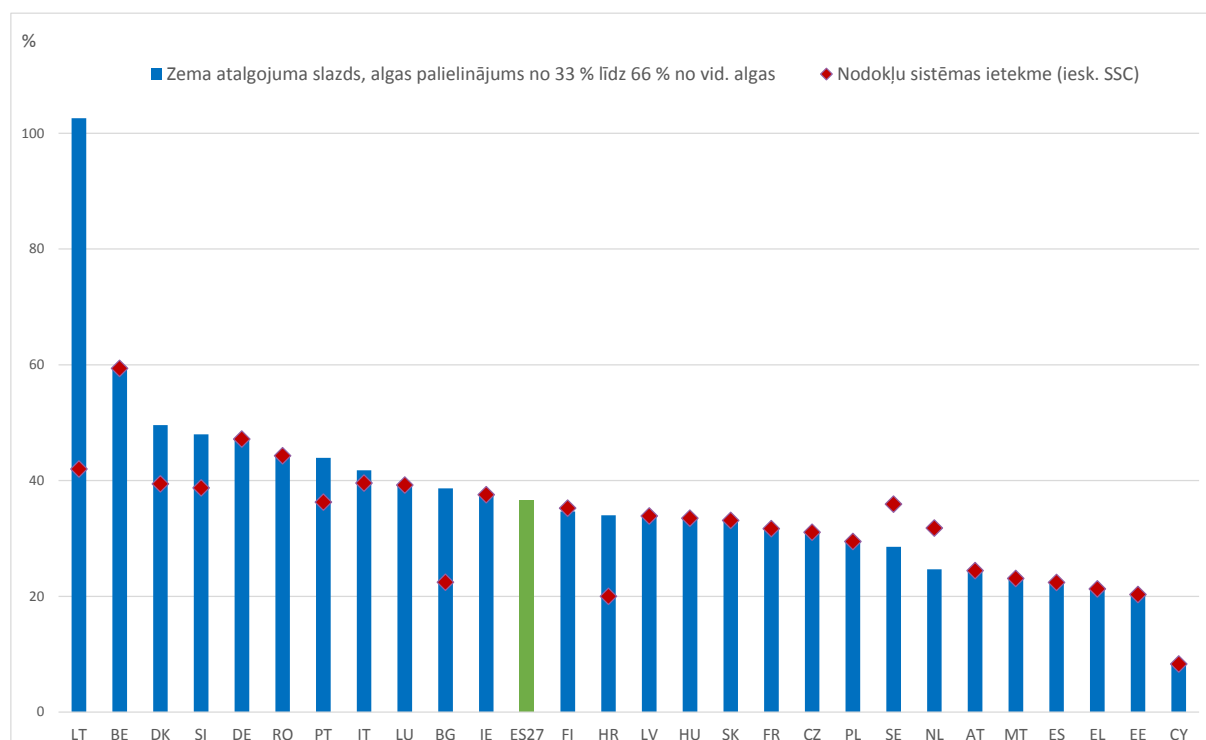
bruto izpeļņas procentuālā daļa, kas aiziet nodokļos un SSC (citi elementi, kas veicina zema atalgojuma slazdu, ir atskaitīti bezdarbnieka pabalsti, sociālā palīdzība un mājokļa pabalsti).

Avots: Eiropas Komisija, *ECFIN* ĢD, nodokļu un pabalstu datubāze, pamatojoties uz ESAO nodokļu/pabalstu modeli (atjaunināts 2021. gada martā).

Sieviešu pilnslodzes dalība darba tirgū var tikt negatīvi ietekmēta arī tad, ja nodokļi tiek paaugstināti un pabalsti tiek atskaitīti pārāk ātri līdz ar darba stundu skaita palielināšanos. Tas (zināms kā “zema atalgojuma slazds”) var ietekmēt cilvēkus, kuri ir ekonomiski aktīvi un strādā nepilnu darba laiku. Attiecībā uz otrajiem pelnītājiem nodokļu sistēmai ir būtiska loma šā zema atalgojuma slazda smaguma noteikšanā lielākajā daļā dalībvalstu. Turpmāk 2.2.17. attēlā ir parādīta papildu ienākumu procentuālā daļa, kas tiek samaksāta nodokļos, kad otrie pelnītāji palielina darba stundu skaitu un attiecīgi arī savus ienākumus no vienas trešdaļas līdz divām trešdaļām no vidējās algas. Otrie pelnītāji var zaudēt vidēji aptuveni trešdaļu no saviem pakāpeniskajiem ienākumiem, kas ir vairāk nekā 100 % Lietuvā (zaudēto mājokļa pabalstu augstās vērtības dēļ) un līdz 60 % Beļģijā. Nodokļu sistēmas ietekme šajā ziņā ir vislielākā Beļģijā, kā arī Vācijā.

2.2.17. attēls. Daudzās dalībvalstīs, otro pelnītāju algai palielinoties, ievērojama daļa viņu ienākumu tiek samaksāta nodokļos

Papildu ienākumu procentuālā daļa, kas tiek samaksāta nodokļos, kad otrā pelnītāja alga palielinās no 33 % līdz 66 % un galvenais pelnītājs saņem 100 % no vidējās algas, ar diviem bērniem (% , 2020. gads)

Avots: Eiropas Komisija, *ECFIN* ĢD, nodokļu un pabalstu datubāze, pamatojoties uz ESAO nodokļu/pabalstu modeli (atjaunināts 2021. gada martā).

Vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība joprojām ir liela, neraugoties uz nelieliem uzlabojumiem. Lai gan sievietēm terciārā izglītība ir biežāk nekā vīriešiem¹⁶¹, ES mēroga

¹⁶¹ 2020. gadā ES27 46,1 % sieviešu vecumā no 30 līdz 34 gadiem bija terciārā izglītība salīdzinājumā ar 36 % vīriešu.

nekoriģētā darba samaksas atšķirība¹⁶² gadu griezumā ir mainījusies tikai nedaudz (14,1 % 2019. gadā, samazinoties par 0,3 procentpunktiem kopš 2018. gada). Tādējādi turpinās nelielu uzlabojumu tendence, no 2013. līdz 2019. gadam darba samaksas atšķirībai samazinoties par 1,9 procentpunktiem. Nekoriģētā vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība joprojām ir virs 20 % Igaunijā un Latvijā, bet vismazākās vērtības (no 1 % līdz 5 %) reģistrētas Itālijā, Luksemburgā un Rumānijā¹⁶³. Kopš 2013. gada situācija ir ievērojami uzlabojusies Igaunijā, Spānijā, Luksemburgā un Kiprā (attiecīgi par 8,1 procentpunktu, 5,9 procentpunktiem, 4,9 procentpunktiem un 4,8 procentpunktiem), savukārt vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība ir palielinājusies par vairāk nekā 2 procentpunktiem Horvātijā un Latvijā (2.2.18. attēls). Darba samaksas atšķirību būtiski ietekmē dzimumu segregācija starp nozarēm un profesijām un iegūtās izglītības atšķirības¹⁶⁴. Būtiska nozīme, visticamāk, ir arī vairākiem citiem faktoriem, to vidū dzimumu stereotipiem, grūtībām saskaņot darbu ar aprūpes pienākumiem (kas izraisa arī karjeras pārtraukumus), diskriminācijai un nepārredzamām algu struktūrām¹⁶⁵. Darba samaksas atšķirības dzīves laikā uzkrājas un bieži vien izraisa sieviešu un vīriešu pensiju atšķirības, kas ES27 2019. gadā bija 29,5 % vecuma grupā no 65 līdz 74 gadiem, novērojot lielas atšķirības starp dalībvalstīm (Igaunijā mazāk nekā 1 % 2019. gadā salīdzinājumā ar 46 % Luksemburgā). Cenšoties risināt šo problēmu, Komisija 2021. gada martā nāca klajā ar priekšlikumu direktīvai par to, lai ar darba samaksas pārredzamības un izpildes mehānismu palīdzību nostiprinātu principa, ka vīrieši un sievietes par vienādu darbu saņem vienādu darba samaksu, piemērošanu¹⁶⁶.

¹⁶² Nekoriģēto sieviešu un vīriešu darba samaksas atšķirību (*GPG*) mēra kā vidējās bruto stundas izpeļņas atšķirību starp algotiem darba ņēmējiem un algotām darba ņēmējām, izsakot procentos no vīriešu vidējās bruto stundas izpeļņas. *Eurostat* kods [TESEM180].

¹⁶³ Vīriešu un sieviešu darba samaksas nelielu atšķirību dažkārt saista ar augstu dzimumu nodarbinātības atšķirību (piemēram, Itālijā un Rumānijā) — šādos gadījumos neliela darba samaksas atšķirība lielā mērā var izrietēt no selektivitātes, proti, darba tirgū piedalās lielākoties sievietes ar visaugstāko peļņas gūšanas potenciālu.

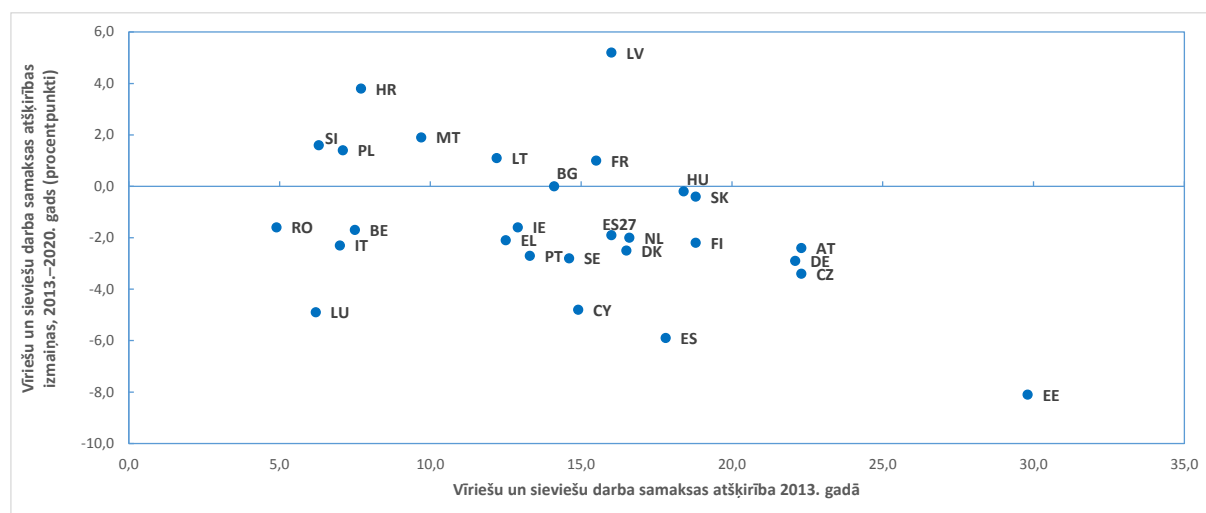
¹⁶⁴ *Leythienne, D., Ronkowski, P., (2018), A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data*, statistiskie darba dokumenti, *Eurostat*.

¹⁶⁵ ES27 dati ir ierobežoti, taču šis temats tika analizēts *EIGE* (2020) dokumentā *Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States*.

¹⁶⁶ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par to, lai ar darba samaksas pārredzamības un izpildes mehānismu palīdzību nostiprinātu principa, ka vīrieši un sievietes par vienādu vai vienādi vērtīgu darbu saņem vienādu darba samaksu, piemērošanu.

2.2.18. attēls. Neraugoties uz nelieliem uzlabojumiem kopš 2013. gada, vairākās dalībvalstīs vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība joprojām ir liela

Nekoriģētas vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības izmaiņas; rūpniecība, būvniecība un pakalpojumi (2013.–2019. gads).

Piezīme. Vērtības par Īriju attiecas uz 2018. gadu; vērtības par Grieķiju attiecas uz 2014. un 2018. gadu.
Avots: Eurostat [tesem180].

Pastāv ievērojams potenciāls lielākai personu ar invaliditāti dalībai darba tirgū. Eiropas sociālo tiesību pīlāra 17. princips aicina iekļaut personas ar invaliditāti, jo īpaši pastiprinot viņu dalību darba tirgū. Pārskatītais sociālo rezultātu pārskats ietver pamatrādītāju, kas paredz uzraudzīt šo personu integrāciju darba tirgū, lai tādējādi mazinātu nevienlīdzības un palīdzētu sasniegt augstos nodarbinātības jomas mērķus, kuri noteikti Personu ar invaliditāti tiesību stratēģijā¹⁶⁷. Nodarbinātības atšķirība¹⁶⁸ starp personām ar invaliditāti un citām personām ES 2020. gadā bija 24,5 procentpunkti. Sociālo rezultātu pārskats norāda uz plašām dalībvalstu rezultātu atšķirībām (sk. 2.2.19. attēlu). Vislielākā atšķirība bija Beļģijā (virs 35 procentpunktiem), Bulgārijā, Horvātijā, Vācijā, Polijā, Ungārijā un Rumānijā (virs 30 procentpunktiem), bet vismazākā — Dānijā, Portugālē un Somijā (zem 20 procentpunktiem). Covid-19 pandēmija saasināja iepriekš esošos ierobežojumus attiecībā uz piekļuvi nodarbinātībai¹⁶⁹. Starp valstīm laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam parādījās personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirības. Vācijā tika reģistrēts “kritisks” stāvoklis ar palielinājumu par 5,9 procentpunktiem, savukārt trīs citas valstis ir kategorijā “jānovēro” (Zviedrija, Malta un Rumānija). Personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirība ES ir pat palielinājusies (par 1,8 procentpunktiem) kopš 2014. gada, kad pirmo reizi tika sākti mērījumi. Arī bezdarba līmenis ES27 2019. gadā bija ievērojami augstāks personām ar invaliditāti (17,3 % salīdzinājumā ar 8,3 %)¹⁷⁰; tas viss norāda uz steidzamu vajadzību pēc politiskas rīcības šajā jomā.

¹⁶⁷ Komisijas 2021. gada 3. marta paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Savienība, kurā valda līdztiesība: personu ar invaliditāti tiesību stratēģija 2021.–2030. gadam”, COM(2021) 101 final.

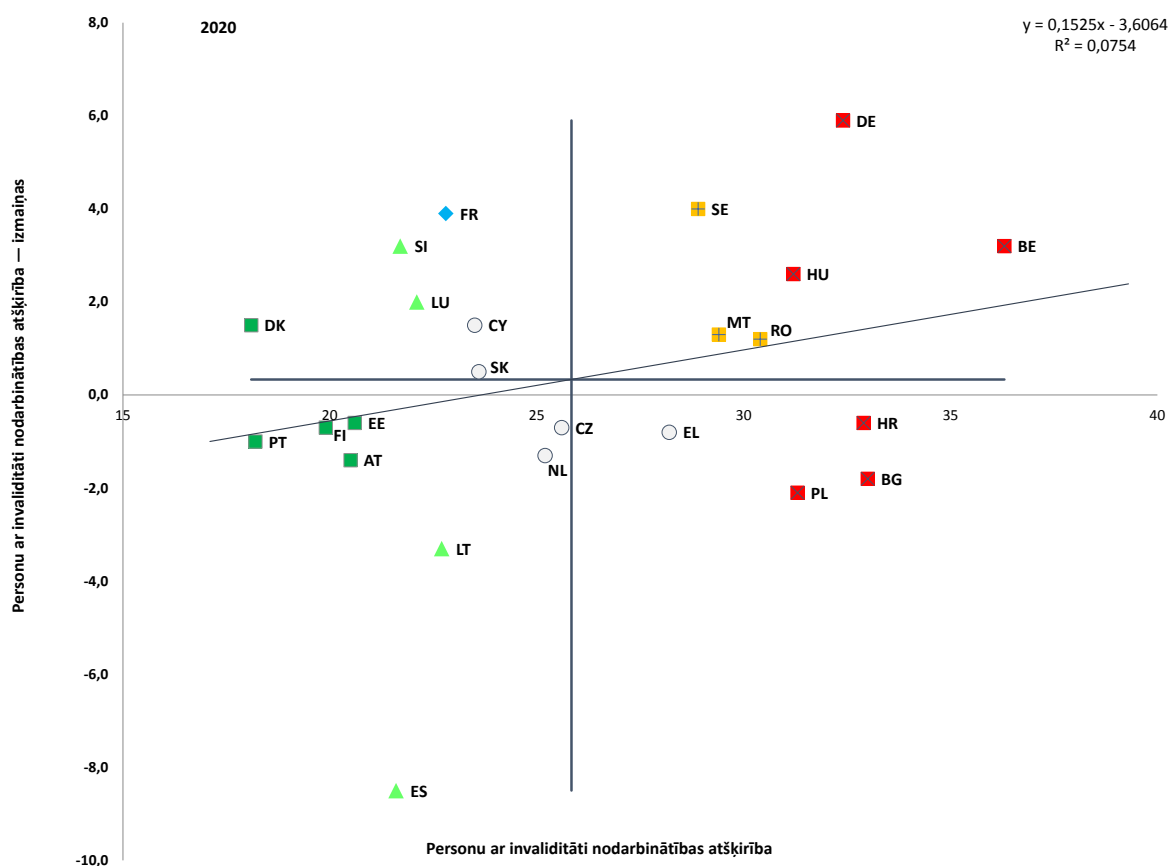
¹⁶⁸ Rādītāja definīciju sk. 1.3. nodaļā.

¹⁶⁹ Eiropas Komisija (2021), *Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā (Employment and social developments in Europe 2021)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

¹⁷⁰ Avots: Eurostat, EU-SILC 2020, atjauninājums 2021. gada 21. oktobrī; dati par Īriju nebija pieejami.

2.2.19. attēls. Personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirība joprojām ir liela, un pastāv lielas variācijas starp dalībvalstīm

Nodarbinātības atšķirība starp personām ar invaliditāti un personām bez invaliditātes 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Datu rindas pārrāvums Beļģijai, Vācijai, Luksemburgai 2020. gadā. Provizoriski dati par Franciju, Nīderlandi, Poliju, Slovākiju 2020. gadā. ES27 vērtība ir aplēsta.

Avots: EU-SILC 2020, Eurostat, [\[htlh_dlm200\]](#)

Ārpus ES dzimušu cilvēku rezultāti darba tirgū ir mazāk apmierinoši salīdzinājumā ar ES dzimušiem un mobiliem iedzīvotājiem. Nodarbinātības līmenis ārpus ES dzimušajiem vecumā no 20 līdz 64 gadiem 2020. gadā atpalika no ES dzimušo nodarbinātības līmeņa (62 % salīdzinājumā ar 73,5 %) un pasliktinājās salīdzinājumā ar situāciju pirms krīzes. No 2019. līdz 2020. gadam ārpus ES dzimušo iedzīvotāju (vecuma grupa no 15 līdz 74 gadiem) bezdarba līmenis paaugstinājās par 2,1 procentpunktu līdz 16,9 % salīdzinājumā ar bezdarba līmeņa palielinājumu par 0,3 procentpunktiem līdz 6,5 % ES dzimušajiem; tas norāda uz Covid-19 nesamērīgo ietekmi¹⁷¹ uz pirmo minēto grupu. Trešo valstu migranti mēdz būt pārmērīgi pārstāvēti mazprasmīgos darbos (viņi strādā vienā no četrām mazprasmīgām darbvietām ES), bet vienlaikus viņi biežāk par vietējiem ir pārāk kvalificēti¹⁷². Šis rādītājs ir lielāks par 40 % Austrijā, Vācijā un Zviedrijā un lielāks par 60 % Luksemburgā. Migrantu

¹⁷¹ Arī attiecībā uz ES valstspiederīgajiem, kuri strādā citā dalībvalstī, tika reģistrēts lielāks nodarbinātības līmeņa kritums nekā uzņēmējvalsts valstspiederīgajiem, bet viņu rādītāji 2020. gadā ir kopumā salīdzināmi ar ES dzimušo iedzīvotāju rādītājiem (attiecīgi 73,4 % un 73,5 %).

¹⁷² Eurostat, LFS ad hoc izvērtējums, [Migrants more likely over-qualified than nationals — Products Eurostat News — Eurostat \(europa.eu\) 2020.](#)

izcelsmes sieviešu situācija ir īpaši kritiska, jo viņu aktivitātes atšķirība 2020. gadā palielinājās līdz 10,8 procentpunktiem, un īpaši zemi aktivitātes rādītāji (zem 60 %) bija Francijā, Beļģijā un Itālijā. Trešo valstu migranti, kas veido ievērojamu daļu no tā dēvētajiem “kritiski svarīgajiem darba ņēmējiem”, kopā ar ES mobilajiem darba ņēmējiem ir snieguši ieguldījumu ekonomikas darbībā kopš pandēmijas sākuma¹⁷³. Taču pat kategorijā “kritiski svarīgie darba ņēmēji” migrantu vidū risks zaudēt darbu bija lielāks nekā vietējo vidū¹⁷⁴.

2.2.2. Politiskie atbildes pasākumi

Dalībvalstis veic pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot dalību agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē (APIA) un tās kvalitāti. Lietuvā no 2021. gada septembra nabadzības riskam pakļautām ģimenēm tiek garantēta piekļuve pirmsskolas izglītībai bērniem vecumā līdz sešiem gadiem. Juridiskās tiesības uz pirmsskolas izglītību tiks pakāpeniski pagarinātas — pašvaldībām būtu jānodrošina APIA visiem četrus gadus veciem bērniem, kuru vecāki pieprasa vietu, 2023. gadā, visiem trīs gadus veciem bērniem 2024. gadā un visiem divus gadus veciem bērniem 2025. gadā. 2023. gada septembrī iespēja sākt pirmsskolas izglītību tiks nodrošināta jau piecu gadu vecumā (iepriekš — sešu gadu vecumā). **Igaunijā** ir plānoti grozījumi Pirmsskolas izglītības likumā, lai definētu strukturētus mācību rezultātus, koncentrējoties uz bērnu attīstības, nevis viņu apmeklējuma, novērtēšanu. Tam vajadzētu palīdzēt paaugstināt agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes kvalitāti. **Kiprā** sava atveseļošanas un noturības plāna (ANP) ietvaros plāno no 2022. gada 4. ceturkšņa nodrošināt bezmaksas obligāto pirmsskolas izglītību bērniem no četrus gadu vecuma, ieskaitot bērnu centru būvniecību un renovāciju pašvaldībās, kā arī piešķirt atbalstu bezmaksas APIA valsts un privātajos bērnudārzos, to papildinot ar darbībām, ko atbalstīs ESF+. 2020. gadā **Bulgārijā** sāka trīs gadu programmu, kuru atbalstīja no valsts budžeta un kuras mērķis bija uzbūvēt 67 jaunus bērnudārzus. **Spānijā** ANP finansēs 60 000 jaunas vietas agrīnajai pirmsskolas izglītībai un aprūpei.

Lai mazinātu izglītības priekšlaicīgas pamešanas rādītājus un palīdzētu pārejā uz darba tirgu, ir vajadzīgas visaptverošas stratēģijas, kas vērstas uz izglītības priekšlaicīgas pamešanas pamatcēloņiem. To jauniešu īpatsvara samazināšana, kuri priekšlaicīgi pamet izglītību un apmācību, pirms ir ieguvuši vidējo izglītību, joprojām ir ES prioritāte atbilstoši pīlāra 1. principam par izglītību, apmācību un mūžizglītību. Veiksmīgas politikas pieejas apvieno novēršanas, ieviešanas un kompensācijas darbības visos līmeņos. **Bulgārijā** REACT-EU atbalsta projektu izglītības procesa pārtraukšanas novēršanai un iekļaušanas atbalstīšanai, mazinot ar attālinātu mācīšanos saistītas izglītības priekšlaicīgas pamešanas risku. **Rumānijā** izglītības priekšlaicīgas pamešanas problēmu risina ar speciālu reformu un ieguldījumiem valsts ANP, kuru mērķis ir apzināt bērnus, kas pakļauti izglītības priekšlaicīgas pamešanas riskam, un ieviest mērķorientētus pasākumus, to vidū dotācijas skolām. Ar nesenu izglītības sistēmas reformu **Somijā** obligātās izglītības vecums tiek palielināts no 16 līdz 18 gadiem, lai jaunieši vai nu iegūtu vidusskolas izglītību un nokārtotu augstskolas iestājesāmenu, vai iegūtu vidējās profesionālās izglītības kvalifikāciju. **Kiprā** ar

¹⁷³ Reid A. et al (2021), *Migrant Workers, Essential Work, and COVID-19*, *American Journal of Industrial Medicine*, 64. sējums, Nr. 2, 73.–77. lpp.

¹⁷⁴ Fasani un Mazza (2020), *A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic*.

tehniskā atbalsta instrumenta atbalstu tiek gatavots rīcības plāns, kura mērķis ir apzināt risinājumus izglītības priekšlaicīgas pamešanas riskam pakļautu skolēnu paturēšanai un iesaistei. **Beļģijas** ANP mērķis ir mazināt izglītības priekšlaicīgu pamešanu franču valodā runājošajā Beļģijas kopienā, cita starpā stiprinot personalizētu karjeras konsultēšanu neaizsargātiem jauniešiem, risinot Covid-19 krīzes negatīvās sekas un īstenojot organizatorisko struktūru reformu. **Maltas** ANP mērķis ir risināt izglītības priekšlaicīgas pamešanas problēmu un nodrošināt savlaicīgu un efektīvu iejaukšanos, izsekojot katra valsts skolu skolēna datus no bērnu aprūpes posma līdz izglītības trajektorijas pēdējam posmam.

Pēc Covid-19 krīzes viena no prioritātēm ir vērienīga un efektīva situācijas uzlabošanas politika, kas kompensētu zaudējumus mācību jomā, veicinātu digitālo izglītību un sekmētu iekļautību un vienlīdzību izglītībā un apmācībā. **Rumānija** atbilstoši *REACT-EU* atbalstīs kompensējošās izglītības pasākumus, lai kompensētu skolu slēgšanas izraisītos mācību zaudējumus. Tiks piešķirti 30 miljoni EUR, lai finansētu ārpussektora nodarbinātības un kompensējošās stundas 168 000 nelabvēlīgā situācijā esošu skolēnu, to vidū romu skolēniem un skolēniem, kuri dzīvo lauku apvidos. **Bulgārijā** 109,5 miljoni BGN (57 miljoni EUR) tika mērķiezīmēti no *REACT-EU*, lai atbalstītu skolas izglītību pēc pandēmijas, nodrošinot tehniskos līdzekļus un specializētu apmācību attālinātām mācībām elektroniskā vidē. Šis pasākums ir vērsts uz skolēniem, skolotājiem, skolu mediatoriem, kā arī vecākiem. **Nīderlande** 2021. gada februārī paziņoja par ārkārtas ieguldījumiem izglītībā, lai kompensētu ar pandēmiju saistītos mācību zaudējumus. Valsts izglītības programma aptver visus izglītības līmeņus, un tās budžets ir 8,5 miljardi EUR. Skolas, kurās ir lielāks nelabvēlīgā situācijā esošu skolēnu īpatsvars, saņems proporcionāli lielāku finansējumu. Ar Skolu digitalizācijas programmu **Portugāle** veicina digitālo pārkārtošanos izglītībā un apmācībā. Ar Investīciju iniciatīvām reaģēšanai uz koronavīrusu (*CRII* un *CRII+*) **Portugāle** ir nodrošinājusi IT aprīkojumu nelabvēlīgā situācijā esošiem skolēniem un apmācību skolotājiem par digitālajām kompetencēm. **Čehija, Grieķija, Īrija un Slovākija** plāno izmantot ANM finansējumu, lai skolēniem un studentiem no ģimenēm ar zemiem ienākumiem nodrošinātu IKT aprīkojumu un digitālus rīkus, savukārt **Beļģijas un Slovēnijas** ANP ir paredzēti būtiski ieguldījumi digitālajā infrastruktūrā skolās. **Maltas** ANP ir paredzēti ieguldījumi autismā vienībās un multisensorajās klasēs skolās. **Slovākijas** mērķis ir izmantot ANM, lai atbalstītu bērnus ar īpašām izglītības vajadzībām un bērnus ar nelabvēlīgu sociāli ekonomisko izcelsmi, arī romu, iekļaušanu izglītībā.

Pandēmijas izraisītās digitālās pārveides paātrināšanās rezultātā dalībvalstis pastiprināja centienus saistībā ar digitālajām prasmēm darba tirgum atbilstoši pīlāra 1. principam (vispārīgā un profesionālā izglītība un mūžizglītība). ES koordinē un atbalsta centienus digitālo prasmju jomā ar Digitālo prasmju un darbvietu koalīcijas, Digitālo prasmju un darbvietu platformas¹⁷⁵ un Digitālās izglītības rīcības plāna palīdzību. Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) ietvaros daudzas dalībvalstis plānoja pasākumus saistībā ar digitālajām prasmēm. **Īrijā** “Tehnoloģiju prasmes 2022: Īrijas trešajā IKT prasmju rīcības plānā” ir definētas prioritātes attiecībā uz digitālajām prasmēm IKT speciālistiem. Gaidāmais **Kipras** “E-prasmju rīcības plāns” kā daļa no ANP paredz darbības digitālo prasmju integrēšanai izglītības sistēmā un izglītības programmas pielāgošanai darba tirgus vajadzībām.

¹⁷⁵ Platforma apvieno publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas, lai risinātu digitālo prasmju trūkuma problēmu un uzlabotu nodarbināmību Eiropā.

Rumānija plāno ANM ieguldījumus digitālajās prasmēs skolēniem, kuri iegūst pirmsuniversitātes izglītību, studentiem, kuri iegūst augstāko izglītību, pieaugušajiem, kā arī valsts pārvaldē. **Itālija** 2020. gada jūlijā definēja Valsts stratēģiju digitālajām prasmēm, kas paredz četrus ieviešanas pasākumu virzienus studentiem, ekonomiski aktīvajam darbspēkam, IKT speciālistiem un iedzīvotājiem. Daudzās dalībvalstīs digitālo prasmju attīstības mērķrādītāji ir integrēti vispārējās valsts izglītības stratēģijās, nozaru digitalizācijas vai nodarbinātības stratēģijās un rīcībpolitikās, piemēram, Digitālā darbaspēka programmā **Ungārijai**, **Lietuvas** Digitalizācijas ceļvedī 2019.–2030. gadam un Valsts digitalizācijas stratēģijā skolu sistēmai **Zviedrijā**. **Somijā** valsts līmenī tiek īstenotas stratēģijas un projekti attiecībā uz MI, un **Latvijā** kiberdrošības stratēģija 2019.–2022. gadam paredz konkrētus mērķus izglītēt sabiedrību un vietējās pārvaldes darbiniekus par IKT drošību, kā arī nodrošināt kiberdrošības prasmes MVU un iedzīvotājiem. **Spānija** ir nākusi klajā ar Valsts digitālo kompetenču plānu, kas paredz apmācību par digitālajām prasmēm plašai sabiedrībai un darba ņēmējiem, to atbalstot ar ANM starpniecību. Vairāk nekā trešdaļa dalībvalstu ir arī apstiprinājušas vispārēju valsts digitalizācijas stratēģiju. Papildus stratēģijām, kas jau tiek īstenotas, **Latvija** un **Spānija** 2021. gadā pieņēma jaunu digitālo stratēģiju.

Dalībvalstis ātri reaģēja, lai mazinātu Covid-19 negatīvo ietekmi uz profesionālo izglītību un apmācību (PIA). Dažas valstis, piemēram, **Vācija, Austrija, Dānija, Luksemburga un Francija**, nodrošināja finansiālus stimulus uzņēmumiem, lai tie pieņemtu darbā mācekļus. Piemēram, **Austrijā** uzņēmumi saņēma mācekļības prēmiju 2000 EUR apmērā par katru noslēgto apmācības līgumu laikposmā no 2020. gada marta līdz 2021. gada martam (MVU papildus saņem 1000 EUR). Papildu atbalstu piešķir, ja uzņēmums pārņem mācekļus no uzņēmuma, kas kļūst maksātnespējīgs. **Francija** palielināja publisko atbalstu par 18 gadiem jaunāku mācekļu pieņemšanai darbā (atbalsts tika palielināts no 4125 EUR uz 5000 EUR) un vismaz 18 gadu vecu mācekļu pieņemšanai darbā (no 5125 EUR uz 8000 EUR) par mācekļības līgumiem, kas noslēgti laikposmā no 2020. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 31. decembrim. **Somijā** PIA tiesību akti tika īslaicīgi grozīti saistībā ar izglītojamo prasmju un kompetenču novērtēšanu autentiskās darba situācijās par laikposmu no 2020. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 31. jūlijam. Ja izglītojamiem nevarēja pierādīt savas prasmes autentiskās darba situācijās, tika panākts, lai viņi varētu veikt citus praktiskus uzdevumus, kas ir līdzīgi autentiskām darba situācijām un procesiem. **Rumānijā** Tehniskās PIA attīstības valsts centrs publicēja metodiskus kritērijus mācīšanas un mācīšanās stiprināšanai sākotnējās PIA jomā kā atbalsta norādījumus PIA skolotājiem¹⁷⁶.

Dažas dalībvalstis turpināja īstenot PIA sistēmas strukturālas reformas. Par profesionālo izglītību un apmācību atbildīgie ministri dalībvalstīs, ES kandidātvalstīs un EEZ valstīs, Eiropas sociālie partneri un Eiropas Komisija 2020. gada septembrī kopīgi pieņēma Osnabrikas deklarāciju par tādu profesionālo izglītību un mācībām, kas veicina atveseļošanu un taisnīgu pārkārtošanos uz digitālo un zaļo ekonomiku¹⁷⁷. Ar 2020. gada decembra likumu **Grieķija** ieviesa jaunu tiesisko regulējumu attiecībā uz PIA un mūžizglītību. Jaunais likums arī paredzēja ievērojamu PIA pārvaldības reformu, izveidojot valsts konsultatīvo struktūru (PIA pilsonisko padomi), kurā darbojas pārstāvji no izglītības ministrijām un citām attiecīgām ministrijām, darba devēju un darba ņēmēju apvienībām un kamerām. Ir veikti ievērojami

¹⁷⁶ [Repere metodologice pentru consolidarea achizitiilor din anul scolar 2019-2020-EDP \(edu.ro\).](#)

¹⁷⁷ [Osnabrikas deklarācija.](#)

pasākumi, lai novērstu pārklāšanos, labāk pievērstos darba tirgus vajadzībām un atbalstītu autonomiju PIA nodrošinātāju līmenī. **Lietuva** 2020. gadā apstiprināja jaunu procedūru to kompetenču novērtēšanai, kas iegūtas ar mācekļību, darba pieredzi, pašmācību un citu veidu mācībām. Jaunā novērtēšanas procedūra ir spēkā no 2021. gada septembra un aptver praktiskās prasmes, kā arī standartizētu testu, kurā novērtē (teorētiskās) pamatzināšanas. To pārrauga kompetenču novērtēšanas komisijas, kurās darbojas profesionāli praktiskie speciālisti, kas deleģēti no uzņēmumiem. **Spānijā** 2020. gada jūlijā tika pieņemts plāns PIA modernizācijai. Turklāt patlaban parlamentā notiek likumdošanas process par likumu, kas paredz izveidot divkārtu integrētu profesionālās apmācības sistēmu gan sākotnējās un tālākās PIA kvalifikācijām, gan profesionālajiem sertifikātiem. Priekšlikums aptver 11 stratēģiskās jomas ar mērķi modernizēt PIA piedāvājumu, atbalstīt mācekļību un MVU. **Polijā** 2021. gadā pieņēma likumdevību aktu par PIA absolventu izsekošanas sistēmu. Tajā ir noteikti jauni ministriju pienākumi uzraudzīt vidusskolas absolventu karjeras attīstību. Uzraudzības mērķis ir sniegt atgriezenisko saiti par dažādu rūpniecisko, tehnisko un vispārējo vidusskolu, kā arī pēcvidusskolas izglītības iestāžu absolventu karjeras virzību. **Rumānijas** ANP ir paredzēta duālās izglītības sistēmas reforma, kuras mērķis ir apmierināt studentu un darba tirgus vajadzības, jo īpaši palielinot kvalifikāciju un absolventu skaitu un nodrošinot duālās izglītības apguvējiem piekļuvi augstākajai tehniskajai izglītībai.

Dalībvalstis piešķir lielāku nozīmi prasmēm, kas vajadzīgas, lai atbalstītu zaļo pārkārtošanos. Dažas dalībvalstis pieņēma un īstenoja valsts pasākumus, lai atbalstītu prasmju apguvi zaļās pārkārtošanās vajadzībām. Piemēram, 2020. gadā **Vācijas** iestādes kopā ar pētniekiem un sociālajiem partneriem atjaunināja “standarta darba nostāju” attiecībā uz vides aizsardzību un PIA ilgtspēju, kas piemērojama visās jaunajās mācekļības programmās un ieteicama visās esošajās mācību programmās. Jaunā nostāja ietver sešu tādu pamatprasmju un kompetenču kopumu zaļās pārkārtošanās vajadzībām, kuras visiem mācekļiem visās nozarēs būtu jāapgūst viņu mācekļības laikā. **Maltas** Valsts statistikas birojs 2020. gadā veica zaļo darbvietu otro apsekojumu. Tā galvenais mērķis bija atjaunināt datus, kas apkopoti pirmajā zaļo darbvietu apsekojumā 2016. gadā, un tos izmantot Valsts prasmju padomes rūpīgākā analīzē par prasmju vajadzībām zaļās pārkārtošanās kontekstā. **Malta** 2021. gada oktobrī arī publicēja savu Valsts nodarbinātības politiku 2021.–2030. gadam, kuras mērķis ir nodrošināt darba ņēmējiem pieprasītas prasmes (to vidū “zaļās”), atbalstīt uzņēmumu izaugsmi un darbvietu radīšanu un pastiprināt tās darba tirgus iestādes. **Zviedrijā** 2020. gada Zaļo darbvietu iniciatīva bija vērsta uz bezdarbnieku apmācību zaļā sektora profesijās, kurās trūkst darbinieku. Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) ietvaros dažas ES dalībvalstis plānoja pasākumus, kas saistīti ar prasmēm zaļās pārkārtošanās jomā. Piemēram, **Horvātijas** ANP atbalsta tādu kuponu finansēšanu akreditētai pieaugušo izglītībai, no kuriem, kā paredzams, 70 % būs saistīti ar zaļās pārkārtošanās procesā vajadzīgajām prasmēm. **Rumānija** plāno ANM ieguldījumus speciālistu un darba ņēmēju profesionālo spēju nostiprināšanu renovācijas nozarē, attīstot apmācību par energoefektīvu būvniecību. **Igaunijā** ANM atbalsta uzņēmumu zaļo pārkārtošanos, piemēram, ieguldot prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas attīstīšanā, arī sagatavojot sīki izstrādātu apmācības saturu, struktūru un apmācības materiālus, lai nodrošinātu apmācību, kas saistīta ar prasmēm zaļās pārkārtošanās vajadzībām.

Dalībvalstis 2020. gadā veica pasākumus, lai reaģētu uz Covid-19 pandēmijas ietekmi uz pieaugušo izglītību. Papildus paātrinātajai tiešsaistes pieaugušo izglītības nodrošināšanas attīstīšanai vairākas valstis ir veikušas īpašus pasākumus, lai reaģētu uz pandēmijas ietekmi.

Slovēnijā atbalsts pieaugušo izglītības nodrošinātājiem bija daļa no likuma ("5. koronavīrusa paketes"), kura mērķis ir reaģēt uz pandēmiju. **Zviedrijas** valsts 2020. gadā finansēja visu pieaugušo izglītību (pašvaldību atbildība), paplašinot finansējuma saņemšanas iespējas un palielinot finansējumu, lai uzņemtu vairāk nekā 25 000 papildu izglītojamo. **Dānijā** tika atvieglota bezdarbnieku piekļuve esošajai pieaugušo mācekļības shēmai un tika piešķirti lielāki pabalsti bezdarbniekiem profesionālajā apmācībā, īpaši pievēršoties zaļajām darbvietām un aprūpes nozarei vajadzīgajām prasmēm. Federālās iestādes **Vācijā** palielināja atbalstu pieaugušo mācību centriem, īpaši pievēršoties digitālajām prasmēm, arī izmantojot ANM finansējumu. Sava ANP ietvaros **Luksemburga** piedāvāja kuponus digitālo prasmju attīstīšanai visiem darba ņēmējiem, kuri izmanto saīsināta darba laika shēmu. Plašākās 1,4 miljardu EUR vērtās sociālās paketes ietvaros **Nīderlande** atbalsta pandēmijas visvairāk skarto iedzīvotāju (piemēram, jauniešu, mazāk prasmīgu strādājošo, personu ar migrantu izcelsmi un/vai invaliditāti, kā arī individuālo pašnodarbināto) prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju.

Ievērojams skaits dalībvalstu sāka likumdošanas iniciatīvas un stratēģiskus plānus, lai atbalstītu pieaugušo dalību izglītībā, bieži vien ar ANM atbalstu, atbilstoši pīlāra 1. un 4. principam (attiecīgi "vispārīgā un profesionālā izglītība un mūžizglītība" un "aktīvs atbalsts nodarbinātībai"). Ar nesen pieņemtu **Somijas** likumu tika izveidots Pastāvīga mācību procesa pakalpojumu centrs, kas koordinēs un attīstīs apmācības pasākumus darbspējas vecuma iedzīvotājiem, analizēs prasmju attīstības vajadzības, atbalstīs reģionālus tīklus un finansēs apmācības pasākumus. **Grieķijā** mūžizglītības centru modernizācija tika iekļauta jaunā likumā par valsts profesionālās izglītības, apmācības un mūžizglītības sistēmu. **Itālijā** ir izveidojusi Jauno prasmju fondu, paziņojot par valsts stratēģisko plānu pieaugušo prasmju jomā ar mērķi mazināt valstī lielo mazprasmīgo personu skaitu. **Īrijā** ieviesa stratēģiju "Jauna virzība uz darbu" nākamajiem pieciem gadiem. Vairākas valstis savos ANP paredzēja finansiālu atbalstu individuāliem izglītojamajiem. **Horvātijā** plānoja kuponu shēmu pieaugušajiem, kuri piedalās pārbaudītas kvalitātes pieaugušo izglītības programmās, to saskaņojot ar Horvātijas kvalifikāciju struktūrshēmu. **Grieķijā** paredzēja mūžilgas prasmju apguves kontus, ar ko atbalstītu pieaugušo dalību izglītībā. **Lietuva** savā ANP paziņoja, ka tiks izveidota vienas pieturas aģentūras tipa mūžizglītības platforma, kuras pamatā būs princips par individuāliem mācību kontiem, kas bija daļa arī no **Latvijas** ANP, papildus pastiprinātām darba vidē balstītām mācībām un prasmju validācijai. **Malta** savā ANP paziņoja par atjauninātās Pamatprasmju stratēģijas pamatpasākumu īstenošanu, un tā arī atbalstīs pieaugušajiem, kas mācās, paredzētas digitālas mācību platformas ieviešanu. Malta arī pieņēma Prasmju attīstības shēmu, kas atbalsta MVU, kuri sniedz apmācību saviem darbiniekiem. **Francija** paplašinās savu esošo individuālo mācību kontu shēmu, lai veicinātu digitālo prasmju attīstību. **Čehijas** apmācības un pārkvalifikācijas sistēmas pārskatīšanas plāna ietvaros īpaša uzmanība tiks pievērsta digitālajām prasmēm. Minētajā plānā, ko atbalsta ANM un ESF+, ir izvirzīts mērķis izveidot 14 reģionālus apmācības centrus, ko pārvaldīs valsts nodarbinātības dienesti. **Zviedrija** plāno 2021. gada decembrī ieviest profesionālus kursus pieaugušajiem apmācāmajiem ar intelektuālo invaliditāti. **Beļģijā** ir pieņemti vairāki pasākumi, daži no tiem — ANP kontekstā, ar mērķi atbalstīt pieaugušo prasmes, proti, palielināts laika kredīts darba ņēmējiem, kas apgūst mācības, un individuālu mācību kontu shēmas izveide Flandrijā, savukārt Valonijā — projekti "Start digital" un "Upskills

Wallonia”. **Nīderlande** ir izveidojusi publisku individuālu mācību un attīstības fondu¹⁷⁸. **Luksemburga** savā ANP iekļāva jaunu prasmju stratēģiju, lai analizētu aktuālās prasmju vajadzības un izstrādātu un īstenotu rīcības plānu turpmākai apmācībai.

Būtiski ir uzlabot augstākās izglītības kvalitāti, jo īpaši ņemot vērā terciārās izglītības iegūšanas rādītāju paaugstināšanos. Vairākas dalībvalstis ir izziņojušas vai ieviesušas reformas atbilstoši šim mērķim. **Latvija** īsteno visaptverošu augstākās izglītības reformu, kas paredz strukturālas izmaiņas trijos pīlāros — pārvaldība, finansējums un cilvēkresursi. Saskaņā ar jauno likumu augstākās izglītības iestādes tiek iedalītas zinātnes, mākslas un kultūras universitātēs, lietišķo zinātņu universitātēs un lietišķo zinātņu universitāšu koledžās, nosakot konkrētus kvalitātes kritērijus katram veidam. **Luksemburga** 2020. gada oktobrī sāka jaunu īsa cikla programmu, lai aizsargātu jauniešus no bezdarba. Jaunā pēcvidusskolas apmācība “Diplom+” ir elastīga divu semestru programma, kas vērsta uz jauniešiem, kuri pēc vidējās izglītības iegūšanas nav sākuši iegūt augstāko izglītību vai vēl nav sākuši strādāt. Programmu var pārtraukt jebkurā laikā, savukārt pabeigtie moduļi tiek sertificēti, un programmas ietvaros dalībnieki var saņemt studiju pabalstus. Visbeidzot, **Beļģijas** (Flandrijas) nesen apstiprinātais Augstākās izglītības veicināšanas fonds sastāv no reformas un ieguldījumu paketes, un tam ir šādi trīs pamatmērķi: racionalizēt apmācības piedāvājumu augstākajā izglītībā, arī padarot to atbilstīgāku darba tirgum un elastīgāku; atbalstīt mūžizglītību augstākajā izglītībā un optimāli izmantot digitālās mācīšanās veidus.

Pandēmijas izraisītā ekonomikas lejupslīde smagi ietekmēja gados jaunus cilvēkus, tāpēc viņi ir viena no atbalsta prioritātēm, jo īpaši ar pastiprinātas mācekļības starpniecību. Piemēram, **Beļģijā** (Flandrijā) valdība palielināja mācekļības nodrošinātājiem piešķirto prēmiju par 1000 EUR ar līdzekļiem, kas pieejami no *REACT-EU*. **Beļģijā** (Valonijā) prēmija darba devējiem, kas piedāvā mācekļības vietas konkrētās nozarēs, ir 390 EUR mēnesī pirmajos četros mācekļības mēnešos. **Īrija** pieņēma mācekļības stimulēšanas shēmu, kas nodrošina maksājumu 2000 EUR apmērā darba devējiem, kuri piedāvā jaunas mācekļības vietas. **Austrija** piedāvāja mācekļības prēmiju uzņēmumiem (*Lehrlingsbonus*), un tiks nodrošināts finansējums mācekļu pārņemšanai pirmajā apmācības gadā no starpuzņēmumu mācekļības shēmas līdz 2021. gada 31. martam.

Dalībvalstis pastiprināja darbā pieņemšanas subsīdijas, kas paredzētas jauniešiem, atbilstoši pīlāra 1. un 3. principam (attiecīgi par vispārīgo un profesionālo izglītību un mūžizglītību un par vienādām iespējām). **Īrija** piedāvāja darbā pieņemšanas papildu subsīdijas atbilstoši shēmai *JobsPlus*, kas nodrošina līdz 7500 EUR divu gadu laikā bez darba esošu par 30 gadiem jaunāku personu pieņemšanai darbā. **Kipra** piedāvāja darbā pieņemšanas stimulus 15–29 gadus vecu jauniešu pieņemšanai darbā. Shēma sastāv no algas subsīdijām līdz 8600 EUR par katru jauno darbā pieņemto darbinieku uz 10 mēnešiem. Tās mērķis ir ar ESF finansējuma palīdzību gada laikā pieņemt darbā 1200 gados jaunu bezdarbnieku. Laikposmā no 2020. gada beigām līdz 2021. gada septembrim **Rumānija** piedāvāja darbā pieņemšanas subsīdiju par personām vecumā no 16 līdz 29 gadiem, kuras reģistrētas valsts nodarbinātības dienestos. **Beļģijā** Briseles valdība ieviesa darbā pieņemšanas subsīdiju, kura bija paredzēta bez darba esošiem jauniešiem vecumā līdz 30 gadiem un kuras apmērs bija 500 EUR mēnesī sešus mēnešus. **Grieķija** paziņoja par jaunu programmu jauniešiem vecumā

¹⁷⁸ Šā dokumenta izstrādes laikā šis pasākums nebija saistīts ar valsts ANP.

no 18 līdz 29 gadiem bez iepriekšējas darba pieredzes; tā tiks sākta 2022. gada janvārī. Subsīdija tiks maksāta sešus mēnešus un tā ir 600 EUR jauniešiem un 600 EUR uzņēmumam, kas pieņem darbā. Kā izklāstīts *EASE* ieteikumā (sk. 1. izcēlumu), darbā pieņemšanas stimulu apvienošanai ar prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumiem un uzlabotu atbalstu no nodarbinātības dienestiem var būt svarīga loma darbvietu radīšanas atbalstīšanā un pārejas no vienas darbavietas uz citu atvieglošanā.

Dalībvalstis pieņēma jaunus darba un apmācības atbalsta pasākumus jauniešiem, uzlabojot valsts nodarbinātības dienestus (VND), atbilstoši pastiprinātajai Garantijai jauniešiem un pīlāra 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai). VND joprojām ir svarīgi dalībnieki Garantijas jauniešiem īstenošanā, un daudzi no tiem izstrādā jaunus vai uzlabotus uz jauniešiem vērstus pakalpojumus. Dažas dalībvalstis ieviesa jaunus apmācības pasākumus jauniešiem. **Portugāle** ieviesa stažēšanās programmu valsts pārvaldē (*EstágiAP XXI*) jauniešiem ar augstāko izglītību. Dalībvalstis arī īstenoja vai plāno īstenot vairākas strukturālas reformas savos VND un izglītības un apmācības sistēmās, kas atbalstīs jauniešu nodarbinātību. Piemēram, **Kipras** ANP ir paredzēti plāni pastiprināt atbalstu, ko piedāvā jauniešiem, ar pasākumu kopumu, kura mērķis ir palielināt *NEET* aptveramību un modernizēt VND. **Čehijā** jaunieši būs starp galvenajiem atbalsta saņēmējiem vērienīgā vidēja termiņa (līdz 2025. gadam) plānā, ko atbalstīs ANM un ESF+, lai īstenotu apmācības un pārkvalifikācijas sistēmas reformu. Reforma paredz izveidot trīspusēju komiteju, kas koordinēs mūžizglītības attīstību, un 14 reģionālus apmācības centrus, kas būs VND atbildība. **Igaunija** savā ANP paredzēja tādas pastiprinātas Garantijas jauniešiem shēmas pieņemšanu, kas ietver uzlabotu “Mans pirmais darbs” shēmu, veicinot jauniešu ar mazu darba pieredzi pieņemšanu darbā, apvienojot apmācību ar algu subsīdiju. **Spānija** pieņēma Garantijas jauniešiem Plus plānu 2021.–2027. gadam, lai padziļinātu starpiestāžu koordināciju, pastiprinātu sadarbību ar privāto sektoru un vietējām iestādēm un uzlabotu izglītības, apmācības un darba tirgus pakalpojumus. Lai veicinātu jauniešu nodarbinātību, valsts plāno papildu ieguldījumus ar ANM atbalstu. Lai palīdzētu gados jauniem migrantiem, **Vācija** izveidoja vairāk nekā 470 “jauniešu migrācijas dienestus” (*Jugendmigrationsdienste*), kas pievēršas integrācijai apmācībā un darba tirgū. Minētie dienesti atbalsta jauniešus, kuru vecāki ir migranti, arī bēgļus, sniedzot virkni pakalpojumu, to vidū apmācību par pieteikšanos darbā, apmācību par jaunu mediju un tiešsaistes konsultāciju pakalpojuma (*jmd4you*) izmantošanu, turklāt šāda apmācība tiek sniegta bez maksas un ir pieejama dažādās valodās.

Dalībvalstis ir arī sākušas iniciatīvas gados vecāku darba ņēmēju situācijas atbalstīšanai darba tirgū. Ar **Itālijas** programmu *Garanzia Occupabilità Lavoratori* tiek īstenoti aktīvi politikas pasākumi, pamatojoties uz konkrētām vajadzībām, ar mērķi veicināt pilsonības ienākumu saņēmēju iekļaušanu darbā, kā arī darba ņēmēju integrāciju saīsināta darba laika shēmā un gados vecāku cilvēku integrāciju. **Slovākija** plāno izmantot ANM atbalstu, lai nodrošinātu digitālo prasmju apmācību un pamatapriekojumu 172 800 gados vecāku un nelabvēlīgā situācijā esošu cilvēku. Gados vecāki darba ņēmēji ir arī viena no vairākām mērķgrupām **Slovēnijas** ANP pasākumā, kas saistīts ar nodarbināto un pašnodarbināto digitālo prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju. Digitālo prasmju apmācība personām, kuras vecākas par 55 gadiem, ir iekļauta arī **Kipras** ANP. Gados vecāki cilvēki ir arī viena no mērķgrupām **Maltas** atjauninātajā Nodarbinātības stratēģijā, ko atbalsta ANM.

Dalībvalstis ieviesa pagaidu pasākumus, lai Covid-19 pandēmijas laikā atbalstītu vecākus ar bērniem, atbilstoši pīlāra 9. principam (par darba un privātās dzīves līdzsvaru) un

11. principam (par bērnu aprūpi un atbalstu bērniem). **Itālijā** no 2020. gada oktobra līdz 2021. gada beigām tiek piešķirta 1000 EUR piemaksa bērnu pieskatīšanas pakalpojumu iegādei vai — alternatīvi — uzņemšanai vasaras nometnēs; šī piemaksa izmantojama laikā, kad ir apturētas mācību aktivitātes skolā. **Luksemburgā** līdz 2021. gada 17. jūlijam pagarināja tiesības uz atvaļinājumu ģimenes apstākļu dēļ sakarā ar skolu vai bērnu aprūpes iestāžu pilnīgu vai daļēju slēgšanu. Tā arī līdz 2021. gada novembrim pagarināja ģimenes atbalsta atvaļinājumu personām, kuras spiestas pārtraukt darbu, lai rūpētos par pieaugušo ar invaliditāti vai gados vecāku cilvēku ar nopietnu autonomijas zudumu. **Rumānijā** darbiniekiem, kuri ir vecāki bērniem, tiek piešķirtas apmaksātas brīvdienas bērnu pieskatīšanai gadījumā, ja bērni vairs nevar apmeklēt skolu pēc Covid-19 epidemioloģiskās izmeklēšanas rezultātiem, kuru dēļ tiek ierobežotas/apturētas izglītības aktivitātes. **Spānijā** sakarā ar pandēmiju ar plānu “Rūpējas par mani” (*Plan Mecuida*) tika palielināts darbinieku elastīgums uzņemties ģimenes pienākumus pret nepilngadīgajiem vai gados vecākiem cilvēkiem. Darba devējam un darba ņēmējam bija jāvienojas par konkrētiem pasākumiem, arī, ja nepieciešams, darba ņēmēja darba stundu skaita samazināšanu par līdz pat 100 % (salīdzinājumā ar 50 % iepriekš) ar proporcionālu algas samazinājumu. **Dānijā** to bērnu vecāki, kuri tiek vai nu aizsūtīti mājās no skolas Covid-19 dēļ, vai arī ir inficējušies ar Covid-19, var palikt mājās kopā ar bērniem un saņemt vecāku atvaļinājuma pabalstus. Šī iniciatīva ilga no 2020. gada 1. oktobra līdz 2021. gada 30. jūnijam. **Beļģijā** valdība ieviesa Covid-19 vecāku atvaļinājumu, kas papildina esošās vecāku atvaļinājuma tiesības, ar lielākiem pabalstiem nekā esošajai shēmai.

Dalībvalstīs arvien biežāk tiek pieņemti vai pastiprināti pastāvīgi pasākumi, kas saistīti ar atvaļinājumu ģimenes apstākļu dēļ. **Grieķijā** 2021. gada jūnijā pieņēma likumu, kurā iekļauti Darba un privātās dzīves līdzsvara direktīvas (ES) 2019/1158¹⁷⁹ noteikumi, paredzot vecāku atvaļinājumu, pagarinot paternitātes atvaļinājumu un grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu un ieviešot elastīgu darba režīmu. Papildus direktīvas minimālajām prasībām likums paredz atvaļinājumus, par kuriem vienojas ar sociālajiem partneriem iepriekš noslēgtos valsts vispārējos koplīgumos (piemēram, bērna kopšanas atvaļinājumu, atvaļinājumu, kas paredzēts, lai sekotu līdzi sekmēm skolā, atvaļinājumu slimu bērnu vai bērnu ar invaliditāti vecākiem vai viena vecāka ģimenēm). **Itālijā** obligātā paternitātes atvaļinājuma dienu skaits tika pagarināts no septiņām uz desmit dienām. No 2021. gada janvāra **Spānijā** aizstāja paternitātes atvaļinājumu un grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu ar 16 nedēļas ilgu nepārnesamu dzemdību atvaļinājumu, ko apmaksā pilnas algas apmērā. No 2021. gada maija **Francijā** pagarināja paternitātes atvaļinājumu no 11 uz 25 dienām. 4 no 25 atvaļinājuma dienām ir obligātas, un tās papildina 3 dienu atvaļinājumu, ko piešķir bērna piedzimšanas gadījumā. **Nīderlandē** no 2020. gada 1. jūlija to sieviešu partneri, kurām ir piedzimis bērns, saņem papildu piecu nedēļu atvaļinājumu. Šo papildu dzemdību atvaļinājumu var izmantot bērna dzīves pirmajos sešos mēnešos 70 % apmērā no algas un to maksā VND. Flandrijas reģions **Beļģijā** ir ieviesis papildu ienākumu atbalstu (*encouragement premium*) darba ņēmējiem, kuri ņem laika kredītu, lai rūpētos par radnieku. Šī prēmija tiek piešķirta papildus federālajam piešķirumam, un tās summa ir atkarīga no nozares. No 2021. gada 1. oktobra **Bulgārijā** ievērojami palielināja kompensāciju par otro maternitātes gadu – no 380 BGN uz 650 BGN (no 195 EUR uz 330 EUR).

¹⁷⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES.

Tiek ieviesti mērķorientēti pasākumi, lai veicinātu sieviešu aktivitāti, nostiprinātu viņu prasmes un atbalstītu viņu nodarbinātību atbilstoši pīlāra 2. principam (par dzimumu līdztiesību) un 4. principam (aktīvs atbalsts nodarbinātībai). Lai atbalstītu strādājošu māšu atgriešanos darbā un atvieglotu darba laika un ģimenes aprūpes laika saskaņošanu, **Itālija** palielināja Ģimenes politikas fondu par 50 miljoniem EUR (līdz 732 miljoniem EUR), kas piešķirami, lai atbalstītu un uzlabotu organizatoriskos pasākumus, kurus pieņēmuši uzņēmumi, lai veicinātu strādājošu māšu atgriešanos darbā pēc bērna piedzimšanas. Itālijas ANP ir arī vērsts uz sievietēm saistībā ar aktīvas darba tirgus politikas un uzņēmējdarbības atbalsta pasākumiem. No 2020. gada oktobra **Ungārijā** ar atsevišķu programmu tiek atbalstīta jauno vecāku, jo īpaši sieviešu, prasmju pilnveide un pārkvalifikācija, lai veicinātu viņu ienākšanu/atgriešanos darba tirgū. Mazprasmīgiem vecākiem vecumā no 18 gadiem, kuri saņem vecāku atbalsta pabalstu un vēlas piedalīties apmācībā, ir pieejama stipendija 110–550 EUR apmērā (atkarībā no apmācības intensitātes), lai viņi pabeigtu pamatskolas 5.–8. klasi, iegūtu vidējo izglītību vai pabeigtu pieaugušo apmācību. Ar 3 miljardu HUF (aptuveni 8,3 miljoni EUR) budžetu var atbalstīt 2500 cilvēku apmācību. **Spānijas** ANP ir paredzēts pasākums sieviešu nodarbinātības atbalstam trīs galvenajās jomās: a) apmācība par digitālu, zaļu, ilgtermiņa aprūpi, uzņēmējdarbību un sociālo ekonomiku; b) tādu sieviešu integrācijas ceļi, kuras cietušas no vardarbības vai ir cilvēku tirdzniecības upuri; c) integrēta pieeja dzimumu līdztiesības nodrošināšanai visos VND gada nodarbinātības plānu elementos. **Somijā** ar grozījumu Likumā par agrīnās pirmsskolas izglītības un aprūpes maksām tiek palielināti stimuli darba uzsākšanai, jo īpaši vecākiem, kuri paliek mājās (kas pārsvarā ir sievietes), ģimenēs ar zemiem un vidējiem ienākumiem. Ar minēto likuma grozījumu (spēkā no 2021. gada 1. augusta) tiek samazinātas agrīnās pirmsskolas izglītības un apmācības maksas visās ienākumu kategorijās, palielinot ienākumu sliekšni par 31 %. Tādējādi tiks nodrošināta bezmaksas APIA aptuveni 20 000 ģimeņu. Ģimenēm ar vairākiem bērniem būs pieejams brāļu/māsu maksas samazinājums, jo maksa par otro bērnu būs 40 % (salīdzinājumā ar pašreizējiem 50 %). **Slovēnijas** ANP atbalsta tiešsaistes platformu ar rīkiem darba devējiem un darba ņēmējiem, lai veicinātu elastīgus darba veidus, un 135 projektus, kuru mērķis ir radīt vai uzlabot darba apstākļus mājās, arī sniedzot speciālistu palīdzību uzņēmuma konkrēto vajadzību novērtēšanā un apzināšanā.

Lai veicinātu personu ar invaliditāti nodarbinātību, dalībvalstis sāka īstenot vairākus pasākumus, to vidū pagaidu pasākumus, kas palīdzētu mazināt Covid-19 krīzes ietekmi. **Rumānija** 2020. gadā mainīja tiesisko regulējumu par personu ar invaliditāti tiesībām un arī par aizsardzību no diskriminācijas, lai garantētu iespēju vienlīdzību, darba vietas pieejamību un pienākumu pielāgošanu atbilstoši funkcionālajam potenciālam. **Latvijas** Plāns personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2021.–2023. gadam paredz pasākumu, kura mērķis ir pielāgot noteikumus invaliditātes statusa iegūšanai, ieviest pasākumus personu ar invaliditāti integrācijai darba tirgū un uzlabot infrastruktūras pieejamību. **Beļģijā** (Valonijā) visneaizsargātākie darba meklētāji saņems personalizētas un vispusīgākas karjeras konsultācijas. Tiks attīstīti arī zināšanu centri, kas sniegs atbalstu par konkrētiem jautājumiem (piemēram, garīgo veselību, personām ar invaliditāti). **Francija** plāno pasākumus, lai pastiprinātu apmācības un nodarbinātības konsultāciju pieejamību valsts ierēdņiem ar invaliditāti un zemāk kvalificētiem valsts ierēdņiem, cita starpā ar maksājumiem un īpašām brīvdienām. Šis pasākums ļaus neaizsargātākiem valsts ierēdņiem piekļūt apmācībai un profesionālās pārejas iespējām.

Vairākas dalībvalstis ir pieņēmušas pasākumus, kas paredzēti, lai veicinātu darbvietu radīšanu personām ar invaliditāti, īstenojot mērķorientētas darbā pieņemšanas iniciatīvas, atbilstoši pīlāra 3. un 17. principam (par vienādām iespējām un invalīdu iekļaušanu). Covid-19 pandēmijas apstākļos **Austrija** uz trīs mēnešiem par 50 % palielināja iepriekš esošās algu subsīdijas personām ar invaliditāti. Tā arī īslaicīgi (līdz 2021. gada septembrim) par 50 % palielināja minēto personu darbavietas drošības pabalstu. Uzņēmumiem ir pienākums nodarbināt vienu reģistrētu personu ar invaliditāti uz katrām 25 darbā pieņemtajiem darbiniekiem; ja tas netiek darīts, tiem ir jāmaksā mēneša kompensācijas nodoklis par katru darbā nepieņemto darbinieku. Kompensācijas nodoklis ir mērķiezīmēts, lai atbalstītu personu ar invaliditāti integrāciju darba tirgū. **Beļģija** (Briseles reģions) izmanto ANP, lai nodrošinātu piemaksu sistēmu, ar ko atbalsta darba devējus personu ar invaliditāti integrēšanā. **Čehijā** ieguldījuma maksimālā summa personu ar invaliditāti nodarbinātības atbalstam ir palielināta par 800 CZK (aptuveni 30 EUR) uz 13 600 CZK (aptuveni 525 EUR). **Nīderlande** palielināja maksimālo atbalsta līmeni jauniešiem ar invaliditāti no 25 % uz attiecīgi 70 % un 75 % no maksimālās algas jauniešiem ar darbspēju un jauniešiem bez darbspējas. Jaunieši, kuri ir tiesīgi saņemt invaliditātes pabalstus un sāk strādāt, saņems lielākus ienākumus. Viņi var saglabāt pabalstu, ja uzsāk izglītību, un var atgriezties pie sociālajiem pabalstiem, ja darbs tiek izbeigts.

Dažas dalībvalstis ievieša pasākumus, lai atbalstītu personu ar invaliditāti aprūpētājus. Personām ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot neatkarīgi un tikt iekļautām sabiedrībā; lai to panāktu, ir vajadzīga diferencēta kopienā un ģimenē balstītu pakalpojumu vide¹⁸⁰. Ņemot vērā pakalpojumu dažādo kvalitāti, darbaspēka trūkumu un sarežģītos darba apstākļus, dažas dalībvalstis pastiprināja centienus šajā jomā. Deinstitutionalizācijas kontekstā **Latvija** īsteno vairākus projektus, attīstot kopienā balstītus pakalpojumus un infrastruktūru pakalpojumu sniegšanai, uzlabojot sociālo darbinieku kvalifikācijas un prasmes, kā arī finansējot kopienā balstītus pakalpojumus. **Malta** ir pieņēmusi valsts stratēģiju par personu ar invaliditāti tiesībām 2021.–2030. gadam, kas paredz saistības pastiprināt personīgās palīdzības shēmas, kuras ļaus personām ar invaliditāti turpināt dzīvot savās mājās un kopienās. ANP kontekstā **Beļģija** (Valonija) izstrādās deinstitutionalizācijas stratēģiju un ieguldīs pielāgotos mājokļos vecākiem cilvēkiem un personām ar invaliditāti. **Slovākija** palielināja atbalstu par personas ar invaliditāti aprūpi līdz neto minimālajai algai (par 31,70 EUR, sasniedzot 508,44 EUR). Aptuveni 40 890 darbspējas vecuma aprūpētāju un aptuveni 23 700 pensionāru šogad gūs labumu no aprūpes pabalsta palielināšanas. 11 820 saņēmēji gūs labumu no augstāka personīgās palīdzības pabalsta (no 4,18 EUR uz 4,82 EUR). **Bulgārijā**, veicot ieguldījumus 43,5 miljonu EUR apmērā (ar *REACT-EU* atbalstu), aprūpe mājās tiks nodrošināta 53 000 gados vecāku cilvēku un personu ar invaliditāti un skars 16 000 aprūpētāju. Tika arī izstrādāta apmācības programma medicīnas speciālistiem un sociālo pakalpojumu jomas speciālistiem, kuri nodrošina atspaida aprūpi. **Igaunija** paplašināja tiesības uz pabalstu vecākiem, kuriem ir bērni ar invaliditāti; tagad šo pabalstu var saņemt arī audžuvecāks vai aizbildnis, kurš audzina bērnu viens pats.

Vairākas dalībvalstis sāka īstenot darbības, lai atbalstītu trešo valstu valstspiederīgo integrāciju darba tirgū. Somijā no 2021. gada 1. oktobra tika grozīts Ārvalstnieku likums,

¹⁸⁰ Stratēģijā par personu ar invaliditāti tiesībām ir uzsvērts, cik liela nozīme ir kvalitatīvai, piekļūstamai, uz personu vērstai un cenas ziņā pieejamai palīdzībai, kas ietver personīgo palīdzību, medicīnisko aprūpi un sociālo darbinieku iesaistīšanos, lai palīdzētu gan personām ar invaliditāti, gan viņu ģimenēm.

lai novērstu ārvalstnieku darbaspēka ekspluatāciju, uzlabotu darbaspēka ekspluatācijā cietušo juridisko statusu un veicinātu darbaspēka ekspluatācijas nosodīšanu. **Zviedrija** pieņēma iniciatīvu “Intensīvais gads”, kas vērsta uz jaunpieņacējiem, kuri piedalās izveides programmā. Vienu gadu, sākot no 2021. gada, dalībnieki var izvēlēties mācīties zviedru valodu intensīvā režīmā vai stažēties pilna laika režīmā darbvietā, to apvienojot ar papildu darbībām, kas veicina viņu integrāciju vietējā darba tirgū. Valsts arī pastiprināja mūžizglītības programmas pašvaldību līmenī un izglītības iestādēs pieaugušajiem, kuru situācija darba tirgū ir jāuzlabo. Pastiprināts atbalsts tiek sniegts tādās jomās kā konsultācijas, prasmju validācija, PIA un zviedru valoda. Tiks nodrošināta speciāla apmācība jaunpieņacējiem un patvēruma meklētājiem ar iepriekšēju profesionālo pieredzi veselības aprūpē vai veselības aprūpes izglītībā, kā arī vecāku cilvēku aprūpes darbiniekiem, piemēram, aprūpes asistentiem un asistējošām medmāsām, profesionālos nolūkos.

Vairākas dalībvalstis ir veikušas pasākumus, lai atvieglotu migrējošo darba ņēmēju, jo īpaši augstprasmīgu darba ņēmēju un to, kuri strādā profesijās, kur trūkst darbaspēka, uzņemšanu no trešām valstīm. Horvātija 2021. gadā pieņēma jaunu Ārvalstnieku likumu, ar ko atcēla gada kvotas darba atļaujām trešo valstu valstspiederīgajiem un paredzēja, ka pieteikumiem uzturēšanās un darba atļauju saņemšanai ir jāpievieno pozitīvs Horvātijas Nodarbinātības dienesta atzinums (ar dažiem izņēmumiem, piemēram, ES zilās kartes turētājiem). Šīs izmaiņas paredz ciešāku sadarbību starp administratīvām struktūrām un darba inspekciju, lai nostiprinātu darba ņēmēju aizsardzību.

Dalībvalstis 2020. gadā ieviesa vai turpināja dažādus pasākumus, kas paredzēti, lai uzlabotu romu bērnu dalību izglītībā un piekļuvi tai. Bulgārija ieviesa obligāto izglītību visiem bērniem, sākot no četrus gadu vecuma, lai uzlabotu pirmsskolas izglītības iestāžu apmeklējumu neaizsargātu bērnu vidū. **Ungārijā** obligātais bērnudārza apmeklējums ir no trīs gadu vecuma, taču faktiski ir vairāki faktori, kas ierobežo šā pasākuma pozitīvo ietekmi un kavē efektīvu desegregāciju (piemēram, atšķirīgi noteikumi, autonomija, skolu rajonu lielums, diskriminācijas sankciju modelis). **Itālijā** ar ministru dekrētu tika ieviesti jauni mērķorientēti pasākumi, kas sekmē romu bērnu iekļaujošu izglītību. **Nīderlande** turpināja savu atbalsta shēmas programmu skolām, kas izglīto skolēnus no neaizsargātām grupām, piemēram, romus un sintus. **Portugāle** ieviesa stipendiju programmas romu skolēniem, kuri apmeklē vidējās un augstākās izglītības iestādes. **Griekijā** 2020. gadā sāka īstenot projektu “Iekļaujošas skolas romiem” un ieviesa stipendiju programmu augstākās izglītības studentiem. **Francijā** jaunā ministru dekrētā ir noteikts pamatojošo dokumentu saraksts uzņemšanai skolā, lai pašvaldības neuzliktu nepamatotas prasības (piemēram, elektroenerģijas rēķini), ko neformālās apmetnēs dzīvojošie nevar izpildīt. Visbeidzot, vairākas dalībvalstis, to vidū **Horvātija, Īrija un Spānija**, ieviesa pasākumus, kas paredzēti, lai so valstu izglītības sistēmās iekļautu romu un ceļotāju vēsturi, kultūru un valodu¹⁸¹. Kā norādīts 2021. gada VNZ, lielākā daļa dalībvalstu ir pieņēmušas valsts stratēģijas romu līdztiesībai, iekļaušanai un līdzdalībai. Pavisam nesen **Čehijā** pieņēma jauno Romu iekļaušanas stratēģiju 2021.–2030. gadam, kuras mērķis ir uzlabot romu izglītības sekmes, apmācot skolotājus par to, kā strādāt ar dažādām klasēm, sniedzot atbalstu pirmsskolas izglītībai un izveidojot skolu konsultēšanas dienestus. **Slovākijas** Izglītības ministrija izveidoja Iekļaujošas izglītības departamentu un iecēla valsts

¹⁸¹ FRA, *Fundamental rights report* (2021). https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-fundamental-rights-report-2021_en.pdf.

sekretāru, kas atbild par iekļaujošu izglītību; daļēji tas tika darīts tādēļ, lai risinātu pastāvīgo problēmu saistībā ar romu bērnu lielo skaitu speciālajā izglītībā.

2.3. 7. pamatnostādne. Uzlabot darba tirgu darbību un sociālā dialoga efektivitāti

Šajā iedaļā ir aplūkots, kā tiek īstenota nodarbinātības 7. pamatnostādne, kurā ir ieteikts dalībvalstīm uzlabot darba tirgu darbību un sociālā dialoga efektivitāti. Tajā cita starpā aprakstīta elastības un drošības līdzsvarošana darba tirgus politikā, darba tirgus segmentācijas novēršana un pārejas uz beztermiņa līgumiem veicināšana, kā arī aktīvas darba tirgus politikas efektivitātes nodrošināšana. Šie mērķi atbilst Eiropas sociālo tiesību pīlāra 4. (Aktīvs atbalsts nodarbinātībai), 5. (Droši un pielāgojami darba apstākļi), 7. (Informācija par nodarbinātības nosacījumiem un aizsardzība atlaišanas gadījumā), 8. (Sociālais dialogs un darbinieku dalība), 10. (Veselīga, droša un labi pielāgota darba vide) un 13. (Bezdarbnieka pabalsti) principam. Balstoties uz pastāvošo valstu praksi, tiek apspriesta arī sociālā dialoga veicināšana un pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana. 2.3.2. iedaļā ir apkopoti dalībvalstu politikas pasākumi šajās jomās.

2.3.1. Galvenie rādītāji

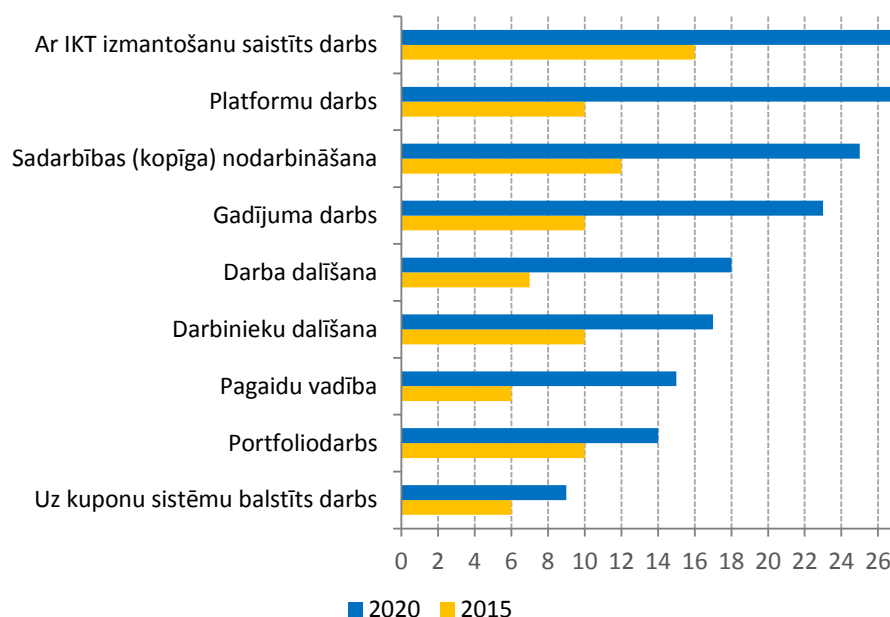
Pēdējos gados ES darba tirgi ir piedzīvojuši nodarbinātības veidu dažādības strauju paplašināšanos. Lai gan standarta nodarbinātība joprojām ir dominējošā, pēdējos gados ES dalībvalstīs ir pieaugušas pieejamo nodarbinātības veidu izvēles iespējas, un šī tendence, visticamāk, turpināsies. Balstoties uz jauno darba attiecību analīzi dalībvalstīs, *Eurofound* ir sagrupējis jaunus nodarbinātības veidus deviņās kategorijās un izklāstījis to galvenās iezīmes¹⁸². 2.3.1. attēlā parādīts, kā šādi jauni nodarbinātības veidi ir attīstījušies dalībvalstīs kopš 2014. gada; tas var ietekmēt darbavietu kvalitāti un darba apstākļus šajās valstīs (sk. 3. izcēlumu). Ja 2015. gadā, piemēram, uz informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (IKT) balstīts moblais darbs pastāvēja 16 dalībvalstīs, tagad par to tiek ziņots visās. 2015. gadā gadījuma darbs bija jaunums desmit dalībvalstīs, bet līdz 2021. gadam tas kļuva izplatīts jau 23 ES dalībvalstīs. Vislielāko izplatību reģistrēja attiecībā uz platformu darbu, par ko 2013.–2014. gadā tika ziņots aptuveni desmit dalībvalstīs, un mūsdienās tas pastāv jau visās dalībvalstīs (plašāka informācija par platformu darbu sniegta turpmāk)¹⁸³.

¹⁸² Plašāku informāciju skatīt *Eurofound* (2020), *New forms of employment: 2020 update (Jauni nodarbinātības veidi: 2020. gada atjauninājums)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

¹⁸³ Piezīme. Uz IKT balstīts moblais darbs attiecas uz darba kārtību, kas vismaz daļēji tiek izpildīta ārpus personas “galvenā biroja”, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. Gadījuma darbu var saprast kā “neregulāru vai periodisku darbu, negaidot nepārtrauktu nodarbinātību”, ar iespējamu neregulāru un neparedzamu darba laiku vai grafiku. Plašāku informāciju par pārējiem nodarbinātības veidiem sk.: *Eurofound* (2015), *New forms of employment (Jauni nodarbinātības veidi)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

2.3.1. attēls. Jauni nodarbinātības veidi kļūst arvien izplatītāki ES

Nodarbinātības veidi, kas identificēti kā jauni 2013./2014. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu (dalībvalstu skaits)

Piezīme. Igaunija un Malta nav iekļauta 2015. gada datos. Dati par Luksemburgu tika atjaunināti 2021. gadā.

Avots: Eurofound (2020), New forms of employment: 2020 update (Jauni nodarbinātības veidi: 2020. gada atjauninājums), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

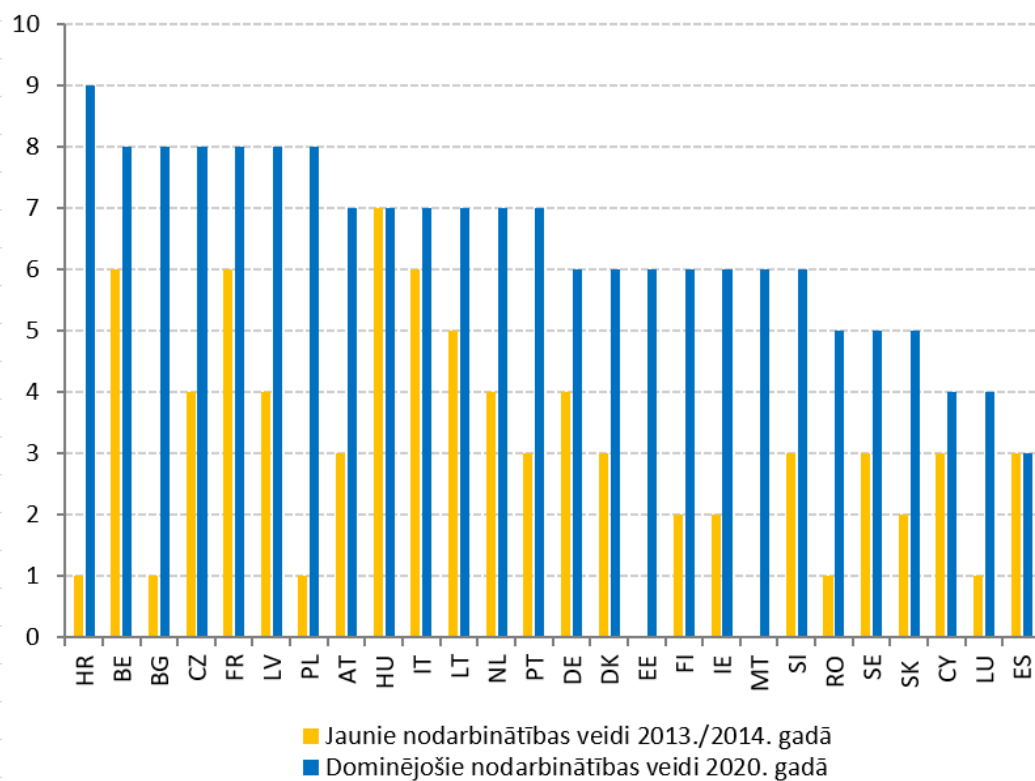
Nodarbinātības veidi dažādās dalībvalstīs atšķiras, ieskaitot gan reglamentētu, gan nereglamentētu darbu. Eurofound kartēšanas projekts aptver visus nodarbinātības veidus, kuru pamatā ir visu veidu līgumi, neatkarīgi no tā, vai uz tiem attiecas vispārīgās darba tiesības vai konkrēti noteikumi, vai arī tie pamatojas uz koplīgumiem. Jaunie nodarbinātības veidi var attiekties gan uz darba ņēmējiem, gan uz pašnodarbinātajiem; tie var attiekties arī tikai uz vienu no šīm divām grupām. Kā redzams 2.3.2. attēlā, Horvātijā ir pārgājusi no tikai viena no deviņiem iepriekš analizētajiem jaunajiem nodarbinātības veidiem, kas tika identificēti kā “pastāvoši” 2013.–2014. gadā, uz visiem — 2020. gadā. Trīspadsmit dalībvalstīs ir identificēti septiņi vai vairāk nodarbinātības veidu. Gluži pretēji, Kiprā, Luksemburgā un Spānijā kopš 2020. gada ir ziņots par četriem vai mazāk no šiem jaunajiem nodarbinātības veidiem. Palielinātais darba veidu skaits ietekmē darba tirgus elastības pakāpi, kā arī nodarbinātības apstākļus attiecīgajās valstīs^{184, 185}. Valdību un sociālo partneru rīcībā, izmantojot koplīgumus, ir dažādi instrumenti, lai nodrošinātu cilvēkiem labus darba apstākļus un sociālo aizsardzību šajos jaunajos nodarbinātības veidos (skatīt 2.3.2. iedaļu). Jaunu nodarbinātības veidu daudzveidība, kā arī to dažādā ietekme uz nodarbinātību un sociālajiem apstākļiem rada nepieciešamību pēc nepārtrauktas uzraudzības.

¹⁸⁴ Eurofound (2021), Policy brief: First initiatives to improve the employment and working conditions of platform workers: What works (Politikas apkopojums: pirmās iniciatīvas platformās nodarbināto darbinieku nodarbinātības un darba apstākļu uzlabošanai: kas darbojas), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga (drīzumā).

¹⁸⁵ Apvienoto Nāciju Organizācija (2021), Digitally enabled new forms of work and policy implications for labour regulation frameworks and social protection systems (Jauni digitāli nodrošināti jauni nodarbinātības veidi un politikas ietekme uz darba regulējuma sistēmām un sociālās aizsardzības sistēmām), Ekonomikas un sociālo lietu departaments, Politikas apkopojums Nr. 113.

2.3.2. attēls. Jaunu nodarbinātības veidu izplatības mēroga un apjoma kartēšana dalībvalstīs

Jaunu nodarbinātības veidu skaits ES27 dalībvalstīs. Salīdzinājums starp to nodarbinātības veidu skaitu, kuri identificēti kā jauni 2013./2014. gadā, un tiem, kuri pastāvēja 2020. gadā.

Piezīme. Igaunija un Malta nav iekļauta 2015. gada datos. Dati par Luksemburgu tika atjaunināti 2021. gadā.
Avots: Eurofound (2015, 2020), lai uzzinātu vairāk par dažādu jauno nodarbinātības veidu būtību un to ietekmi.

Platformu darbs strauji pieaug, pēdējos piecos gados ieņēmumiem pieaugot piecas reizes un izvirzot priekšplānā jautājumus, kas saistīti ar juridisko statusu, darba apstākļiem un piekļuvi sociālajai aizsardzībai. Izmantojot datus no otrā COLLEEM apsekojuma, 2021. gada vienotais nodarbinātības ziņojums jau sniedza pārskatu par platformu darba izplatību dalībvalstīs. Lai gan platformu darba izmantošana joprojām ir samērā ierobežota¹⁸⁶, tā ir strauji pieaugusi, iesaistīto pušu ieņēmumiem palielinoties no aptuveni 3 miljardiem EUR 2016. gadā līdz aptuveni 14 miljardiem EUR 2020. gadā. Tajā pašā laikposmā to cilvēku kopējie ienākumi, kuri strādā, izmantojot platformas, kas darbojas ES, ir pieauguši divarpus reizes no aptuveni 2,6 miljardiem EUR 2016. gadā līdz 6,3 miljardiem EUR 2020. gadā. Tiek atklāts, ka cilvēki, kuri strādā ar platformu starpniecību, visbiežāk ir jauni vīrieši, kam ir augstāka kvalifikācija, lai gan viņu profilu būtiski ietekmē aplūkojamā

¹⁸⁶ 1,4 % darbaspējas vecuma cilvēku 16 aptaujātajās valstīs apgalvo, ka strādā vairāk nekā 20 stundas nedēļā, sniedzot pakalpojumus ar digitālo darba platformu starpniecību, vai šādi nopelna vismaz 50 % no saviem ienākumiem (samazinājies par 0,9 punktiem, salīdzinot ar 2017. gadu). Par sekundāriem platformu darbiniekiem (t. i., strādā vairāk nekā desmit stundas nedēļā un ar platformu darbu nopelna no 25% līdz 50% no saviem ienākumiem) tiek uzskatīti 4,1 % darbinieku, kas ir par 0,5 punktiem vairāk nekā 2017. gadā. Avots: Urzi Brancati, C., et al. (2020), *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey* (Jauni dati par platformu darbiniekiem Eiropā no otrās COLLEEM aptaujas). Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

platformu darba veids¹⁸⁷. Sievietes, piemēram, ir plašāk pārstāvētas personīgo un mājāsaimniecības pakalpojumu nozarē, kā arī aprūpes sektorā. Vēl viens svarīgs atklājums izriet no platformu darba analīzes sadalījumā pēc nodarbošanās un jo īpaši attiecībā uz darbiniekiem, kuri strādā galvenajās profesijās ārkārtas gadījumos veselības jomā¹⁸⁸. Dažās dalībvalstīs minētie darbinieki tika atzīti par kritiski svarīgiem darba ņēmējiem un tādējādi ieguva piekļuvi sociālajai aizsardzībai, savukārt citās viņu nodarbinātības un ienākumu gūšanas iespējas pasliktinājās. Galvenā problēma bija atbilstība atbalsta saņemšanas prasībām, kas bieži vien bija atkarīga no platformās strādājošo cilvēku nodarbinātības statusa, veikto uzdevumu veida un platformas izmantotajiem pārvaldības mehānismiem. Pašnodarbinātība bija dominējošais statuss platformu darba nodarbinātības statusu klasifikācijā 2021. gadā. Deviņas no desmit platformām, kas darbojas ES, klasificē tajās strādājošos cilvēkus kā pašnodarbinātos¹⁸⁹.

Tāldarba izplatība Covid-19 krīzes kontekstā ir radījusi būtiskas izmaiņas dažu darbinieku darba apstākļos, lai gan vērojamas ar vecumu un dzimumu saistītas atšķirības. To darba ņēmēju (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) procentuālā daļa, kuri ziņoja, ka regulāri strādā no mājām, ES palielinājās no 3,2 % 2019. gadā līdz 10,8 % 2020. gadā (2.3.3. attēls). Savukārt to darba ņēmēju īpatsvars, kuri ziņoja, ka strādā no mājām retāk (t. i., tikai “dažreiz”), salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu saglabājās nemainīgs (7,9 %). Lai gan 2020. gadā darba no mājām izplatība pieauga visās vecuma grupās, tā bija visizplatītākā darbaspējīgā vecuma (25–49; 11,6 %) iedzīvotāju vidū, kam sekoja izplatība vecāku darbinieku vidū (50–64; 10,4 %) un izplatība jaunāku darbinieku vidū (15–24; 5,8 %). Šī izplatība bija lielāka arī nodarbināto sieviešu vidū (11,7 %), salīdzinot ar vīriešiem (9,9 %).

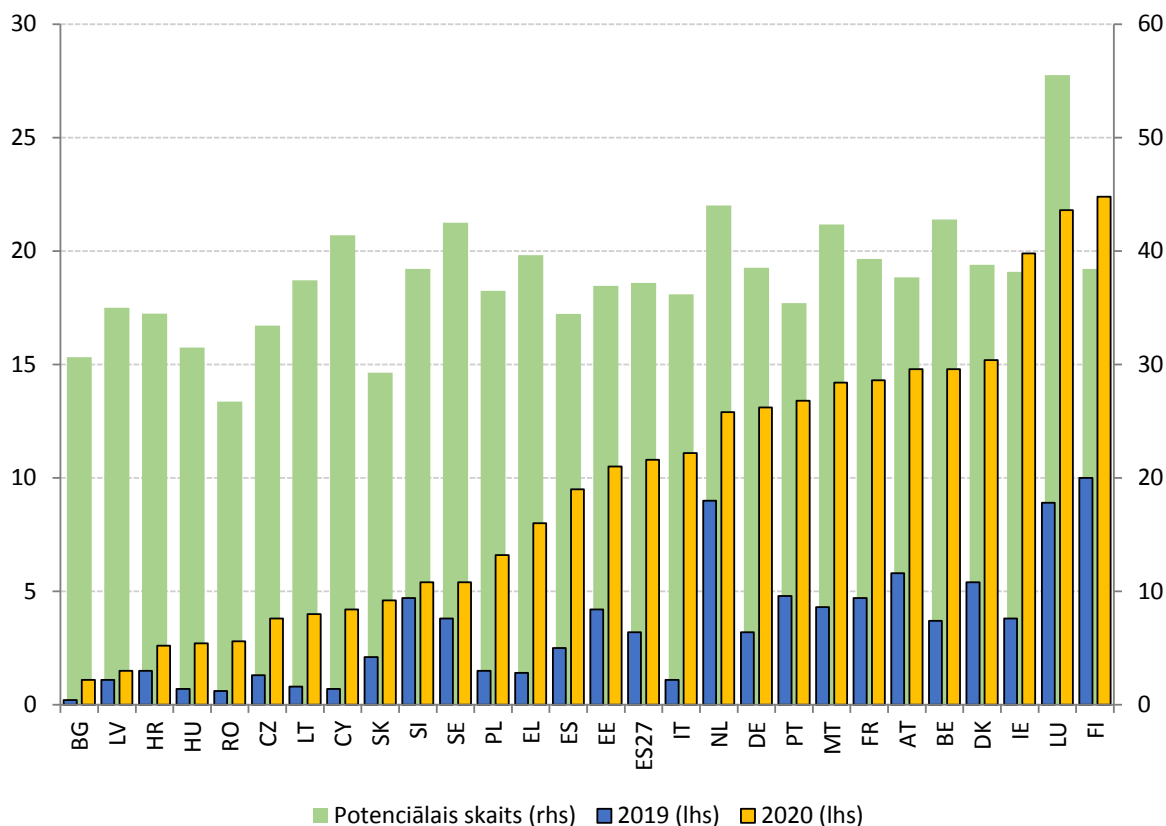
¹⁸⁷ Eiropas Ekspertīzes centrs (2021), *Thematic Review 2021 on Platform work (2021. gada tematiskais pārskats par platformu darbu)*, Kopsavilkuma ziņojums, ko pasūtījis Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļautības ģenerāldirektorāts (KE-02-21-914-EN-N).

¹⁸⁸ Termins lietots saskaņā ar “kritisko profesiju” sarakstu, kas sniegts Eiropas Komisijas pamatnostādnēs par darba ņēmēju brīvas pārvietošanās īstenošanu Covid-19 uzliesmojuma laikā (2020).

¹⁸⁹ W. de Groen, Z. Kilhoffer, L. Westhoff, D. Postica un F. Shamsfakhr (2021). *Digital Labour Platforms in the EU: Mapping and Business Models (Digitālās darba platformas ES: kartēšanas un darījumdarbības modelis)*. Eiropas politikas pētījumu centrs (Centre for European Policy Studies, CEPS).

2.3.3. attēls. Pandēmija ir veicinājusi tāldarbu visās dalībvalstīs.

Darbinieki, kuri pirms pandēmijas un tās laikā parasti strādājuši no mājām (% izteiksmē 2019. un 2020. gadā, kreisā ass), salīdzinot ar potenciālo attālinātā darba īpatsvaru (pamatojoties uz darba uzdevumu analīzi, labā ass).

Piezīme. To darba ņēmēju procentuālā daļa, kuri parasti strādāja no mājām 2019. un 2020. gadā, sadalījumā pēc dalībvalstīm, kā arī nodarbinātības tāldarba daļa, pamatojoties uz profesionālo uzdevumu analīzi.

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_ehomp] un Eurofound un Eiropas Komisijas Kopīgais pētniecības centrs (2021), *What just happened? COVID-19 lockdowns and change in the labour market* (Nesenie notikumi. COVID-19 izolācija un pārmaiņas darba tirgū), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

Pīlāra 3. izcēlums. Darbvieta kvalitāte un “dzīves kvalitāte darbvietā”

Lai īstenotu Eiropas sociālo tiesību pīlāru, ir svarīgi panākt progresu attiecībā uz darbvieta kvalitātes daudzajiem aspektiem. Šajā izcēlumā ir aplūkoti un novērtēti seši plaši aspekti, t. i., darba vide, ienākumi, darba intensitāte un darba laika kvalitāte, dzimums, prasmes un karjeras iespējas. Pīlāra ietvaros 6 no tā 20 principiem ir veltīti taisnīgu darba apstākļu nodrošināšanai, bet citi principi arī netieši veicina darbvieta kvalitātes faktoros (sk. 2.3.4. attēlu). Komisija ierosināja konkrētas iniciatīvas Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā, lai turpinātu progresu šajā jomā.

2.3.4. attēls. Saistība starp 20 pīlāra principiem un darbvieta kvalitāti

Eiropas sociālo tiesību pīlārs				
1. princips. Vispārīgā un profesionālā izglītība un mūžizglītība	2. princips. Dzimumu līdztiesība	3. princips. Vienādas iespējas	4. princips. Aktīvs atbalsts nodarbinātībai	5. princips. Droši un pielāgojami darba apstākļi
6. princips. Atalgojums	7. princips. Informācija par nodarbinātības nosacījumiem un aizsardzība atlaišanas gadījumā	8. princips. Sociālais dialogs un darbinieku dalība	9. princips. Darba un privātās dzīves līdzsvars	10. princips. Veselīga, droša un labi pielāgota darba vide un datu aizsardzība
11. princips. Bērnu aprūpe un atbalsts bērniem	12. princips. Sociālā aizsardzība	13. princips. Bezdarbnieka pabalsti	14. princips. Minimālie ienākumi	15. princips. Ienākumi un pensijas vecumdienās
16. princips. Veselības aprūpe	17. princips. Invalidu iekļaušana	18. princips. Ilgtermiņa aprūpe	19. princips. Mājokļi un palīdzība bezpajumtniekiem	20. princips. Piekļuve pamatpakalpojumiem

Piezīme. Tumšāka zila nokrāsa norāda uz spēcīgāku saistību ar darbvietu kvalitātes aspektiem.

Avots: Komisijas izstrādātais dokuments, pamatojoties uz Lākenas 2001. gada rādītājiem¹⁹⁰ un citiem avotiem.

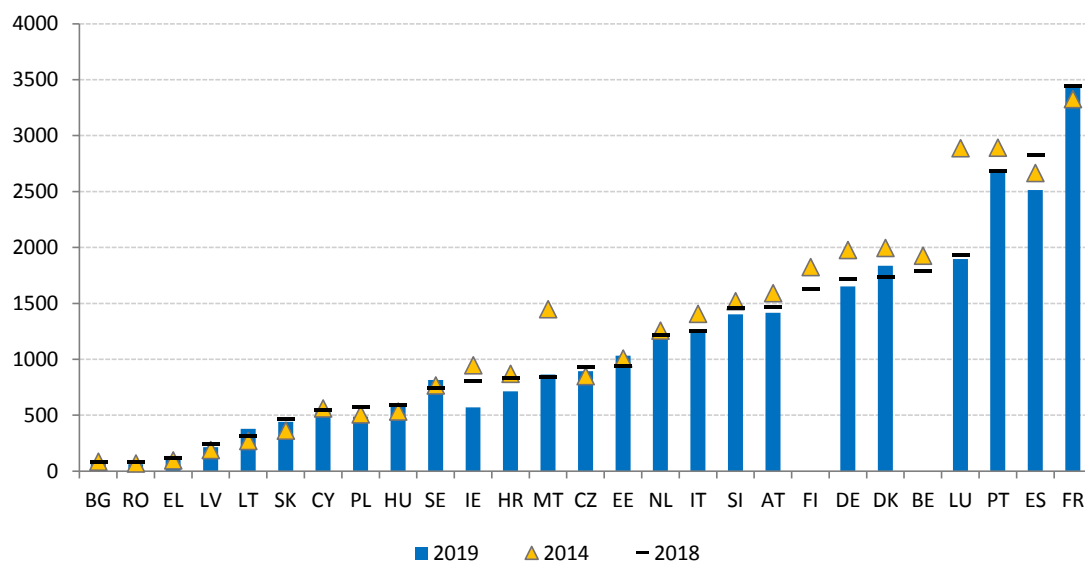
Covid-19 krīze ir ietekmējusi vairākus darbvietu kvalitātes aspektus, jo īpaši darba apstākļus, veselību un drošību darbā, kā arī darbavietu drošību.¹⁹¹ Darbinieki, kuri sniedz klātienē pakalpojumus, strādā ar intensīvu saskarsmi saistītās profesijās vai tā dēvētajās “priekšplāna” darbavietās¹⁹², bieži ir saskārušies ar paaugstinātu veselības un drošības risku darbā un kopējā darba stundu skaita pieaugumu. Jauniešus, mazprasmīgus darba ņēmējus vai tos, kuri nodarbināti saskaņā ar terminētiem līgumiem vai profesijās ar zemākiem ienākumiem, vismagāk ir skārusi atlaišana vai darba līgumu nepagarināšana, kā arī viņu darba apstākļu zemāka paredzamība. Tāpat pandēmija arī darba un privātās dzīves līdzsvaru ir vairāk ietekmējusi sievietēm nekā vīriešiem (sk. 2.2.1. un 2.3.1. iedaļu). Tā arī ir aktualizējusi ar drošu darba praksi un darba vietām saistīto aspektu nozīmi. Kopš 2014. gada 17 dalībvalstīs ir reģistrēts nelaimes gadījumu darbā samazinājums, taču uzlabošanās ir bijusi lēna un rādītāji joprojām ir augsti (2.3.5. attēls). Nelaimes gadījumi darbā spēcīgi ietekmē strādnieku un viņu ģimeņu labklājību, jo tie bieži ir saistīti ar ievērojamu fizisku vai garīgu kaitējumu (sk. X. attēlu).

¹⁹⁰ Kopš 2001. gada Lākenas Eiropadomes sanāksmes darbvietu kvalitāte ir kļuvusi par nozīmīgu aspektu (COM(2001) 313).

¹⁹¹ Eiropas Komisija (2020. gads), *Labour Market and Wage Developments in Europe* (“Darba tirgus un algu tendences Eiropā”); un *Eurofound* (2021). E-aptauja *Living, working and COVID-19 (Dzīve, darbs un Covid-19)*.

¹⁹² Eiropas Slimību kontroles un profilakses centrs definē priekšplāna darbinieku kā personu, kurai ir darbs, kas rada lielāku risku inficēties ar Covid-19, jo nav iespēju strādāt no mājām vai ievērot sociālo distancēšanos. Šī joma bieži ietver veselības aprūpes, ilgtermiņa aprūpes, mazumtirdzniecības un sociālās nozares darbiniekus.

2.3.5. attēls. Nelaiemes gadījumi darbā — incidence (smagums — darbnespēja 4 dienas vai ilgāk)

Piezīme. Incidence ir gada laikā notikušo nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbināto. Jebkurai attiecīgajai valstij šī statistika norāda uz nelaimes gadījumu darbā relatīvo nozīmi strādājošo iedzīvotāju vidū. 2019. gada vērtības par Beļģiju un Somiju nav pieejamas.

Avots: Nelaiemes gadījumi darbā pēc smaguma pakāpes [hsw_mi08].

Pandēmija ir pastiprinājusi megatendenču sekas, jo īpaši digitalizāciju, kas var radīt būtiskas izmaiņas darba organizācijā un apstākļos. Digitalizācija, globalizācija un demogrāfiskās pārmaiņas ir bijušas vieni no galvenajiem pārmaiņu virzītājiem ES darba tirgos, kas ietekmē gan pieejamo darbvietau kvantitāti un kvalitāti, gan to, kā un kas veic attiecīgos darba pienākumus. Lai gan pieaugošās tālruna iespējas un elastīgs darba režīms var veicināt dalību darba tirgū¹⁹³, dzimumu līdztiesības jomā joprojām pastāv problēmas, kā arī ir radušās jaunas problēmas saistībā ar aprūpes un ģimenes pienākumu nelīdzsvarotību. Lai gan digitālās platformas paver jaunas nodarbinātības iespējas, tās var radīt arī nestabilus darba apstākļus. Visbeidzot, digitālā automatizācija var paaugstināt efektivitāti uzņēmumiem un elastīgumu darbiniekiem, taču tā arī izraisa izmaiņas darba uzdevumos un nepieciešamajā prasmju kopumā, kas rada lielāku darba un ienākumu nedrošību noteiktu profesiju darbiniekiem¹⁹⁴.

Pārejai uz zaļo ekonomiku var būt nepieciešams pilnveidot vairākus galvenos darbvietau kvalitātes aspektus. Paredzams, ka pāreja uz mazoglekļa ekonomiku radīs jaunas darba iespējas dažādās nozarēs (piemēram, citstarp tīrās rūpniecības, bioloģiskās lauksaimniecības, ilgtspējīgas būvniecības, mežsaimniecības un transporta, otrreizējās pārstrādes un atjaunojamās enerģijas nozarēs). Tomēr tas var ietekmēt arī daudzas darbvietas ES, jo īpaši oglekļietilpīgu darbību jomās. Pasākumi, kas uzlabo darba saglabāšanu un karjeras attīstību, ir galvenie virzītājspēki, kas efektīvi atbalsta nepieciešamo pāreju no darbvieta uz darbvietau un ierobežotu darbaspēka vai prasmju trūkumu. Tajā pašā laikā efektīva sadalotās ietekmes pārvaldība, ko rada pāreja uz zaļo ekonomiku, ir būtiska,

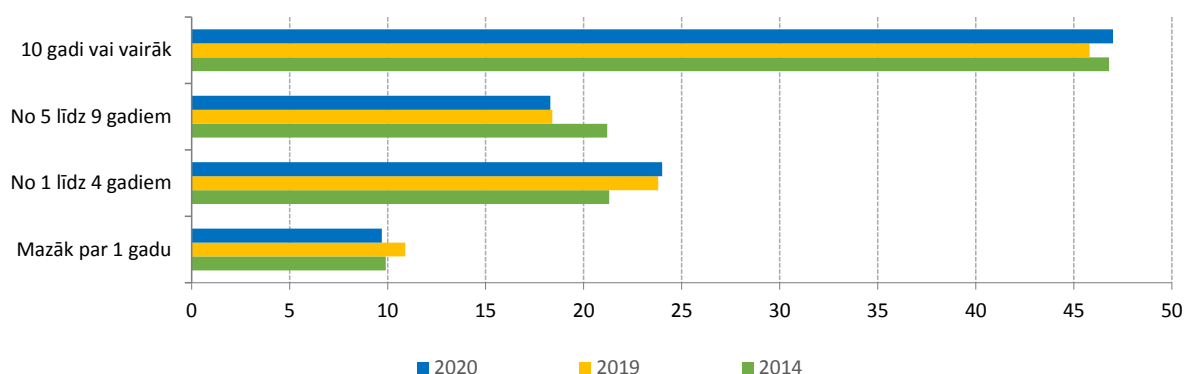
¹⁹³ Sk. Eurofound (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age* (Tāldarbs un uz IKT balstīts moblais darbs: elastīgs darbs digitālajā laikmetā), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

¹⁹⁴ ESAO (2020), *What happened to jobs at high risk of automation? (Kas notika ar darbavietām, attiecībā uz kurām pastāv augsts automatizācijas risks?)*, politikas apkopojums par nodarbinātības nākotni.

lai nodrošinātu darbaspēka un sociālo pielāgošanos. Priekšlikumi “Gatavi mērķrādītājam 55 %”¹⁹⁵ sniedz lielas iespējas izstrādāt un ieviest mazoglekļa tehnoloģijas un zaļās darbvietas. Priekšlikumu kopuma ietvaros Komisijas mērķis ir sniegt dalībvalstīm norādījumus par to, kā vislabāk risināt klimatiskās pārkārtošanās sociālos un darba aspektus.

Pietiekams atalgojums ir galvenais darbinieku motivācijas faktors, un tāpēc tam ir izšķiroša nozīme attiecībā uz piekļeršanos darbam, produktivitāti un sociālo kohēziju. Peļņai ir liela nozīme darbaspēka līdzdalības, produktivitātes un ekonomiskās darbības atbalstīšanā (sk. 2.1.1. iedaļu), un tā ir galvenais darbvieta kvalitātes elements. Nesen veiktā *Eurofound* aptauja¹⁹⁶ liecina, ka to darba ņēmēju īpatsvars ES, kuri uzskatīja, ka viņu atalgojums ir atbilstošs, laikā no 2005. līdz 2015. gadam palielinājās no 43 % līdz 51 %, savukārt to cilvēku īpatsvars, kuri nepiekrīta šim apgalvojumam, palika nemainīgs (apmēram 30 %). Tomēr starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības. Vairākās Austrumeiropas valstīs laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam pieauga darba ņēmēju apmierinātība ar viņu atalgojumu (kā to varēja gaidīt, ekonomikām panākot vienu otru), savukārt pretējā tendence (t. i., lielāka neapmierinātība) tika novērota Spānijā (+14 procentpunkti), Īrijā (+7 procentpunkti) un Francijā un Luksemburgā (abās +6 procentpunkti). Somijā bija visaugstākais apmierinātības līmenis (62 %) un visstraujākais uzlabojums (par 26 procentpunktiem) laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam.

2.3.6. attēls. Darba stāžs ES, 25 gadus vecas vai vecākas nodarbinātas personas (procentos)

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_qoe_4a2].

Darba stabilitāte ir galvenais darbvieta kvalitātes aspekts, savukārt (augsta) darba nestabilitāte parasti ir saistīta ar ierobežotākām cilvēkkapitāla pilnveidošanās iespējām un ierobežotu piekļuvi sociālajai aizsardzībai. Vidējais darba stāžs (t. i., pašreizējā darbvieta pavadītais laiks) ES laikposmā no 2014. līdz 2019. gadam ir samazinājies, un darba ilgums, kas ir “īsāks par vienu gadu”, pieauga par 1 procentpunktu, bet ilgums “no 5 līdz 9 gadiem” un “10 gadi vai vairāk” samazinājās attiecīgi par 2,8 procentpunktiem un par 1 procentpunktu.¹⁹⁷ Cita starpā tas var būt saistīts ar izmaiņām darbaspēka sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm (sk. 1. iedaļu) un jaunu nodarbinātības veidu

¹⁹⁵ Jo īpaši skatīt Komisijas paziņojumu ““Gatavi mērķrādītājam 55 %”: ES 2030. gadam nospraustā klimata mērķrādītāja sasniegšana ceļā uz klimatneitralitāti” [COM/2021/550 final] un Komisijas priekšlikumu par Sociālā klimata fondu [COM/2021/568 final].

¹⁹⁶ Eurofound (2021), *Working conditions and sustainable work: An analysis using the job quality framework (Darba apstākļi un ilgtspējīgs darbs: analīze, izmantojot darbvieta kvalitātes sistēmu)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga. Piezīme. Ar atalgojumu saprot darba ņēmēju ienākumus, tas ir, padoto darbinieku algas un pašnodarbināto personu ienākumus.

¹⁹⁷ Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_qoe_4a2].

pieaugumu (sk. 2.3.1. iedaļu). Tomēr pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm un darba ņēmēju profesionālajiem statusiem.

Darba vides un apstākļu kvalitāte ir saistīta ar veikto darbu, darba laika nosacījumiem un attiecībām darbavietā. Vairākās tradicionālajās ražošanas profesijās (piemēram, operatori automobiļu montāžas un ķīmisko produktu nozarēs) automatizācijas dēļ ir būtiski samazināts fizisko uzdevumu skaits, tai pašā laikā arvien aktuālāki kļūst intelektuālāki uzdevumi (piemēram, kvalitātes nodrošināšana un kontrole). Tas var liecināt par darbvietu kvalitātes uzlabošanas laika gaitā, ja vien darbaspēks ir apveltīts ar pareizajām prasmēm, lai īstenotu pāreju. Un otrādi, darbvietas, kurām raksturīgs augsts darba prasību līmenis, piemēram, laika spiediens vai fiziskās veselības riska faktori (t. i., noteikta veida dežūras vai platformu darbs), apvienojumā ar ierobežotu sociālo atbalstu darbā, lai veiktu nepieciešamos pienākumus, var negatīvi ietekmēt darbinieku labklājību ilgtermiņā (skatīt 2.3. iedaļu)¹⁹⁸.

Vairākas dalībvalstis nesen ir veikušas pasākumus dažās iepriekš minētajās jomās. Piemēram, **Spānijā** tika pieņemts likums, lai ieviestu juridisku prezumpciju attiecībā uz to, ka piegādes platformu kurjeri un šoferi pārtikas un paku piegādes nozarē sniedz pakalpojumus, balstoties uz standarta darba attiecībām. Tas arī paplašināja esošās darbinieku pārstāvju tiesības uz informāciju, attiecinot tās arī uz algoritmu izmantošanu darba vidē. Šīs darbības var būt labs pamats, lai samazinātu nenoteiktību saistībā ar darba un peļņas izredzēm, kas tiek uzskatītas par svarīgu darbvietu kvalitātes rādītāju. **Francijā** tika pieņemti tiesību akti ar mērķi veicināt sociālo dialogu platformu ekonomikā (sk. vairāk 2.3.2. iedaļā). **Beļģijā** ieviesa individuālas tiesības uz apmācību, izmantojot koplīgumus un individuāla mācību konta izveides plānus. Vienlaikus valstī ir arī atvieglotas prasības speciālam laika kredīta režīmam, kas ļauj gados vecākiem darbiniekiem ar ilgu darba stāžu, kuri strādā sarežģītās profesijās vai uzņēmumos, kuriem ir finansiālas grūtības vai kuros notiek pārstrukturēšanas process, strādāt līdz pusslodzei, lai nodrošinātu viņu vajadzībām atbilstošu darba vidi.

Ievērojamā pāreja uz tāldarbu ir parādījusi gan savu potenciālu, gan nepilnības, radot jaunas problēmas attiecībā uz darba laiku un apstākļiem. Šajā veselības ārkārtas situācijā tāldarbs ir izrādījies svarīgs daudziem uzņēmumiem, lai nodrošinātu darbības nepārtrauktību un aizsargātu savu darbinieku veselību. Normālos apstākļos tas arī ļauj saīsināt laiku, kas jāpavada ceļā uz darbu un mājām, nodrošina lielāku elastību un darba un privātās dzīves līdzsvara iespējas darbiniekiem, kā arī lielāku produktivitāti un efektivitāti uzņēmumiem. Tomēr tāldarbs ir arī izpludinājis esošās robežas starp darbu un privāto dzīvi, aktualizējot darbiniekiem, kuri pandēmijas laikā veic tāldarbu, būtiskas problēmas attiecībā uz darba laiku vai darbu izolētībā¹⁹⁹. Salīdzinājumā ar tiem, kuri strādā daļēji no mājām vai tikai no darba devēja telpām, lielāka to darbinieku procentuālā daļa, kuri strādā tikai no mājām, strādāja no 41 līdz 60 stundām nedēļā (sk. 2.3.7. attēlu pa kreisi). Kļuvušas pamanāmākas arī dzimumu atšķirības, jo vairāk sievietes salīdzinoši biežāk bija spiestas pārkārtot savu darba grafiku (tostarp strādāt brīvajā laikā), lai to savietotu ar ģimenes pienākumiem. Starp tiem, kas strādā tikai no mājām, veicot nepilna laika vai pilnas slodzes darbu, lielāks sieviešu īpatsvars (25 %), salīdzinot ar vīriešiem (19 %), strādāja vairāk par noteikto darba laiku. Dzimumu

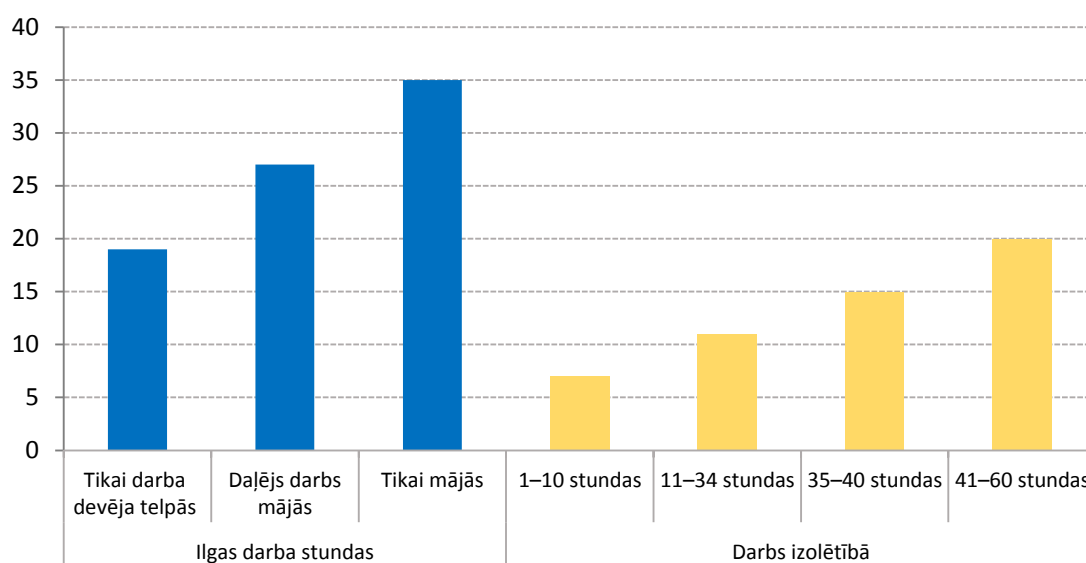
¹⁹⁸ Eurofound (2018), *New tasks in old jobs: Drivers of change and implications for job quality* (Jauni uzdevumi iepriekšējās darbavietās: izmaiņu virzītājspēki, kas ietekmē darbavietu kvalitāti), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

¹⁹⁹ Avots: Eurofound (2021). E-aptauja *Living, working and COVID-19* (Dzīve, darbs un Covid-19), 2. kārtā. Piezīme. E-aptauja tika veikta trīs kārtās — 2020. gada aprīlī, 2020. gada jūlijā un 2021. gada martā. Jēdziens “potenciālā tāldarba nodarbinātības daļa” sadalījumā pēc valstīm ir balstīts uz jaunāko Sostero M. et al. (2020) pētījumu, *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?* (Tāldarbs un Covid-19 krīze: vai jauna digitālā plaisa?), Eiropas Komisija, JRC121193.

atšķirība ir lielāka, aplūkojot darbiniekus, kuriem ir bērni (vecumā no 0 līdz 11 gadiem) un kuri strādā tikai no mājām (35 % sieviešu pret 23 % vīriešu). Pierādījumi arī liecina, ka darba izolētības biežums pieauga līdz ar stundu skaitu, kas strādātas no mājām (sk. 2.3.7. attēlu, diagramma pa labi). Aptuveni 20 % darbinieku, kuri strādāja 41–60 stundas no mājām, jutās izolēti, salīdzinot ar 14 % no tiem, kuri tādu pašu stundu skaitu strādāja darba devēja telpās. Tomēr starp nozarēm un profesijām pastāv būtiskas atšķirības. Komisijas centieni papildināt un atbalstīt dalībvalstu politiku garīgās veselības jomā var palīdzēt mazināt dažas pandēmijas radītās problēmas.

2.3.7. attēls. Pāreja uz tāldarbu dažiem darba ņēmējiem ir radījusi grūtības

To darba ņēmēju procentuālais skaits, kuri strādā no 41 līdz 60 stundām nedēļā, sadalījumā pēc darba vietām (diagramma pa kreisi) To pilna laika darba ņēmēju procentuālais skaits, kuri strādājot jutās izolēti, sadalījumā pēc darba stundām, kas nostrādātas no mājām (ES27, procentu izteiksmē, diagramma pa labi).

Avots: Eurofound (2021), e-aptauja *Living, working and COVID-19* (Dzīve, darbs un Covid-19), II kārtā.

Darba tirgus segmentācijas²⁰⁰ cēloņu novēršana palīdz uzlabot darbvietu kvalitāti. 2021. gada vienotais nodarbinātības ziņojums sniedza plašu analīzi par darba tirgus segmentāciju, arī līgumu noteikumiem (t. i., attiecība uz beztermiņa līgumiem salīdzinājumā ar terminētiem līgumiem), nodarbinātības aizsardzības tiesību aktu būtību un dažādību dalībvalstīs (t. i., noteikumiem, kuri reglamentē tādu darbinieku individuālo un kolektīvo pieņemšanu darbā un atlaišanu no darba, ar kuriem noslēgti terminēti līgumi), kā arī attiecīgo darba ņēmēju veidiem (piemēram, cita starpā piespiedu pagaidu un nepilna laika darba ņēmēji). Darba tirgus segmentācijas uzlabošana palīdz īstenot Eiropas sociālo tiesību pīlāra 5. principu (attiecībā uz drošiem un pielāgojamiem darba apstākļiem) un 7. principu (attiecībā uz informāciju par nodarbinātības nosacījumiem un aizsardzību atlaišanas gadījumā). Šeit sniegtā analīze atjaunina un papildina iepriekšējo analīzi.

²⁰⁰ Saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) datiem tā ir definēta kā darba tirgus sadalījums atsevišķos apakštirgos vai segmentos ar atšķirīgām iezīmēm un uzvedības noteikumiem, piemēram, līguma noteikumiem, izpildes pakāpi vai attiecīgo darba ņēmēju veidiem.

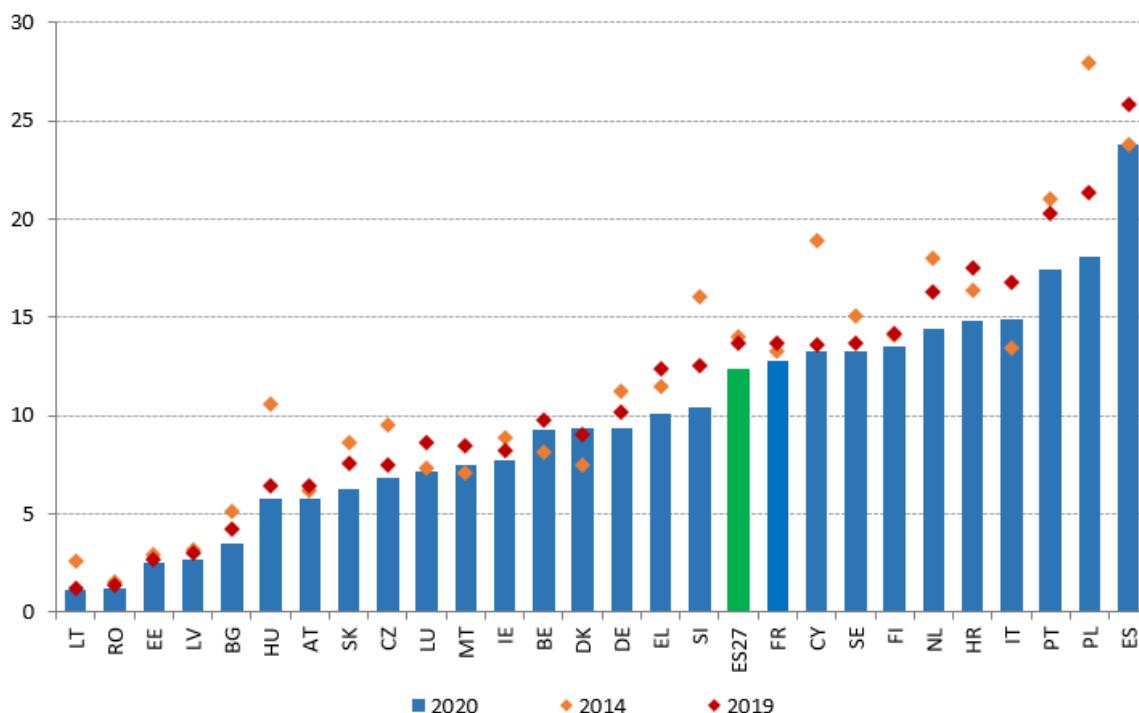
Kopš pandēmijas sākuma nodarbinātības līmenis to cilvēku vidū, kas strādā saskaņā ar terminētu līgumu²⁰¹, ir samazinājies, bet joprojām ir ievērojams vairākās dalībvalstīs. Terminētu līgumu īpatsvars no kopējās daļas vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem ES ir samazinājies no vidēji 13,7 % 2019. gadā uz 12,4 % 2020. gadā, atspoguļojot to, ka vairāk tiek likvidētas terminētu līgumu darbvietas salīdzinājumā ar pastāvīgu līgumu darbvietām (pastāvīgos darba ņēmējus salīdzinoši vairāk aizsargāja tiesību normas par pieņemšanu darbā un atlaišanu, kā arī saīsināta darba laika shēmas un citi darba saglabāšanas pasākumi). Atšķirība starp augstāko un zemāko pagaidu nodarbinātības īpatsvaru dalībvalstīs joprojām ir ievērojama — 22,7 procentpunkti, lai gan tā ir mazāka nekā 2019. gadā (24,6 procentpunkti). Aplūkojot ceturkšņa datus, pagaidu darba ņēmēju īpatsvars (20–64 gadu vecuma grupā; sezonāli koriģēts) 2021. gada 2. ceturksnī bija 13,2 %, palielinoties par 1,1 procentpunktu no zemā līmeņa 2020. gada 2. ceturksnī. Tas var liecināt, ka nozīmīga pandēmijas laikā zaudētā pagaidu nodarbinātības daļa jau ir atgūta. Tomēr skaitļi dažādās valstīs ievērojami atšķiras²⁰². Tādās dalībvalstīs kā Spānija, Polija, Portugāle, Itālija, Horvātija un Nīderlande laikposmā no 2019. gada līdz 2020. gadam ir reģistrēts pagaidu darba ņēmēju īpatsvara samazinājums par gandrīz 2 procentpunktiem vai vairāk. Tomēr lielākajā daļā šo dalībvalstu kopējais īpatsvars joprojām ir krietni virs ES vidējā līmeņa, un jo īpaši Spānijā, Polijā un Portugālē tas ievērojami pārsniedz 15 %. Savukārt zemākais īpatsvars, proti, zem 3 %, reģistrēts Lietuvā, Rumānijā, Igaunijā un Latvijā (sk. 2.3.8. attēlu).

²⁰¹ Šis termins attiecas gan uz nestandarta darba kārtību (piemēram, elastīgiem, terminētajiem, dežūras un nulles stundu līgumiem), gan līgumiem ar pagaidu darba aģentūrām, vienlaikus izslēdzot nepilna laika darbu un pašnodarbinātās personas bez darbiniekiem.

²⁰² Eiropas Komisija (2021. gads), 2021. gada pārskats par darba tirgus un algu tendencēm Eiropā (*Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2021*). Luksemburga, Eiropas Savienības Publikāciju birojs (drīzumā).

2.3.8. attēls. Pagaidu nodarbinātība 2020. gadā ir samazinājusies, bet joprojām ir ievērojama vairākās dalībvalstīs.

Pagaidu darba ņēmēju īpatsvars starp visiem darba ņēmējiem (20–64 gadu vecuma grupā), gada dati

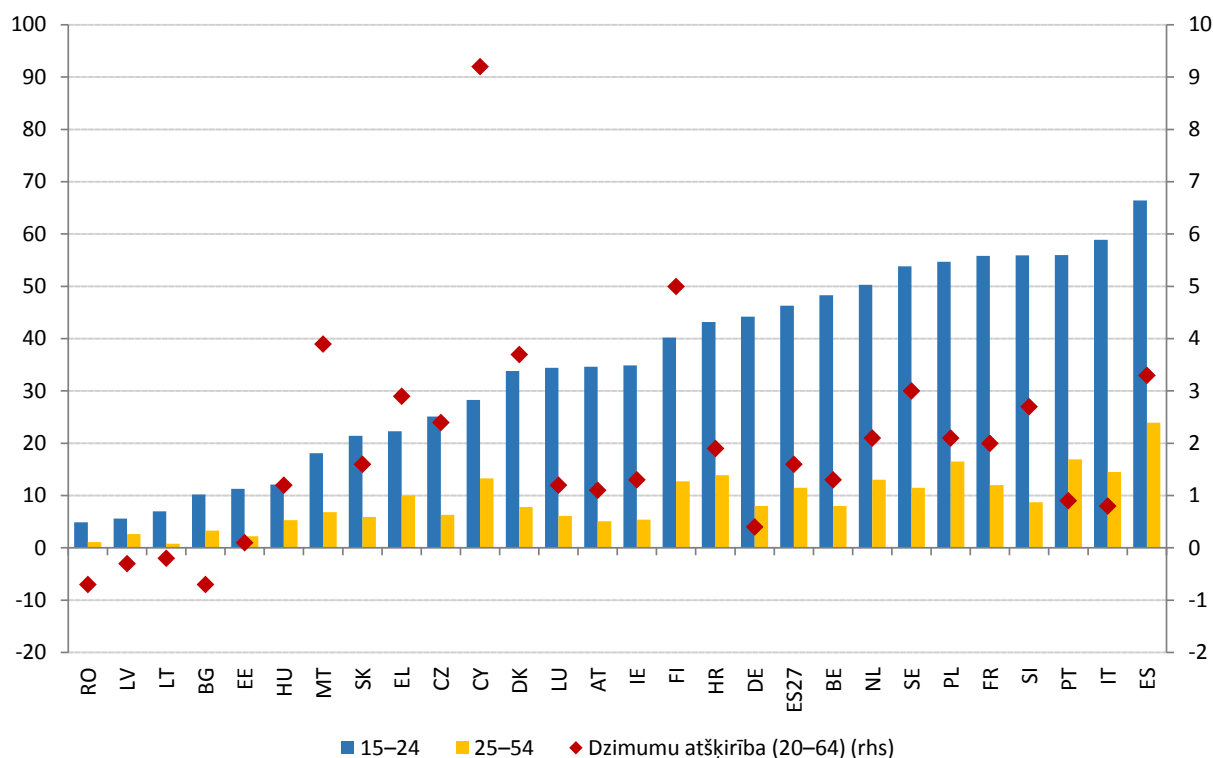

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsi_pt_a].

Lai gan 2020. gadā vidējais terminēto līgumu īpatsvars ir samazinājies, tie joprojām ir īpaši izplatīti sieviešu, gados jaunu un ārpus ES dzimušo darba ņēmēju vidū. 2020. gadā sieviešu (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) ar terminētajiem līgumiem īpatsvars ES bija 13,4 %, salīdzinot ar 11,8 % vīriešu, un laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam tas ir samazinājies par 1,3 procentpunktiem (salīdzinājumā ar 1,5 procentpunktiem vīriešu vidū). Dzimumu nodarbinātības atšķirība pagaidu nodarbinātības jomā nedaudz palielinājās — no vidēji 1,3 procentpunktiem 2019. gadā līdz 1,6 procentpunktiem 2020. gadā, lai gan pašlaik šajā jomā ir vērojamas būtiskas atšķirības starp valstīm (sk. 2.3.9. attēlu). 2020. gadā lielākais sieviešu pagaidu nodarbinātības īpatsvars no kopējās nodarbinātības bija Spānijā (25,5 %), Polijā (19,2 %), Kiprā (18 %) un Portugālē (17,8 %). Tajā pašā gadā pagaidu nodarbinātības īpatsvars gados jaunu nodarbināto personu vidū vecumā no 15 līdz 24 gadiem bija daudz augstāks, proti, 46,3 %, nekā 25–54 gadus vecu nodarbināto vidū (11,5 %) un 55–64 gadus vecu nodarbināto vidū (6,1 %). Arī ārpus ES dzimušie darba ņēmēji 2020. gadā reģistrēja daudz lielāku pagaidu nodarbinātības daļu (20,9 %) salīdzinājumā ar vietējiem iedzīvotājiem (15,5 %), un atšķirība bija īpaši izteikta (vairāk nekā 10 procentpunkti) Kiprā, Zviedrijā un Portugālē, kam seko Francija un Spānija ar 7 līdz 10 procentpunktiem.

2.3.9. attēls. Visās dalībvalstīs jauniešiem (vecuma grupā no 15 līdz 24 gadiem) ir daudz biežāk noslēgti terminētie līgumi, un atšķirības starp dzimumiem mēdz būt ievērojamas.

Pagaidu darbinieki kā daļa no kopējā nodarbināto skaita pēc vecuma (% izteiksmē, kreisā ass) un dzimumu atšķirības (% izteiksmē, labā ass) pagaidu nodarbinātības jomā (2020).

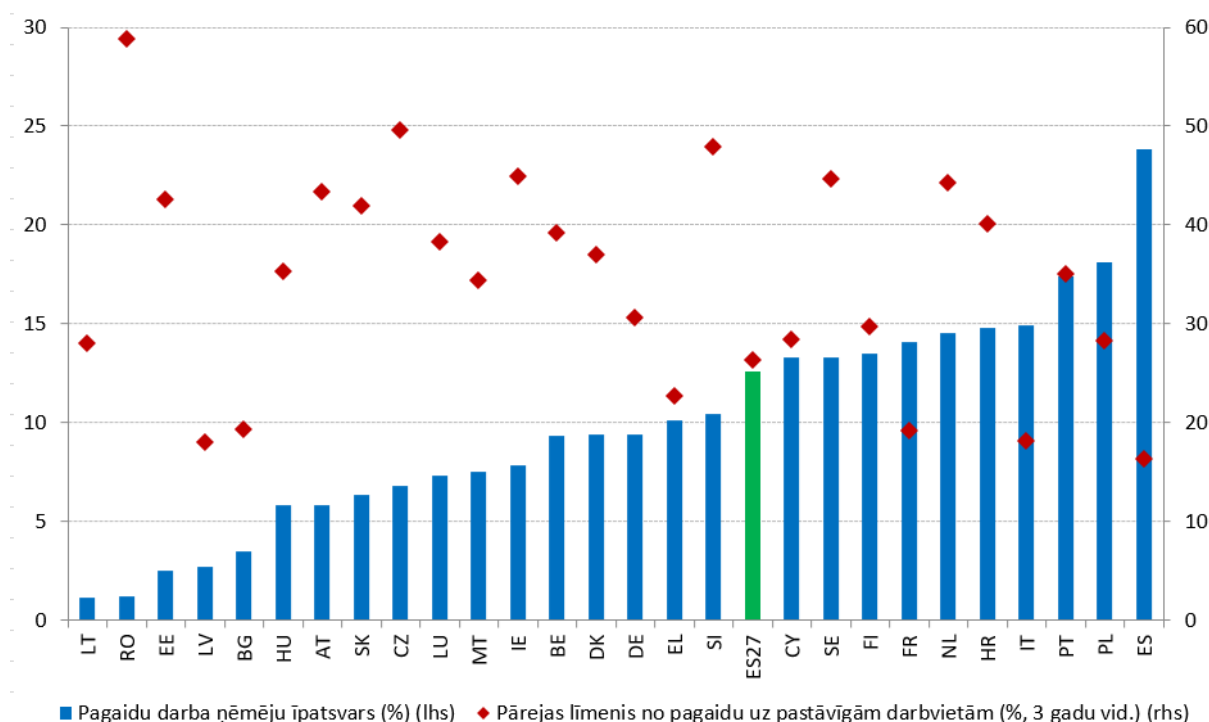
Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_etpgan].

Terminētie līgumi, kas kalpo kā “atspēriena punkts” ceļā uz pastāvīgākām darbvietām, ir galvenais faktors, lai uzlabotu vispārējo darbvietu kvalitāti. Darba tirgus dualitāti bieži raksturo liels terminēto līgumu īpatsvars un zems pārejas līmenis no šiem līgumiem un beztermiņa darba attiecībām²⁰³. Dažas dalībvalstis šajā ziņā saskaras ar ievērojamām problēmām. 2.3.10. attēlā parādīti pārejas rādītāji no terminētiem līgumiem uz beztermiņa līgumiem (vidēji trīs gadu periodā no 2018. līdz 2020. gadam, ar mērķi kontrolēt iespējamās ar ekonomikas ciklu saistās novirzes); tie attēloti attiecībā pret pagaidu darbinieku skaitu procentos no kopējā skaita (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem). Trīs dalībvalstīs (Spānijā, Itālijā un Francijā), kurās ir augsts pagaidu nodarbinātības līmenis, arī ir zems pārejas līmenis no terminētajiem uz beztermiņa darba līgumiem (zem 20 %). Citās valstīs, piemēram, Horvātijā, Nīderlandē un Portugālē, joprojām pagaidu nodarbinātības rādītāji ir samērā augsti (aptuveni vai vairāk par 15 %), taču pārejas rādītāji ir augstāki (virs 35 % Portugālē un virs 40 % Nīderlandē un Horvātijā). Savukārt Čehijā, Igaunijā, Austrijā un Rumānijā ir zems terminēto līgumu īpatsvars (zem 7 %) un salīdzinoši augsti pārejas uz beztermiņa darba līgumiem rādītāji (virs 40 %).

²⁰³ Eurofound (2019), *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses* (Darba tirgus segmentācija: jaunas empīriskās analīzes un politikas analīzes izmēģinājumi), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

2.3.10. attēls. Terminēto līgumu īpatsvars un to pārvēršana pastāvīgās darbvietās dalībvalstīs ievērojami atšķiras.

Pagaidu darba ņēmēju procentu izteiksmē no kopējā nodarbināto skaita (20–64 gadu vecuma grupā) 2020. gadā un pārejas uz pastāvīgām darbvietām rādītājs (2018., 2019. un 2020. gada vidējā vērtība).

Piezīme. Rādītāji par statusa maiņu darba tirgū 2020. gadā vēl nav pieejami par Vāciju, Īriju, Itāliju, Latviju un Slovākiju. Latvijas rādītājs attiecas uz 2017. gadu; Slovākijas rādītājs attiecas uz 2016. gadu.

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsq_etpga] un Kopienas statistika attiecībā uz ienākumiem un dzīves apstākļiem (EU-SILC) [ile_lvhl32].

Dažās dalībvalstīs joprojām tiek reģistrēta ievērojams piespiedu pagaidu nodarbinātības īpatsvars. Piespiedu pagaidu nodarbināto (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) procentuālā daļa pēdējos gados ES27 ir samazinājusies lēnām, bet stabili — no 8,8 % 2016. gadā uz 7,9 % 2019. gadā un 6,8 % 2020. gadā. Dažās dalībvalstīs galvenais iemesls, kāpēc darba ņēmējiem jānoslēdz terminēts līgums, joprojām ir grūtības atrast pastāvīgu darbu. Darba ņēmēji, kuri ir spiesti noslēgt terminētus līgumus, bieži ziņo par zemāku apmierinātību ar darbu, kas var ietekmēt viņu sniegumu, prasmju apguvi un karjeras virzību. Valstīs saglabājas ievērojamas atšķirības (līdz 19 procentpunktiem). Tādās dalībvalstīs kā Spānijā, Portugālē, Kiprā, Horvātijā un Itālijā vairāk nekā 12 % darba ņēmēju, kuri ir noslēguši terminētus līgumus, ziņo, ka ir nonākuši tādā situācijā, kurā viņi nevar atrast pastāvīgu darbu. Itālijā un Spānijā šis rādītājs sakrīt arī ar zemiem rādītājiem attiecībā uz pāreju no pagaidu uz pastāvīgu nodarbinātību (sk. 2.3.10. attēlu). Savukārt zemākie piespiedu pagaidu nodarbinātības rādītāji reģistrēti Igaunijā, Austrijā, Lietuvā un Vācijā, un tie ir zem 1 %²⁰⁴.

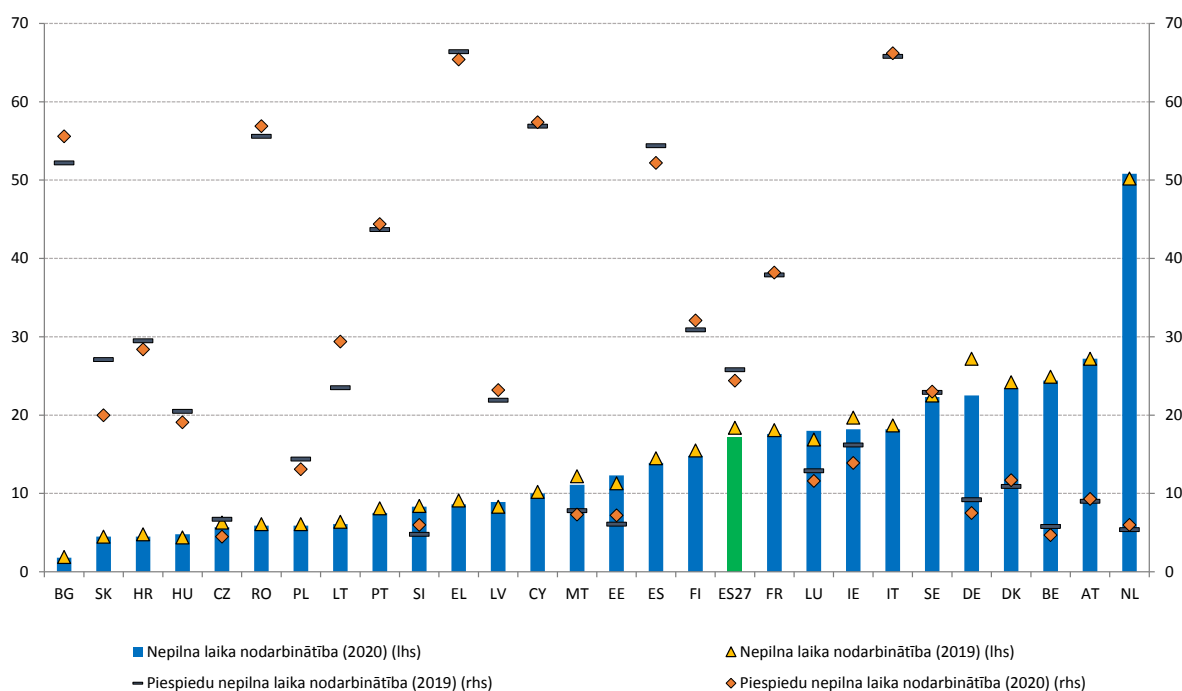
Lai gan nepilna laika nodarbinātības īpatsvars ES 2020. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir samazinājies, piespiedu nepilna laika darbs joprojām ietekmē ievērojamu daļu nodarbināto. Nepilna laika darba ņēmēju (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) procentuālais īpatsvars ES 2020. gadā bija 17,2 %, kas ir par 1,2 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gadā.

²⁰⁴ Avots: Eurostat datubāze [tesem190].

Kamēr sešās valstīs (proti, Nīderlandē, Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Vācijā un Zviedrijā) 2020. gadā rādītāji pārsniedz 20%, četrās valstīs (Bulgārijā, Slovākijā, Horvātijā un Ungārijā) tie ir zem 5 % (sk. 2.3.11. attēlu). Vislielākais nepilna laika darba procentuālais samazinājums ir reģistrēts Vācijā laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam (4,7 procentpunkti), savukārt Igaunijā un Luksemburgā procentuālā daļa tajā pašā laikposmā ir palielinājusies (par aptuveni 1 procentpunktu). Piespiedu nepilna laika darba īpatsvars kopējā nepilna laika nodarbinātībā (vecuma grupā 15–64 gadi) ES pēdējos gados bija ar lejupejošu tendenci, un tas nokrities līdz 24,4 % 2020. gadā (par 1,4 procentpunktiem mazāk nekā 2019. gadā un aptuveni par 8 procentpunktiem mazāk nekā 2014. gadā). Kamēr sešas dalībvalstis (proti, Itālija, Grieķija, Kipra, Rumānija, Bulgārija un Spānija) ziņo par rādītājiem virs 50 %, citas valstis (t. i., Čehija, Beļģija, Slovēnija un Nīderlande) ziņo par rādītāju 6 % apmērā vai mazāku. No 2019. līdz 2020. gadam Slovākijā ir ievērojami samazinājies piespiedu nepilna laika darba ņēmēju īpatsvars (par 7,1 procentpunktu). Turpretī tajā pašā laikposmā tas ir palielinājies Lietuvā (par 5,9 procentpunktiem) un Bulgārijā (par 3,4 procentpunktiem). Citās dalībvalstīs izmaiņas ir bijušas mazāk izteiktas (t. i., mazāk nekā 2,5 procentpunkti).

2.3.11. attēls. Dalībvalstīs pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz nepilna laika nodarbinātības īpatsvaru un tās piespiedu komponentu

Nepilna laika nodarbinātības īpatsvars kopējā nodarbinātībā (15–64 gadu vecuma grupā) un piespiedu nepilna laika nodarbinātība procentu izteiksmē no kopējās nepilna laika nodarbinātības (15–64 gadu vecuma grupā), gada dati, procentu izteiksmē.

Piezīme. laukrindas pārrāvums attiecībā uz Vāciju.

Avots: Eurostat, darbaspēka apsekojumi [lfsi_pt_a] un [lfsa_eppgai].

Joprojām augsts ir pašnodarbināto personu bez darbiniekiem (tā saukto “individuālā darba veicēju”) īpatsvars. Individuālā darba veicēji dažos gadījumos var slēpt atkarīgas darba attiecības vai fiktīvu pašnodarbinātību. 2020. gadā bez darbiniekiem bija aptuveni 15,8 miljoni pašnodarbināto personu (vecumā no 15 līdz 64 gadiem). Lai gan šis skaits ir pieaudzis par 0,8 miljoniem salīdzinājumā ar 2019. gadu, tas ir par aptuveni 1,2 miljoniem mazāks nekā 2014. gada maksimālais rādītājs. Relatīvā izteiksmē pašnodarbināto personu

(vecumā no 15 līdz 64 gadiem) bez darbiniekiem īpatsvars salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir nedaudz pieaudzis (par 0,5 procentpunktiem), sasniedzot 8,2 % no kopējās nodarbinātības. Tomēr pastāv būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm un nozarēm. Četrās dalībvalstīs (Maltā, Nīderlandē, Beļģijā un Spānijā) ir reģistrēti visaugstākie individuālā darba veicēju rādītāji (virs 13 %), savukārt Austrijā, Zviedrijā, Vācijā un Dānijā šis rādītājs bija zem vai tuvu 5 %²⁰⁵. Joprojām būtiski ir nodrošināt piekļuvi sociālajai aizsardzībai visiem, tostarp pašnodarbinātajām personām, arī lai mazinātu pandēmijas radītās situācijas nenoteiktību un tās sociālekonomiskās sekas.

Covid-19 krīze ir ietekmējusi vairākas darbības, kas parasti ir vairāk saistītas ar nedeklarētu darbu, un attiecībā uz dažām nozarēm un darbinieku kategorijām ir nepieciešama rūpīga uzraudzība. Daudzas darbības, kurās liela nozīme ir nedeklarētam darbam, ir saistītas ar tiešu un intensīvu sociālo saskarsmi (t. i., izmitināšana un ēdināšana; māksla, izklaide un atpūta; un mājāsaimniecības pakalpojumi). Vienlaikus plašā informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) izmantošana un pieaugošā platformu ekonomikas loma ir veicinājusi darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma saskaņošanu šajās nozarēs. Provizoriskskaitļi par darba inspekcijām 2020. gadā liecina par būtisku samazinājumu daudzās dalībvalstīs salīdzinājumā ar 2019. gadu. 19 valstīs mazāk nekā 10 % darba devēju tiek pārbaudīti visa gada garumā²⁰⁶. Darba inspekciju kapacitātes stiprināšana un stimulu nodrošināšana, lai veicinātu nedeklarētā darba pārvēršanu oficiālā darbā, tiek uzskatīti par galvenajiem faktoriem, lai risinātu šo parādību un nodrošinātu pienācīgu darba aizsardzību un sociālo aizsardzību visiem. Kopš 2021. gada maija Eiropas platforma nedeklarēta darba apkarošanai ir kļuvusi par Eiropas Darba iestādes (*European Labour Authority, ELA*) daļu, kas ļaus integrētākā veidā risināt ar pārbaudēm un izpildi saistītos aspektus²⁰⁷.

2021. gadā ziņots par nelielu ilgtermiņa bezdarba pieaugumu, kas pārtrauc iepriekšējos gados sasniegto progresu. Ilgtermiņa bezdarba līmenis un šī līmeņa virzība²⁰⁸ parasti ir labs rādītājs tam, cik aktīva darba tirgus politika (*active labour market policy, ALMP*) ir efektīva tādu cilvēku sasniegšanā, kam nepieciešams atbalsts, un darbvietu piemeklēšanā šādiem cilvēkiem²⁰⁹. Pirms pandēmijas vidējais ilgtermiņa bezdarba līmenis ES pastāvīgi samazinājās no 5,3 % 2014. gadā līdz 2,4 % 2020. gadā (par 0,2 procentpunktiem zem 2019. gada rādītāja). Tomēr rādītājs 2021. gada 2. ceturksnī salīdzinājumā ar 2020. gada 2. ceturksni ir palielinājies lielākajā daļā dalībvalstu, un tas ir būtiski pasliktinājies (par vairāk nekā 1 procentpunktu) Spānijā, Itālijā, Portugālē, Horvātijā un Kiprā. Atšķirības starp dalībvalstīm joprojām ir būtiskas, un 2020. gadā rādītāji svārstās no 0,6 % Čehijā un Polijā līdz aptuveni ES vidējam līmenim (2,4 %) Bulgārijā, Portugālē un Lietuvā un līdz 4,7 % Itālijā, 5 % Spānijā un 10,9 % Grieķijā. Sociālo rezultātu apkopojuma galvenais rādītājs par ilgtermiņa bezdarba līmeni norāda uz “kritisku stāvokli” Spānijā, kurā ir augstāks līmenis par vidējo (5 % 2020. gadā), bet tikai neliels samazinājums (par 0,3 procentpunktiem) pēdējā gada laikā (2.3.12. attēls). Igaunija, Lietuva, Luksemburga un Slovākija ir atzīmētas kā “jānovēro”, jo

²⁰⁵ Avots: Eurostat datubāze [tqoe4a3] un darbaspēka apsekojums [Ifsa_egaps].

²⁰⁶ COM(2021) 592 final. Paziņojums par to, kā tiek piemērota 2009. gada 18. jūnija Direktīva 2009/52/EK, ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kuri nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri valstī uzturas nelegāli.

²⁰⁷ Vairāk informācijas skatīt Eiropas Darba iestādes tīmekļa vietnē.

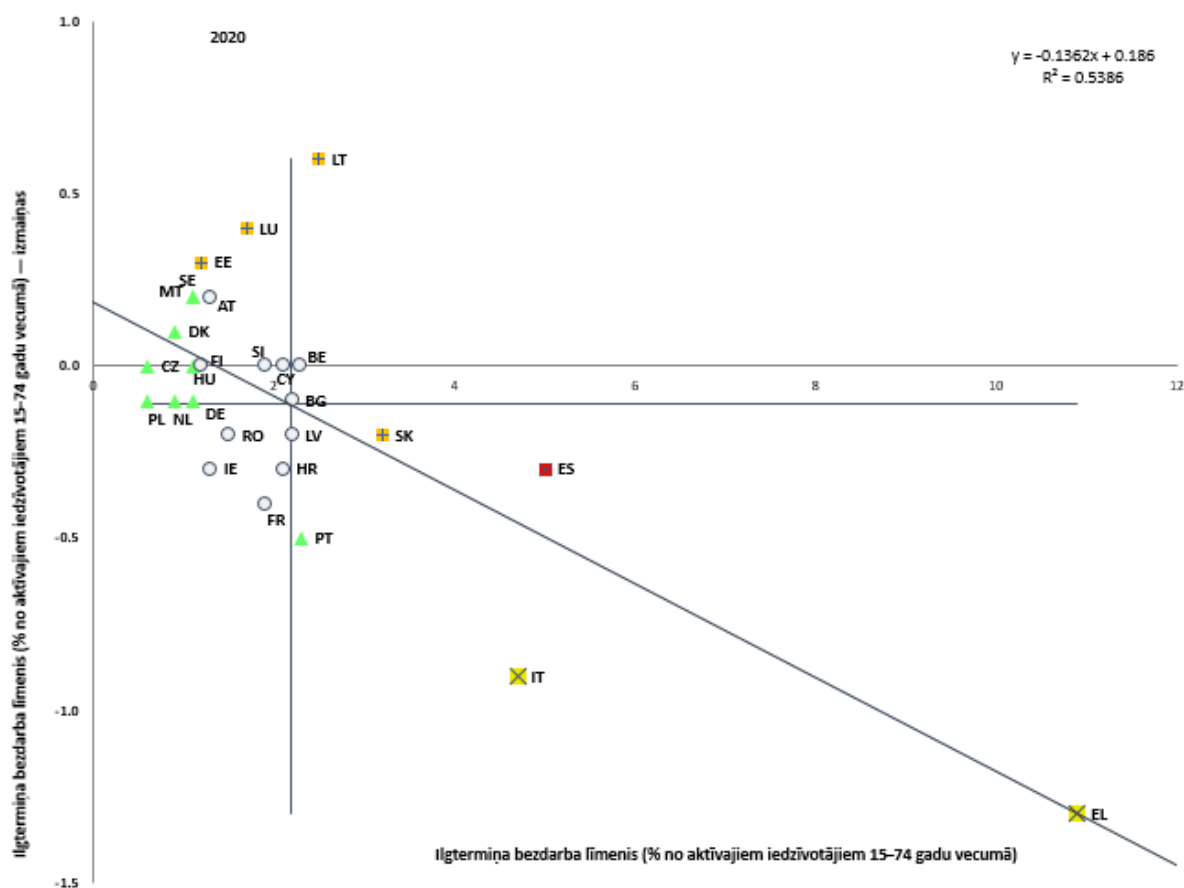
²⁰⁸ Definēts kā ilgāk par gadu bez darba palikušo cilvēku īpatsvars aktīvo iedzīvotāju vidū.

²⁰⁹ Nodarbinātības komiteja ir panākusi vienošanos noteikt ilgtermiņa bezdarba līmeni par sociālo rezultātu pārskata pamatrādītāju aktīva nodarbinātības atbalsta pārraudzībai.

līmenis tajās ir pasliktinājies vai tikai nedaudz uzlabojies salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Grieķijas un Itālijas stāvoklis ir atzīmēts kā “vājš, bet uzlabojas” to pozitīvā snieguma dēļ (attiecīgi -1,3 procentpunkti un -0,9 procentpunkti 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu). Čehijā, Vācijā, Dānijā, Ungārijā, Maltā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē un Zviedrijā ilgtermiņa bezdarba līmenis saglabājās zems un kopumā stabils 2020. gadā. Reģionos pastāv arī lielas ilgstoša bezdarba līmeņa atšķirības (3. pielikums). Augsts un pastāvīgs ilgtermiņa bezdarbs negatīvi ietekmē cilvēkkapitālu un potenciālo izaugsmi, kā arī nosaka nepieciešamību pēc pasākumiem, kas uzlabotu aktīvas darba tirgus politikas un valsts nodarbinātības dienestu efektivitāti (arī ar mērķorientētāku palīdzību, individualizētu atbalstu un ciešu sadarbību ar darba devējiem un sociālajiem dienestiem)²¹⁰.

2.3.12. attēls. 2020. gadā ilgtermiņa bezdarba līmenis ir samazinājies vairākās dalībvalstīs, lai gan COVID-19 krīzes kopējā ietekme vēl nav novērota.

Ilgtermiņa bezdarba līmenis, 2020. gada līmeņi un ikgadējās izmaiņas attiecībā pret 2019. gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā.

Avots: Eurostat, Darbspēka apsekojums [tesem130].

Dalība aktīvas darba tirgus politikas pasākumos dalībvalstīs ievērojami atšķiras, un atšķirības ne vienmēr atspoguļo radušos problēmu apmēru. Līdzdalības līmenis regulāros

²¹⁰ 2019. gadā publicētajā 2016. gada novērtējumā attiecībā uz Padomes ieteikumu par ilgtermiņa bezdarbnieku integrāciju šajā ziņā sniegti svarīgi un joprojām aktuāli secinājumi. Sk. COM(2019) 169 final un SWD(2019) 154 final.

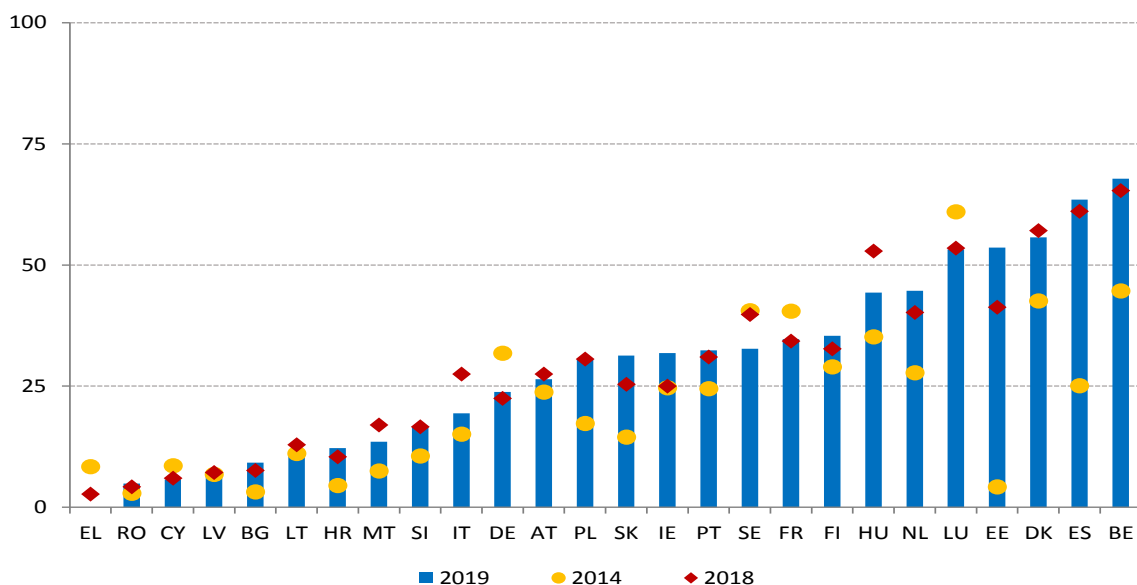
darba tirgus politikas pasākumos²¹¹ uz 100 bezdarbniekiem, kuri vēlas strādāt, sniedz būtisku informāciju par dalībvalstu centieniem reintegrēt neaktīvos cilvēkus darba tirgū (sk. 2.3.13. attēlu)²¹². No 2014. līdz 2018. gadam šie skaitļi ar dažādu intensitātes līmeni pieauga 17 dalībvalstīs (Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Horvātijā, Dānijā, Igaunijā, Ungārijā, Itālijā, Maltā, Nīderlandē, Polijā, Portugālē, Rumānijā, Slovēnijā, Slovākijā, Spānijā un Somijā). Jo īpaši Igaunijā, Spānijā un Beļģijā un mazākā mērā Polijā un Slovākijā laikā no 2014. līdz 2019. gadam tika novērots ievērojams līdzdalības pieaugums aktivizācijas pasākumos. Piecās citās valstīs (proti, Grieķijā, Vācijā, Francijā un Luksemburgā) šis rādītājs tajā pašā laikposmā samazinājās. Savukārt citās dalībvalstīs (proti, Bulgārijā, Kiprā, Latvijā, Lietuvā, Horvātijā, Maltā, Rumānijā un Slovēnijā) laika gaitā ir notikušas nelielas izmaiņas. Tādās valstīs kā Spānija un Beļģija pastāvēja gan salīdzinoši augsti izdevumi darba tirgus atbalsta pasākumiem, gan būtiskas ilgtermiņa bezdarba problēmas, savukārt tādās valstīs kā Grieķija, Itālija, Slovākija, Bulgārija un zināmā mērā Slovēnija darba meklētājiem sniegtais atbalsts ir salīdzinoši zems (t. i., zem 0,2 % no IKP), salīdzinot ar valstij raksturīgo problēmu apmēru (sk. 2.3.14. attēlu). Dalībvalstīs, kurās ir zems līdzdalības līmenis aktīvajos darba tirgus pasākumos, to nodrošinājuma stiprināšana ir būtiska, lai novērstu iespējamu paliekošu ilgtermiņa nelabvēlīgu ietekmi un veicinātu integrējošu atveseļošanu. Papildus finansējumam, ko tradicionāli nodrošina Eiropas Sociālais fonds un citi kohēzijas politikas līdzekļi (tostarp *REACT-EU* un *CRII* un *CRII+*), saskaņā ar Komisijas ieteikumu par iedarbīgu un aktīvu atbalstu nodarbinātībai (*Effective Active Support to Employment, EASE*) Atveseļošanas un noturības instruments²¹³ sniedz nozīmīgu ES finansējumu, lai atbalstītu šāda veida pasākumus.

²¹¹ Saskaņā ar *LMP* klasifikāciju darba tirgus politikas pasākumi ietver bezdarbniekiem un citām mērķgrupām paredzētus aktivizēšanas pasākumus, kas ietver tādas kategorijas kā apmācība, darba rotācija un darba dalīšana, nodarbinātības stimulēšana, atbalstīta nodarbinātība un rehabilitācija, tieša darbvietu radīšana un jaunuzņēmumu stimulēšana.

²¹² Tomēr šis rādītājs jāvērtē piesardzīgi, jo tas mēra tikai dalību darba tirgus politikā (nevis tās efektivitāti), un vairākās valstīs tas rada ar datu vākšanas procesu saistītas statistikas ticamības problēmas.

2.3.13. attēls. Dalībvalstīs pastāv atšķirības attiecībā uz līdzdalību aktīvas darba tirgus politikas pasākumos

Regulāro darba tirgus politikas (DTP) intervences pasākumu (2.–7. kategorija) dalībnieki uz 100 bezdarbniekiem, kuri vēlas strādāt

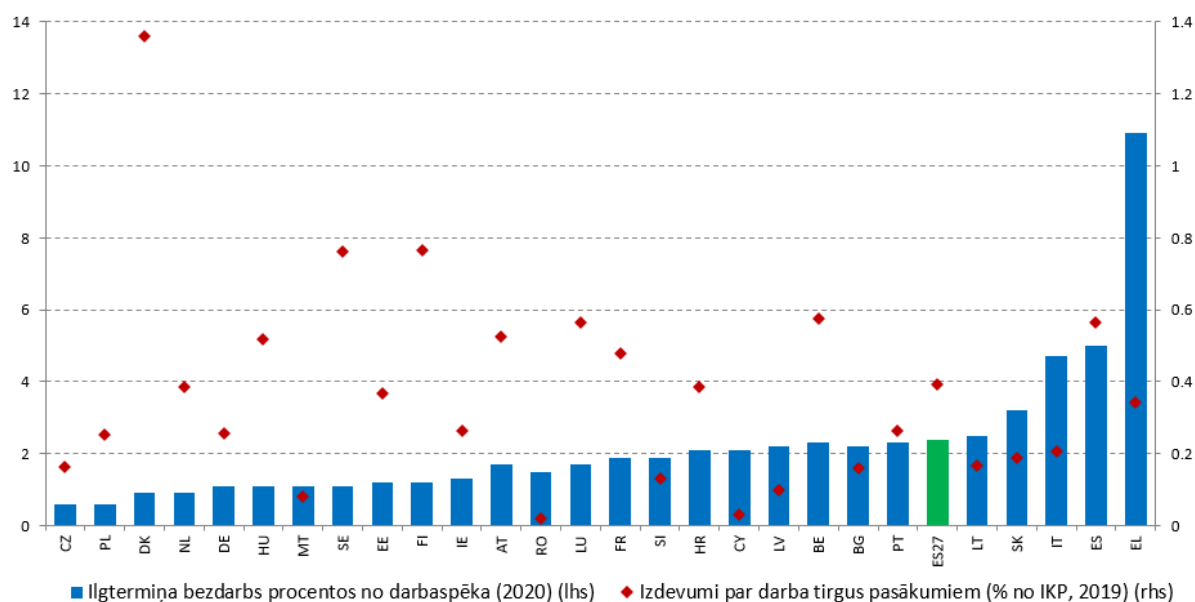

Piezīme. Dati nav pieejami par Čehiju, un par Grieķiju dati ir pieejami tikai līdz 2018. gadam. Par Lietuvu 2019. gadā ir pieejami dati ar mazu ticamību.

Avots: Eurostat, Darba tirgus politikas (LMP) datubāze [lmp_ind_actsup].

2.3.14. attēls. Izdevumi aktīviem darba tirgus pasākumiem dalībvalstīs ievērojami atšķiras un ne vienmēr ir saistīti ar grūtībām, ar kurām nākas saskarties

Izdevumi aktīviem darba tirgus pasākumiem (2.–7. kategorija, procentos no IKP, 2019. gads) un ilgtermiņa bezdarbs procentu izteiksmē no darbspējīgo iedzīvotāju skaita (2020)

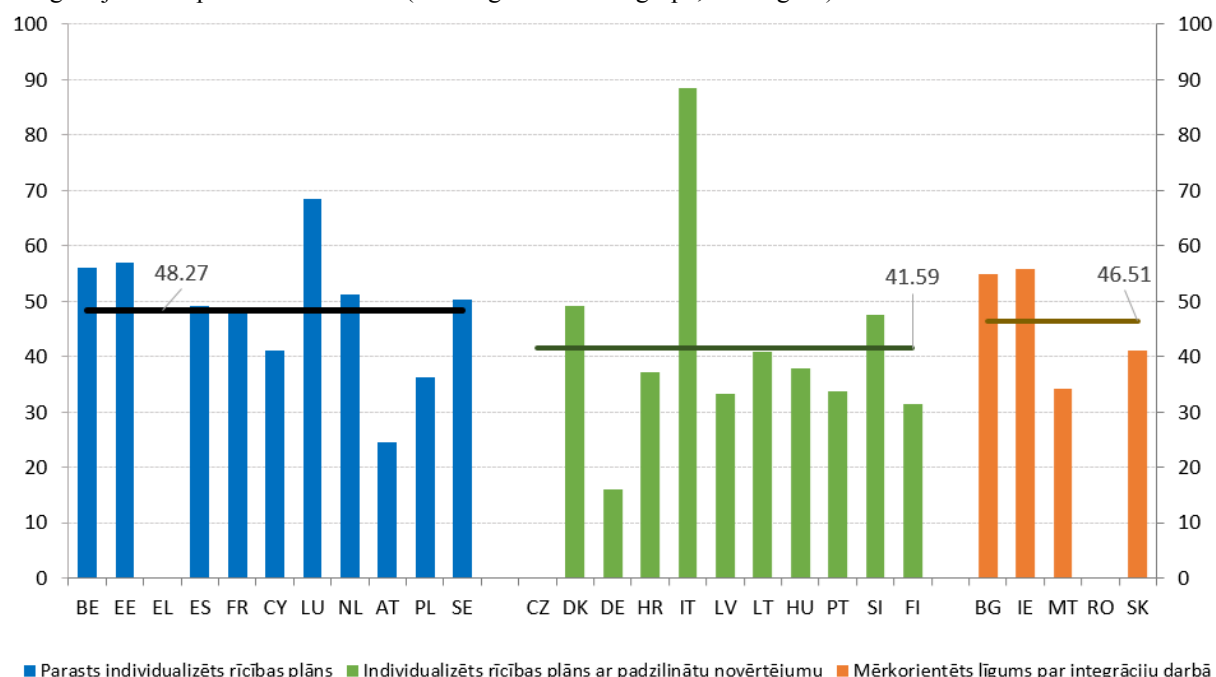
Avots: Darba tirgus politikas (LMP) datubāze [Imp_expsumm] un darbspēka apsekojums [une_ltu_a].

Personalizētu darba integrācijas shēmu izstrāde un īstenošana ir būtiska, lai risinātu svarīgas nodarbināmības problēmas ilgtermiņa bezdarbniekiem. Līgumi par integrāciju darbā nodrošina pielāgotu palīdzību, lai ilgtermiņa bezdarbnieki atgrieztos darba tirgū. Lai gan līgumi par integrāciju darbā dažādās dalībvalstīs atšķiras, tie parasti ietver mentorēšanu, individualizētu atbalstu darba meklēšanā, tālākizglītībā un apmācībā un cita veida sociālo atbalstu (piemēram, mājokli, transportu vai bērnu un aprūpes pakalpojumus), ja tas nepieciešams darba meklētājiem, kuri saskaras ar papildu grūtībām. Līgumus par integrāciju darbā sagatavo darba konsultants un darba meklētājs, un tie ietver rīcības plānu un pasākumus, lai palīdzētu ilgtermiņa bezdarbniekiem atrast piemērotu darbu. Tos bieži papildina individuāli padziļināti novērtējumi, lai noteiktu katra reģistrētā ilgtermiņa bezdarbnieka specifiskās un iespējamās vajadzības ne vēlāk kā 18 mēnešu laikā pēc bezdarba iestāšanās. Padziļinātie novērtējumi ir noderīgi, lai sagatavotu individualizētus rīcības plānus ar kalendāru un darbību kopumu ierosināto mērķu sasniegšanai. 2019. gadā 46,5 % no visiem ES ilgtermiņa bezdarbniekiem, kuriem tika piedāvāts izstrādāt mērķorientētu līgumu par integrāciju darbā, atguva savu statusu darba tirgū. Ilgtermiņa bezdarbniekiem, kas izmantoja individualizētus rīcības plānus, šis rādītājs pieauga līdz 48,3 % (sk. 2.3.15. attēlu). Liela daļa ilgtermiņa bezdarbnieku, kuriem bija izstrādāts gan mērķorientēts līgums par integrāciju darbā, gan parasts individualizēts rīcības plāns, piedalījās dažāda veida prasmju pilnveides pasākumos²¹⁴.

²¹⁴ Eiropas Komisija (2019), *Datu vākšana LTU ieteikuma īstenošanas uzraudzībai: 2017. gads*.

2.3.15. attēls. Pielāgotu aktivizācijas plānu nodrošināšana palīdz palielināt ilgtermiņa bezdarbnieku nodarbinātību.

Ilgtermiņa bezdarba periodu, kas beidzas ar nodarbinātību, īpatsvars attiecībā uz dažādiem līgumiem par integrāciju darbā procentu izteiksmē (25–64 gadu vecuma grupa, 2019. gads)

Piezīme. Dati par Čehiju, Grieķiju un Rumāniju nav pieejami.

Avots: Darba tirgus politikas (LMP) datubāze un darbaspēka apsekojums.

Valsts nodarbinātības dienestiem ir galvenā loma darba meklētāju atbalstīšanā un tādu darbību virzīšanā, kas nodrošina vienmērīgu pāreju uz darbu, tostarp uz zaļāku ekonomiku. Situācija darba tirgū un daudzu cilvēku izredzes ir būtiski mainījušās Covid-19 krīzes ietekmētajos apstākļos, spēcīgāk skarot tos, kuri jau iepriekš bija nonākuši neaizsargātā situācijā. Efektīvi un produktīvi valsts nodarbinātības dienesti (VND) ir ļoti svarīgi, lai piedāvātu visiem darba meklētājiem karjeras iespējas un novērstu bezdarba vai iepriekšējās neaktivitātes nelabvēlīgu (paliekošu) ietekmi. Turklāt VND var būt izšķiroša loma strukturālo izmaiņu noteikšanā un atbalstīšanā darba tirgū, izmantojot tādas pasākumus kā plašāka prognozēšana, zināšanas un partnerības²¹⁵. VND pierādītā spēja efektīvi pielāgot savu pakalpojumu sniegšanu un uzņemties galveno lomu, reaģējot uz darba tirgus situāciju, būtu jāturpina atbalstīt, izmantojot digitalizāciju, spēju veidošanu un modernizāciju, kā arī pastiprinātu sadarbību ar attiecīgajām darba tirgus ieinteresētajām personām, tostarp citiem darba sniedzējiem, sociālajiem pakalpojumiem un sociālajiem partneriem.

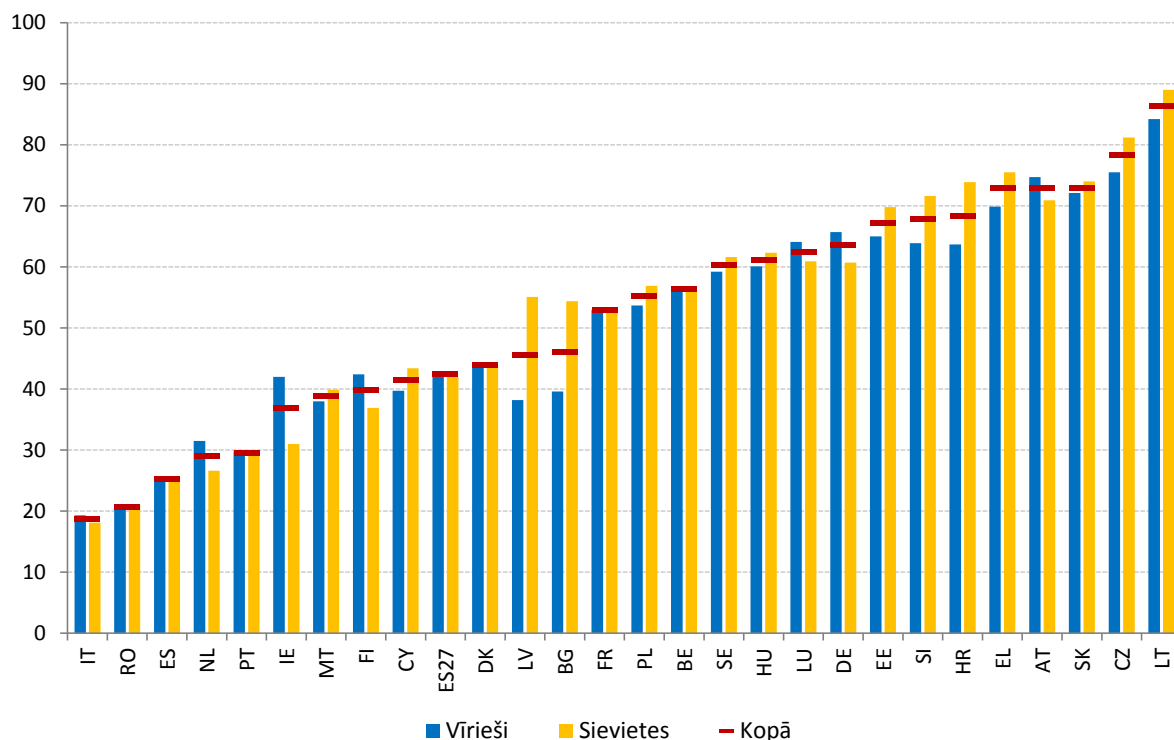
Pastāv būtiskas atšķirības valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumu izmantošanā, kā arī atšķiras darba meklēšanas paradumi dažādās dalībvalstīs. 2020. gada analīze par to darba meklētāju procentuālo daļu, kuri ziņoja, ka ir izmantojuši valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumus darba meklēšanai, liecina, ka skaitļi svārstās no 20 % Itālijā un Rumānijā līdz aptuveni 60 % Beļģijā, Zviedrijā, Ungārijā, Luksemburgā un Vācijā un vairāk nekā 75 %

²¹⁵ Avoti: Eiropas Komisija (2021). *European Network of Public Employment Services, Work programme 2021* (Eiropas Valsts nodarbinātības dienestu tīkls, 2021. gada darba programma). Publicēta 2021. gada jūnijā. Eiropas Komisija (2020). *Gada pārskats*, 2020. gada janvāris–decembris.

Čehijā un Lietuvā (sk. 2.3.16. attēlu). Dažās dalībvalstīs ir vērojamas nelielas atšķirības pēc dzimuma, visizteiktākās — Latvijā, Bulgārijā, Slovēnijā, Īrijā un Horvātijā. Kopumā valsts nodarbinātības dienestu (VND) pakalpojumu izmantošanai darba meklētāju vidū ES ir tendence kristies pēdējo gadu laikā, samazinoties no 49,1 % 2014. gadā līdz 46,1 % 2017. gadā un 42,5 % 2020. gadā (tas var arī zināmā mērā atspoguļot salīdzinoši biežāku citu metožu, jo īpaši digitālo, izmantošanu darba meklējumos). Šis rādītājs ir augstāks par privāto nodarbinātības dienestu pakalpojumu izmantošanu (21,3 %) vai sludinājumu publicēšanu vai atbildēšanu uz tiem (40,6 %), kas kopš 2017. gada kopumā ir nemainīgi. Lai gan dažādu alternatīvu izmantošana nav ekskluzīva un nav novērots skaidrs savstarpēji papildinošs vai aizstājošs darba meklēšanas metožu modelis, 12 dalībvalstīs to cilvēku procentuālais daudzums, kuri apgalvo, ka izmanto VND pakalpojumus, ir mazāks par 50 %. No 2017. līdz 2020. gadam dažās dalībvalstīs, piemēram, Igaunijā, Lietuvā un Bulgārijā, tika reģistrēts ievērojams VND pakalpojumu izmantošanas pieaugums (par vairāk nekā 6 procentpunktiem). Gluži pretēji, Vācijā, Kiprā un Rumānijā VND pakalpojumu izmantošana darba meklētāju vidū tajā pašā laikposmā ir ievērojami samazinājusies (par aptuveni 10 procentpunktiem). Tajā pašā laikā ES pēdējos gados ir ievērojami samazinājies to respondentu īpatsvars, kuri apgalvo, ka darba meklējumos izmanto sociālos sakarus (piemēram, draugus, radus un arod biedrības) (no 71 % 2017. gadā līdz 66 % 2020. gadā), un tāpat ir samazinājies to respondentu īpatsvars, kuri nolemj pieteikties tiešā veidā pie darba devējiem (no aptuveni 60 % līdz 53 % tajā pašā laika posmā). VND tehniskās iespējas un cilvēkresursi, to digitālā integrācija un ar darba devējiem izveidoto partnerību pakāpe joprojām ir būtisks faktors, kas nosaka VND pakalpojumu kvalitāti un pievilcīgumu.

2.3.16. attēls. Dalībvalstīs pastāv būtiskas atšķirības valsts nodarbinātības dienestu pakalpojumu izmantošanā, kā arī nelielas atšķirības iedalījumā pēc dzimuma.

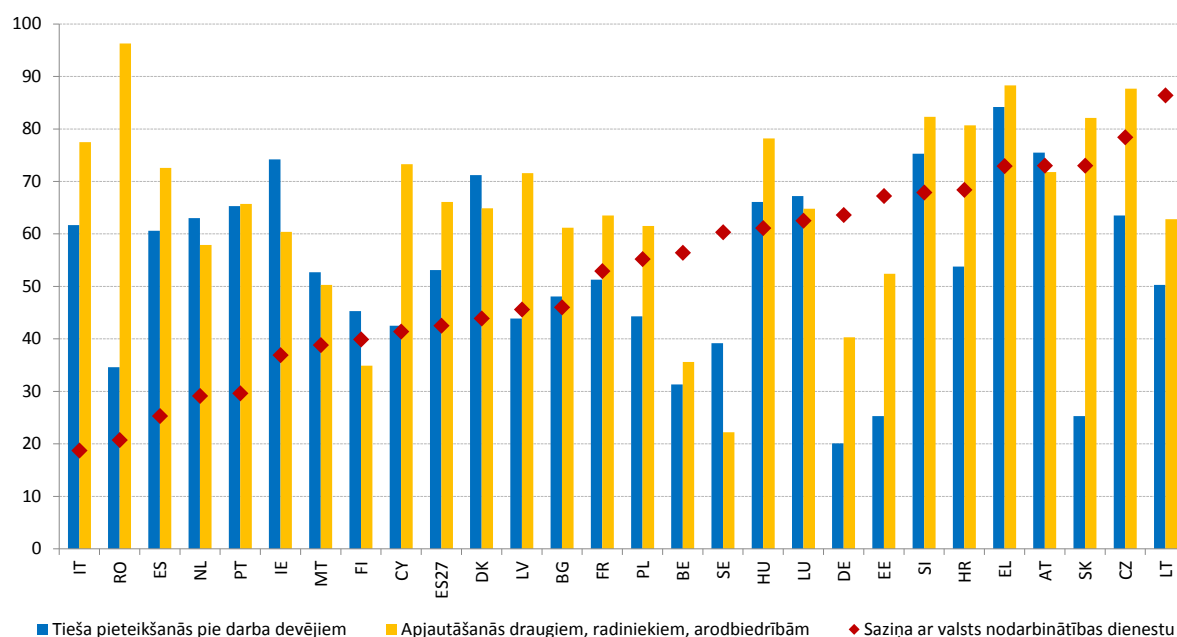
To bezdarbnieku procentuālais daudzums, kuri 2020. gadā izmantoja valsts nodarbinātības biroja pakalpojumus darba meklēšanai; vērtības sadalījumā pēc dzimuma

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [Ifsa_ugmsw].

2.3.17. attēls. Darba meklētāji izmanto plašu meklēšanas metožu klāstu dažādos un bieži vien neekskluzīvos veidos

To bezdarbnieku procentuālais skaits, kuri apgalvo, ka ir izmantojuši konkrētu darba meklēšanas metodi (2020)

Piezīme. Valstis sakārtotas augošā secībā pēc tā, cik bieži notikusi saziņa ar valsts nodarbinātības biroju.

Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_ugmsw].

2020. gadā dalībvalstīs pieauga to īstermiņa bezdarbnieku īpatsvars, kuri saņem atbalstus. Covid-19 krīzes kopējā ietekme uz nodarbinātību ir ierobežota, pateicoties plaši izmantotajām saīsināta darba laika iespējām un līdzīgiem darba saglabāšanas pasākumiem (sk. 2.1. iedaļu). Tomēr īpaši sarežģītā situācijā, sākoties krīzei, nonāca cilvēki, kuri zaudēja darbu vai jau bija bezdarbnieki²¹⁶. 2021. gada vienotais nodarbinātības ziņojums ietvēra detalizētu analīzi par ES bezdarbnieku pabalstu sistēmu galvenajām iezīmēm, pamatojoties uz bezdarbnieka pabalstu un aktīvas darba tirgus politikas (*ALMP*) salīdzinošās novērtēšanas rezultātiem, par kuriem panākta vienošanās ar Nodarbinātības komiteju (*Employment Committee, EMCO*). Lai gan analīze kopumā joprojām ir derīga, jāatzīmē, ka bezdarbnieka pabalstu shēmu segums palielinājās lielākajā daļā dalībvalstu un vēl būtiskāk Bulgārijā, Igaunijā, Grieķijā, Spānijā, Maltā, Rumānijā un Slovākijā laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam (sk. 2.3.18. attēlu). Dalībvalstīs, kurās ir pieejami jaunāki dati,²¹⁷ bezdarbnieka pabalsta saņēmēju skaita relatīvais pieaugums ir īpaši nozīmīgs (par 40 % vai vairāk kopš 2020. gada februāra līdz 2021. gada pavasarim vai vasaras sākumam) Igaunijā, Portugālē, Rumānijā, Slovākijā un Zviedrijā. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu bezdarbnieka pabalsta saņēmēju skaits pēdējos mēnešos ir samazinājies līdz ar darba tirgus apstākļu uzlabošanos.

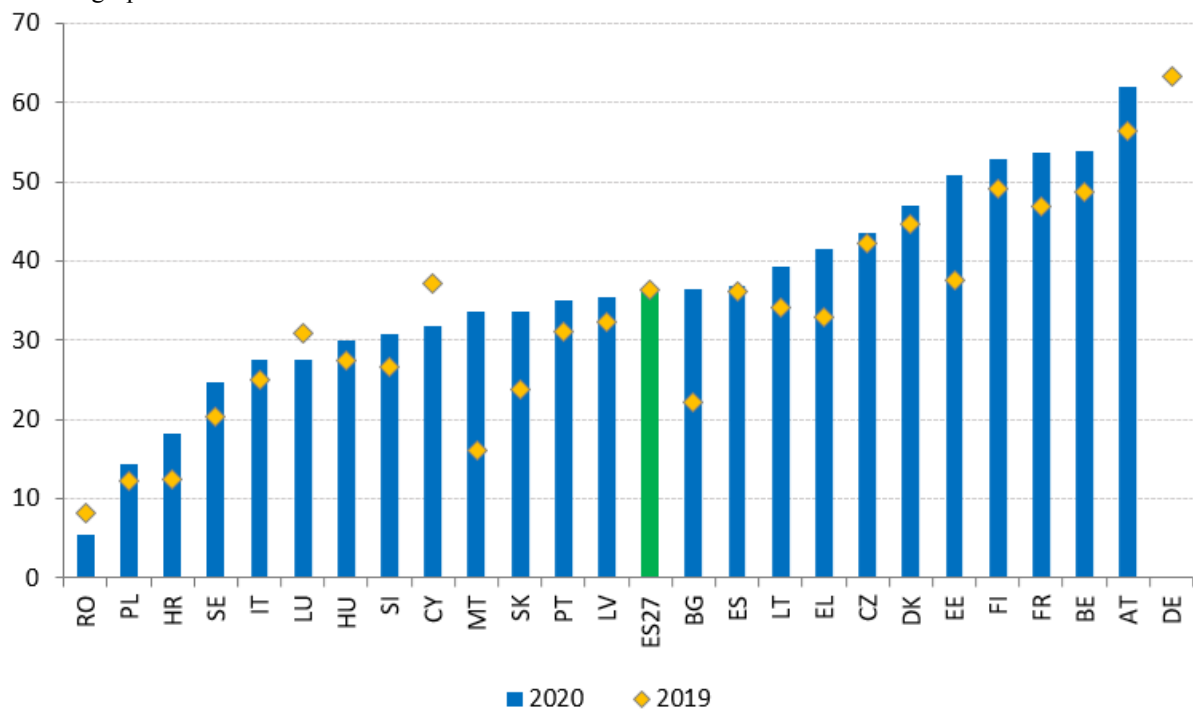
²¹⁶ Vairāk informācijas sk. Eiropas Komisija (2020). *Employment and Social developments in Europe* (Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā). Ceturkšņa pārskats, 2020. gada jūnijs. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs.

²¹⁷ Sk. Sociālās aizsardzības komitejas (*Social Protection Committee, SPC*) 2021. gada pārskatu.

2020. gadā pabalstus nesaņēma 32,8 % no ES bezdarbniekiem, kuri bija reģistrēti mazāk par vienu gadu, un Horvātijā un Slovākijā šī procentuālā daļa ir lielāka par 50 %²¹⁸.

2.3.18. attēls. Lielākajā daļā dalībvalstu pieauga to īstermiņa bezdarbnieku īpatsvars, kuri saņem bezdarbnieka pabalstus

Bezdarbnieka pabalstu segums īstermiņa bezdarbniekiem (t. i., periods ir īsāks par 12 mēnešiem), 15–64 gadu vecuma grupa

Piezīme. Dati par Īriju un Nīderlandi nav pieejami. Dati par Vāciju attiecas tikai uz 2019. gadu.

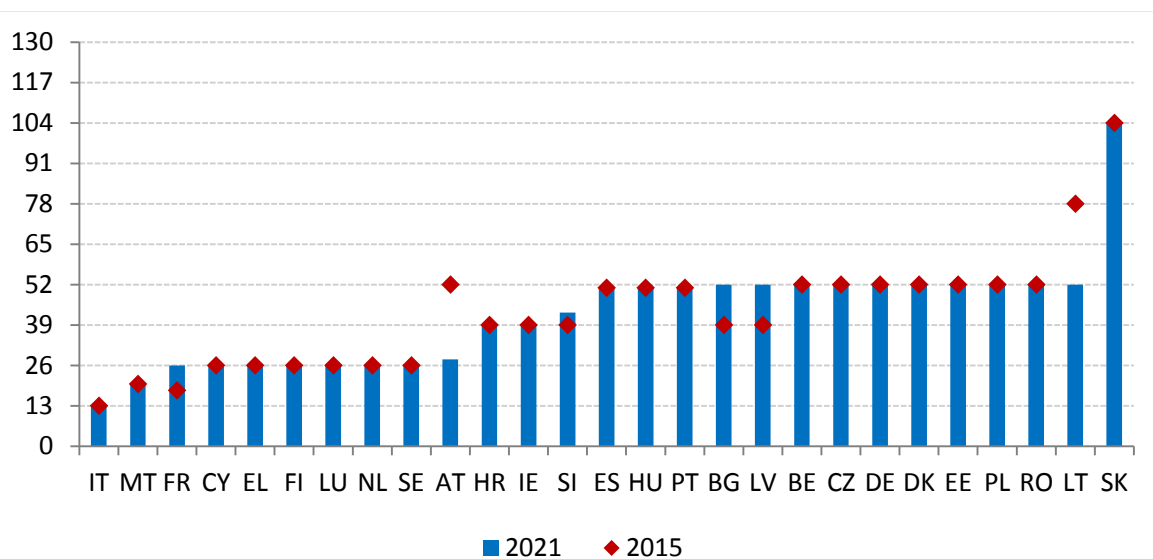
Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_ugadra].

2021. gadā nodarbinātības perioda ilgums, kas ļauj pretendētu uz bezdarbnieka pabalstu, un laikposms, kurā pabalstus var pieprasīt, kopumā saglabājās nemainīgs. Kvalifikācijas periods mainījās tikai Slovēnijā no 9 mēnešiem 2020. gadā uz 10 mēnešiem 2021. gadā — sk. 2.3.19. attēlu. Itālijā ir visīsākais periods, lai kvalificētos bezdarbnieka pabalstam, un apdrošināšanas iemaksas jāveic 13 nedēļas. No otras puses, Slovākijā ir visgarākais kvalifikācijas periods — 104 nedēļas. Kā redzams 2.3.20. attēlā, darbiniekiem, kuri tiek atlaisti pēc viena nodarbinātības gada, ir tiesības uz ļoti atšķirīga ilguma pabalstiem atkarībā no dalībvalsts. 16 dalībvalstīs pabalstus var pieprasīt ne ilgāk kā uz 6 mēnešiem (24 nedēļas). Tomēr Dānijā un Beļģijā šādas tiesības ilgst divus gadus vai vairāk. Luksemburgā un Grieķijā attiecīgais ilgums ir tieši viens gads, bet Lietuvā, Latvijā un Īrijā — aptuveni 8 mēneši.

²¹⁸ Avots: Eurostat, Darbaspēka apsekojums [lfsa_ugadra].

2.3.19. attēls. Iemaksu periods, kas nepieciešams, lai varētu saņemt bezdarbnieka pabalstu, dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras.

Nepieciešamā kvalifikācijas perioda garums nedēļās, dati par 2015. un 2020. gadu

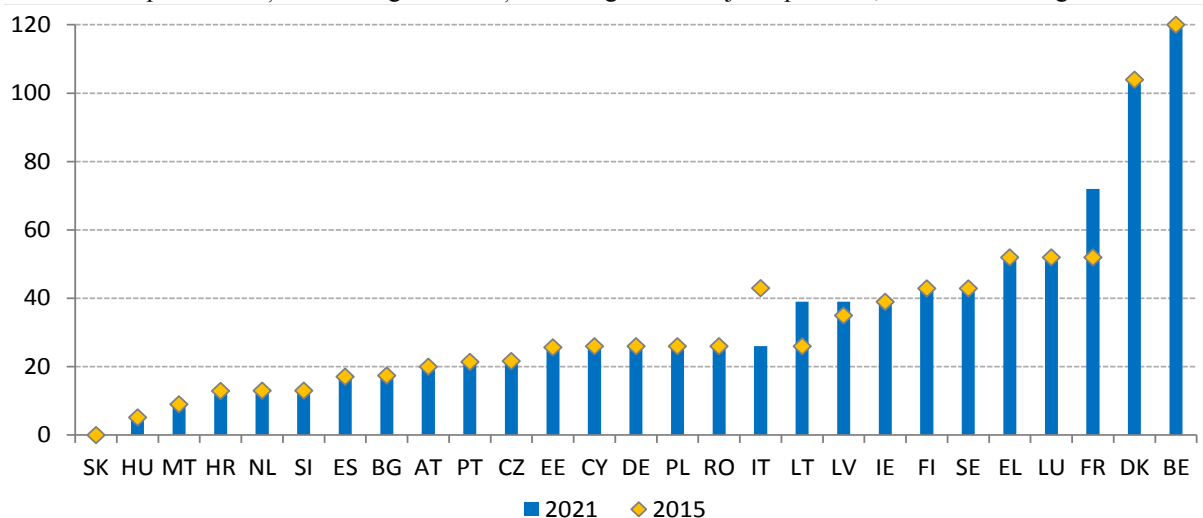

Piezīme. Maltā (2016. un 2021. g.) jābūt veiktām vismaz 50 nedēļu iemaksām no darba gaitu sākuma. Īrijā (2016. un 2021. g.) jābūt veiktām vismaz 104 nedēļu iemaksām no darba gaitu sākuma. Austrijā (2021. gads) pirmreizēju pieteikumu iesniedzējiem jābūt veikušiem vismaz 52 iknedēļas iemaksas, bet, iesniedzot turpmākus pieteikumus — vismaz 28 iknedēļas iemaksas.

Avots: MISSOC datubāze (2015. gada janvārī un 2021. gada janvārī).

2.3.20. attēls. Lielākajā daļā dalībvalstu bezdarbnieka pabalstus var pieprasīt ne ilgāk kā uz 6 mēnešiem, ņemot vērā 1 gada nodarbinātības vēsturi.

Maksimālais pabalsta saņemšanas ilgums nedēļās vienu gadu strādājušai personai, 2020. un 2015. gads

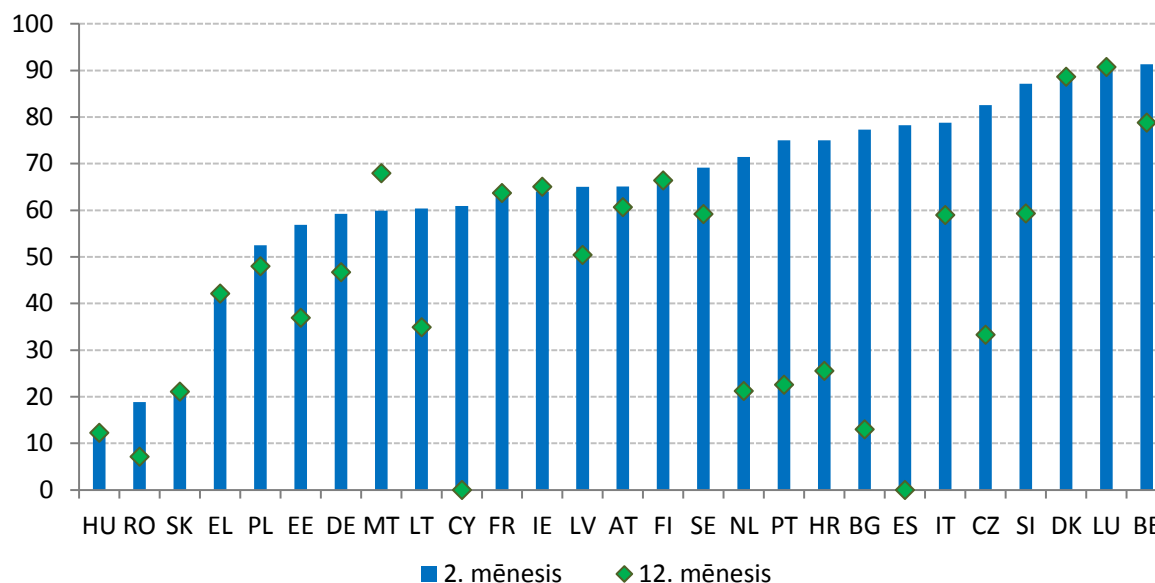
Piezīme. Beļģijā pabalstu saņemšanas ilgums nav ierobežots. Kiprā nedēļas tiek aprēķinātas, par pamatu ņemot sešas darba dienas nedēļā. Īrijā pabalstu maksā 39 nedēļas (234 dienas) tikai tiem cilvēkiem, kuri ir veikuši ar ienākumiem saistītas iknedēļas sociālās apdrošināšanas (*PRSI*) iemaksas 260 nedēļas vai vairāk. Slovākijā vienu gadu strādājusī persona nevar pretendēt uz bezdarbnieka pabalstu (bezdarba apdrošināšanas iemaksām jābūt veiktām vismaz divus gadus pēdējo četru gadu laikā). Polijā pabalsta ilgums atšķiras atkarībā no reģiona bezdarba līmeņa salīdzinājumā ar valsts vidējo līmeni.

Avots: MISSOC datubāze (2015. gada janvārī un 2021. gada janvārī) un valsts tiesību akti.

Bezdarbnieku ienākumu aizvietoējuma rādītāji dažādās dalībvalstīs atšķiras un ir atkarīgi no bezdarba perioda ilguma. 2.3.21. attēlā ir salīdzināti ienākumu aizvietoējuma rādītāji zemo algu saņēmējiem (67 % no valsts vidējiem ienākumiem) ar īsu darba vēsturi (līdz 12 mēnešiem ilgas sociālā nodrošinājuma iemaksas) visā ES. Neto ienākumu aizvietoējuma rādītāji otrajā bezdarba mēnesī svārstās no 12,3 % no iepriekšējiem (neto) ienākumiem Ungārijā vai 19 % Rumānijā līdz vairāk nekā 90 % Luksemburgā vai Beļģijā. Francijā un Īrijā bezdarba perioda laikā ienākumu aizvietoējuma rādītāji nemainās. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu aizvietoējuma rādītāji laika gaitā samazinās. Lielās atšķirības starp otro un 12. bezdarba mēnesi parasti ir saistītas ar darba meklētāju pāreju no bezdarba apdrošināšanas uz bezdarbnieka atbalstu vai sociālo palīdzību, kas parasti nodrošina zemāku pabalstu līmeni.

2.3.21. attēls. Bezdarbnieka pabalsti ES ir ļoti atšķirīgi

Bezdarbnieka pabalstu neto ienākumu aizvietoējuma rādītājs līdz 67 % no vidējās algas, 2. un 12. bezdarba mēnesī (2020. g.)

Piezīme. Rādītāju aprēķina neprecētai personai bez bērniem, kurai ir īsa karjera (1 gads) un kura ir 20 gadus veca. Tiek iekļauti dažādi ienākumu komponenti, bezdarbnieka pabalsti un citi pabalsti (piemēram, sociālā palīdzība un mājokļu pabalsti).

Avots: Eiropas Komisija, pamatojoties uz ESAO nodokļu un pabalstu modeļiem.

Kvalitatīvs un efektīvs sociālais dialogs ir priekšnoteikums labas Eiropas sociālā tirgus ekonomikas funkcionēšanai, nodrošinot ilgtspējīgākus un iekļaujošākus politikas rezultātus. Nodarbinātības pamatnostādnes Nr. 7 un Eiropas sociālo tiesību pīlāra ietvaros dalībvalstīs tiek aicinātas nodrošināt sociālo partneru savlaicīgu un jēgpilnu iesaistīšanos nodarbinātības, sociālo un attiecīgā gadījumā ekonomikas reformu un politikas izstrādē un īstenošanā, tostarp atbalstot to palielināto kapacitāti. Atbilstoši valstu praksei un institucionālajai sistēmai saikne ar sociālajiem partneriem visos līmeņos ir vērsta uz to, lai uzlabotu ierosināto reformu izstrādi un nodrošinātu atbildību par tām. Tas arī samazina konfliktus un palīdz pārvaldīt strukturālās pārmaiņas un stiprināt sociālo kohēziju. Tas ir īpaši svarīgi laikā, kad ir vajadzīga stingra vienprātība, lai nodrošinātu stabilu atveseļošanos no krīzes un atbalstu zaļās un digitālās pārkārtošanās procesiem. Sociālajiem partneriem jau ir bijusi svarīga loma Covid-19 krīzes kontekstā, un vairāk nekā puse no visiem pasākumiem aktīvas darba tirgus politikas un ienākumu aizsardzības jomā kopš pandēmijas uzliesmojuma ir vai nu saskaņoti, vai apspriesti ar sociālo partneru organizācijām. Kopumā sociālo partneru iesaiste valsts nodarbinātības un sociālās politikas izstrādē un īstenošanā pēdējos gados ir palikusi nemainīga vai nedaudz uzlabojusies. Tomēr tā joprojām ievērojami atšķiras dažādās dalībvalstīs²¹⁹. Lai novērtētu problēmas un labo praksi šajā jomā, sākot ar 2016. gadu katru gadu Nodarbinātības komiteja (EMCO) ir izstrādājusi daudzpusējus uzraudzības pārskatus par sociālo partneru iesaistīšanos ES dalībvalstīs.

²¹⁹ Eurofound (2021), *Involvement of social partners in policymaking during the COVID-19 outbreak (Sociālo partneru iesaistīšana politikas veidošanā Covid-19 uzliesmojuma laikā)*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga. Konkrētu informāciju par darba koplīguma slēgšanu skatiet šī ziņojuma 2.1. iedaļā un 2021. gada pārskatā par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā (*Employment and Social Developments in Europe*).

Pamatojoties uz regulu, ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu²²⁰, dalībvalstis ir aicinātas savos atveseļošanas un noturības plānos iekļaut kopsavilkumu par apspriešanās procesu ar attiecīgajām ieinteresētajām personām, tostarp sociālajiem partneriem, un norādīt, kā to ieguldījums ir atspoguļots. Saskaņā ar Komisijas norādījumiem par atveseļošanas un noturības plānu (ANP) sagatavošanu²²¹ kopsavilkumā būtu jānorāda apspriežu tvērums, veids un laiks. *Eurofound* valstu korespondentu tīkla veiktā pētījuma provizorisks rezultāti²²² liecina par atšķirīgu iesaistīšanās līmeni dalībvalstīs. Atsevišķos gadījumos gan darba devēju organizācijas, gan arodbiedrības ziņo, ka tām bija pietiekami daudz laika, lai piedalītos ANP izstrādē vai izvērtēšanā pirms to oficiālas iesniegšanas 2021. gadā. Tomēr citos gadījumos sociālie partneri norādīja, ka apspriedēm bija atvēlēts ierobežots laiks. Runājot par iespēju dot ieguldījumu ANP izstrādē, lielākā daļa sociālo partneru ziņoja par zemu apmierinātības līmeni ar valdības pārstāvju sniegtajām atsauksmēm un atbildēm. Viņi lielākoties uztvēra savu iesaistīšanos kā informatīvu un mazākā mērā kā apspriešanos. Turpmāk, lai nodrošinātu plānoto pasākumu sekmīgu izpildi, svarīga būs sociālo partneru pienācīga iesaistīšanās ANP īstenošanā.

Pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaiste ir arī svarīga, lai veidotu valsts atbildību par reformām un ieguldījumiem un nodrošinātu to ilgstošu ietekmi. Pamatojoties uz esošo valstu praksi un saskaņā ar to, kas norādīts regulā, ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu, daudzas dalībvalstis apspriedās ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām, lai sagatavotu savus ANP. Tas atbilst 2021. gada nodarbinātības pamatnostādņiem²²³ un Eiropas Komisijas 2021. gada janvārī izdotajām vadlīnijām dalībvalstīm. Saskaņā ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas rezolūciju (pamatojoties uz apspriedēm starp tās locekļiem un ieinteresēto personu pārstāvjiem dalībvalstīs) apspriedēm un apmaiņai pieejamais ierobežotais laiks bija šķērslis efektīvai un jēgpilnai pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanai²²⁴. Turpmākajā virzībā pilsoniskās sabiedrības organizāciju pieredze nodarbinātības un sociālās politikas jomā, tostarp saistībā ar projektiem uz vietas, ir svarīga priekšrocība, lai nodrošinātu efektīvu un vienmērīgu virzību attiecīgo reformu un ieguldījumu īstenošanā.

²²⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu.

²²¹ Eiropas Komisija SWD(2021) 12 final. *Norādījumi dalībvalstīm par atveseļošanas un noturības plāniem.*

²²² Avots: *Eurofound* (2022), *Tripartite social dialogue and policy formation: Measures to promote recovery in the aftermath of the COVID-19 crisis (Trīspusējs sociālais dialogs un politikas veidošana: pasākumi atveseļošanas veicināšanai Covid-19 krīzes seku kontekstā)* (drīzumā). Piezīme. Provizorisks rezultāti no pašlaik notiekošā *Eurofound* pētījuma par nacionālo sociālo partneru iesaisti dalībvalstu iesniegto ANP sagatavošanā 2021. gadā. Pamatojoties uz sociālo partneru un zināmā mērā arī valdības pārstāvju viedokļiem, valstu korespondentu tīkls *Eurofound* ir sagatavojis 24 ziņojumus. Dānijas un Maltas ANP nav iekļauti šajā provizorisksajā analizē. Saistībā ar Bulgāriju saņemtais atsauksmes attiecas tikai uz projekta versiju, kas tika publicēta pirms oficiālā plāna iesniegšanas.

²²³ Eiropas Savienības Padome, 2021. gada oktobris, OV L 379, 26.10.2021., 1–5. lpp.

²²⁴ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (2021), *Involvement of Organised Civil Society in the National Recovery and Resilience Plans – What works and what does not? (Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste valsts atveseļošanas un noturības plānos — kas darbojas un kas ne?)*, rezolūcija, 2021. gada februāris.

2.3.2. Politiskie atbildes pasākumi

Nesenie notikumi mudināja dažas dalībvalstis grozīt valsts noteikumus, kas attiecas uz jauniem nodarbinātības veidiem un elastīgu darba režīmu, arī tāldarbu. 2020. gada jūlijā **Portugāle** uzsāka stimulu programmu, lai mudinātu ierēdņus palikt mazapdzīvotās teritorijās, kā arī rosinātu tāldarbu un darba vietu koplietošanu. Tikmēr parlamentā tiek apspriests jauns plašāks regulējums tāldarba veicināšanai. 2020. gada novembrī **Rumānija** grozīja esošo tiesisko regulējumu, lai regulētu tāldarbu, tostarp nosacījumus darba devējiem noteikt attālināto darbu kā normu un nepieciešamību darbiniekiem saņemt visu informāciju un aprikojumu, kas vajadzīgs darba veikšanai attālināti. **Slovākija** grozīja savu Darba kodeksu, lai reglamentētu mājas biroja izveidi un darba devēja finansiālo ieguldījumu saskaņā ar divpusēju līgumu vai koplīgumu. Juridiskās izmaiņas ir spēkā no 2021. gada marta. Kā daļu no plašākas reformas **Spānija** ieviesa jaunu tiesisko regulējumu tāldarbam privātajā un valsts sektorā. Jaunā tiesiskā regulējuma ietvaros tiek dota priekšroka jauktiem nodarbinātības veidiem, nodrošinot vienādus darba apstākļus attālināti un uz vietas strādājošajiem, un vēlāk tas ticis grozīts, cita starpā, lai noteikumu neievērošanas gadījumā piemērotu darba inspekciju sankcijas privātajā sektorā. 2020. gada oktobrī **Slovēnija** grozīja Valsts prokuratūras likumu, lai precizētu darba laika kārtību attiecībā uz valsts prokuratūras publisko iestāžu darbinieku “gatavības” un “dežūras” režīma pienākumiem. **Kipra** sava ANP ietvaros plāno reglamentēt elastīgus darba režīmus un reformēt sociālā nodrošinājuma sistēmu, lai integrētu jaunu digitālo operāciju sistēmu, kā arī pārskatītu pašreizējos tiesību aktus, tādējādi paplašinot sociālā nodrošinājuma segumu un attiecinot to uz visiem, tostarp pašnodarbinātajiem un darbiniekiem, kuri ir nodarbināti saskaņā ar nestandarta līgumiem (papildinformāciju skatīt 2.1.2. iedaļā). 2021. gada jūnijā **Grieķija** kā daļu no plašākas darba tiesību reformas savā tiesiskajā regulējumā ieviesa elastīgu laika grafiku un tāldarbu.

Dažas dalībvalstis ir veikušas pasākumus, lai reglamentētu platformu ekonomiku, ņemot vērā tās pieaugošo nozīmi. Papildus pasākumiem, kas izklāstīti izcēlumā par darbvietu kvalitāti, no 2020. gada 1. jūlija **Nīderlande** atjaunināja esošo tiesisko regulējumu, lai neatkarīgi un komerciāli ierobežotu pārtikas piegādes darbības, ļaujot tās veikt personām no 16 gadiem. 2020. gada oktobrī **Francija** pieņēma mērķtiecīgu pasākumu, lai reglamentētu 16 gadus nenasniegušu, jaunu cilvēku aktivitāti tiešsaistes platformās. 2021. gada aprīlī tā pieņēma reformu, kuras mērķis ir reglamentēt platformu ekonomiku transporta jomā. Šīs plašākās reformas ietvaros **Francija** arī ieviesa pasākumu, lai nodrošinātu atbilstošu pašnodarbināto personu pārstāvniecību transporta platformās un veicinātu sociālo dialogu, tostarp ar jaunizveidoto valsts Nodarbinātības platformu sociālo attiecību iestādi (*Authority for Social Relations of Employment Platforms, ARPE*).

Vairākas dalībvalstis pārskatīja savus noteikumus, lai nodrošinātu atbilstošu arodveselību un drošību darbā saskaņā ar pīlāra 10. principu (par veselīgu, drošu un labi pielāgotu darba vidi). 2020. gada jūlijā **Latvijā** stājās spēkā darba aizsardzības tiesību aktu grozījumi. To mērķis bija definēt attālināto darbu un paplašināt esošo veselības un drošības noteikumu tvērumu, attiecinot to arī uz šāda veida darbu, kā arī nodrošināt vienotu pieeju gan darba ņēmējiem, kuri strādā saskaņā ar standarta līgumu, gan tādiem, kuri strādā saskaņā ar nestandarta līgumu. 2020. gada decembrī **Francija** pārskatīja veselības aprūpes pakalpojumu nozares darba apstākļus, lai nostiprinātu profilaksi darbā un veicinātu sava personāla līdzdalību testēšanā un vakcinācijā. **Francija** arī plāno izveidot “profilakses pasi”, kurā būtu ietverta informācija par visu darba ņēmēju apgūto apmācību saistībā ar riska novēršanu darbā.

2020. gada decembrī **Rumānija** atjaunināja esošo sistēmu, lai aizsargātu darbiniekus pret riskiem, kas saistīti ar bioloģisko aģentu, tostarp Covid-19, iedarbību darbā.

Dažas dalībvalstis grozīja savus tiesību aktus par atlaišanu, lai mazinātu Covid-19 krīzes ietekmi uz darba tirgu. Pagaidu aizliegums līguma laušanai nepārvaramas varas gadījumā un atlaišanai, pamatojoties uz objektīviem iemesliem (ekonomiskiem, tehniskiem, organizatoriskiem un ar ražošanu saistītiem) saistībā ar Covid-19, kas sākotnēji tika ieviests, reaģējot uz pandēmiju, **Spānijā** tika pagarināts līdz 2022. gada februārim. **Itālijā** 2020. gada martā pieņemto pagaidu atlaišanas aizliegumu pagarināja līdz 2021. gada jūnija beigām uzņēmumiem, kas izmanto saīsināta darba laika shēmas.

Vairākas dalībvalstis ierosina jaunus vai grozītus noteikumus par darbu uz noteiktu laiku, reaģējot uz esošajām un nākotnes darba tirgus problēmām. Kopš to pieņemšanas 2020. gada martā **Spānija** pagarināja atlaišanas apturēšanu līgumiem (gan terminētajiem, gan beztermiņa) līdz 2021. gada septembra beigām. Attiecībā uz terminētajiem līgumiem aizliegums tika pagarināts līdz 2022. gada februārim. Turklāt **Spānija** savā ANP paredzēja vienkāršot un pārkārtot darba līgumu veidu izvēli, tostarp pārskatīt apmācības/mācekļa līguma un sezonas līguma izmantošanu, nostiprinot nepieciešamību sniegt pamatojumu pagaidu darbā pieņemšanai, lai galu galā beztermiņa darba līgumi kļūtu par vispārēju normu. **Itālijā** atjaunināja likumu, kas ļauj turpmāk pagarināt vai atjaunot terminētos līgumus uz laiku, kas nepārsniedz divpadsmit mēnešus un neskarot maksimālo kopējo ilgumu, kas ir divdesmit četri mēneši. 2020. gada jūnijā **Slovākijā** pieņēma pārejas noteikumu, lai ļautu darba devējiem pagarināt un no jauna apspriest terminētos līgumus, kurus bija plānots pārtraukt ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc ārkārtas stāvokļa izbeigšanās. Ja tie netiks pārtraukti, darba attiecības pārvērtīsies par darbu uz nenoteiktu laiku. 2020. gada augustā **Lietuva** ieviesa kritērijus, kas jāievēro pagaidu nodarbinātības aģentūrām, joīpaši attiecībā uz to statusu un spēju nodrošināt pagaidu nodarbinātības pakalpojumus. 2020. gada decembrī **Francijā** grozīja esošo apmaksātā atvaļinājuma sistēmu un ierosināja jaunus noteikumus par terminēto līgumu atjaunošanu saskaņā ar koplīgumiem.

Saskaņā ar pīlāra 5. principu (par drošiem un pielāgojamiem darba apstākļiem) **dažās dalībvalstīs tika ieviesti arī mērķtiecīgi pasākumi, lai veicinātu pāreju uz beztermiņa nodarbinātību.** 2021. gada jūlijā **Spānija** sava ANP ietvaros veica grozījumus publiskā sektora pamatnolikumā, lai samazinātu terminēto līgumu īpatsvaru publiskajā sektorā un novērstu šāda nodarbinātības veida ļaunprātīgu izmantošanu. Pagaidu darba ņēmēju papildu stabilizācijas procedūras ir paredzēts noteikt 2022. gada decembrī, un attiecīgi tiks grozīti nozaru statūti, piemēram, veselības aprūpes un izglītības nozarēs. Lai veicinātu terminētu līgumu pārveidošanu par beztermiņa līgumiem, 2020. gada augustā **Portugālē** pieņēma noteikumu attiecībā uz tādu piemaksu par līgumu, kuras apmērs ir divreiz lielāks par līgumā paredzēto mēneša pamatalgu (līdz aptuveni 2200 EUR). 2021. gada maijā **Itālijā** pieņēma jaunu atkārtotas nodarbinātības līgumu, lai atbalstītu terminēto līgumu pārveidi un veicinātu pāreju uz darba tirgu. Pasākuma mērķis ir veicināt beztermiņa nodarbinātību, uz laiku atbrīvojot darba devējus no sociālā nodrošinājuma iemaksām.

Vairākās dalībvalstīs turpinās centieni novērst nedeklarētu darbu, veicot papildu pasākumus, tostarp palielinot darba inspekciju kapacitāti. **Grieķijā** plāno izmaiņas nodokļu un sociālā nodrošinājuma režīmā kultūras un mākslas nozarē, lai veicinātu deklarētu darbu. 2021. gada februārī **Spānijā** pieņēma rīcības plānu, lai ar darba inspekciju, izpratnes

veidošanas kampaņu un tehniskās palīdzības starpniecību noregulētu algas un sociālā nodrošinājuma iemaksas darba ņēmējiem mājāsaimniecību kopšanas nozarē. Līdz 2021. gada martam darba inspekcija **Spānijā** darba devējiem bija nosūtījusi vairāk nekā 45 000 vēstuļu. Tā rezultātā tika legalizēti aptuveni 30 000 mājstrādnieku. Kā daļu no plašākas reformas **Horvātija** pieņēma valsts plānu 2021.–2024. gadam cīņai pret nedeklarētu darbu, kas ietver vairākus likumdošanas un nelegislatīvus pasākumus, kuri palīdzēs novērst netipisku darba veidu ļaunprātīgu izmantošanu, palielinās izpratni par likumīga darba priekšrocībām un veicinās godīgu konkurenci. **Lietuva** pieņēma jaunu mērķtiecīgu pasākumu, lai apkarotu nedeklarētu darbu būvniecības nozarē. Pasākums, kas stāsies spēkā no 2022. gada janvāra, noteiks, ka visām būvniecībā strādājošajām personām jābūt līdzī "būvnieka apliecībai" un darba devējiem visi nepieciešamie dati jānosūta uz centralizētu identifikācijas sistēmu. **Lietuva** arī grozīja savu darba likumdošanu, lai nodrošinātu pārredzamību attiecībā uz algu maksāšanu un citām darba tiesībām (t. i., cita starpā dienas naudas un komandējuma izdevumu segšana) visiem darbiniekiem. Plānots, ka grozījumi stāsies spēkā 2022. gada janvārī. Plašākas reformas ietvaros **Rumānija** plāno formalizēt mājāsaimniecības darbu, ieviešot darba kuponus, šim noteikumam stājoties spēkā 2022. gada sākumā.

Vairākas dalībvalstis pielāgoja savus valsts nodarbinātības dienestus, lai labāk reaģētu uz jaunākajām norisēm darba tirgū. 2020. gada novembrī **Igaunija** pieņēma jaunu Nodarbinātības programmu 2021.–2023. gadam, lai labāk atbalstītu tos, kuri saskaras ar šķēršļiem nodarbinātībai, jo īpaši ilgtermiņa bezdarbniekus. 2020. gada decembrī **Grieķija** atklāja platformu *myOAEDlive*, ar kuras starpniecību bezdarbniekiem un uzņēmumiem tiek sniegti tiešsaistes konsultāciju pakalpojumi, vajadzības gadījumā arī mutiskā tulkošana no/uz svešvalodām. 2020. gada decembrī **Somija** pieņēma izmēģinājuma projektu, lai stiprinātu nodarbinātības pakalpojumu sniegšanu vietējā līmenī. Iesaistot 25 izmēģinājuma zonas, kas sastāv no 118 pašvaldībām, pašvaldību izmēģinājuma projektu mērķis ir palielināt darba meklētāju, jo īpaši ilgtermiņa bezdarbnieku un personu no neaizsargātās vides, nodarbinātību un sniegt viņiem apmācību, lai nodrošinātu kvalificēta darbaspēka pieejamību. Projekts ir sācies 2021. gada martā, un paredzēts, ka tas tiks noslēgts 2023. gada jūnijā. 2020. gada decembrī **Ungārija** ieviesa jaunu darba meklēšanas portālu *KarrierM* ("Mana karjera"), kas sniedz informāciju gan darba meklētājiem, gan darba devējiem. Portāls ar kopējo budžetu 2,8 miljardu HUF (7,6 miljonu EUR) apmērā piedāvā arī individuālus norādījumus un atbalstu darba meklētājiem. Tomēr plašākas reformas ietvaros 2021. gada februārī **Ungārija** pieņēma jaunu tiesisko regulējumu, ar kuru no VND instrumentu kopuma tika izņemts finansiālais atbalsts apmācību maksai un saistītām ceļa izmaksām. Šīs izmaiņas var samazināt darba meklētāju motivāciju iesaistīties apmācībā.

Dalībvalstis veica pasākumus, lai uzlabotu valsts nodarbinātības dienestu sniegto atbalstu, kā arī lai sasniegtu neaizsargātākās iedzīvotāju grupas. **Luksemburga** uzsāka projektu "eADEM", lai digitalizētu savus valsts nodarbinātības dienestus un uzlabotu efektivitāti, modernizējot IT aprīkojumu. Saskaņā ar Luksemburgas ANP šo projektu bija paredzēts sākt 2021. gada februārī un pabeigt līdz 2024. gada beigām vai 2025. gada sākumam. Pasākums, kura mērķis ir paplašināt VND sniegto digitālo pakalpojumu skaitu, tika ieviests 2021. gada aprīlī, un tagad darba piedāvājumi būs pieejami visiem darba meklētājiem, nevis tikai reģistrētajiem. Tas notika pēc partnerattiecību atjaunošanas starp uzņēmēju federāciju un PES (2020. gada decembrī), un profesionālās pārklassificēšanas sistēmas reforma stājās spēkā 2020. gada novembrī. 2020. gada decembrī **Rumānija** uzsāka Eiropas Sociālā fonda finansētu projektu, lai modernizētu valsts nodarbinātības dienestu struktūras, attīstot

lietu pārvaldības pakalpojumus darba meklētājiem, tostarp neaizsargātām grupām. **Rumānija** arī plāno ieviest jaunu platformu, lai uzlabotu valsts nodarbinātības pakalpojumus darba devējiem, tostarp apmācot 900 darbiniekus un veicot pasākumus, lai sekmētu sadarbību ar teritoriālajām nodarbinātības aģentūrām. **Īrija** 2020. gada jūlijā pieņēma pagaidu pasākumu, lai palielinātu valsts nodarbinātības dienestu spēju atbalstīt darba meklētājus, izmantojot palīdzību darba meklējumos, tostarp ar citu līgumpakalpojumu un vietējo nodarbinātības aģentūru starpniecību. **Bulgārija** 2019. gadā ieviesa jaunu pakalpojumu ar nosaukumu “mobilais nodarbinātības birojs”, lai sniegtu nodarbinātības pakalpojumus attālos apgabalos, kur nav pastāvīga nodarbinātības biroja. Pēc apturēšanas Covid-19 pandēmijas dēļ mobilie nodarbinātības biroji savu darbību atsāka 2021. gada jūlijā, sniedzot norādījumus un atbalstu vairāk nekā 1400 darba meklētājiem. **Beļģijas** ANP ietver pasākumus, lai veicinātu datu apmaiņu par īstermiņa bezdarbniekiem starp dažādiem valdības līmeņiem. Mērķis ir labāk atbalstīt VND, lai sasniegtu šo konkrēto grupu, izmantojot papildu pasākumus, ko izstrādā reģionālie valsts nodarbinātības dienesti (piemēram, Flandrijas reģionā). **Beļģijas** Valonijas reģions 2022. gada janvārī ieviesīs pasākumu kopumu, lai darba meklētājiem nodrošinātu personalizētākus norādījumus. Tas ietver digitālo rīku ieviešanu un labākas darba piemeklēšanas darbības, kas paredzētas visneaizsargātākajiem darba meklētājiem. 2021. gada septembrī **Grieķija** pieņēma tiesību aktus par jaunu pārvaldības sistēmu savam valsts nodarbinātības dienestam un plāno ieguldījumus savu vietējo filiāļu modernizācijā, tostarp darbības, lai uzlabotu zīmolradi, komunikāciju un konsultācijas.

Vairākas dalībvalstis ieviesa galvenokārt pagaidu pasākumus, lai padarītu savas esošās ALMP sistēmas efektīvākas, jo īpaši lai cīnītos pret ilgtermiņa bezdarbu saskaņā ar pīlāra 4. principu (aktīvs atbalsts nodarbinātībai). 2020. gada jūlijā Īrija apstiprināja pagaidu pasākumu, lai nodrošinātu 10 000 papildu darbvieta un profesionālās pieredzes shēmas cilvēkiem, kuriem bezdarba periods ilgst sešus mēnešus vai vairāk. 2020. gada oktobrī **Grieķija** pieņēma jaunu nodarbinātības subsīdiu programmu, lai radītu 100 000 jaunu darbvieta privātajā sektorā. Par jaunpieņemtajiem darba ņēmējiem valsts sedz sociālā nodrošinājuma iemaksas sešu mēnešu garumā un paredz papildu algas subsīdiu 200 EUR apmērā mēnesī personām, kuras iepriekš bijušas ilgtermiņa bezdarbnieki. Sākot ar 2022. gada janvārī, programma tiks papildināta ar 50 000 jaunu darbvieta. 2020. gada decembrī **Beļģijas** Valonijas reģions ieviesa jaunu pagaidu darbā pieņemšanas subsīdiu ilgtermiņa bezdarbniekiem nozarēs, kuras spēcīgi skārusi Covid-19 krīze. Jaunās shēmas vērtība ir 1000 EUR mēnesī ne ilgāk kā 24 mēnešus, un tā tiek nodrošināta papildus citam darbā pieņemšanas pabalstam, kura summa laika gaitā samazinās. 2020. gada decembrī **Francija** paplašināja izmēģinājuma projektu *territoires zéro chômeurs* (“nulle bezdarba teritorijas”), lai vēl vairāk integrētu ilgtermiņa bezdarbniekus. Šā projekta ietvaros pasākums “CDI iekļaušana” ir īpaši paredzēts darba ņēmējiem, kuri ir vecāki par 57 gadiem, izmantojot pielāgotus beztermiņa līgumus. Projekts tika paplašināts, aptverot 50 jaunas zonas uz 5 papildu gadiem. **Austrija** apstiprināja jaunu finanšu piešķirumu, lai atbalstītu ilgtermiņa bezdarbnieku integrāciju darba tirgū un nodrošinātu labākus valsts nodarbinātības dienesta norādījumus un palīdzību, tostarp prasmju pilnveides pasākumus, ko finansē no ANP. 2021. gada janvārī **Somijā** stājās spēkā vairāki grozījumi darba tiesību aktos. To mērķis ir nodrošināt īpaši pielāgotus un integrētākus pakalpojumus neaizsargātā situācijā esošām personām, jo īpaši ilgtermiņa bezdarbniekiem. 2021. gada maijā **Dānija** panāca vienošanos piešķirt 159 miljonus DKK (aptuveni 21 miljonu EUR), lai cīnītos pret ilgtermiņa bezdarbu un atbalstītu bezdarba skarto personu, jo īpaši darba meklētāju, kuri ir vecāki par 50 gadiem, integrāciju darba tirgū.

Dalībvalstis ieviesa jaunus pasākumus (galvenokārt pagaidu) vai paplašināja esošos, lai stiprinātu savas bezdarbnieka pabalstu sistēmas saskaņā ar pīlāra 13. principu par bezdarbnieka pabalstiem. No 2020. gada augusta **Dānija** ieviesa pagaidu pasākumu, lai nodrošinātu augstākus bezdarbnieka pabalstus (līdz 110 %) mazprasmīgiem darba meklētājiem, kuri uzsāk profesionālās apmācības kursu. Kā daļu no pagaidu pasākumu kopuma pandēmijas negatīvās ietekmes mazināšanai **Portugāle** 2020. gada novembrī koriģēja bezdarbnieka pabalstu aprēķināšanas formulu situācijās, kad tiek samazināts garantijas periods pabalsta saņemšanai, un uz laiku apturēja ekskluzivitātes pienākumu (tādējādi ir iespējama pašnodarbinātā statusa izveide, kamēr tiek saņemts bezdarbnieka pabalsts). 2020. gada decembrī **Portugāle** uz vēl sešiem mēnešiem pagarināja tiesības uz bezdarbnieka pabalstiem, kuri beidzas 2021. gadā. **Beļģija** apturēja bezdarbnieka pabalstu samazinājumu līdz 2021. gada septembra beigām un iesaldēja to tādā līmenī, kādā pabalsta saņēmējam bija tiesības saņemt 2020. gada aprīlī. 2021. gada maijā **Spānija** pieņēma pagaidu bezdarbnieka pabalstu shēmu līdz 2021. gada septembrim (776 EUR vērtībā) māksliniekiem, kuri iepriekš ir veikuši iemaksas bezdarba shēmā (no četriem līdz sešiem mēnešiem, ja iemaksa 2019. gadā ir attiecīgi veikta vismaz 20–55 dienas). **Igaunija** apstiprināja reformu, kas no 2021. gada būtiski paaugstina bezdarbnieka pabalsta līmeni. No 2020. gada 1. augusta bezdarba apdrošināšanas pabalsta neto aizstāšanas likme pirmajās 100 bezdarba perioda dienās pieauga no 50 % līdz 60% no iepriekšējiem ienākumiem. Turklāt ANP paredz mehānismu, kā paaugstināt bezdarbnieka pabalstu maksimālo ilgumu augsta bezdarba līmeņa gadījumā. **Lietuvā** darba ņēmēji, kuri vairs nesaņem pabalstus pēc atgriešanās darbā, var vieglāk atkārtoti pieprasīt bezdarbnieka pabalstu, ja viņi atkal kļūst par bezdarbniekiem.

Daži no bezdarbnieka pabalstu sistēmām pieņemtajiem pasākumiem ir izstrādāti, lai uzlabotu konkrētu iedzīvotāju grupu situāciju. Saistībā ar Covid-19 krīzi **Luksemburga** pieņēma pagaidu pasākumu, kura mērķis bija līdz 2021. gada jūnijam pagarināt īpašo saīsinātā darba laika shēmu. Atlīdzības līmenis par daļēju bezdarbu saskaņā ar Darba kodeksu nedrīkst būt zemāks par nekvalificētiem darba ņēmējiem noteikto minimālās sociālās algas apmēru. 2020. un 2021. gadā **Itālija** apstiprināja pagaidu noteikumus, lai apturētu pakāpenisku bezdarbnieka pabalstu samazināšanu un paplašinātu potenciālo pabalstu saņēmēju kategorijas. 2020. gada decembrī tā arī apstiprināja neto pagaidu ienākumu atbalstu 500 EUR apmērā mēnesī sievietēm bezdarbniecēm vai sievietēm ar vienu ienākumu avotu un apgādājamiem bērniem. Pasākums ir spēkā līdz 2023. gadam, un tā maksimālie kopējie izdevumi būs 5 miljoni EUR gadā. 2021. gada aprīlī **Latvija** no 4 uz 6 mēnešiem pagarināja 2020. gada martā ieviesto 180 EUR pagaidu atbalstu bezdarbniekiem, kuru pabalsta izmaksa ir beigusies. Turklāt 2020. gada decembrī **Latvijā** tika pieņemts pagaidu bezdarbnieka pabalsts (500 EUR pirmos divus mēnešus un 375 EUR pēdējos divus mēnešus) jaunajiem absolventiem, kas reģistrēti kā bezdarbnieki. Abu šo pasākumu īstenošana beidzās 2021. gada 30. jūnijā. Turklāt pagaidu pabalstu papildina pastāvīgs pasākums, kas paredzēts, lai līdz divām reizēm atjaunotu bezdarbnieka pabalstu izmaksu un pilnībā segtu citus (t. i., invaliditātes) pabalstus. Abām potenciālo atbalsta saņēmēju grupām bija jāreģistrējas VND un jāiesaistās *ALMP*. **Austrija** grozīja bezdarba apdrošināšanas likumu, lai nodrošinātu pagaidu atbalstu strādājošiem vecākiem ar bērniem līdz 14 gadu vecumam vai ar invaliditāti (bez vecuma ierobežojuma). Pasākums, kas pagarināts līdz 2021. gada jūlijam, attiecas arī uz vecāka gadagājuma cilvēku aprūpētājiem. **Austrija** arī pieņēma pagaidu pasākumus, lai ar vienreizējām no 1000 EUR līdz 3500 EUR lielām subsīdijām atkarībā no gadījuma atbalstītu kultūras un radošā sektora darbiniekus, kuri saskārās ar ienākumu zudumu. 2020. gada augustā **Īrija** grozīja esošo tiesisko regulējumu, lai nodrošinātu pagaidu bezdarbnieka

pabalstus tiem, kuri pandēmijas dēļ zaudēja darbu, un pabalstu līmeņi tika pārkalibrēti viļņveidīgi.

Dalībvalstis pielāgoja savus tiesiskos regulējumus, lai nodrošinātu bezdarbnieka pabalstu atbilstību un segumu, ņemot vērā arī nosacījumu sistēmas prasības. 2020. gada decembrī **Somija** ieviesa pasākumu, lai atvieglotu bezdarbnieka pabalstu saņemšanas nosacījumus, jo īpaši tiem darba meklētājiem, kuri iesaistās īstermiņa izglītībā. Paredzams, ka pasākums arī atvieglos VND darba slodzi un nodrošinās resursu piešķiršanu tiem, kam tie visvairāk nepieciešami. **Itālija** finansēja pagaidu ienākumu pabalstus sezonālajiem darbiniekiem, darba ņēmējiem ar pārtraukumiem un pašnodarbinātajiem. **Igaunija** grozīja esošo regulējumu, lai no 2021. gada janvāra palielinātu bezdarbnieka pabalstu līmeni no 35 % līdz 50 % no minimālās mēneša algas. **Grieķija**, 2021. gada maijā izbeidzot regulāro bezdarbnieka pabalstu pagaidu pagarināšanu, plāno veikt plašāku pašreizējo bezdarbnieka pabalstu shēmu reformu. Mērķis ir uzlabot atbilstību un segumu, veicināt ātrāku atgriešanos darba tirgū un novērst prasmju pilnveides traucēkļus. 2021. gada jūnijā **Somija** turpināja pagarināt esošo tiesisko regulējumu līdz 2021. gada septembrim, lai darba meklētāji saņemtu bezdarbnieka pabalstu kā avansa maksājumu sešus mēnešus, nevis ierastos divus mēnešus. 2021. gada jūnijā **Malta** uzsāka esošo bezdarbnieka pabalstu shēmu novērtējumu, kā rezultātā tika sagatavots ziņojums, kurā tiks sniegti konkrēti pierādījumi, lai panāktu efektīvu pabalstu segumu un labāku pabalstu atbilstību, vienlaikus uzlabojot stimulus strādāt. ANP īstenošanas ietvaros ziņojumu paredzēts publicēt līdz 2022. gada vidum.

Dažas dalībvalstis pieņēma jaunus noteikumus vai grozīja esošos, lai veicinātu darba ņēmēju brīvu pārvietošanos, vienlaikus nodrošinot viņu tiesību aizsardzību. 2021. gada aprīlī **Rumānija** apstiprināja jaunus noteikumus, lai nodrošinātu tiesisko aizsardzību Rumānijas pilsoņiem, kuri strādā ārzemēs, izmantojot nodarbinātības aģentūru koordinētus līgumus, neatkarīgi no viņu izcelsmes (vai rumāņu, vai arī citas dalībvalsts). 2021. gada aprīlī **Somija** grozīja esošo tiesisko regulējumu par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem sezonālā darba nolūkā. Pasākuma mērķis ir samazināt administratīvo slogu darba devējiem un ārvalstu sezonāla darba ņēmējiem, un tas ir papildināts ar papildu grozījumiem, kas stāsies spēkā 2021. gada oktobrī un paredz novērst un konstatēt negodīgu darba praksi. 2021. gada jūnijā **Luksemburga** paplašināja nodokļu vienošanos ar **Beļģiju** un **Franciju** attiecībā uz pārrobežu darba ņēmējiem, kas ir nodarbināti valstī, bet pašlaik veic tāldarbu, un vēlāk pagarināja to attiecīgi līdz 31. decembrim un 15. novembrim. Līgums starp **Luksemburgu** un **Vāciju** ir atjaunojams ik mēnesi.

Vairākas dalībvalstis ir pielāgojušas savu sistēmu sociālo partneru iesaistīšanai un darba koplīguma sarunām saskaņā ar pīlāra 8. principu par sociālo dialogu un darbinieku dalību. 2021. gada februārī **Francija** pieņēma jaunu tiesisko regulējumu darba koplīgumu sarunām publiskajā sektorā, tostarp definējot klauzulas, kuras būtu apspriežamas, piemēram, attiecībā uz mācekļību un kompensācijas politikas īstenošanu. 2021. gada aprīlī **Francija** pieņēma reformu, kuras mērķis ir stiprināt sociālo dialogu platformu ekonomikā, rīkojot vēlēšanas un ieceļot pārstāvjus un valsts iestādi, kas ir atbildīga par vēlēšanu organizēšanu. 2021. gada jūlijā **Kipra** organizēja Darba konsultatīvās padomes konventu, lai ar sociālajiem partneriem apspriestu vairākas nozīmīgas reformas valstī, tādējādi nodrošinot efektīvu darba koplīgumu sarunu mehānismu un savstarpējo līgumu darbību, kā arī darba strīdu novēršanu un izšķiršanu. **Grieķija** atjaunināja kolektīvo darba tiesību sistēmu, izveidojot arodbiedrību digitālo reģistru, reglamentējot tiesības streikot un līdz 33 % palielinot sabiedrisko

pakalpojumu uzņēmumu minimālo pakalpojumu apjomu streiku laikā. ANP ietvaros **Spānija** plāno uzlabot darba koplīgumu sarunas, grozot attiecīgos tiesību aktus un iekļaujot izmaiņas sarunu struktūrā, lai stiprinātu sarunās iesaistīto pušu pārstāvību, bagātinātu dialoga saturu un uzlabotu tiesiskā regulējuma noteiktību attiecībā uz tā piemērošanu un ietekmi. Tāpat arī ANP ierosināto reformu ietvaros **Rumānija** plāno grozīt tiesisko regulējumu, lai uzlabotu sociālā dialoga darbību.

2.4. 8. pamatnostādne. Veicināt vienādas iespējas visiem, sekmēt sociālo iekļaušanu un apkarot nabadzību

Šī iedaļa aplūko nodarbinātības 8. pamatnostādnes īstenošanu, kas iesaka dalībvalstīm veicināt vienādas iespējas visiem, sekmēt sociālo iekļaušanu un apkarot nabadzību saskaņā ar pīlāra 2. principu (par dzimumu līdztiesību), 3. principu (par vienādām iespējām), 11. principu (par bērnu aprūpi un atbalstu bērniem), 12. principu (par sociālo aizsardzību), 14. principu (par minimālajiem ienākumiem), 15. principu (par ienākumiem un pensiju vecumdienās), 16. principu (par veselības aprūpi), 17. principu (par invalīdu iekļaušanu), 18. principu (par ilgtermiņa aprūpi), 19. principu (par mājokļiem un palīdzību bezpajumtniekiem) un 20. principu (par piekļuvi pamatpakalpojumiem). 2.4.1. iedaļa analizē galvenos rādītājus, bet 2.4.2. iedaļa ziņo par dalībvalstu politikas pasākumiem sociālās aizsardzības sistēmu un sociālās iekļaušanas jomā.

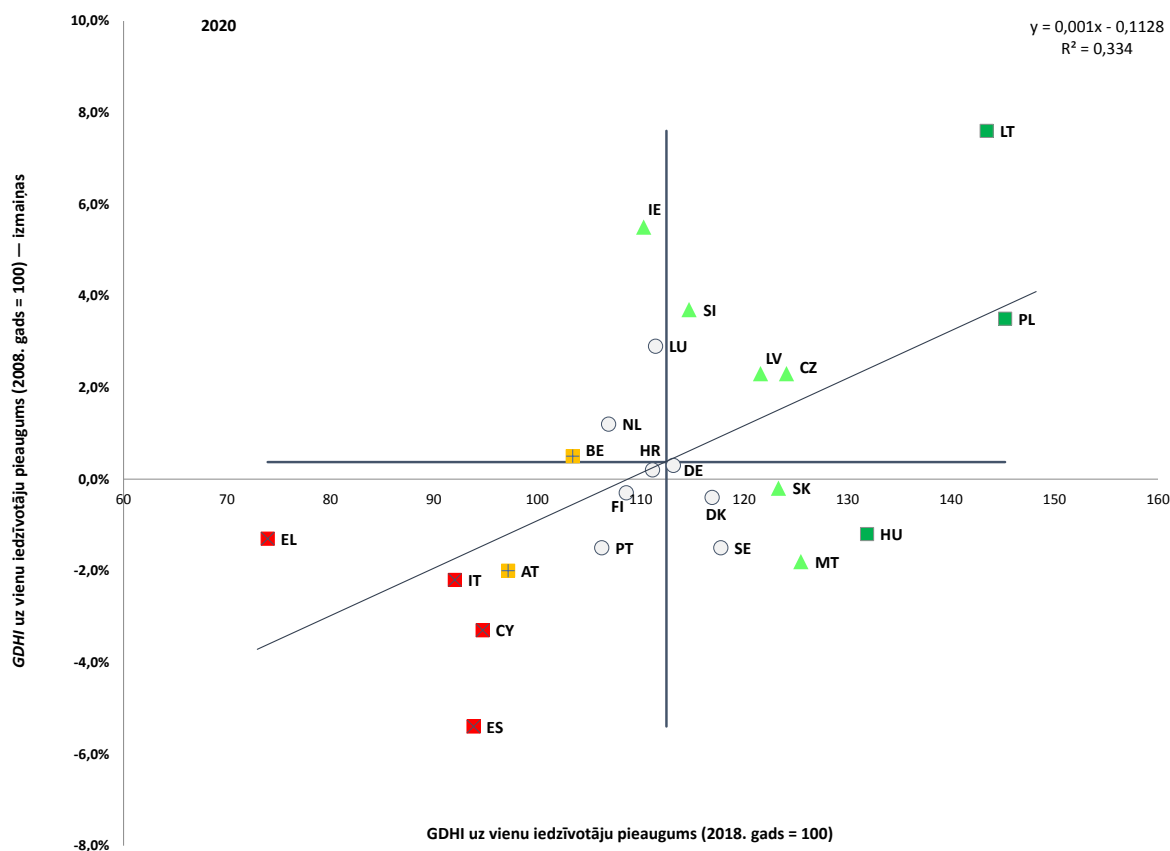
2.4.1. Galvenie rādītāji

Neraugoties uz Covid-19 krīzi, 2020. gadā mājāsaimniecību bruto izmantojamie ienākumi (GDHI) uz vienu iedzīvotāju kopumā vidēji saglabājās stabili dalībvalstīs. Vislielākais pieaugums tika novērots Lietuvā, kam sekoja Īrija un Polija (attiecīgi 10,2, 5,7 un 4,9 procentpunkti) — sk. 2.4.1. attēlu. Spānija pieredzēja vislielāko samazinājumu, aiz tās ierindojās Kipra, Malta un Itālija (attiecīgi -5,4, -3,2, -2,3 un -2,1 procentpunkti). Lielākā daļa ES valstu uzrādīja daudz mazākas atšķirības. Kā jau tika teikts 2.1.1. iedaļā, dalībvalstu atšķirības šajā rādītājā, cita starpā, atspoguļo Covid-19 krīzes ietekmes nozaru atšķirības, kā arī ienākumu atbalsta shēmu un automatisko stabilizatoru darbības atšķirīgo apmēru. Dažās dalībvalstīs reālie bruto izmantojamie ienākumi uz vienu iedzīvotāju joprojām ir mazāki nekā 2008. gadā novērotās vērtības, ierindojot tās vai nu kategorijā “jānovēro” (Austrija²²⁵), vai kategorijā “kritisks stāvoklis” (Grieķija, Itālija, Spānija un Kipra).

²²⁵ Beļģija arī atrodas “jānovēro” kategorijā, bet tās GDHI uz vienu iedzīvotāju pārsniedz 2008. gada līmeni.

2.4.1. attēls. Neraugoties uz Covid-19 krīzi, 2020. gadā mājsaimniecību bruto izmantojamie ienākumi (GDHI) uz vienu iedzīvotāju lielākoties kopumā saglabājās stabili dalībvalstīs

Reālais bruto izmantojamo ienākumu pieaugums uz vienu iedzīvotāju (2008=100) 2020. gadā un izmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs).

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Bulgāriju, Igauniju, Franciju un Rumāniju nav pieejami.

Avots: Eurostat, [tepsr_wc310].

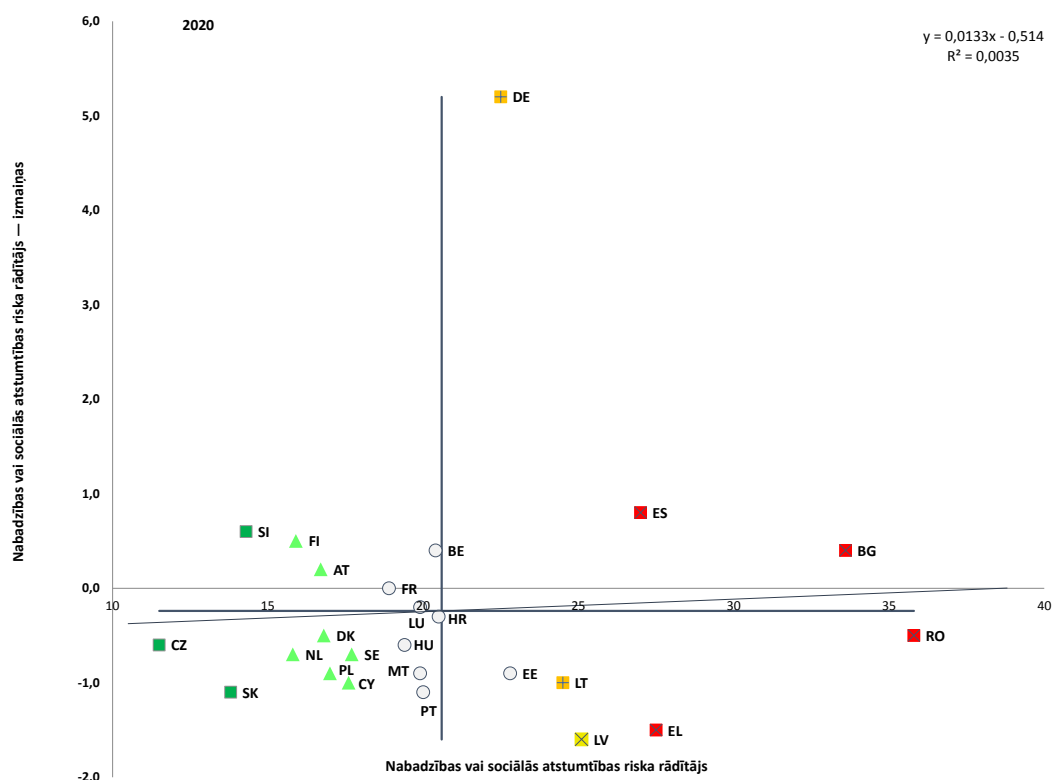
2020. gadā lielākajā daļā dalībvalstu nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu (AROE) īpatsvars lielākoties palika stabils vai samazinājās, tomēr joprojām pastāv būtiskas atšķirības. Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā Komisija nosprauda pamatmērķi — līdz 2030. gadam samazināt AROPE skaitu par 15 miljoniem. 2020. gadā Rumānijai, Bulgārijai, Grieķijai un Spānijai bija visaugstākie AROPE rādītāji (35,8 %, 33,6 %, 27,5 % un 27 %), bet Čehijai, Slovākijai, Slovēnijai un Nīderlandei — vismazākie (11,5 %, 13,8 %, 14,3 % un 15,8 %). Starp valstīm ar augstiem rādītājiem Rumānija reģistrēja nelielu samazinājumu (par 0,5 procentpunktiem) līdz 35,8 %, bet Bulgārija un Spānija — nelielu palielinājumu (attiecīgi par 0,4 procentpunktiem un 0,8 procentpunktiem), tomēr saskaņā ar sociālo rezultātu pārskata metodoloģiju situācija joprojām ir “kritiska” visās šajās valstīs. Lietuva un Vācija ir kategorijas “jānovēro” valstis (sk. 2.4.2. attēlu), tomēr jāatzīmē, ka Vācijas gadījumā datu laikrindā bija nopietns pārrāvums datu vākšanas būtisku izmaiņu dēļ²²⁶. Lielākais AROPE rādītāja samazinājums tika paziņots

²²⁶ Sākot no 2020. gada, Vācija nodod AROPE rādītāja datus EU-SILC, balstoties uz apsekojumu (Mikrozensus), kas atšķiras no iepriekšējā, lai tādējādi uzlabotu pamatdatu kvalitāti pēc AROPE rādītāja izmaiņām 2021. gadā. Šīs izmaiņas arī izcēla to, ka AROPE bija nepietiekami novērtēts, izmantojot iepriekšējo metodoloģiju, un tas

Latvijā (par 1,6 procentpunktiem līdz 25,1 %), kas turpina jau iepriekš aizsākušos samazinājuma tendenci no joprojām augsta līmeņa. Starp valstīm, kam bija viszemākie *AROPE* rādītāji, Slovērijas rādītājs uzlabojās vēl vairāk, proti, par 1,1 procentpunktu, sasniedzot 13,8 %, bet Čehijas — uzlabojās par 0,6 procentpunktiem, sasniedzot 11,5 %. Eiropas reģionu *AROPE* rādītāju atšķirības ir ievērojamas, ar vēl lielāku amplitūdu nekā starp dalībvalstīm. Vienā un tajā pašā dalībvalstī var parādīties būtiskas atšķirības, kā tas novērojams Spānijā un Itālijā — sk. 3. pielikuma 8. attēlu.

2.4.2. attēls. Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautu personu īpatsvars ir palicis stabils vai samazinājies vairumā valstu, taču joprojām pastāv plašas atšķirības

Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu īpatsvars (%), 2020. gada līmenis un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami un par Franciju, Latviju, Nīderlandi, Poliju un Slovēriju ir pieejami provizorisks dati. Laikrindu pārrāvumi Beļģijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod *AROPE* rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt. Pēc tās pārskatīšanas 2021. gadā pamatrādītāja definīcija atšķiras no iepriekšējās definīcijas [[ilc_peps01](#)].²²⁷

Avots: Eurostat, [[tepsr_lm410](#)].

rada pārrāvumu datu laikrindā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt. 2020. gadā Vācijas *AROPE* rādītājs mainās no 17,3 %, kas reģistrēti 2019. gadā, uz 22,5 % 2020. gadā, pakāpjoties par 5,2 procentpunktiem. Šāds palielinājums jāuzskata par statistiskas maiņu datu avota uzlabojuma dēļ.

²²⁷ Tas ir saistīts ar to, ka “smagas materiālas un sociālas nenodrošinātības rādītājs” ir aizstājis iepriekšējo “smagas materiālas nenodrošinātības rādītāja” komponentu. Sīkāku informāciju sk. [Eurostat tīmekļa vietnē](#). Tāpat arī rādītājs “Personas, kas dzīvo mājāsaimniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti” laikā no 2019. gada līdz 2020. gadam pārvietojās no 0–59 uz 0–64 vecuma grupu.

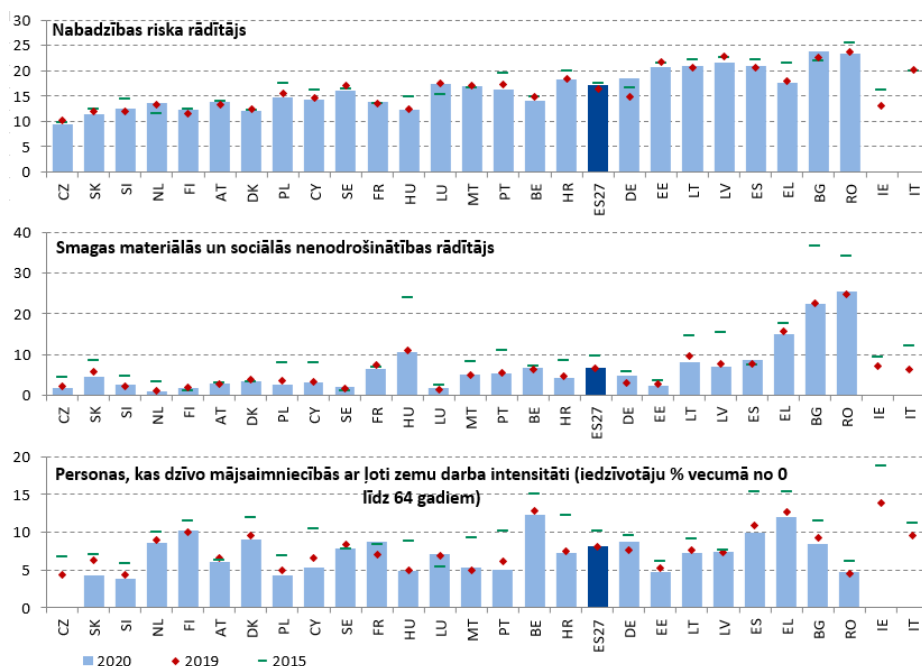
Valdību strauja iejaukšanās palīdzēja mazināt pandēmijas ietekmi uz ienākumu nabadzības riskiem, smagu materiālu un sociālu nenodrošinātību un daļējās bezdarbnieku mājāsaimniecībās dzīvojošu personu īpatsvaru. Nabadzības riska (*AROP*) rādītājs 2020. gadam (kas ir saskaņā ar *EU-SILC* un attiecas uz 2019. gada ienākumu līmeņiem) saglabājās diezgan stabils visās dalībvalstīs (sk. 2.4.3. attēla augšējo diagrammu). Saskaņā ar *Eurostat* ātrajām aplēsēm (par 2020. gada ienākumiem)²²⁸, rādītāja palielināšanās tika iegrožota vismaz pusē dalībvalstu salīdzinājumā ar 2019. gadu (un mazliet samazinājās Igaunijā, Lietuvā, Somijā, Rumānijā un Čehijā). Tomēr neliels palielinājums tiek prognozēts Grieķijai, Spānijai, Horvātijai, Slovēnijai un mazākā mērā Itālijai. Kopumā smagas materiālas un sociālas nenodrošinātības rādītājs²²⁹ 2020. gadā saglabājās stabils, lai gan vienotības bija maz. Kamēr dažas valstis (Lietuva, Slovākija, Polija un Grieķija) reģistrēja ierobežotus samazinājumus, citas pieredzēja stabilitāti vai nelielus palielinājumus (Spānija, Bulgārija un Rumānija). Daļējās bezdarbnieku mājāsaimniecībās dzīvojošu personu īpatsvars²³⁰ arī saglabājās stabils, atspoguļojot politikas centienus iegrožot darba zaudēšanu. Ievērtības cienīgi pozitīvi izņēmumi ir Slovākija un Portugāle (ar samazinājumu attiecīgi 2 un 1,2 procentpunkti), savukārt Francijā tika novēroti rādītāja palielinājumi (par 1,7).

²²⁸ Publicētas 2021. gada jūlijā, pieejamas [Eurostat tīmekļa vietnē](#). Skatīts 2021. gada 16. septembrī. Tiek pārrunātas tikai statistiski būtiskas izmaiņas. Aplēses nav pieejamas par Maltu un sīkāks datu sadalījums iztrūkst par Franciju un Rumāniju.

²²⁹ “Smagas materiālas un sociālas nenodrošinātības rādītājs” aizstāj “smagas materiālas nenodrošinātības rādītāju” *AROP* rādītāja sastāvā, ieviešot paplašinātu nenodrošinātības pozīciju klāstu — skatīt jauno pozīciju klāstu [attiecīgajā Eurostat glosārijā lapā](#) un sīkāku informāciju [Sociālās aizsardzības komitejas Rādītāju apakšgrupas piezīmē](#).

²³⁰ Mājāsaimniecības, kur pieaugušie (vecumā no 18–64, neiekļaujot studentus vecumā no 18–24 un pensionārus saskaņā ar pašnorādītu pašreizējo ekonomisko statusu vai tādus, kas saņem jebkādu pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju), kā arī cilvēki 60–64 vecuma grupā, kas nav aktīvi un dzīvo mājāsaimniecībā, kur galvenais ienākumu avots ir pensijas) strādāja mazāk nekā 20 % no sava kopējā darba laika potenciāla iepriekšējo 12 mēnešu laikā.

2.4.3. attēls. AROPE komponentu uzlabošana, kas norisinās kopš 2015. gada, turpinājās arī krīzes laikā gandrīz visās dalībvalstīs, pateicoties ieviestajiem politikas pasākumiem
Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītāja komponentu pamatrādītājs (% , 2015, 2019, 2020)

Piezīme. Rādītāji ir sarindoti atbilstoši AROPE rādītājiem 2020. gadā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami. “Smagas materiālās un sociālās nenodrošinātības rādītājs” aizstāj iepriekšējo “smagas materiālās nenodrošinātības rādītāja” komponentu. Tāpat arī “Personas, kas dzīvo mājāsniecībās ar ļoti zemu darba intensitāti” rādītājs laikā no 2019. gada līdz 2020. gadam pārvietojās no 0–59 uz 0–64 vecuma grupu. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod AROPE rādītāja un tā komponentu datus EU-SILC, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt.

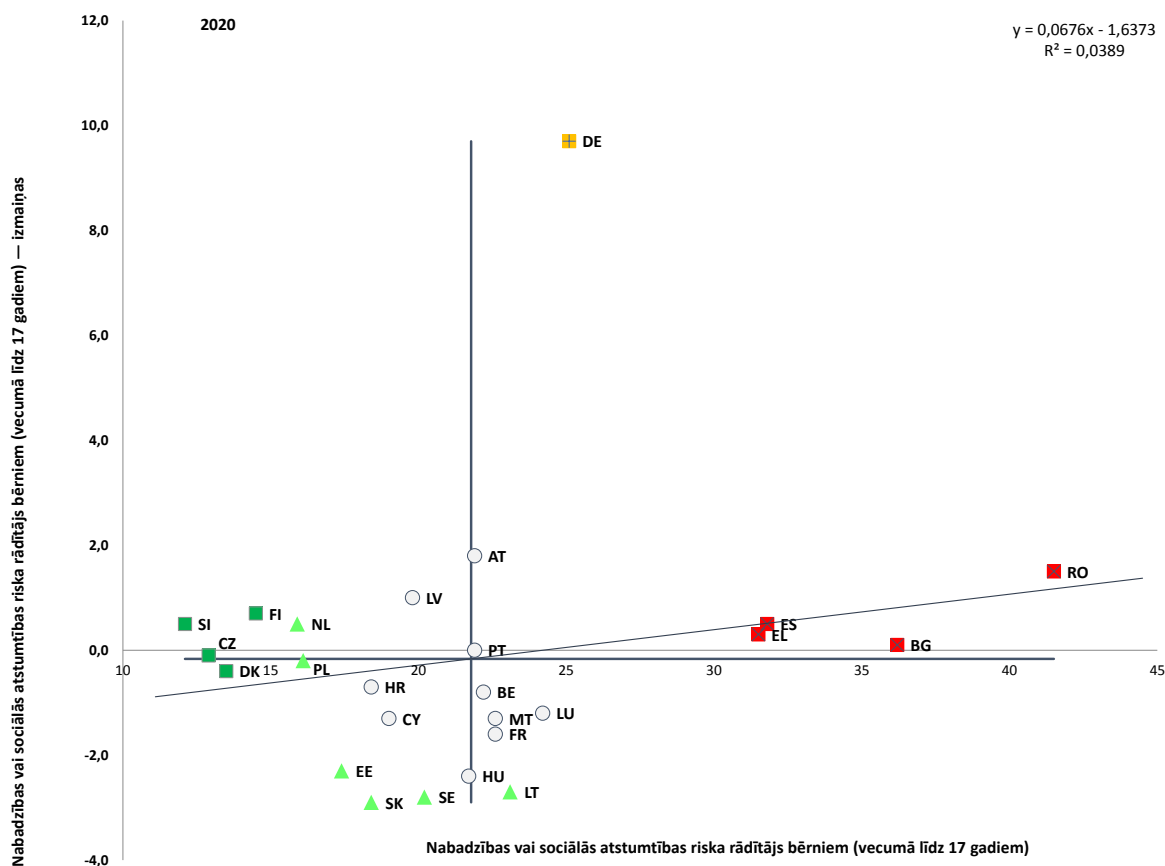
Avots: Eurostat, [tessi010, tepsr_lm420, tepsr_lm430].

Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs bērniem (0–17) vidēji saglabājās kopumā stabils 2020. gadā, ar joprojām lielām atšķirībām starp valstīm. Gan apsekojuma dati, gan Eurostat ātrās aplēses norāda, ka AROPE rādītājs bērniem un tā komponenti bija salīdzinoši stabili 2020. gadā. No 2019. gada līdz 2020. gadam AROPE rādītājs bērniem samazinājās par vairāk nekā 0,5 procentpunktiem 11 dalībvalstīs, visizteiktākais samazinājums tika reģistrēts Slovākijā, Zviedrijā un Lietuvā (par aptuveni 3 procentpunktiem). Taču tas palielinājās desmit dalībvalstīs – vislielākais palielinājums tika reģistrēts Vācijā, Austrijā un Rumānijā (attiecīgi 9,7, 1,8 un 1,5 procentpunkti; Vācijas palielinājums ir saistīts ar jau minētajiem laikrindu pārrāvumiem). Rumānija, Grieķija, Spānija un Bulgārija ir atzīmētas sociālajā rezultātu pārskatā kā “kritiskā stāvoklī” esošas. Turklāt Rumānijā, Austrijā un Spānijā ir reģistrēts nabadzības līmenis, kas bērniem ir ievērojami augstāks nekā pārējiem iedzīvotājiem (attiecīgi par 5,7, 5,2 un 4,8 procentpunktiem). Ir mazāk ticams, ka nabadzībā vai sociālajā atstumtībā uzauguši bērni gūs labas sekmes skolā, ka viņiem būs laba veselība un viņi pilnībā īstenos savu potenciālu turpmākajā dzīvē. Kā norāda salīdzinošās vērtēšanas satvars par bērnu aprūpi un atbalstu bērniem, noturīgs nabadzības indekss bērniem saglabājas augstāks nekā pārējiem iedzīvotājiem, un sociālo pārvedumu ietekme uz bērnu nabadzību, ir ievērojami mazāka nekā ES vidējā dažās dalībvalstīs (piemēram, Spānijā, Rumānijā, Maltā, Itālijā, Bulgārijā un Portugālē). Dažās dalībvalstīs to bērnu nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs

(*AROPE*), kurus audzina viens vecāks vai kuri aug ģimenēs ar vairāk nekā trīs bērniem, vai kuriem ir migrantu vai romu izcelsme, ir trīs reizes augstāks nekā citiem bērniem.

2.4.4. attēls. Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu īpatsvars kopumā palika nemainīgs, tomēr pastāv lielas atšķirības starp ES valstīm

Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu (personas, kam ir 17 gadi vai mazāk) īpatsvars (%), 2020. gada līmenis un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami un par Franciju, Nīderlandi, Poliju un Slovākiju ir pieejami provizorisks dati. Laikrindu pārrāvumi ir Beļģijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod *AROPE* rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt.

Avots: Eurostat, [tepsr_lm412].

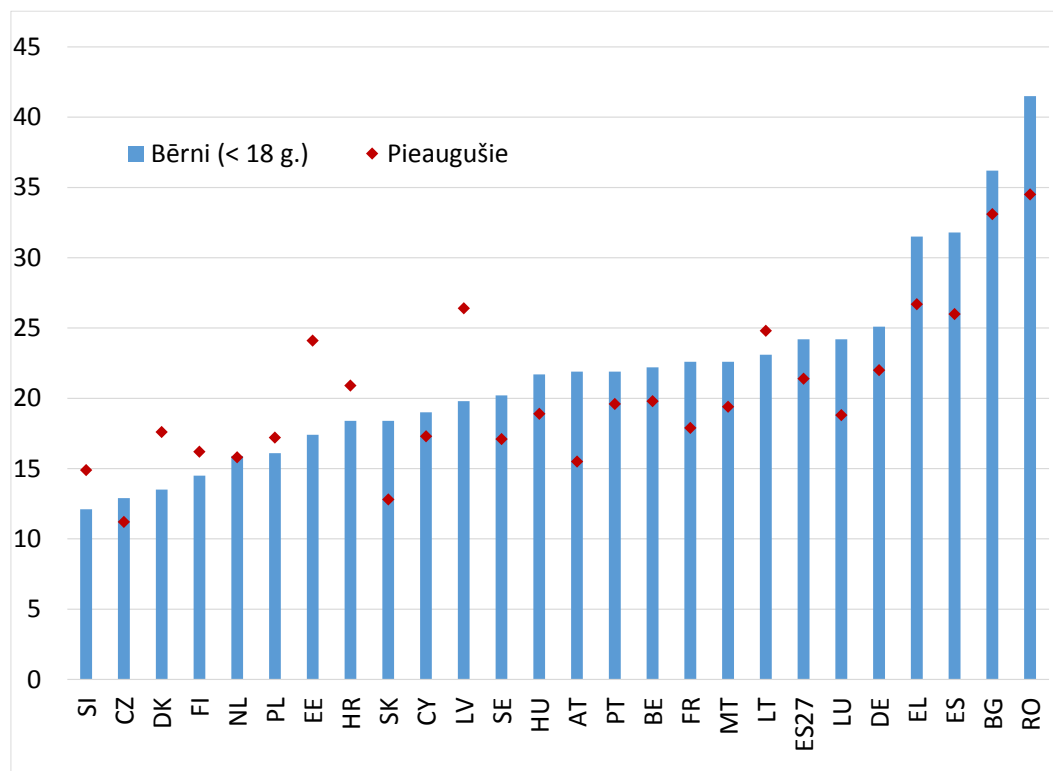
Pīlāra 4. izcēlums. Sociālās atstumtības izskaušana un atbalsta sniegšana bērniem

Eiropas sociālo tiesību pīlārs nosaka virkni principu, kas ir saistīti ar bērnu labklājību un attīstību. 11. princips (bērnu aprūpe un atbalsts bērniem) nosaka, ka bērniem ir tiesības uz pieejamu agrīnu pirmsskolas izglītību un kvalitatīvu aprūpi, kā arī aizsardzību pret nabadzību. Bērniem no sociāli nelabvēlīgas vides ir tiesības uz īpašiem pasākumiem vienādu iespēju vairošanai. 1. princips (vispārīgā un profesionālā izglītība un mūžizglītība) apstiprina tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību un 3. princips (vienādas iespējas) — tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi un iespējām saistībā ar sociālo aizsardzību, izglītību un piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kas pieejami sabiedrībai.

Neraugoties uz to, nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu skaits ES joprojām ir liels. 2019. gadā 19,6 miljoni bērni (24,2 %) ES atradās šajā situācijā. Vairumā

dalībvalstu bērni ir vairāk pakļauti nabadzībai nekā pieaugušie iedzīvotāji (sk. diagrammu). Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plāns ierosināja līdz 2030. gadam samazināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu skaitu par vismaz 5 miljoniem.

Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto (AROE) bērnu (0–17) īpatsvars salīdzinājumā ar pieaugušajiem (18+), (%), 2020)

Piezīme. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami.

Avots: Eurostat rādītājs [ilc_peps01n].

Kvalitatīva pirmsskolas izglītība un aprūpe ir īpaši svarīga, lai izlīdzinātu bērnu no sociāli nelabvēlīgas vides mūžizglītības sasniegumu nevienlīdzību un iespējotu viņu vecāku dalību darba tirgū, tādējādi palielinot mājsaimniecības ienākumus. ES vidēji 35,3 % bērnu, kas ir jaunāki par trīs gadiem, un 89,6 % bērnu vecumā no trīs gadiem līdz minimālajam obligātajam izglītības vecumam apmeklēja bērnu aprūpes iestādes 2019. gadā. Tomēr dažās dalībvalstīs šīm divām vecuma grupām attiecīgie skaitļi bija zem 10 % un 60 % (sk. 2.2.1. nodaļu).

Ar Padomes 2021. gada 14. jūnija ieteikumu tika izveidota Eiropas Garantija bērniem, lai novērstu un izskaustu bērnu sociālo atstumtību, garantējot piekļuvi virknei pamatpakalpojumu. Ieteikums aicina dalībvalstis nodrošināt AROPE pakļautos bērnus ar bezmaksas un efektīvu piekļuvi veselības aprūpei, agrīnajai pirmsskolas izglītībai un aprūpei (sk. 2.2.1. nodaļu), izglītībai un skolas aktivitātēm, un vismaz vienu veselīgu maltīti katru skolas dienu, kā arī faktisku piekļuvi veselīgam ēdienam un atbilstošam mājoklim. Eiropas Garantija bērniem ir visaptverošas ES stratēģijas par bērnu tiesībām sastāvdaļa.²³¹ Līdz 2022. gada 15. martam dalībvalstis iesniegs Komisijai valstu rīcības plānus par to, kā laikposmā līdz 2030. gadam īstenot šo ieteikumu. Ieteikums paredz spēcīgus pārvaldības un uzraudzības procesus, iekļaujot dalībvalstu ziņojumus divreiz gadā un Komisijas ziņojumu Padomei piecus gadus pēc tā pieņemšanas. 2021. gada oktobrī Sociālās aizsardzības

²³¹ Pieņemta 2021. gada 24. martā, pieejama [tiešsaistē](#). Papildu sociāli ekonomiskajai iekļaušanai, veselības un izglītības aspektam, kas ir atrunāts Eiropas Garantijā bērniem, stratēģijai ir piecas citas tematiskās jomas: bērnu līdzdalība politiskajā un demokrātiskajā dzīvē; vardarbības pret bērniem apkarošana un bērna aizsardzības nodrošināšana, bērniem draudzīga tiesu sistēma, digitālā un informācijas sabiedrība, un pasaules mēroga dimensija.

komiteja panāca vienošanos par salīdzinošās vērtēšanas satvaru bērnu aprūpes un atbalsta bērniem jomā, nosakot rezultātu un snieguma rādītājus, kā arī kontekstuālās informācijas diapazonu — sīkāku informāciju skatīt 1.4. nodaļā.

Garantijas bērniem sagatavošanās darbību III posma rezultātā UNICEF veica izmēģinājuma politikas pasākumus četrās dalībvalstīs. Bulgārijā no 2020. gada oktobra līdz 2021. gada jūlijam vairāk nekā 2600 ģimeņu ar maziem bērniem saņēma atbalstu dzīvesvietu apmeklēšanas programmas ietvaros. Mērķis bija nodrošināt par trīs gadiem jaunāku bērnu un grūtnieču audzināšanu aprūpi. Personāls, kas apmeklēja dzīvesvietas, tika izglītots par pirmskolas vecuma bērniem un tēvu iesaistīšanu. **Grieķijā** konsultācijas ar dažādām ieinteresētajām personām, tai skaitā bērniem, deva ieguldījumu valsts bērnu aprūpes rīcības plāna izstrādē. Atlikusī reģionā izmēģinājuma projekts atbalstīs bērnus piecās institūcijās, lai viņi varētu tikt reintegrēti savās bioloģiskajās ģimenēs vai ievietoti alternatīvos ģimenes un kopienas aprūpes pakalpojumos. **Itālijā** vidējās izglītības iestādēs tiešsaistē tika organizētas 13 digitalizētas inovāciju un radošuma nometnes, iesaistot vairāk nekā 1400 skolēnu. **Horvātijā** tika atbalstīts sociālās labklājības centrs, lai tas varētu paplašināt bērnu audzināšanas atbalsta programmu, kas sniedza palīdzību roku vairāk nekā 100 labuma guvējiem.

Nabadzības dziļums mazliet palielinājās 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu. Nabadzības plaissa²³² neizlīdzinājās un dažreiz pat nedaudz palielinājās (2020. gada *SILC*). Vislielākā plaissa (virs 25 %) bija Ungārijā, Rumānijā, Vācijā, Spānijā, Latvijā, Bulgārijā, Horvātijā un Grieķijā. Ungārijā tā palielinājās otro gadu pēc kārtas, pie tam ievērojamā apmērā (7,4 procentpunkti). Palielinājumi tika reģistrēti arī valstīs, kur nabadzības līmenis bija zemāks par vidējo (Francijā par 5 procentpunktiem; Portugālē par 2 procentpunktiem). Citās dalībvalstīs, neraugoties uz vispārēju sociālekonomiskās situācijas uzlabošanos pirms pandēmijas (izņemot Luksemburgā un Lietuvā ar attiecīgi 6,9 procentpunktu un 2,8 procentpunktu samazinājumu), plaissa saglabājās visumā stabila. Nabadzība ir dziļāka personām, kas dzīvo daļējās bezdarbnieku mājāsaimniecībās²³³, proti, apmēram 40 % ES 2019. gadā 18–64 gadus vecu iedzīvotāju grupā. Šajā grupā Rumānija, Itālija, Bulgārija, Latvija un Slovākija ir reģistrējušas vislielākās nabadzības plaissas (visās šajās valstīs virs 50 %), nedaudz pasliktinoties visās no tām. Nīderlandē, Somijā un Īrijā šis rādītājs ir mazāks par 20 %. Vislielākais pieaugums ir novērots Ungārijā (+14,9 procentpunkti). Augsti rādītāji norāda uz pabalstu adekvātuma un tvēruma problēmām.

Personām ar invaliditāti, it sevišķi sievietēm un darbspējas vecuma personām, pastāvēja krietni lielāka iespējamība saskarties ar AROPE 2020. gadā. 2020. gadā ES 28,9 % personu ar invaliditāti saskārās ar nabadzības vai sociālās atstumtības risku salīdzinājumā ar 19 % personu bez invaliditātes, kas ir palielinājums no 28,4 % 2019. gadā²³⁴. Visaugstākais līmenis bija Bulgārijā (52,3 %), Igaunijā (40,4 %), Latvijā (39,3 %), Lietuvā (38,7 %), Horvātijā (38,2 %) un viszemākais — Slovākijā, Dānijā, Somijā un Austrijā (starp 20,3 % un

²³² Nabadzības plaissa parāda nabadzības riskam pakļauto personu medianālā ienākuma atšķirību no nabadzības sliekšņa. *Eurostat*, rādītājs [ilc_li11]. Vecuma grupa: kopā. Šis rādītājs izmanto iepriekšējā gada informāciju, tāpēc 2020. gada vērtības apraksta situāciju 2019. gadā.

²³³ Rādītāju aprēķina *Eurostat* (nav publicēts) kā atšķirību starp personu, kuru ekvivalentie rīcībā esošie ienākumi atrodas zem nabadzības riska sliekšņa un kuri dzīvo ļoti zemas darba intensitātes mājāsaimniecībās, medianālajiem izlīdzinātajiem kopējiem neto ienākumiem un nabadzības riska sliekšni, izsakot procentos no nabadzības riska sliekšņa. Šis sliekšnis ir 60 % no konkrētas valsts (nevis visas ES) iedzīvotāju medianālā ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma.

²³⁴ *Eurostat* rādītājs [hlth_dpe010], balstoties uz *EU-SILC*, ietverot 16 gadus vecas un vecākas personas. Saskaņā ar vispārējā darbības ierobežojuma rādītāja (*GALI*) jēdzienu, personas tiek uzskatītas par tādām, kam ir invaliditāte, ja tām ir daži vai smagi aktivitātes ierobežojumi.

22,3 %). Starp personām ar invaliditāti visvairāk apdraudētas ir sievietes (29,9 % salīdzinājumā ar 27,7 % vīriešu), kā arī personas 16–64 gadu vecumā (34,3 % salīdzinājumā ar 23,2 % personu, kas vecākas par 65 gadiem). Covid-19 krīze nesamērīgi ietekmēja personas ar invaliditāti un saasināja jau iepriekš pastāvošos atstumtības riskus²³⁵, sevišķi piekļuvi veselības aprūpei, izglītībai, nodarbinātībai un tiešsaistes atbalsta pasākumiem, jo īpaši aprūpes iestādēs dzīvojošām personām²³⁶.

Migrantu un romu izcelsmes personu, kas saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību, īpatsvars ievērojami pārsniedz vidējo. Ārpus ES dzimušiem cilvēkiem *AROPE* rādītāji 2020. gadā bija daudz lielāki (apmēram divreiz) salīdzinājumā ar visaugstākajiem līmeņiem dalībvalstīs dzimušiem²³⁷ cilvēkiem (53 % pret 26,9 % Grieķijā, 52,6 % pret 21,3 % Spānijā, 45,2 % pret 20,4 % Vācijā un 44,6 % pret 15 % Beļģijā). Starp 72 % un 80 % romu visā ES iztiek ar ienākumiem, kas ir zem attiecīgās valsts noteiktā nabadzības riska sliekšņa — situāciju vēl vairāk pasliktināja darbvietu zudums pandēmijas laikā. Situācija ir vēl sliktāka romu bērniem.²³⁸

Enerģētiskā nabadzība turpināja samazināties visā ES, tomēr situācija saglabājas kritiska personām, kas atrodas zem nabadzības sliekšņa. Personu, kas nespēja nodrošināt pietiekamu siltumu mājokļos, īpatsvars sasniedza 8,2 % 2020. gadā²³⁹. Tādu personu grupā, kuru ienākumi ir zem nabadzības sliekšņa šis īpatsvars sasniedza 20,1 % 2020. gadā, kas ir pilnīgs pretstats tikai 5,8 % personu, kuru ienākumi ir virs nabadzības sliekšņa, grupā. Pieejamība ir problēma dažās dalībvalstīs Dienvidēiropā un Austrumeiropā, sevišķi Bulgārijā, Lietuvā, Kiprā, Portugālē un Grieķijā. Augstākas enerģijas cenas palielina enerģētisko nabadzību. 2021. gada 13. oktobrī Komisija pieņēma paziņojumu “*Augošās enerģijas cenas*”²⁴⁰, kurā iepazīstināja ar instrumentu kopumu, kas risinātu (pašreizējo) pēkšņo cenu palielinājumu tūlītējo ietekmi un turpinātu stiprināt noturību pret satricinājumiem nākotnē. Kā jau tika paziņots paketē “Gatavi mērķrādītājam 55 %”, un, lai nodrošinātu taisnīgu pāreju uz klimatneitralitāti, Komisija līdz 2021. gada beigām gatavojas iesniegt priekšlikumu Padomes ieteikumam, kas dalībvalstīm sniegtu turpmākas pamatnostādnes par to, kā risināt zaļās pārkārtošanās sociālos un darba aspektus²⁴¹. Ir rūpīgi jāuzrauga enerģijas cenu grozīšana un to ietekme uz sadali, visbeidzot ieviešot kompensācijas mehānismus.

Ienākumu nevienlīdzība bija stabila vai pat samazinājās vairumā dalībvalstu pirms Covid-19 krīzes. Apsekojuma dati norāda, ka 2019. gadā (rādītāja ienākumu pārskata gads) ES ienākumu īpatsvars ienākumu sadales skalas augšējā 20 % daļā vidēji bija gandrīz piecas reizes lielāks nekā ienākumu sadales skalas apakšējā 20 % daļā — sk. 2.4.5. attēlu. Vislielākā ienākumu nevienlīdzības pazemināšanās pirms pandēmijas tika novērota Rumānijā, Luksemburgā, Slovākijā, Polijā, Lietuvā, Kiprā un Latvijā. Īpaši liels vispārējās

²³⁵ Eiropas Komisija, *Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2021. gadā (Employment and Social Developments in Europe 2021)*, 2021. gada jūnijs.

²³⁶ Pasaules Veselības organizācija, *Politikas apkopojums: invaliditāti iekļaujoša atbilde uz Covid-19*, 2020. gada maijs

²³⁷ Saskaņā ar *Eurostat* rādītājiem [ilc_peps06], [ilc_li33] un [ilc_iw16], *AROPE*, *AROP* un strādājošo *AROP*.

²³⁸ Sīkāku informāciju un atsauces skatīt SWD(2020) 530 final.

²³⁹ Saskaņā ar *Eurostat* rādītāju [ilc_md01]. Piezīme. Ir norādīts pārrāvums ES vidējā rādītāja laukrindā, kā arī 2020. gada Beļģijas, Vācijas un Luksemburgas laukrindā.

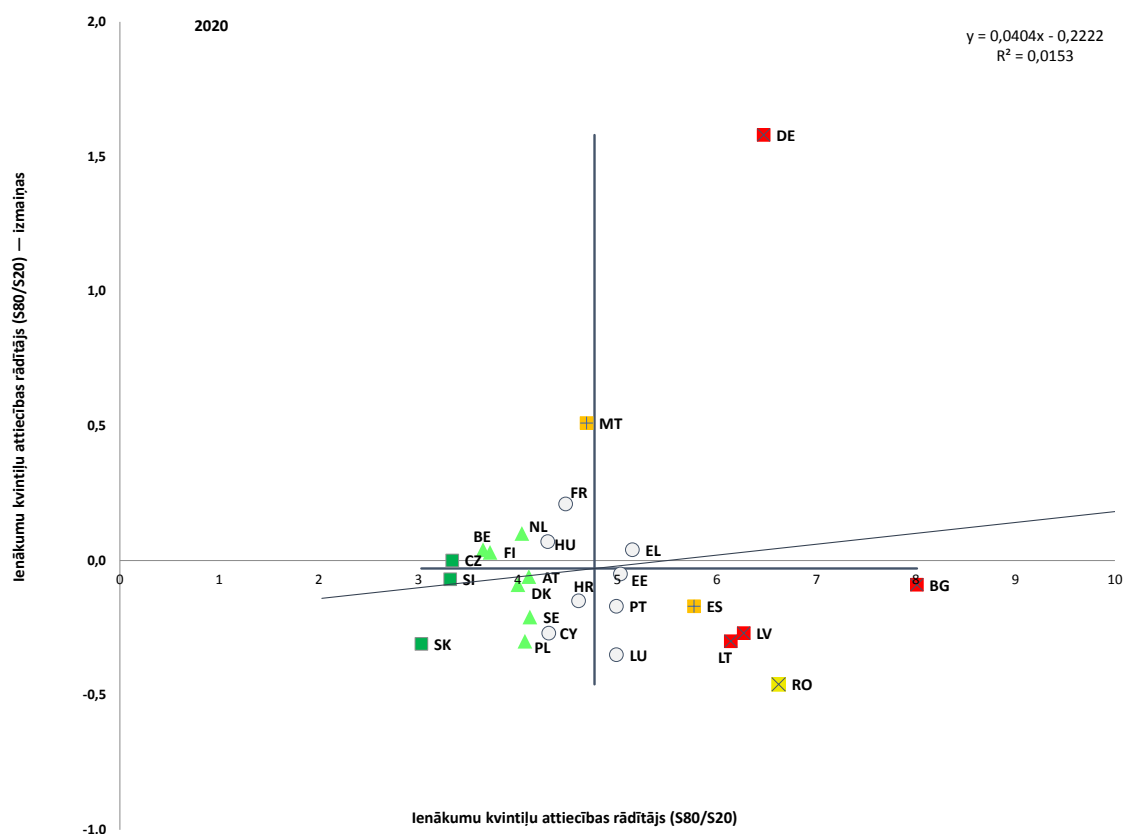
²⁴⁰ Komisijas paziņojums “Augošās enerģijas cenas: pretdarbības un atbalsta instrumenti”, COM/2021/660 final.

²⁴¹ Iniciatīva tika izziņota “Gatavi mērķrādītājam 55 %” galvenajā paziņojumā (COM/2021/550 final) un Sociālā klimata fonda izveides priekšlikuma 18. apsvērumā (COM/2021/568 final).

nevienlīdzības palielinājums tika atzīmēts Maltā, Francijā un Vācijā (tomēr Vācijas gadījumā tas ir saistīts ar laikrindu pārrāvumu). Vācija, Bulgārija, Latvija un Lietuva atrodas “kritiskā stāvoklī”, pateicoties tam, ka ir reģistrēti augsti nevienlīdzības līmeņi un pieaugumi vai salīdzinoši mazi samazinājumi. Eiropas reģionos ir vērojamas lielas reģionālās atšķirības un, kā tas bija saistībā ar *AROPE* rādītājiem, tās var būt plašas vienas dalībvalsts ietvaros — sk. 3. pielikuma 4. attēlu. Saskaņā ar 1. nodaļu *Eurostat* ātrās aplēses rāda, ka 2020. gadā ienākumu kvintīļu attiecības rādītājs ($S80/S20$) ES kopumā saglabājās stabils²⁴², lai gan ir aplēsts, ka nodarbinātības (tirgus) ienākumi ir samazinājušies par 10 % pirmajām ienākumu kvintīlēm un par 2 % — piektajām. Ieviestajam valsts atbalstam, tai skaitā saīsinātam darba laikam un citām darba saglabāšanas shēmām (sk. 2.1.1. nodaļu), kā arī automatisko stabilizētāju darbībai, izmantojot nodokļu un pabalstu sistēmas, bija būtiska loma šāda rezultāta sasniegšanā. Daudzos gadījumos šie mehānismi tika pastiprināti, lai atvieglotu Covid-19 krīzes sekas, it sevišķi neaizsargātajām grupām. Rezultātā izmantojamā ienākuma ietekme tiek lēsta aptuveni vienāda visā ienākumu sadales skalā, ar prognozēto izmantojamā ienākuma palielinājumu par 2 % pirmajai kvintīlei līdz gandrīz nekādām izmaiņām piektajai kvintīlei.

2.4.5. attēls. Ienākumu nevienlīdzība samazinājās vai saglabājās stabila vairumā dalībvalstu, pateicoties apjomīgam valsts atbalstam un automatiskajiem stabilizatoriem

Ienākumu kvintīļu attiecības rādītājs ($S80/S20$), 2020. gada līmeņi un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami, par Franciju, Latviju, Nīderlandi, Poliju un Slovākiju ir pieejami provizorisks dati.

²⁴² Vairumā dalībvalstu prognozētās izmaiņas nebija statistiski nozīmīgas.

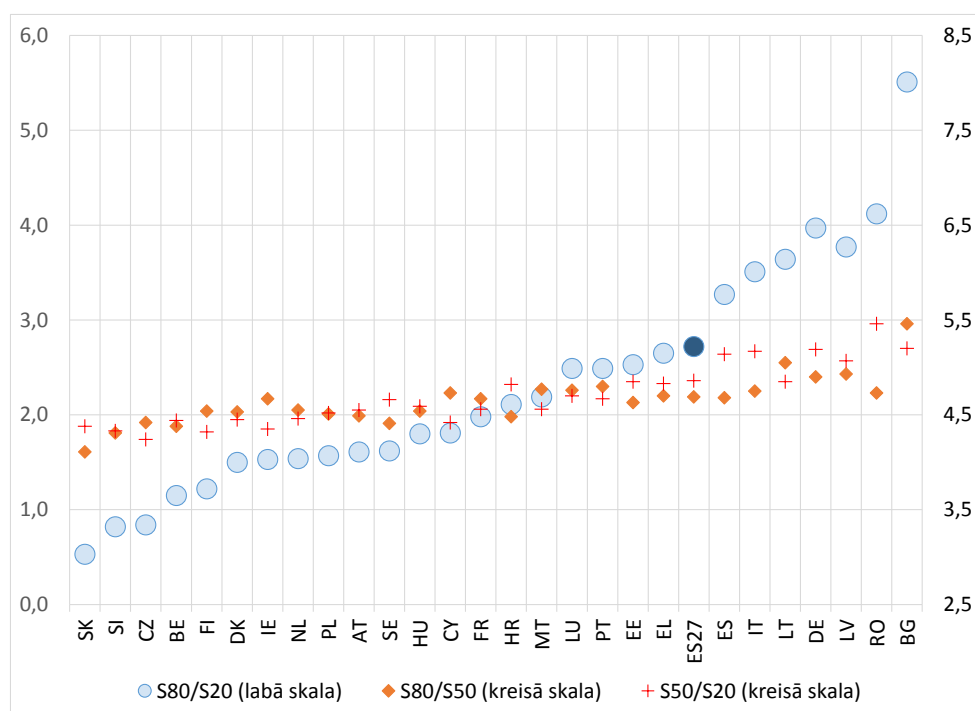
Laikrindu pārrāvumi Beļģijai, Dānijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt.

Avots: Eurostat, [tessi180].

Ienākumu nevienlīdzības forma ienākumu sadales skalā ievērojami atšķiras ES dalībvalstīs. Pēdējās desmitgades laikā nevienlīdzības palielināšanos caurmērā virzīja ienākumu sadales skalas apakšējās daļas palielināšanās (sk. 2021. gada vienoto nodarbinātības ziņojumu). Dalībvalstīs, kurās ir lielāka vispārējā ienākumu nevienlīdzība (S80/S20) nekā vidēji ES, parasti arī ir lielāka nevienlīdzība ienākumu sadales skalas apakšējā un augšējā daļā, kā to parāda attiecīgie kvintiļu īpatsvara rādītāji (S50/S20 un S80/S50) — sk. 2.4.6. attēlu. Tomēr tas ir izteiktāk vērojams apakšējā daļā (S50/S20), piemēram, Rumānijā, Latvijā, Vācijā, Itālijā un Spānijā. Lielāka nevienlīdzība apakšējā daļā arī virza vispārējo nevienlīdzību valstīs, kas atrodas zem ES vidējā rādītāja, piemēram, Horvātija, Igaunija, Slovākija un Zviedrija. Citās dalībvalstīs (Bulgārijā, Kiprā, Īrijā, Lietuvā, Maltā un Portugālē) vispārējā nevienlīdzība salīdzinoši vairāk rodas no lielākas S80/S50 nevienlīdzības.

2.4.6. attēls. Ienākumu nevienlīdzības forma ienākumu sadales skalā ievērojami atšķiras ES dalībvalstīs

Kvintiļu īpatsvara rādītāji S80/S20, S80/S50 un S50/S20 (2020)

Piezīme. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami par 2020. gadu, tiek izmantotas 2019. gada vērtības.

Avots: Eurostat [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e]

Agrīnās aplēses par 19 dalībvalstu 2020. gada sociālās aizsardzības izdevumiem²⁴³ norāda uz nepieredzētiem līmeņiem un lielu palielināšanos salīdzinājumā ar 2019. gadu. Kopumā 2019. gada laikā sociālās aizsardzības izdevumi palielinājās par 234 miljardiem EUR

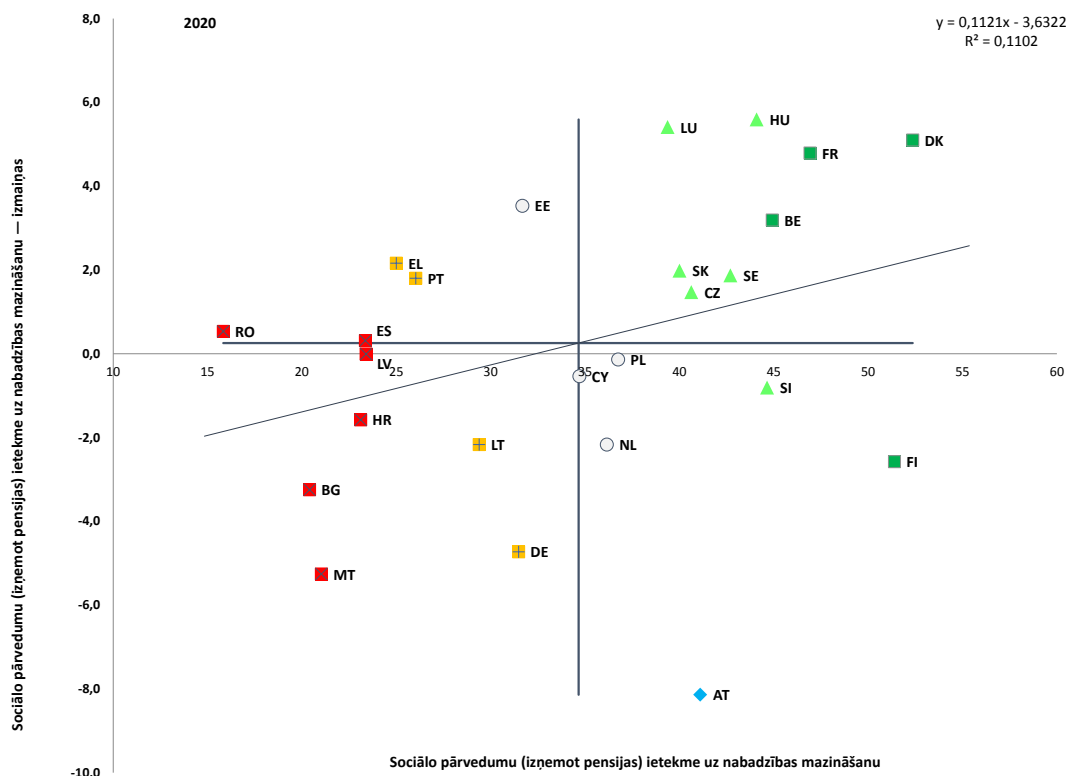
²⁴³ Avots: Eurostat, [Agrīnās aplēses — Sociālā aizsardzība — Eurostat \(europa.eu\)](#) iekļauj BE, BG, CZ, DE, DK, EE, IE, FR, HR, IT, LV, LT, HU, MT, AT, PL, PT, SI un SE. Kopā šīs 19 dalībvalstis veidoja aptuveni 79 % no ES27 IKP 2019. gadā (un 81 % no sociālās aizsardzības izdevumiem).

(vairāk nekā 8 %). Palielinājumi dalībvalstīs variē no 3 % Polijā un Horvātijā līdz vairāk nekā 20 % Īrijā un Maltā. 2019.–2020. gadā palielinājumu galvenokārt virzīja lielāki izdevumi par bezdarbnieka pabalstiem, tai skaitā pabalstiem, kas tika samaksāti saīsināta darba laika shēmu ietvaros (+ 101 miljards EUR jeb + 75 %). Palielinājās arī izdevumi, kas saistīti ar sociālo atstumtību (+ 14 %), mājokļiem (+ 7 %), ģimeņu/bērnu pabalstiem (+ 6%), slimības / veselības aprūpes (+ 5 %) un vecuma pabalstiem (+ 3 %). Salīdzinot relatīvā izteiksmē, no 19 dalībvalstīm, kas paziņoja datus, bezdarbnieka pabalstu izdevumi palielinājās par vairāk nekā 100 % Austrijā, Čehijā, Portugālē, Īrijā, Igaunijā un Maltā. Slimības/veselības aprūpes izdevumi palielinājās par vairāk nekā 10 % Beļģijā, Bulgārijā, Čehijā, Dānijā, Īrijā, Latvijā, Ungārijā, Maltā un Portugālē. Sociālās aizsardzības izdevumi ievērojami palielinājās kā daļa no IKP no 27,6 % 2019. gadā līdz 31,2 % 2020. gadā (+3,6 procentpunkti) daļēji arī tāpēc, ka 2020. gadā samazinājās vispārējais IKP līmenis.

Sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības samazināšanos ir bijusi stabila ES27 kopš 2015. gada, tomēr pastāv atšķirības starp dalībvalstīm. Vidēji ES sociālie pārvedumi (izņemot pensijas) ir samazinājuši nabadzības riska līmeni par apmēram trešdaļu (32,7 %) 2020. gadā. Tomēr dalībvalstīs pastāv būtiskas atšķirības, kas variē no 16 % Rumānijā līdz vairāk nekā 50 % Dānijā un Somijā. 2020. gadā (atsaucoties uz 2019. gada ienākumiem) piecas dalībvalstis – Francija un Dānija (labākais sniegums), kā arī Beļģija, Ungārija un Luksemburga (tika gan reģistrēti laikrindu pārrāvumi) – pieredzēja gan augstākas vērtības, gan rādītāju palielināšanos. Šajā periodā nabadzības mazināšanas efekts bija zem vidējā un saglabājās relatīvi stabils Rumānijā, Spānijā un Grieķijā, bet pamatīgi samazinājās Bulgārijā, Maltā un Horvātijā, visām sešām valstīm esot “kritiskā stāvoklī”. Rādītājs uzrāda novirzīšanās tendenci dalībvalstīs. Pastāv arī lielas atšķirības starp ES reģioniem; īpaši zemas vērtības tika reģistrētas Itālijas dienvidu reģionos, lielākajā daļā Rumānijas reģionu un noteiktos Grieķijas un Horvātijas reģionos — sk. 3. pielikuma 9. attēlu.

2.4.7. attēls. Sociālo pārvedumu nabadzību mazinošā ietekme dalībvalstīs atšķiras

Sociālo pārvedumu (izņemot pensiju) ietekme uz nabadzības mazināšanu, 2020. gada līmeņi un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami un par Franciju, Latviju, Nīderlandi, Poliju un Slovākiju ir pieejami provizorisks dati. Laikrindu pārrāvumi Beļģijai, Dānijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt.

Avots: Eurostat, [tespm050].

Pastāv ievērojamas atšķirības sociālās aizsardzības tvēruma ziņā, it sevišķi nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darba ņēmējiem. Vidēji (individuālā līmenī²⁴⁴) darbaspējas vecuma personu (16–64) nabadzības risks, saņemot sociālos pabalstus, ir augstāks (41 %) darba ņēmējiem, kas strādā uz terminēta līguma pamata, nekā darba ņēmējiem, kas strādā uz pastāvīga darba līguma pamata (26 %). Tomēr pastāv ievērojamas atšķirības starp dalībvalstīm: tvērums ir mazāks par 25 % Horvātijā, Polijā, Portugālē, Maltā, Ungārijā, Slovākijā un Grieķijā; dažas no šīm valstīm (piemēram, Polija, Portugāle un Horvātija) arī ziņo par lielu terminētu līgumu pārsvaru. Tvērums ir mazs arī pašnodarbinātajiem (12,9 %) salīdzinājumā ar algotiem darba ņēmējiem (31 %), kas norāda uz to, ka pašnodarbinātajiem ir mazāka piekļuve sociālajai aizsardzībai. Visbeidzot, lai gan ES aptuveni puse (52 %) bezdarbnieku saņem sociālos pabalstus, Horvātijā, Grieķijā, Rumānijā, Polijā, Slovākijā un Bulgārijā to īpatsvars bija zem 15 %. Pretstatā nesen būtiski pieaugušajam bezdarbnieku pabalstu saņēmēju skaitam²⁴⁵, vairums dalībvalstu neregistrēja sociālās palīdzības pabalstu

²⁴⁴ Saskaņā ar rezultātīvas piekļuves rādītāju, kas apstiprināts piekļuves sociālajai aizsardzībai uzraudzības sistēmas ietvaros (nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju pabalstu saņemšanas indekss pirms sociālajiem pārvedumiem).

²⁴⁵ Sk. 2.3.1. nodaļu par bezdarbnieka pabalstu saņemšanu.

saņēmēju skaita palielināšanos. Tomēr daudzās dalībvalstīs (Beļģijā, Čehijā, Grieķijā, Spānijā, Francijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Portugālē un Slovēnijā) pēc zināma laika 2020. gadā šo pabalstu saņēmēju skaits ievērojami palielinājās²⁴⁶.

Pīlāra 5. izcēlums. Piekļuve atbilstošai sociālajai aizsardzībai

2019. gadā, lai īstenotu Eiropas sociālo tiesību pīlāra 12. principu (par sociālo aizsardzību) un pielāgotu sociālās aizsardzības sistēmas strauji mainīgajiem darba tirgiem, Padome pieņēma ieteikumu par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai²⁴⁷. Dalībvalstis apņēmas nodrošināt: 1) piekļuvi sociālajai aizsardzībai; 2) faktisku tvērumu visiem darbiniekiem un pašnodarbinātajiem neatkarīgi no darba attiecībām²⁴⁸; 3) atbilstošu aizsardzības līmeni (pienācīgu dzīves līmeni, pienācīgu ienākumu aizstāšanu); un 4) nosacījumu un noteikumu pārredzamību, kā arī administratīvo vienkāršošanu. Dalībvalstīm tika lūgts iesniegt atbilstošu pasākumu plānu, kas valsts līmenī jāpieņem līdz 2021. gada 15. maijam. Līdz 2021. gada oktobra vidum 25 dalībvalstis bija iesniegušas valstu plānus.²⁴⁹

Vairums valstu plānu iekļauj pasākumus, kas risina vismaz vienu no četrām ieteikuma jomām, lai gan pastāv ievērojamas diapazona, darbības jomas²⁵⁰ un laika izvēles²⁵¹ atšķirības. Lai gan 21 plāns (no 25) iekļauj pasākumus, kas uzlabo piekļuvi sociālajai aizsardzībai, kopumā tie netiecas novērst visus trūkumus, kas konstatēti uzraudzības sistēmā²⁵² vai konkrētajai valstij adresētajos ieteikumos, kuri tika sagatavoti 2020. gada Eiropas semestra ciklā²⁵³. Lielākā daļa pasākumu (jau īstenotu vai paredzētu) ir saistīti ar nestandarta nodarbinātībā iesaistīto darba ņēmēju vai pašnodarbināto formālo tvērumu (15 dalībvalstīs) un adekvātuma uzlabošanu (13 dalībvalstīs), liekot uzsvāru uz pensijām, bezdarbnieka un slimības pabalstiem. Mazāk pasākumu ir paredzēti saistībā ar faktisku piekļuvi tiesībām, to saglabāšanu un pārnēsāmību, un pārredzamību un vienkāršošanu.

Gandrīz visi plāni ziņoja par politikas pasākumiem, kas pieņemti, reaģējot uz Covid-19 krīzi. Pasākumi iekļāva noteikumu atvieglošanu, pabalstu (piemēram, bezdarbnieka un slimības) izmaksas ilguma pagarināšanu un/vai summu palielināšanu. Turklāt īpašs atbalsts tika sniegts atsevišķām grupām (darba ņēmēji ar nestabilu līgumu, pašnodarbinātie) vai nozarēm/nodarbošanās pārstāvjiem (kultūras nozarei, veselības aprūpes darbiniekiem, mājsaimniecību darbiniekiem, utt.).²⁵⁴ Kopumā ārkārtas pasākumi palīdzēja paplašināt sociālo aizsardzību, iekļaujot iepriekš neietvertas vai daļēji

²⁴⁶ Sk. 7. tabulu, kas sagatavota, izmantojot SPC datus, un publicēta [SPC 2021. gada pārskatā par Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu \(SAPI\) un sociālās aizsardzības politikas attīstību](#).

²⁴⁷ [Padomes Ieteikums 2019/C 387/01 \(2019. gada 8. novembris\)](#).

²⁴⁸ Tas tiek darīts, lai novērstu to, ka noteikumi liedz personām uzkrāt pabalstus vai piekļūt pabalstiem, un nodrošinātu, ka tiesības tiek saglabātas, uzkrātas un/vai ir pārnēsamas.

²⁴⁹ Luksemburga un Slovēnija pagaidām nav iesniegušas savus plānus. Plāni ir pieejami [tiešsaistē](#).

²⁵⁰ Deviņi plāni paredz vienu galvenās politikas (vai likumdošanas) pasākumu (DK, ES, DE, EL, HR, IE, LT, FI, LV), un arī deviņi plāni iekļauj no trīs līdz sešiem pasākumiem (CY, CZ, EE, FR, IT, MT, NL, PT un RO). Beļģija visaptverošā pasākumu kopumā izvirzīja vairāk nekā 30 pasākumus, kas risina dažādus ieteikuma aspektus.

²⁵¹ 14 dalībvalstis atsauca uz pasākumiem, kas veikti kopš ieteikuma pieņemšanas (2019. gada novembrī), bet nākotnē veicamie pasākumi ir iekļauti 17 valstu plānos.

²⁵² Uzraudzības sistēma par sociālās aizsardzības pieejamību darbiniekiem un pašnodarbinātajiem ir pieejama [tiešsaistē](#).

²⁵³ 2020. gadā 16 dalībvalstīm (BG, CY, EE, ES, HU, HR, IT, LT, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI un SK) tika izsniegti konkrētajai valstij adresēti ieteikumi (KVAI) par sociālo aizsardzību, bieži vien ar ļoti skaidri paustu uzsvāru uz piekļuves uzlabošanu nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darba ņēmējiem un pašnodarbinātajiem (CY, EE, ES, IT, LT, NL, PL, PT un SI). 17 dalībvalstīs pieņemtie atvēršanas un noturības plāni (ANP) ietver ar sociālo aizsardzību saistītus pasākumus, no kuriem 14 bija saistīti ar KVAI 2019. gadā vai 2020. gadā. Vairums ANP ietver saistītos KVAI, bet daži risina tos pilnībā.

²⁵⁴ Sk. 2.4.2. iedaļu un 2021. gada Vienoto nodarbinātības ziņojumu.

ietvertas grupas. Tomēr vairākums pasākumu, kas tika pieņemti 2020. gadā un 2021. gada sākumā, šķiet, ir pagaidu pasākumi, kas visticamāk nekļūs par pastāvīgu sociālo aizsardzības sistēmu iezīmi.²⁵⁵ Tāpēc rīcības plāns, ar kuru tiek īstenots Eiropas sociālo tiesību pīlārs, mudināja dalībvalstis vēl vairāk paplašināt piekļuvi sociālajai aizsardzībai, izmantojot Covid-19 ārkārtas pasākumus kā iedvesmas avotu strukturālām reformām, kas uzlabotu bezdarbnieku, nestandarta nodarbinātībā iesaistīto darba ņēmēju un pašnodarbināto aizsardzību.

Nesenie valstu pasākumi, kas risina formālā tvēruma trūkumus, galvenokārt pievēršas pašnodarbinātajiem un nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darba ņēmējiem. Francija nolēma pastāvīgi attiecināt slimības pabalstus uz visiem pašnodarbinātajiem, tai skaitā *professions libérales* (2020. gada nogalē pieņemtā Sociālā nodrošinājuma likuma kontekstā). Īrijas valdība ierosināja jaunu, ar likumu noteiktu slimības pabalstu, lai aizsargātu tos darba ņēmējus, kuru darba līgumā nav iekļautas tiesības uz slimības pabalstu. Beļģija plāno uzlabot formālo tvērumu noteiktām kategorijām (māksliniekiem, platformās nodarbinātiem darba ņēmējiem, neoficiāliem aprūpētājiem, seksa industrijā strādājošajiem) un izvērtēt un pielāgot tā sauktās “ienākumu aizstāšanas tiesības”, kas sniedz ienākumu atbalstu pašnodarbinātajiem. Rumānija ir iecerējusi attiecināt paternitātes atvaļinājumu uz pašnodarbinātajiem un nodrošināt sezonas un dienas strādniekiem, kā arī platformās nodarbinātiem darba ņēmējiem oficiālu piekļuvi visiem sociālā nodrošinājuma veidiem. Čehija gatavojas uzlabot slimības (tai skaitā maternitātes) pabalstu pieejamību nestandarta nodarbinātībā iesaistītiem darba ņēmējiem. Kipra plāno nodrošināt pilnu sociālās aizsardzības tvērumu pašnodarbinātajiem, t. i., paplašināt bezdarbnieka pabalstu, kā arī ar nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām saistītu shēmu tvērumu. Polija aizsāka reformu, paplašinot obligāto apdrošināšanu, sevišķi ar pensiju shēmām attiecībā uz civiltiesiskiem līgumiem. Visbeidzot Grieķija ir iecerējusi paplašināt piekļuvi slimības pabalstiem arī pašnodarbinātajiem.

Saistībā ar adekvātumu vairāki plānos iekļauti valstu pasākumi risina pensiju jautājumu, sevišķi pašnodarbinātajiem. Piemēram, Spānija un Latvija ir nolēmušas pielāgot pašnodarbināto iemaksu aprēķinus, proti, atbalstīt nākotnes pensiju adekvātumu, bet Beļģija plāno saskaņot pašnodarbināto un darba ņēmēju pensiju sistēmas un padarīt pašnodarbināto iemaksas atbilstošākas to iemaksu kapacitātei. Austrija, Vācija un Igaunija ievieša pasākumus, kas uzlabo pensiju adekvātumu, īpaši tiem, kam pienākas maza pensija, un Čehija iesniedza apspriešanai pensiju reformu, kas uzlabos pensiju sistēmas taisnīgumu (arī saistībā ar atšķirībām starp dzimumiem).

Minimālo ienākumu shēmu adekvātums pakāpeniski samazinājās gandrīz visās dalībvalstīs 2019. gadā. Minimālo ienākumu pabalstu adekvātumu var uzraudzīt²⁵⁶, salīdzinot pabalsta saņēmēju ienākumus ar valsts nabadzības sliekšni un ar zema atalgojuma saņēmēja ienākumiem. Šīs atsaucis sniedz norādes par zemu ienākumu radītas nabadzības mazināšanu, kā arī par shēmu aktivizēšanas dimensiju un iespējamo bremsējošo ietekmi. Runājot par jaunāko pieejamo ienākumu gadu (2019), minimālo ienākumu shēmu adekvātums kopumā pakāpeniski samazinājās visā ES, parādot, kā minimālo ienākumu saņēmēju ienākumi atpalika no vispārējās ienākumu virzības pirms Covid-19 krīzes. Dažās valstīs, salīdzinot ar zema atalgojuma saņēmēja ienākumiem (Malta -5,8 procentpunkti, Horvātija -3,2 procentpunkti, Rumānija -2,9 procentpunkti) vai nabadzības sliekšni (Francija -6,3 procentpunkti, Grieķija -6 procentpunkti), pakāpeniskais samazinājums bija lielāks nekā citās. Pretēji tam adekvātums ievērojami palielinājās Itālijā pēc 2019. gada reformas un mazākā mērā — Lietuvā (13,6 procentpunkti) un Slovēnijā (15,2 procentpunkti).

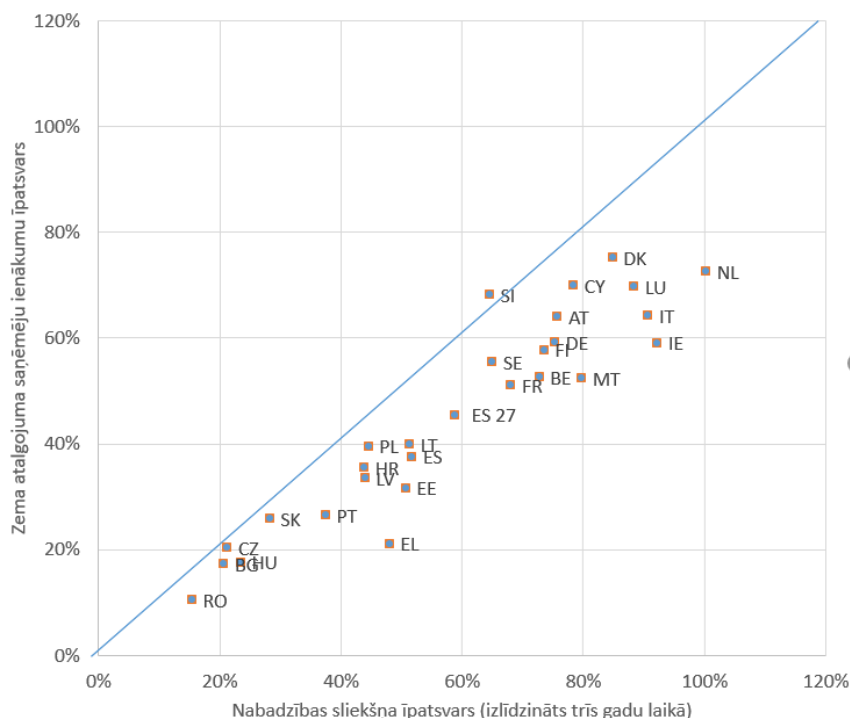
²⁵⁵ Sk. arī [ESPN \(2021\)](#).

²⁵⁶ Saskaņā ar metodiku, kas saskaņota minimālo ienākumu salīdzinošās novērtēšanas satvarā; sk. 2019., 2020. un 2021. gada vienotos nodarbinātības ziņojumus.

Tikai dažās valstīs (Nīderlandē, Īrijā un Itālijā) minimālo ienākumu adekvātums ir tuvu nabadzības sliekšnim, bet tas saglabājās zemāks par trešdaļu no nabadzības sliekšņa Rumānijā, Bulgārijā, Ungārijā, Čehijā un Slovākijā — sk. 2.4.8. attēlu.

2.4.8. attēls. Minimālo ienākumu atbalsta adekvātums dalībvalstīs ievērojami atšķiras

Minimālo ienākumu saņēmēju neto ienākumi, izteikti procentos no nabadzības riska sliekšņa (rādītājs izlīdzināts trīs gadu periodā) un no zema atalgojuma saņēmēja ienākumiem (2019. ienākumu gadā)

Piezīme. Diagramma attiecas uz personām, kuras nav precējušās un kurām nav bērnu. Minimālo ienākumu saņēmēja neto ienākumi var ietvert arī citus pabalstu veidus (piem., mājokļa pabalstus), ne tikai minimālos ienākumus. Par zema atalgojuma saņēmēju uzskata tādu darba ņēmēju, kurš strādā pilnu laiku un nopelna 50 % no vidējās algas.

Avots: EMPL ĢD aprēķini, balstoties uz EU-SILC mikrodatiem.

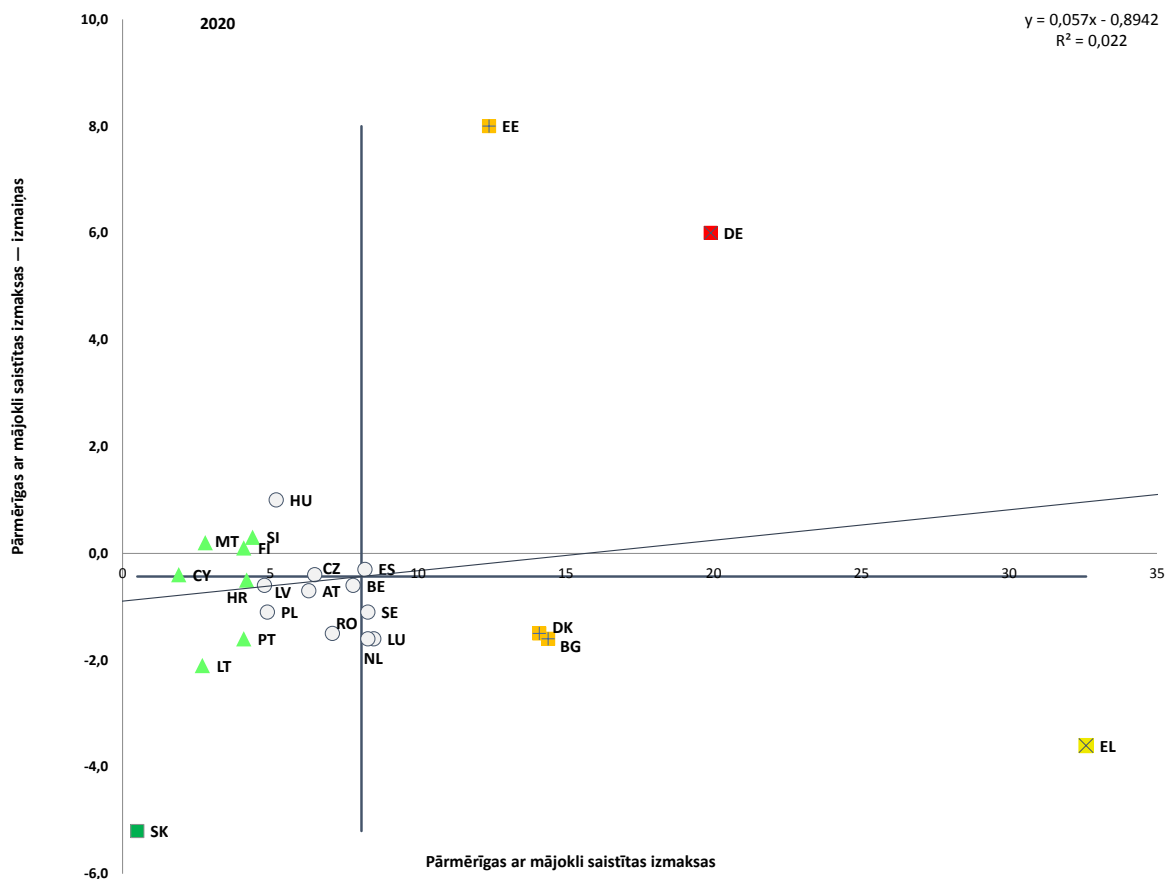
Pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs²⁵⁷ turpināja nedaudz samazināties pirms krīzes. 2019. gadā (ienākumu gads, uz kuru attiecas 2020. gada rādītājs) apmēram viena desmitā daļa ES iedzīvotāju dzīvoja mājāsaimniecībā, kas par mājokli tērēja 40 % vai vairāk

²⁵⁷ Rādītājs mēra to iedzīvotāju īpatsvaru, kuri dzīvo mājāsaimniecībā, kurās kopējās mājokļa izmaksas veido vairāk nekā 40 % no rīcībā esošā ienākuma (ieskaitot neto mājokļa pabalstus). Metodiskās pamatnostādnes un EU-SILC mainīgo lielumu apraksts (2020. gada aprīļa versija) ([Methodological Guidelines and Description of EU-SILC variables \(version April 2020\)](#)) skaidro, ka piemaksas (iekļautas tikai tās, kas atkarīgas no ienākumiem) ietver īres pabalstus un pabalstus mājoklī dzīvojošiem īpašniekiem, bet neietver nodokļu atvieglojumus un kapitāla pārvedumus. Dokumentā mājokļa izmaksas ir definētas kā tādas, ko faktiski maksā ik mēnesī un kas izriet no mājāsaimniecības tiesībām dzīvot attiecīgajā mājoklī. Tajās ietilpst strukturālā apdrošināšana (īrniekiem — ja tiek apmaksāta), maksa par pakalpojumiem un citas izmaksas (kanalizācija, atkritumu izvešana u. c.; obligāta īpašniekiem, īrniekiem — ja tiek apmaksāta), regulāra uzturēšana un remonts, nodokļi (īrniekiem — par mājokli, ja piemērojams) un komunālo pakalpojumu izmaksas (ūdens, elektrība, gāze un apkure). Īpašniekiem, kuri maksā hipotēku, tiek iekļauti hipotekāro procentu maksājumi (tiek atskaitīti jebkādi nodokļu atvieglojumi, bet nav atskaitīti mājokļa pabalsti). Īrniekiem par tirgus cenu vai pazeminātu cenu iekļauta arī īres maksa. Īrniekiem, kam nav jāmaksā īre, mājokļa pabalsti nebūtu jāatskaita no kopējām mājokļa izmaksām.

no (ekvivalentā) rīcībā esošā ienākuma. Visaugstākais šis rādītājs bija Grieķijā (32,6 %), kam sekoja Vācija, Bulgārija un Dānija (apmēram vai vairāk par 15 %), bet zemākais — Slovākijā, Kiprā, Lietuvā un Maltā (mazāk nekā 3 %) — sk. 2.4.9. attēlu. Gan absolūtie skaitļi, gan valstu secība attiecībā uz cilvēkiem, kas jaunāki par 30 gadiem, un pārējām iedzīvotāju grupām ir salīdzinoši līdzīga. Nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju vidū pārmērīga mājokļu izmaksu sloga rādītājs bija ievērojami augstāks (37,8 % 2020. gadā), un starp dalībvalstīm pastāvēja nozīmīgas atšķirības. Grieķijā 82,5 % nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju izjuta pārmērīgu mājokļa izmaksu slogu, kamēr Dānijā un Vācijā tās bija divas trešdaļas no šīs iedzīvotāju grupas. Lietuvā, Maltā, Kiprā un Slovākijā šādu iedzīvotāju īpatsvars bija aptuveni 10 % vai mazāks. Kopumā īrniekus — privātajā īres tirgū vai samazināto cenu tirgū — mājokļa pieejamība ietekmē vairāk (25,2 %) nekā mājokļa īpašniekus ar hipotēku (6,2 %)²⁵⁸.

2.4.9. attēls. Pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs vidēji samazinājās pirms krīzes, bet starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības

Personu, kas dzīvo mājaimniecībās ar pārmērīgām mājokļa izmaksām, īpatsvars (%), 2020. gada līmenis un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju, Franciju un Itāliju nav pieejami un par Latviju, Nīderlandi, Poliju un Slovākiju ir pieejami provizorisks dati. Laikrindu pārrāvumi Beļģijai, Dānijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu

²⁵⁸ Eurostat rādītājs [[ilc_lvho07c](#)].

datus vairs nevar salīdzināt.
Avots: Eurostat, [tespm140].

Ģimenes ar bērniem un viena vecāka māsaimniecības jau pirms krīzes bija saskārušas ar lielākām mājokļu problēmām. 2019. gadā 6,5 % viena vecāka māsaimniecības ar apgādājamiem bērniem saskārās ar smagu mājokļu nenodrošinātību pretstatā 4 % pārējo iedzīvotāju²⁵⁹. Augstāki rādītāji tika reģistrēti Grieķijā, Spānijā, Rumānijā, Zviedrijā un Dānijā. Eurofound²⁶⁰ apsekojuma dati, kas iegūti 2019. gadā, norāda, ka mājokļu nedrošība bija lielāka māsaimniecībās ar bērniem, nekā bezbērnu māsaimniecībās (6,6 % pret 4,1 %). Noslēdzes pasākumu laikā arī bezpajumtnieki vairāk tika pakļauti veselības problēmām un viņus ietekmēja pakalpojumu sniegšanas pārtraukums. Kopumā Covid-19 krīze ir palielinājusi ieilgušās mājokļu problēmas un jau iepriekš pastāvējušo īpašumtiesību un mājokļu nosacījumu nevienlīdzību, tai skaitā tiem, kas jau iepriekš bija atstumti mājokļa jomā²⁶¹.

Pateicoties arīdzan pensiju sistēmu rezultativitātei, personas, kas vecākas par 65 gadiem, vidēji ir labāk aizsargātas pret nabadzību nekā pārējie iedzīvotāji. 2020. gadā ES nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs 65 gadus vecām vai vecākām personām tik tikko pārsniedza 20 % (20,4 %), kas ir mazāk nekā 18–64 gadus vecām personām (21,7 %). Šāda situācija bija 8 no 27 dalībvalstīm — sk. 2.4.10. attēlu. Tomēr dažās dalībvalstīs vecāku personu nabadzības vai sociālās atstumtības risks bija daudz lielāks, atšķirībai sasniedzot augstāko pakāpi Igaunijā (24,3 procentpunkti) un Latvijā un Bulgārijā (22,3 procentpunkti). Bulgārijā pat 49,5 % personu, kam ir 65 gadi vai vairāk, ir pakļauti nabadzības vai atstumtības riskam. Risks vecāka gadagājuma personām ir turpinājis palielināties kopš 2015. gada²⁶², galvenokārt saistībā ar nabadzības indeksa pieaugumu atvēršanas laikā. ES27 pastāv arī liela dzimumu atšķirība. 2020. gadā vecāku vīriešu nabadzības risks bija 16,9 % salīdzinājumā ar 23,3 % vecākām sievietēm. Atšķirība rodas saistībā ar mazākiem pensiju uzkrājumiem sievietēm un tāpēc, ka sievietes vidēji dzīvo ilgāk, kā arī biežāk — vienas pašas.

²⁵⁹ Eurostat rādītājs [ilc_mdho06].

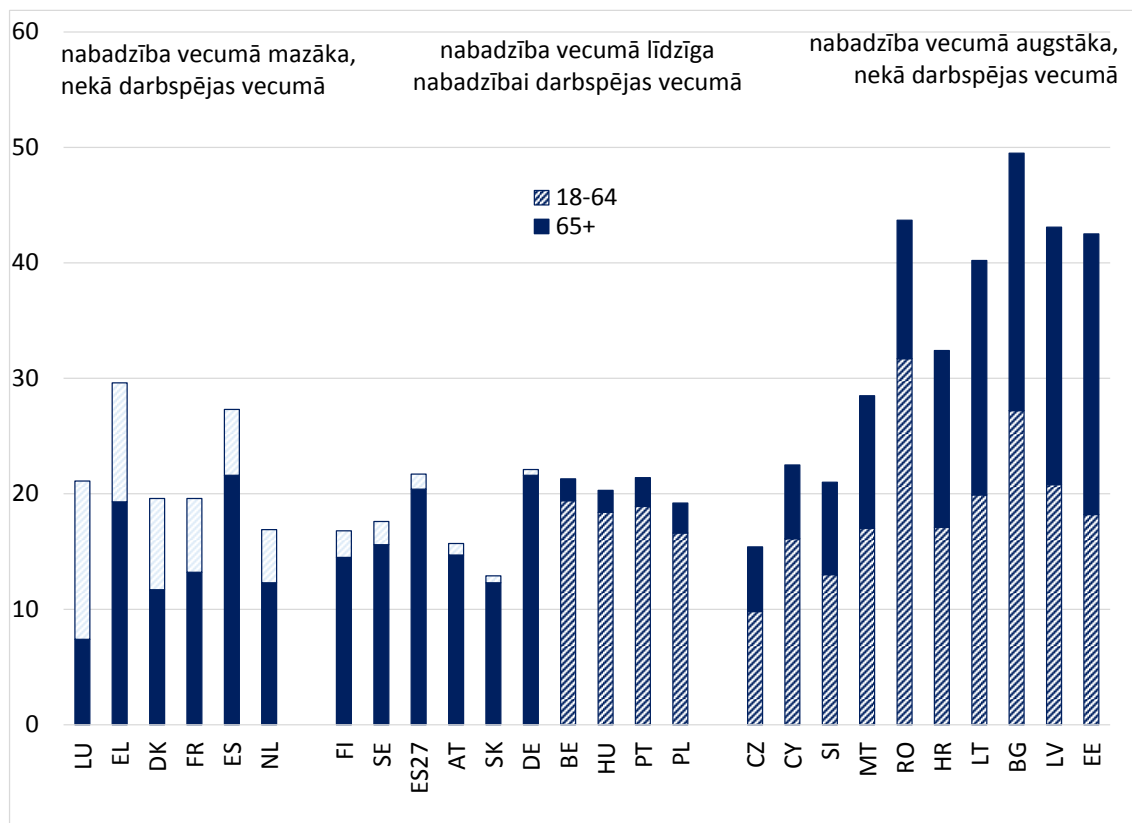
²⁶⁰ Sk. Eurofound (2021), *Education, healthcare and housing: How access changed for children and families in 2020, COVID-19 series*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

²⁶¹ Kā piemēru skatīt ESAO sākotnējo analīzi par to, kā Covid-19 pandēmija varētu ietekmēt mājokļu pieejamību nākotnē: *Building for a better tomorrow: Policies to make housing more affordable*, Nodarbinātības, darba un sociālo lietu politikas kopsavilkumi, ESAO, Parīze.

²⁶² Šis ir pirmais gads, kad to ir iespējams aprēķināt saskaņā ar jauno definīciju.

2.4.10. attēls. Par 65 gadiem vecākas personas parasti ir labāk aizsargātas pret nabadzību nekā pārējie iedzīvotāji

Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs pa vecuma grupām (% , 2020)

Avots: Eurostat [ilc_peps01n]. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami.

Pensiju lielums vidēji ir vairāk nekā puse no vēlinā karjeras posma darba ienākumiem. 2019. gada ES27 vidējais pensijas lielums 65–74 gadus vecām personām bija 57 % no 50–59 gadus vecu personu darba ienākumiem²⁶³. Koeficients ir palielinājies kopš 2010. gada, kad tas bija 53 %. Dažās valstīs šis “šķērsgriezuma aizvietošanas koeficients” ievērojami pārsniedza 70 %, it sevišķi Luksemburgā, Grieķijā, Itālijā, Portugālē un Spānijā. Rezultātā šīs valstis ir arī starp tām valstīm, kur nabadzība vecumdienās ir mazāka nekā darbības vecuma nabadzība²⁶⁴. Raugoties no otras puses, 14 valstīs šis koeficients ir zem 50 % un trijās no tām — zem 40 % (Īrija, Horvātija un Bulgārija). Vairumā valstu koeficients ir zemāks sieviešu vidū, bet 11 dalībvalstīs, proti, Čehija, Igaunija, Dānija un Slovākija, tieši pretēji reģistrēja ievērojami lielākus aizvietošanas koeficientus sieviešu vidū.

Covid-19 ietekme atpakaļejošā virzienā mainīja paredzamā mūža ilguma uzlabošanās tendenci ES. Pēc pandēmijas uzliesmojuma ir aplēsts, ka “jaundzimušo vidējā paredzamā mūža ilguma” rādītājs, kas ir labs ietekmes uz veselību novērtēšanas aizstājējs, ir samazinājies

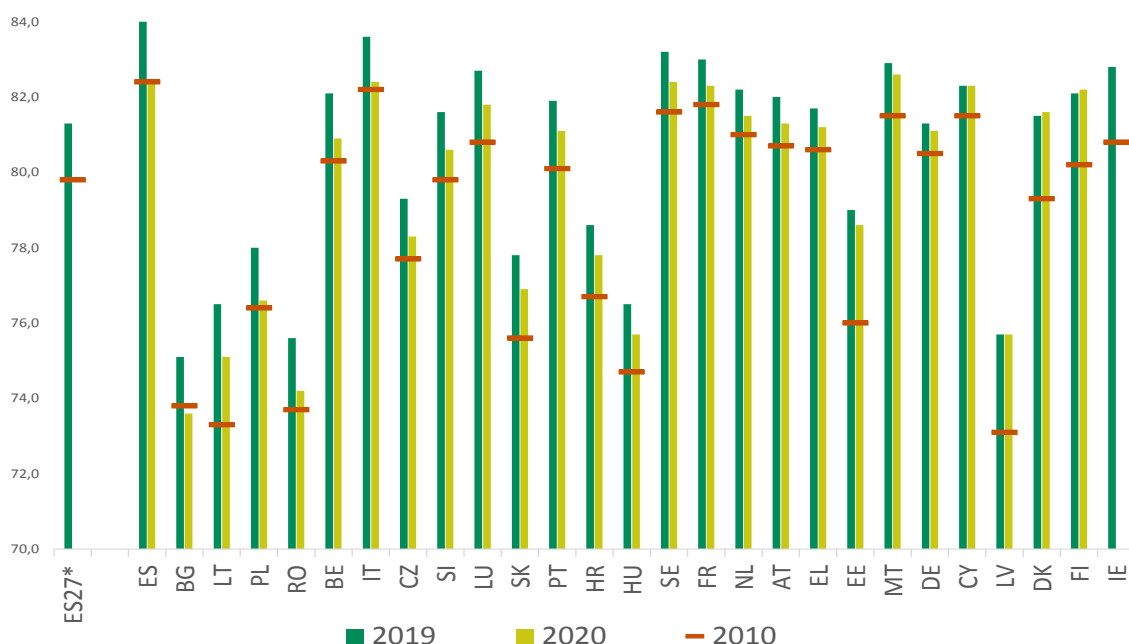
²⁶³ Sk. *Pension Adequacy Report 2021*, 40. lpp.

²⁶⁴ Eurostat rādītājs [ilc_pnp3]. Šo rādītāju definē kā 65–74 gadu vecuma grupas medianālo individuālo bruto pensiju salīdzinājumā ar 50–59 gadu vecuma grupas medianālo individuālo bruto izpeļņu attiecību, kurā neietver citus sociālos pabalstus.

vairumā ES dalībvalstu — sk. 2.4.11. attēlu²⁶⁵. Samazinājums iezīmē atkāpi no desmitgades garas paredzamā mūža ilguma palielināšanās tendences. 2019. gadā vislielākais samazinājums tika reģistrēts Spānijā (-1,6 gadi) un Bulgārijā (-1,5), kam seko Lietuva, Polija un Rumānija (visas ap -1,4). Paredzamais mūža ilguma samazinājums nelabvēlīgā situācijā esošus cilvēkus varētu būt smagāk ietekmējis nekā citus. Piemēram, jau pirms krīzes romu mūža ilgums bija vidēji 10 gadus īsāks nekā plašai sabiedrībai²⁶⁶.

2.4.11. attēls. Covid-19 pandēmija atpakāejošā virzienā mainīja neseno mūža ilguma palielināšanos

Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums (gados), dalībvalstis sarindotas pēc mūža ilguma samazināšanās salīdzinājumā ar 2019. gadu

Piezīme. 2020. gada dati ir provizoriski visām dalībvalstīm un nav pieejami par Īriju. ES27 vidējais rādītājs ir aprēķināts bez datiem par Īriju.

Avots: Eurostat, rādītājs [[demo_mlexpec](#)]

Neskatoties uz pandēmiju, respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās aprūpes vajadzības 2020. gadā lielākoties saglabājās stabilas vairumā dalībvalstu, tomēr starp tām pastāv būtiskas atšķirības (sk. 2.4.12. attēlu²⁶⁷). Polija, Francija, Latvija un Somija reģistrēja vislielākos palielinājumus (par attiecīgi 8,5 procentpunktiem, 1,4 procentpunktiem,

²⁶⁵ Mūža ilgums ir mirstības *periodiskais rādītājs*, kas parāda populācijas vidējo dzīves ilgumu saistībā ar izvēlēta laika perioda mirstības rādītājiem, ņemot vērā gan negatīvās, gan pozitīvās pārmaiņas gada laikā. Alternatīvs novērtējums var tikt balstīts uz pārmērīgas mirstības rādītāju, kā aprakstīts [2021. gada pārskata par nodarbinātību un sociālo attīstību Eiropā \(Employment and social developments in Europe 2021\)](#) 4. lappusē.

²⁶⁶ Sk. Vincze et. al. (2019) [Prevalence of Chronic Diseases and Activity-Limiting Disability among Roma and Non-Roma People: A Cross-Sectional, Census-Based Investigation](#). Starptautiskais vides pētījumu un sabiedrības veselības žurnāls, 16(19), 3620. lpp.

²⁶⁷ Dati par 10 valstīm ir vai nu provizoriski, vai ar laikrindu pārrāvumiem, vai iztrūkst. Sk. attēla piezīmi.

1 procentpunktu un 0,7 procentpunktiem), Polijai uzrādot diezgan augstu neapmierināto vajadzību indeksu 12,7 % apmērā un tāpēc saņemot novērtējumu “kritisks stāvoklis”²⁶⁸. Turpretī Igaunija un Grieķija reģistrēja lielus samazinājumus (par attiecīgi 2,5 procentpunktiem un 1,7 procentpunktiem), lai gan 2020. gada līmeņi tomēr bija diezgan augsti (13 % un 6,4 %). Nemaz ne tik niecīgā valstu grupā (Malta, Austrija, Vācija, Luksemburga, Nīderlande, Kipra, Spānija un Ungārija) cilvēku īpatsvars, kas, neskatoties uz pandēmiju, ziņoja par neapmierinātām medicīniskās aprūpes vajadzībām, saglabājās ļoti mazs (zem 1 %), Kiprai un Ungārijai, kuras pievienojās šai grupai 2020. gadā, uzrādot ievērojamus samazinājumus. Cita starpā ²⁶⁹ iedzīvotāji ar maziem ienākumiem, visticamāk, būs neaizsargātāki neapmierināto medicīniskās aprūpes vajadzību dēļ, lai gan atšķirības lielums, salīdzinot ar pārējiem iedzīvotājiem, dalībvalstīs atšķiras²⁷⁰. Respondentu nosaukto neapmierināto medicīniskās aprūpes vajadzību reģionālās atšķirības visbiežāk izpaužas, salīdzinot dalībvalstis, bet ir reģistrētas arī nozīmīgas atšķirības Grieķijā, Rumānijā, Zviedrijā un Ungārijā — sk. 3. pielikuma 10. attēlu.

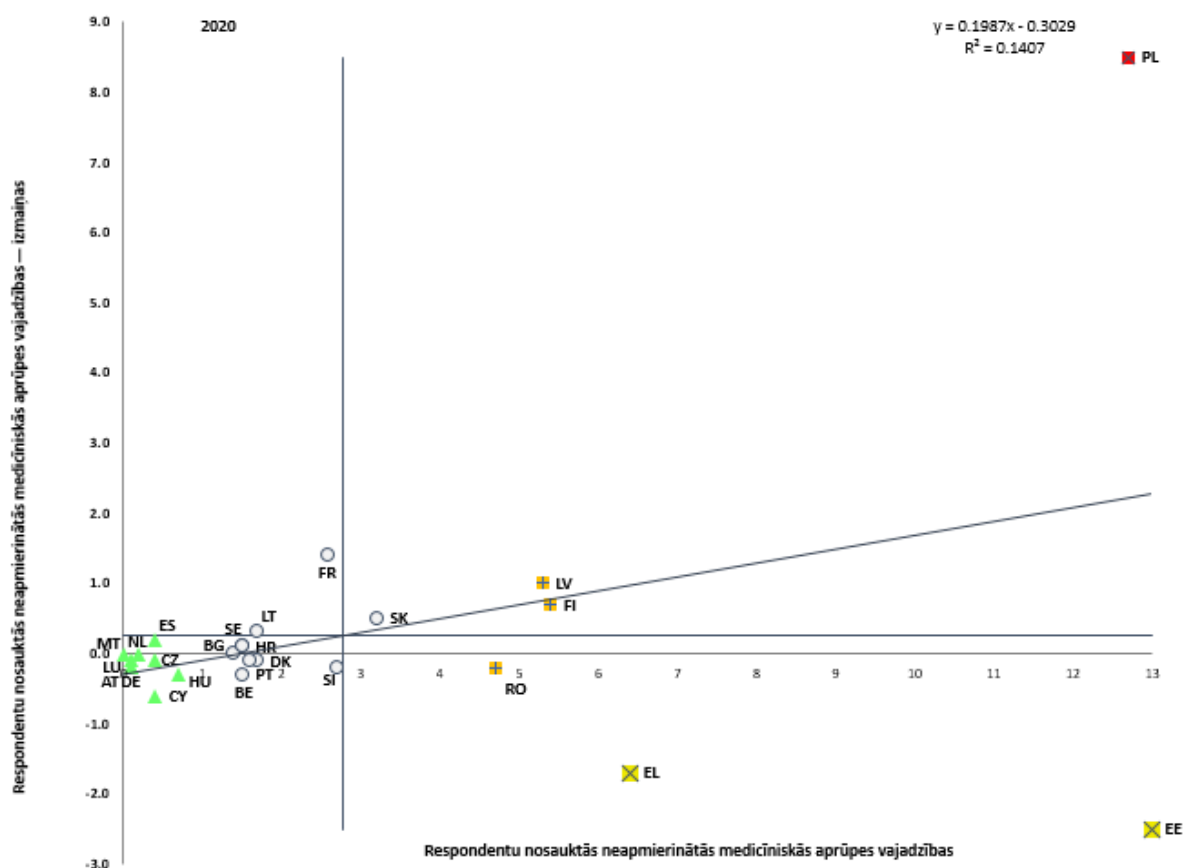
2.4.12. attēls. Covid-19 krīzes laikā dalībvalstīs tika reģistrētas lielas respondentu norādīto neapmierināto medicīnisko aprūpes vajadzību atšķirības

Respondentu nosauktās neapmierinātās medicīniskās aprūpes vajadzības, 2020. gada līmeņi un izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sociālo rezultātu pārskata pamatrādītājs)

²⁶⁸ Eurofound apsekojums “[Dzīve, darbs un Covid-19](#)”, kas aplūko aptuveni to pašu periodu, norādīja, ka 18 % respondentu visā ES ziņoja par neapmierinātām medicīniskās aprūpes vajadzībām pandēmijas laikā.

²⁶⁹ It sevišķi personas, kas dzīvo institūcijās, personas ar invaliditāti, romi un klejotāji, bēgļi un imigranti vai bezpajumtnieki (FRA, [Fundamental rights report 2021](#)).

²⁷⁰ Sk. Eurostat rādītājus [\[hlth_silc_29\]](#) un [\[hlth_silc_31\]](#) attiecībā uz respondentu nosaukto neapmierināto medicīnisko aprūpes vajadzību sadalījumu.

Piezīme. Asu krustpunkts ir nesvērtais ES vidējais rādītājs. Apzīmējumus skatīt pielikumā. Dati par Īriju un Itāliju nav pieejami un par Franciju, Latviju, Nīderlandi, Poliju un Slovākiju ir pieejami provizoriski dati. Laikrindu pārrāvumi Beļģijai, Vācijai un Luksemburgai. Sākot no 2020. gada, Vācija nodod rādītāja datus *EU-SILC*, balstoties uz apsekojumu (*Mikrozensus*), kas atšķiras no iepriekšējā. Rezultātā dažādu gadu datus vairs nevar salīdzināt.

Avots: Eurostat, [tespm 110].

2.4.2. Politiskie atbildes pasākumi

2020. un 2021. gadā saistībā ar Covid-19 krīzi dalībvalstis ieviesa virkni pagaidu un pastāvīgu ienākumu atbalsta pasākumu. Šie divi gadi ir izcēlušī sociālās aizsardzības sistēmu trūkumus, kas sevišķi ietekmē neaizsargātā situācijā esošas personas (piemēram, mājsaimniecības ar maziem ienākumiem, kam nav ar darbu saistītu ienākumu, vai personas ar nestabilu darbu). Tāpēc valdības pieņēma gan ārkārtas, gan pastāvīgus pasākumus, ieviešot jaunas vai pielāgojot jau pastāvošās shēmas un nodrošinot labāku pabalstu adekvātumu un tvērumu visiem, arī izmantojot pēdējās instances pabalstus.

Ienākumu ārkārtas atbalsta pasākumi tika ieviesti vai pielāgoti atkarībā no Covid-19 krīzes radītajām vajadzībām. Piemēram, Grieķija pandēmijas laikā pagarināja par trīs mēnešiem tiesības uz garantēto ienākumu minimumu un mājokļa pabalstiem, lai izvairītos no vajadzības ierasties klātienē iesniegt jaunus pieteikumus. Itālijas valdība līdz 2021. gada septembrim pagarināja *Reddito di Emergenza*, kas tika ieviests 2020. gada maijā kā pagaidu

pasākums, lai sniegtu ārkārtas ienākumus mājsaimniecībām, kam nav pieejama ienākumu minimuma shēma. **Slovākijā** personas, kas pandēmijas dēļ zaudēja darbu, kuru tās darīja pirms 2020. gada 12. marta, un palika bez ienākumiem vai pabalstiem, bija tiesīgas saņemt ikmēneša “SOS subsīdiju”, kas bija spēkā līdz 2021. gada 1. jūlijam. **Nīderlandes** valdība uz laiku piešķirta atsevišķus līdzekļus pašvaldībām, lai tās no 2021. gada janvāra varētu sniegt papildu sociālo palīdzību cilvēkiem, kas krīzes dēļ bija zaudējuši ienākumus, lai tie varētu segt mājokļa izmaksas — īri vai hipotekāros maksājumus, komunālo pakalpojumu (elektrība, ūdens, gāze) maksas, pašvaldības nodokļus (*TONK*). **Beļģijas** valdība uz laiku palielināja minimālos ienākumus par 50 EUR mēnesī (līdz 2021. gada decembra beigām).

Papildus ārkārtas pasākumiem tika veiktas pastāvīgas pārmaiņas jau esošajās shēmās, lai pastāvīgi stiprinātu sociālo noturību, saskaņā ar pīlāra 12. principu (par sociālo aizsardzību) un 14. principu (par minimālajiem ienākumiem). Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) ir sniedzis ievērojamu papildu ES finansējumu šim mērķim. **Spānijā** mehānisms atbalstīs rezultatīvu integrācijas vadlīniju, kas paredzētas nesen ieviestās valsts minimālās ienākumu shēmas labuma guvējiem, izmēģinājuma projektus. Viens no **Latvijas** ANP pagrieziena punktiem ir 2022.–2024. gada minimālo ienākumu reformas aktualizēšana, kas ietver vienotu un uz pierādījumiem balstītu metodoloģiju garantētā minimālā ienākuma (GMI) aprēķināšanai un ikgadēju indeksāciju, kas ir saskaņota ar pārējiem notikumiem ienākumu jomā. Līdz 2022. gada beigām **Rumānija** plāno pabeigt minimālā iekļaujošā ienākuma reformu, arī palielinot pabalstu un nodarbinātības iniciatīvu adekvātumu, mērķgrupas un tvērumu. Vairākas dalībvalstis aktualizēja minimālā ienākuma shēmas, palielinot pabalstu līmeni, it sevišķi tiem, kas atrodas neaizsargātā situācijā. Sākot no 2021. gada jūlija, **Lietuva** nodrošina papildu pabalstu vientuļām personām, kas ir vecākas par 65 gadiem, un personām ar invaliditāti, kas citādi nav tiesīgas saņemt apgādnieka zaudējuma pensiju. **Malta** palielināja papildu palīdzības maksimālās likmes pāriem, kam ir zemi ienākumi, un vientuļām personām. Papildinājums šai palīdzībai, kas tika ieviesta jau 2020. gadā personām, kuras ir 65 gadus vecas un vecākas un pakļautas nabadzības riskam, tika paplašināts 2021. gadā, iekļaujot visas personas šajā vecuma grupā, neatkarīgi no tā, vai tās saskaras ar nabadzības riskiem, vai nē.

Dalībvalstis arī ieviesa pagaidu pasākumus ģimeņu atbalstam Covid-19 ārkārtas situācijas laikā. **Itālijā** tika izveidots 500 miljonu EUR liels fonds, kura uzdevums bija finansēt pārtikas solidaritātes pasākumus un atbalstīt neaizsargātas ģimenes, palīdzot tām samaksāt īres un komunālo pakalpojumu rēķinus. **Čehijā** to bērnu vecāki, kuriem pandēmijas dēļ bija jāmacās mājās, no 2020. gada oktobra līdz 2021. gada jūnijam varēja pieprasīt apmaksātu aprūpes atvaļinājumu. **Latvijā** par katru bērnu tika izmaksāts vienreizējs pabalsts 500 EUR apmērā. **Beļģijas** Briseles reģionā neaizsargātas mājsaimniecības saņēma vienreizēju pabalstu 100 EUR apmērā par bērnu 2020.–2021. mācību gadā, bet Flandrijā tika uz laiku palielināti bērnu pabalsti neaizsargātām mājsaimniecībām. **Bulgārija** nodrošināja mērķtiecīgu ikmēneša pabalstu zemu ienākumu vecākiem, kuriem ir zemi ienākumi, bērni, kas nav vecāki par 14 gadiem, un kuriem izglītības iestāžu noslēdzes gadījumā bija jāpaliek mājās, lai rūpētos par bērniem, un kuri nevarēja strādāt attālināti vai iegūt apmaksātu atvaļinājumu. Pabalsts bija 100–150 % no minimālās algas (attiecināmi atkarībā no viena, diviem vai vairāk bērniem, par vairāk nekā 10 dienu ilgu izglītības iestāžu noslēdzi).

Summas, aprēķināšanas metodes un attiecināmības periodi vecāku, bērnu un ģimenes pabalstiem vairākās dalībvalstīs kļuva dāsnāki. **Igaunijā** un **Lietuvā** tika pārskatītas ģimenes, maternitātes, paternitātes un vecāku pabalstu aprēķināšanas bāzes tā, lai vecāki saņemtu summas, kas atspoguļo pirmspandēmijas laika ienākumus (t. i., kopumā lielākus). **Latvijā** personas, kuru vecāku atvaļinājums beidzās Covid-19 ārkārtas situācijas laikā un kuri

nevarēja atgriezties darbā, saņēma ikmēneša pabalstu līdz pat 700 EUR apmērā līdz 2021. gada jūnijam. **Briseles reģionā (Beļģijā)** jaunieši, kas nebija sasnieguši 21 gada vecumu un atradās “darbā iekļaušanās periodā”, kļuva tiesīgi saņemt bērna pabalstu pat, ja nebija pabeiguši vidējo izglītību. **Latvijā** ir plānots 2022. gadā būtiski un pastāvīgi palielināt ģimenes pabalstus, no kā labumu gūs galvenokārt lielas ģimenes. **Lietuvā** vispārējā bērna pabalsta apmērs tika palielināts līdz 70 EUR mēnesī un papildu pabalsts (par bērniem ar invaliditāti vai nelabvēlīgā situācijā esošām vai lielām ģimenēm) — līdz 111,20 EUR. **Ungārijā** 2021. gada jūlijā zīdaiņa kopšanas pabalsts tika palielināts no 70 % uz 100 % no iepriekšējiem bruto ieņēmumiem bez ierobežojuma. Tā kā no šī atbalsta netiek atskaitītas sociālā nodrošinājuma un pensiju iemaksas, tas ir lielāks nekā iepriekšējie neto ieņēmumi, lai gan, tā kā tas nav ierobežots, labumu no tā gūst lielākoties pārtikušākas mājsaimniecības. **Rumānijā**, sākot no 2022. gada 1. janvāra, ir plānots palielināt bērna pabalstus par 20 %.

Tika pieņemti arī īpaši politikas pasākumi, kas risina bērnu nabadzību un atbalsta neaizsargātu bērnu sociālo iekļaušanu, saskaņā ar pīlāra 11. principu (bērnu aprūpe un atbalsts bērniem). **Čehijā** kopš 2021. gada jūlija tādu bērnu vecāks, par kuriem otrs vecāks nemaksā alimentus, var pieteikties uz alimentu aizstājējmaksājumu, kuru izmaksās VND tiesas noteiktajā apmērā (tomēr ne vairāk kā 3000 CZK, t. i., aptuveni 118 EUR mēnesī). **Lietuvā** no 2021. gada septembra arī otrās klases skolēni varēja saņemt bezmaksas maltītes. **Francijā** likumprojekts, kam jāaizsargā valsts aprūpē nodotu bērnu labklājība, modernizē audžuģimeņu sistēmu un bērnu aizsardzības pārvaldību valstī.

2020.–2021. gadā dalībvalstis turpināja pieņemt pasākumus, kas atbalsta personas, kuras ietekmējusi krīze un kuras adekvāti netver sociālā aizsardzība, piemēram, nestandarta nodarbinātībā iesaistītie darba ņēmēji un pašnodarbinātie, saskaņā ar pīlāra 12. principu (par sociālo aizsardzību) un 13. principu (par bezdarbnieka pabalstiem). Vairums šo pasākumu bija pagaidu pasākumi²⁷¹, lai gan dažas dalībvalstis ieviesa strukturālas reformas, lai paplašinātu sociālās aizsardzības sistēmu tvērumu vai adekvātumu. Piemēram, **Somija** piešķir pagaidu piekļuvi bezdarbnieka pabalstiem pašnodarbinātiem uzņēmējiem un ārštata darbiniekiem, bet **Vācija, Austrija un Spānija** atviegloja piekļuvi bezdarbnieka pabalstiem māksliniekiem. **Nīderlande** pieņēma vairākus tiesību aktu kopumus par ienākumu pagaidu atbalstu (*TOZO*), kas galvenokārt attiecās uz individuālajiem pašnodarbinātajiem. **Beļģija** paplašināja “ienākumu aizstāšanas tiesības” (pabalsts bankrota gadījumā) uz pašnodarbinātajiem, kas saskārās ar būtisku apgrozījuma samazināšanos vai bija spiesti apturēt darbību. **Spānija** atbalstīja krīzes ietekmētos pašnodarbinātos ar ārkārtas pabalstu un atbrīvojumiem no iemaksu veikšanas. **Lietuva** atbalstīja to pašnodarbināto ienākumus, kurus ietekmēja karantīna un kuru ienākumi samazinājās par vismaz 30 %, bet **Grieķija** sniedza īpašu ienākumu atbalstu pašnodarbinātajiem lauksaimniecībā, tūrismā un piekrastes zvejniecībā.

Dalībvalstis atviegloja piekļuvi slimības pabalstiem un arī veica pasākumus, lai stiprinātu piekļuvi veselības aprūpei, sevišķi saistībā ar Covid-19. Lietuva paplašināja personu sarakstu, kas ir tiesīgas saņemt ar Covid-19 saistītus slimības pabalstus. **Rumānija** apstiprināja jaunu atvaļinājuma veidu, lai nodrošinātu tos, kas ir norīkoti doties karantīnā, ar pilna apmēra slimības atvaļinājumu, bet **Slovākija** izveidoja negadījumu pabalstu darba ņēmējiem, kas atzīti par darbnespējīgiem uz laiku. Turklāt **Igaunija** uz laiku finansēja pabalstu izmaksu, sākot no otrās slimības dienas, un **Beļģija** uz laiku palielināja pabalstu

²⁷¹ Sk. [ESPN \(2021, drīzumā\)](#) “Sociālās aizsardzības un iekļaušanas politiskie atbildes pasākumi uz Covid-19 krīzi. 35 valstu politiku analīze”.

līmeni gan darba ņēmējiem, gan pašnodarbinātajiem. **Igaunija** veica pasākumus, kas atvieglo neapdrošinātu personu piekļuvi veselības aprūpei saistībā ar Covid-19. **Ungārija**, gluži pretēji, atcēla tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi tiem, kas nav apdrošināti, lai samazinātu neregistrētu nodarbinātību. **Francijā** valsts sektora darba devēji finansēs 50 % no papildu veselības apdrošināšanas valsts sektora darba ņēmējiem.

Dalībvalstis veica gan pagaidu, gan pastāvīgus pasākumus, lai uzlabotu ar invaliditāti saistītu pabalstu un pakalpojumu attiecināmību un adekvātumu saskaņā ar pīlāra 17. principu (par invalīdu iekļaušanu). **Itālijā** mātes–bezdarbnieces vai vientuļās mātes ar apgādājamiem bērniem ar atzītu invaliditāti saņems ikmēneša pabalstu līdz 500 EUR neto apmērā par 2021., 2022. un 2023. gadu. **Latvija** piešķir vienreizēju pabalstu 200 EUR apmērā personām, kas saņem invaliditātes kopšanas pabalstu vai pabalstu personai ar invaliditāti, kurai nepieciešama kopšana (papildus tiem, kas saņem vecuma, invaliditātes vai apgādnieka zaudējuma pensiju). **Malta** ievieša pastāvīgu 300 EUR gadā pabalstu vecākiem, kam jāpamet darbs, lai rūpētos par bērnu, kuram ir vairāk nekā 16 gadu un kuram ir tiesības saņemt pastiprinātu palīdzību smagas invaliditātes dēļ. **Malta** arī paplašināja personu grupu, kas ir tiesīga saņemt smagas invaliditātes pabalstu intelektuālās invaliditātes gadījumā. **Lietuva** ir noteikusi, ka kopš 2021. gada jūlija visām personām ar invaliditāti ir tiesības saņemt personiskā asistenta palīdzību. Ja personas ar invaliditāti ienākumi ir mazāki par 256 EUR, palīdzība tiek sniegta bez maksas, bet, ja ienākumi ir lielāki, summa, kas tiek maksāta par personisko asistentu nedrīkst pārsniegt 20 % no personas ar invaliditāti ienākumiem. **Portugāle** attiecināja sociālo pabalstu uz personām, kuru invaliditāte radusies noteiktu negadījumu rezultātā, un nodrošināja tā apvienošanu ar neformālā aprūpētāja pabalstu vai maksājumu institūcijai, kurā aprūpe tiek sniegta. Sākot no 2021. gada 1. janvāra, **Luksemburga** palielināja par 2,8 % *REVIS (revenu d'inclusion sociale)* ieņēmumus un pabalstu personām ar smagu invaliditāti (*RPGH*). **Rumānijas** ANP paredz sniegt atbalstu vismaz 8455 institucionalizētām personām ar invaliditāti, īstenojot deinstitucionalizāciju un palīdzot uzsākt “neatkarīgu dzīves ceļu”.

Dažas dalībvalstīs piekļuve sociālajiem pakalpojumiem, it sevišķi attālināti, ir uzlabojusies, jo pandēmijas laikā tika ierobežoti pakalpojumi klātienē, saskaņā ar pīlāra 20. principu (par piekļuvi pamatpakalpojumiem). Daudzi pakalpojumi vai noteiktas funkcijas, kas ietvēra personisku kontaktu, piemēram, konsultēšana vai mājas vizītes, tika apturētas pandēmijas sākumā. Šīs pārmaiņas ir izvirzījušas priekšplānā vajadzību modernizēt sociālos pakalpojumus, arī vairāk izmantojot digitālās tehnoloģijas. Reforma **Bulgārijā** paredz sadarbībā ar pašvaldībām izveidot valsts sociālo pakalpojumu karti. Speciāls ESF projekts palīdzēs izveidot metodoloģisko satvaru, aktualizēt jaunās aģentūras, kurai uzticēta uzraudzības funkcija, kvalitātes standartus un personāla kvalifikāciju. Reformas, kuru **Spānija** plāno ANP kontekstā, mērķis ir definēt sociālo pamatpakalpojumu portfeļa minimumu un ar to saistītos standartus visā valstī. Dažas dalībvalstis galvenokārt pievēršas piekļuves sociālajiem pakalpojumiem uzlabošanai. **Lietuva** ievieša iespēju pieteikties sociālajiem pakalpojumiem elektroniski. Lai nodrošinātu pakalpojumu nepārtrauktību, **Portugāle** ievieša pagaidu garantēto finansiālo iemaksu sociālajai un solidaritātes nozarei.

Daudzas dalībvalstis turpināja 2021. gadā veikt pasākumus, kas atbalsta mājāsaimniecību, sevišķi neaizsargāto grupu, mājokļa tiesības, un dažas dalībvalstis ievieša pastāvīgākus pasākumus, kas ilgtermiņā uzlabo mājokļa pieejamību, saskaņā ar pīlāra 19. principu (par mājokļiem un palīdzību bezpajumtniekiem). Visizplatītākie pagaidu pasākumi, kurus īstenoja ES dalībvalstu valdības, bija atbrīvojumi no hipotekārajiem vai īres maksājumiem (**Austrija, Beļģija, Čehija, Vācija, Grieķija, Ungārija, Īrija, Itālija, Lietuva, Slovākija, Portugāle un Spānija**) un izlikšanas no mājām moratorijs (**Austrija,**

Beļģija, Somija, Francija, Vācija, Ungārija, Īrija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle un Spānija)²⁷². Papildus **Īrija** pieņēma Pieejamu mājokļu likumprojektu, kas nosaka prioritāti — palielināt pieejamu mājokļu piedāvājumu. **Lietuva** ieviesa mājokļu īres kompensācijas adekvātuma shēmu, lai kontrolētu īres maksu pieaugumu. **Malta** pieņēma pasākumus, kuru mērķis bija atbalstīt pirmreizējos pircējus un samazināt nodokli, kas maksājums par īpašumu, kuru vecāki dāvinājuši saviem bērniem, ja īpašumu plānots izmantot kā viņu dzīvesvietu. **Spānijas** ANP paredz pieņemt karalisko dekrētu, kas definētu tiesisko regulējumu energoefektivitātes kritērijiem atbilstošu energoefektīvu sociālo īres mājokļu programmas īstenošanai. **Luksemburga** grozīja spēkā esošo Mājokļu paktu, lai stiprinātu valsts sektora spēju palielināt cenas ziņā pieejamu un ilgtspējīgu valsts mājokļu fondu, jo īpaši īres vajadzībām. Reforma, par kuru patreiz tiek diskutēts, piedāvātu komūnām atbalstu un stimulus izstrādāt zemes izmantošanas plānus sadarbībā ar centrālo valdību. **Slovēnija** ieviesa labojumus valsts Mājokļu likumā, lai sekmētu rezultatīvu un līdzsvarotu pieeju mājokļu nodrošināšanā, tostarp iekļaujot iespēju izmantot esošo, bet neapdzīvoto mājokļu fondu kā valsts īres mājokļus. Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānā tika paziņots par Pieejamu mājokļu iniciatīvas uzsākšanu. Iniciatīva izmēģinājuma kārtā vadīs 100 rajonu atjaunošanu un izveidos Eiropas platformu palielinātai sadarbībai cīņā pret bezpajumtniecību.

Nesen dažas dalībvalstis ieviesa vai paplašināja mērķorientētus pasākumus, kas atbalsta visneaizsargātāko grupu piekļuvi enerģijai kā pamatpakalpojumam, rīkojoties saskaņā ar pīlāra 20. principu (par piekļuvi pamatpakalpojumiem). Piemēram, **Spānija**, ir veikusi pasākumus, kas saskaņā ar tās Enerģētiskās nabadzības novēršanas stratēģiju 2019.–2024. gadam atbalsta piekļuvi enerģijai iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem. **Kipra** ir viena no valstīm, kas saskaņā ar ANP īsteno energoefektivitātes pasākumus ar skaidri formulētu mērķi samazināt enerģētisko nabadzību. Kā daļu no “Zaļā kursa” Komisija ir ierosinājusi visaptverošu pasākumu kopumu, kas sekmēs enerģētiskās nabadzības mazināšanu un palielinās mājokļu kvalitāti, it sevišķi vidēju un zemu ienākumu māsaimniecībām²⁷³. Jaunākās iniciatīvas, piemēram, pakete “Gatavi mērķrādītājam 55 %” vai Ieteikums par enerģētisko nabadzību²⁷⁴, izcēla vajadzību pēc šādas strukturālas korekcijas.

Daudzas dalībvalstis ir īstenojušas reformas, kas uzlabo veselības sistēmu noturību un pieejamību, saskaņā ar pīlāra 16. principu (piekļuve veselības aprūpei). Plašs šīs jomas pasākumu klāsts ir ticis iekļauts līdz šim apstiprinātajos ANP. Covid-19 pandēmijas dēļ veselības aprūpes darbaspēka trūkums ir kļuvis par kritisku jautājumu, un dalībvalstis ir sākušas visaptverošas reformas, lai to risinātu valstu ANP. Piemēram, **Spānija, Īrija, Lietuva, Malta un Luksemburga** nāca klajā ar priekšlikumu par visaptverošiem pasākumiem, kas risinātu medicīnas darbinieku trūkumu, padarītu mediķa profesiju pievilcīgāku un uzlabotu darba apstākļus. **Portugāle** strādā pie veselības aprūpes darbaspēka prasmju pilnveidošanas, stiprinot multidisciplināru komandas darbu un palielinot veselības aprūpes speciālistu skaitu primārajā aprūpē. **Itālijas** ANP ietver Nacionālā veselības dienesta darbinieku apmācību. Krīze ir arī mobilizējusi centienus pārdomāt veselības aprūpes finansēšanas veidus, lai risinātu strukturāli nepietiekamu finansējumu un ieņēmumu bāzes

²⁷² Sk. [ESAO \(2020\), Housing Amid COVID-19: Policy Responses and Challenges](#).

²⁷³ Galvenie pasākumi: Renovācijas viļņa iniciatīva (2020. gada 17. septembris COM(2020) 662 final), Komisijas ieteikums par enerģētisko nabadzību (2020. gada 14. oktobra Komisijas Ieteikums (ES) 2020/1563), nākotnē paredzamā Energoefektivitātes direktīvas pārskatīšana (2012. gada 25. oktobra Direktīva 2012/27/ES) un [ES Enerģētiskās nabadzības observatorijas](#) vietējās rīcības virzība un vadība.

²⁷⁴ [Ieteikums](#) un [sīkāka informācija par politikas kontekstu](#) ir pieejama tiešsaistē.

ilgtspējīgumu ilgtermiņā. **Luksemburga un Lietuva** izziņoja reformas, lai risinātu šo problēmu.

Dalībvalstis turpināja veidot noturīgākas veselības aprūpes sistēmas, pielāgojot pakalpojumu sniegšanu iedzīvotāju vajadzībām saskaņā ar pīlāra 16. principu (piekļuve veselības aprūpei). Viena no prioritārajām darbības jomām ir bijusi primārās aprūpes kā pacientu pirmā kontaktpunkta lomas palielināšana, iespējami atvieglējot slogu, kas gulstas uz slimnīcām tādu satricinājumu dēļ kā Covid-19 pandēmija vai ar sabiedrības novecošanu saistītais ilgtermiņa spiediens. Šajā sakarā **Lietuva** ierosināja stiprināt ģimenes ārstus un **Luksemburga** — uzlabot primārās aprūpes un slimnīcu integrāciju. **Portugāle** ieteica visaptverošu reformu, kuras mērķis ir pārveidot primārās aprūpes centrus par proaktīviem dalībniekiem ar paplašinātu, kopienā balstītu pakalpojumu portfeli, iekļaujot attiecīgas reformas valsts ANP. Tika aplūkotas arī vājās vietas, kas kavē piekļuvi aprūpei slimnīcā, un reformas galvenokārt koncentrējās uz slimnīcu nozares pārveidi, kas bija vajadzīga, lai reaģētu uz satricinājumu. **Lietuva** ierosināja reformu, kuras mērķis ir izveidot infekcijas slimnīcu grupu un galvenos ārkārtas aprūpes centrus. Citas dalībvalstis arī ieviesa pasākumus, kas uzlabo veselības aprūpes tvērumu, palielinot piekļuvi noteiktiem pakalpojumiem. Piemēram, **Spānija**, galveno uzsvāru lika uz zobārstniecību, agrīno pirmskolas aprūpi un genomisko medicīnu, bet **Portugāle** — uz garīgās veselības aprūpi. **Portugālē** visaptveroša reformu pakete pavadīs centienus palielināt garīgās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību kopienā balstītā vidē. Veselības aprūpes sistēmu digitālo pārveidi arī paātrināja Covid-19. **Luksemburga** valsts ANP ietvaros strādā pie tā, lai 2022. gadā varētu iekļaut telemedicīnas risinājumā pacientus ar hroniskām slimībām. **Spānija** ierosināja jaunu e-veselības satvaru, tai skaitā labāku savienojamību un veselības “datu baseina” izveidi, apvienojot datus no visiem reģioniem un dažādām informācijas sistēmām. **Lietuva** iesaka ievērojami paplašināt e-veselības infrastruktūru un ieviešanu. Lai atvieglotu spiedienu gan uz ģimenes ārstu praksēm, gan slimnīcas neatliekamās palīdzības nodaļām, **Itālija** ieviesa jaunas, specializētas aprūpes nepārtrauktības vienības un izveidoja jaunu ģimenes un kopienas māšas amatu, kas ir moderna, praktizējoša māsa, kam jāstiprina mājās balstīta aprūpe. **Itālija** arī atjaunos slimnīcas.

Vairākas dalībvalstis turpināja pārveidot pensiju sistēmas, lai uzlabotu to adekvātumu un fiskālo ilgtspēju, galvenokārt mainot darba mūža garumu un pensionēšanās vecumu, saskaņā ar pīlāra 15. principu (par ienākumiem un pensiju vecumdienās). **Beļģija** plāno izmantot ANM līdzekļus, lai virzītu pensiju reformas, kuru mērķis ir atbalstīt garāku darba mūžu un palielinātu ilgtspēju. **Spānijas** valdība ir izveidojusi reformu programmu, kuras mērķis ir atjaunot pensiju indeksāciju un palielināt papildpensiju izmantošanu, vienlaikus paredzot fiskālās ilgtspējas saglabāšanas pasākumus, tai skaitā ieviešot stimulus, kas samazina priekšlaicīgu pensionēšanos. **Rumānijā** turpinās debates par militārpersonu un policijas darbinieku nenokārtotajām īpašajām pensijām (pēc tam, kad daudzas tika apvienotas vispārējā shēmā pēdējo desmit gadu laikā), ņemot vērā ar tām saistītās pārmērīgās izmaksas.²⁷⁵ Tāpat arī **Rumānijas** ANP ietver valsts pensiju sistēmas reformu, kas paredz ieviest jaunu tiesisko regulējumu, kura mērķis ir nodrošināt fiskālo ilgtspēju sabiedrības novecošanas kontekstā un izlabot nevienlīdzības²⁷⁶. Kopš 2020. gada augusta **Dānijā** ir spēkā jauns nosacījums, kas, sasniedzot 61 gada vecumu, ļauj priekšlaicīgi pensionēties (1–3 gadus pirms vecuma, kas noteikts ar likumu (pašlaik — 66,5 gadi)) tiem, kam ir liels darba stāžs (41–43 gadi)²⁷⁷. Lai risinātu gan adekvātuma, gan fiskālās ilgtspējas problēmas, 2020. gada martā **Vācijas**

²⁷⁵ ESPN Ātrais stāvokļa apskats par Rumāniju, 2020. gada marts.

²⁷⁶ ESPN Ātrais stāvokļa apskats par Rumāniju, 2020. gada jūlijs.

²⁷⁷ ESPN Ātrais stāvokļa apskats par Dāniju, 2021. gada janvāris.

“pensiju komisija”²⁷⁸ publicēja ziņojumu, kurā sniedz ieteikumus par pašreizējās sistēmas korekcijām. **Bulgārija** veica pensijas palielinošus pasākumus, ieviešot jaunas aprēķinu metodes, kuru mērķis ir panākt, lai pensionāri neatrastos zem nabadzības sliekšņa.

Dažas valstis veica vēl papildu pasākumus, lai pārveidotu pensiju sistēmu fondētos pīlārus. Igaunijā 2020. gada oktobrī pieņemtā reforma ļauj valsts fondētās pensiju shēmas dalībniekiem izņemt savus ietaupījumus no shēmas, kas varētu samazināt to nākotnes adekvātumu. **Polijas** valdība 2021. gada vidū ierosināja likvidēt “obligātos atklātos pensiju fondus” un dalībniekiem būs jāizvēlas pārskaitīt līdzekļus uz privātajiem kontiem vai nosacītu valsts pensiju krājkontu; tas ietekmētu vairāk nekā 15 miljonus cilvēku. Tikmēr arī **Danzijā** tika pakāpeniski ieviesti darbavietas izveidoti darba ņēmēju kapitāla plāni (2021. gada martā), kas aptver apmēram 3 miljonus darba ņēmēju.²⁷⁹ **Nīderlandē** 2020. gada vidū darbavietas pensiju shēma tika vēl vairāk pārveidota, aizstājot jēdzienu “pensiju tiesības” ar “pensiju gaidas”, turpinot atkāpties no definētā pabalstu principa.²⁸⁰

Pīlāra 6. izcēlums. Ilgtermiņa aprūpe (IA) ES dalībvalstīs

Ir sagaidāms, ka sabiedrības novecošana novedīs pie pārliecinoša ilgtermiņa aprūpes (IA) pieprasījuma pieauguma, jo nespēks un vajadzība pēc IA vecumā pieaug; ir būtiski nodrošināt IA pakalpojumu pieejamību gan iespēju, gan izmaksu ziņā saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra 18. principu (ilgtermiņa aprūpe). Tiek prognozēts, ka personu skaits, kam, iespējams, būs vajadzīga IA ES27, palielināsies no 30,8 miljoniem 2019. gadā līdz 33,7 miljoniem 2030. gadā un vēlāk līdz 38,1 miljonam 2050. gadā. Ir svarīgi nostiprināt pieeju formālai IA un saistībā ar to nodrošināt sociālo taisnīgumu un dzimumu līdztiesību²⁸¹, un tā ir arī iespēja izveidot darbavietas. Ir svarīgi ieguldīt labas kvalitātes mājas aprūpē un kopienā balstītos IA pakalpojumos, lai visiem sniegtu pieejamu alternatīvu aprūpei iestādē.

Vecāka gadagājuma personu īpatsvars ievērojami atšķiras dalībvalstīs un ir vērojama izteikta dzimumu atšķirība. 2019. gadā ES27 vidēji 26,6 % personu, kas ir 65 gadus vecas vai vecākas un dzīvo privātās mājāsaimniecībās, bija nepieciešama ilgtermiņa aprūpe. Saskaņā ar privātās mājāsaimniecībās dzīvojošu vecāka gadagājuma personu teikto ilgtermiņa aprūpes vajadzības²⁸² svārstījās no 11,6 % Luksemburgā līdz 56,5 % Rumānijā (sk. 1. attēlu). 2019. gadā ES27 vecuma grupā “65+” sievietēm biežāk bija vajadzīgailgtermiņa aprūpe — 32,1 % īpatsvars salīdzinājumā ar 19,2 % vīriešu tajā pašā vecuma grupā. Iemesls ir tas, ka tajā pašā vecuma grupā esošo sieviešu vidējais vecums ir lielāks, kā arī tāpēc, ka vecākām sievietēm laba veselība saglabājas mazāku gadu skaitu.²⁸³ To personu īpatsvars, kam aprūpe bija vajadzīga, svārstījās no 62,7 % vecāka gadagājuma sieviešu un 47,4% vecāka gadagājuma vīriešu Rumānijā, līdz 13,2 % vecāka gadagājuma sieviešu un 9,6 % vecāka gadagājuma vīriešu vidū Luksemburgā.

²⁷⁸ Rentenkommission “Verlässlicher Generationenvertrag”.

²⁷⁹ ESPN Ātrais stāvokļa apskats par Poliju, 2021. gada jūlijs.

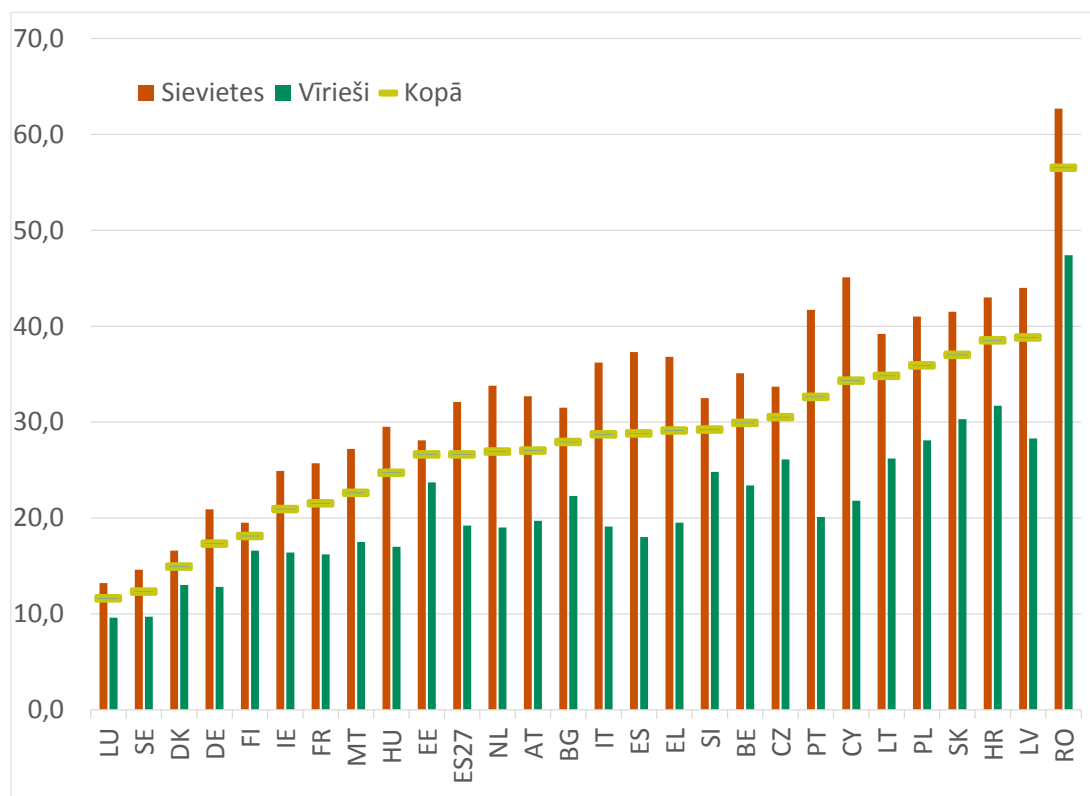
²⁸⁰ Sk. Ed Westerhout, Eduard Ponds, Peter Zwaneveld (2021), [Completing Dutch pension reform](#), Ekonomikas politikas analīzes biroja (CPB) pamatojuma dokuments.

²⁸¹ Aprūpes pienākumiem ir spēcīga, negatīva darba tirgus ietekme uz sievietēm, kas ir analizēta 2.2.1. iedaļā.

²⁸² Uzskatot pašnosauktu smagu ikdienas dzīves aktivitāšu grūtību un/vai ikdienas dzīvei būtisku aktivitāšu grūtību esamību par ilgtermiņa aprūpes vajadzības (pilnvarojuma) tuvināšanos, saskaņā ar Sociālās aizsardzības komitejas izmantoto definīciju.

²⁸³ 2019. gadā ES27 jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums sievietēm bija 84 gadi, kas ir par 5 gadiem vairāk nekā vīriešiem (sk. Eurostat rādītāju [\[demo_mlexpec\]](#)), bet veselīgas dzīves gadu ilgums bija attiecīgi 65,1 sievietēm un 64,2 vīriešiem — daudz mazāka atšķirība (sk. Eurostat rādītāju [\[hlth_hlve\]](#)).

Privātās māsaimniecībās dzīvojošu personu, kas ir 65 gadus vecas vai vecākas un kurām ir smagas personiskās aprūpes vai māsaimniecības aktivitāšu grūtības, vai abu veidu grūtības, īpatsvars 2019. gadā

Piezīme. Aprēķināts kā 100 %, atskaitot tos, kam nav smagas grūtības.

Avots: [Eiropas veselības aptauju apsekojums](#) 3. vilnis, 2019, Eurostat rādītājs [\[hlth_ehis_tadl\]](#).

Māsaimniecībām, kurām nepieciešama IA, bieži ir ierobežota piekļuve formālajiem māsaimniecības aprūpes pakalpojumiem, jo tās šos pakalpojumus vai nu nevar atļauties, vai tie vienkārši nav pieejami. 2019. gadā 46,5 % cilvēku vecumā no 65 gadiem, kas saskārās ar lielām grūtībām personīgajā aprūpē vai māsaimniecības aktivitātēs ES, informēja, ka viņiem šajā ziņā ir bijusi neapmierināta vajadzība pēc palīdzības. Palīdzības trūkums bija spilgtāk izteikts tiem, kas atradās zemākajā ienākumu kvintilē (51,2 %), salīdzinot ar tiem, kas atradās augstākajā kvintilē (39,9 %). Formālas aprūpes pieejamības trūkums var kļūt par neapmierinātām medicīniskās aprūpes vajadzībām vai neformālo aprūpētāju, kuri nodrošina lielāko aprūpes daļu, nastu. Vairums — 59 % ilgtermiņa aprūpētāju ES ir sievietes.²⁸⁴

Ilgtermiņa aprūpes sociālās aizsardzības tvērums ir ierobežots un palaujas uz kombinētiem pabalstiem natūrā un naudā, kas atšķiras dalībvalstīs. 17 valstīs IA atbalsts natūrā no valsts ir pieejams 11 % vai mazāk procentiem personu, kas ir 65 gadus vecas vai vecākas. Naudas pabalstu tvērums svārstās no 0 līdz 37,2 %, aizstājot vai bieži vien papildinot pabalstus natūrā²⁸⁵. Vidēji ES 26,6 % iedzīvotāju “65+” vecuma grupā esot nepieciešamai aprūpei, 9,4 % saņēma mājas aprūpi vai

²⁸⁴ Saskaņā ar 2016. gada Eiropas Dzīves kvalitātes apsekojumu un 2013.–2015. gada Eiropas Veselības aptauju apsekojumu. Sk. Eurostat rādītājus [\[hlth_ehis_tadlh\]](#), [\[hlth_ehis_tadlhi\]](#) un Ecorys (2021) [Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU](#), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

²⁸⁵ “65+” ar IA pabalstiem natūrā un naudā īpatsvars 2019. gadā (%). ECFIN ĢD aprēķini ir balstīti uz Eiropas Komisijas un EPC 2021. gada [Zinojumā par novecošanu](#) izmantotajiem datiem, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga.

aprūpi iestādē un 8,8 % saņēma naudas pabalstus 2019. gadā. Kopumā sociālās aizsardzības atbilstība ilgtermiņa aprūpes vajadzībām dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras, un personas, kurām tā ir vajadzīga, var saskarties ar ļoti lieliem personīgiem maksājumiem par formālu ilgtermiņa aprūpi pat pēc sociālo pabalstu saņemšanas²⁸⁶.

Dažas dalībvalstis īsteno plašas ilgtermiņa aprūpes reformas, kamēr citas galveno uzsvaru liek uz neformālo aprūpētāju stāvokļa uzlabošanu. Francija un Slovēnija veido IA kā jaunu sociālās aizsardzības nozari. **Slovēnijas** ANP arī plāno pieņemt ilgtermiņa aprūpes likumu un ieviest kvalitātes rādītāju valsts uzraudzības modeli ilgtermiņa aprūpes sniedzējiem, kas strādā iestādēs. **Čehijas** ANP ietvaros ir paredzēta ilgtermiņa aprūpes likuma stāšanās spēkā. **Latvijas** ANP paredz izveidot jaunas ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu sniegšanas vietas, kas pietuvinātas ģimenes videi 852 pensijas vecuma personām. **Spānija** pieņēma visaptverošu IA plānu ar palielinātu finansējumu, lai saīsinātu gaidīšanas sarakstus, uzlabotu darba apstākļus un pilnveidotu gan pakalpojumus, gan pabalstus, kas garantētu adekvātu aprūpi. Lai atjaunotu sociālās IA pakalpojumus, **Portugāle** pieņēma programmu ar stimulu sistēmu, kuras mērķis ir samazināt Covid-19 pandēmijas radītās papildu izmaksas. Programma sedz šādas izmaksas: individuālo aizsardzības līdzekļu iegāde darbiniekiem un lietotājiem, sanitārais aprīkojums, dezinfekcijas līgumi, darbinieku apmācīšanas izmaksas un darbavieta reorganizācija. Vairākas dalībvalstis, piemēram, **Spānija** un **Slovākija**, palielināja aprūpes pabalstu, lai atbalstītu neformālos aprūpētājus, bet **Malta** attiecināmības kritērijos iekļāva pensionārus, ja aprūpējamā persona nebija laulātais.

²⁸⁶ Balstoties uz ESAO veiktu 19 jurisdikciju analīzi, kā arī neizteiktām, mērenām un izteiktām vajadzībām. Sk. 2.3.2. iedaļu un [2021 Long-term care report](#) 2. izcēlumu.